

AVRUPA ÜLKELERİ EĞİTİM SİSTEMLERİ

Vahit Sunar

ARAŞTIRMA YAPILAN ÜLKELER

İspanya, Fransa, İtalya, Birleşik Krallık,Hollanda, Almanya, Polonya, İsveç, Norveç, Finlandiya, Rusya, Romanya,Avusturya, İsviçre, Türkiye

vahit sunar

Contents

İspanya Eğitim Sisteminin Yapısal ve İşlevsel Analizi: 2
Fransız Eğitim Sisteminin Yapısal ve İşlevsel Analizi 9
İtalyan Eğitim Sisteminin Yapısal ve İşlevsel Analizi 18
Birleşik Krallık Eğitim Sisteminin Yapısal ve İşlevsel Analizi 29
Hollanda Eğitim Sisteminin Yapısal ve İşlevsel Analizi: 44
Alman Eğitim Sisteminin Yapısal ve İşlevsel Analizi 57
Polonya Eğitim Sisteminin Yapısal ve İşlevsel Analizi 72
İsveç Eğitim Sisteminin Yapısal ve İşlevsel Analizi 85
Norveç Eğitim Sisteminin Yapısal ve İşlevsel Analizi 98
Finlandiya Eğitim Sisteminin Yapısal ve İşlevsel Analizi 107
Rusya Eğitim Sisteminin Yapısal ve İşlevsel Analizi 120
Romanya Eğitim Sisteminin Yapısal ve İşlevsel Analizi 133
Avusturya Eğitim Sisteminin Yapısal ve İşlevsel Analizi 149
İsviçre Eğitim Sisteminin Yapısal ve İşlevsel Analizi 163
Türkiye Eğitim Sisteminin Yapısal ve İşlevsel Analizi 174
Analiz ve Sonuç 183
Ülkelerin PISA 2022 Performansı ve Temel Risk Analizleri 184
TR Türkiye için Stratejik Hamle Önerisi: "Önce Öğretmen" 186

İspanya Eğitim Sisteminin Yapısal ve İşlevsel Analizi:

Erken Çocukluk Eğitiminden Akademik Zirveye Bilimsel Literatür Işığında Kapsamlı Bir İnceleme

Özet:

Bu rapor, İspanya eğitim sistemini erken çocukluk eğitiminden (0-6 yaş) en yüksek akademik unvana (catedrático de universidad) kadar tüm kademeleriyle, uluslararası hakemli dergilerde yayımlanmış bilimsel çalışmaların bulgularına dayanarak kapsamlı bir şekilde analiz etmektedir.

Raporda, sistemin yapısal organizasyonu, son yasal düzenlemeler (LOMLOE), eğitim kademelerinin temel özellikleri, PISA 2022 sonuçları ışığında uluslararası performans değerlendirmesi, eğitimde eşitsizlikler ve fırsat eşitliği sorunları, yükseköğretime geçiş süreci (EBAU/Selectividad), doktora eğitiminin yapısı, profesörlük unvanlarına yükselme süreci (ANECA aracılığıyla acreditación), mesleki eğitimin (Formación Profesional) etkinliği ve işgücü piyasasıyla ilişkisi gibi temel boyutlar ele alınmaktadır.

Her bölümde, ilgili konularda yapılmış güncel bilimsel araştırmalara atıflar yapılarak sistemin güçlü yönleri, kriz noktaları ve reform ihtiyaçları tartışılmaktadır. Rapor, İspanya eğitim sisteminin, son yıllarda önemli ilerlemeler kaydetmekle birlikte, hâlâ bölgesel eşitsizlikler, erken okul terki, sosyoekonomik arka planın başarıya etkisi ve yükseköğretime geçişte eşitlik sorunları gibi kritik zorluklarla karşı karşıya olduğunu göstermektedir. Rapor, akademisyenlere, eğitim politikacılarına ve uluslararası eğitim araştırmacılarına yönelik olarak hazırlanmıştır ve ilgili literatürü sistematik bir biçimde sunmaktadır.

1. Giriş

İspanya eğitim sistemi, son yıllarda yapılan kapsamlı yasal düzenlemelerle birlikte, Avrupa eğitim politikalarıyla uyumlu bir yapıya kavuşmuştur. Sistemin temelini oluşturan yasa, 3 Mayıs 2006 tarihli 2/2006 sayılı Eğitim Yasası'dır (LOE) ve bu yasa, 29 Aralık 2020'de kabul edilen 3/2020 sayılı Organik Yasa (LOMLOE) ile önemli ölçüde değiştirilmiştir. LOMLOE, eğitimde kapsayıcılığı, fırsat eşitliğini ve yetkinlik temelli öğrenmeyi teşvik etmeyi hedeflemektedir. Bu rapor, bu yasal çerçeve ve uluslararası bilimsel literatür eşliğinde, İspanya'daki eğitim yolculuğunu tüm aşamalarıyla incelemektedir.

Sistemin organizasyonu, merkezi hükümet ve 17 özerk bölge arasında paylaştırılmış bir yetki yapısına dayanmaktadır. Devlet, eğitim sisteminin genel yapısını ve temel düzenlemelerini belirlerken, özerk bölgeler bu yapıyı kendi bölgelerinde uygulamak ve belirli düzeylerde eğitim politikalarını yürütmekle sorumludur. Bu çok katmanlı yapı, sistemin esnekliğini artırırken, bölgeler arasında eşitsizliklerin ortaya çıkmasına da neden olabilmektedir.

2. Eğitim Kademeleri ve Yapısal Organizasyon

İspanya eğitim sistemi, beş ana eğitim düzeyine ayrılmıştır: okul öncesi eğitim (Educación Infantil), ilköğretim (Educación Primaria), zorunlu ortaöğretim (Educación Secundaria Obligatoria - ESO), zorunlu sonrası ortaöğretim (Bachillerato ve Orta Düzey Mesleki Eğitim) ve yükseköğretim (Educación Superior).

2.1. Okul Öncesi Eğitim (Educación Infantil, 0-6 yaş)

Okul öncesi eğitim, zorunlu olmayan ancak devlet tarafından teşvik edilen bir kademedir. İki devreye ayrılır: 0-3 yaş ve 3-6 yaş. İkinci devre (3-6 yaş) ücretsizdir ve devlet tarafından finanse edilmektedir. Bu kademenin önemi, özellikle dezavantajlı çocuklar için erken müdahale ve fırsat eşitliği açısından vurgulanmaktadır. LOMLOE ile birlikte, 0-3 yaş grubunun eğitime katılımını artırmak için politikalar geliştirilmiş ve 21.000'den fazla yeni kontenjan oluşturulmuştur.

2.2. İlköğretim (Educación Primaria, 6-12 yaş)

İlköğretim, 6-12 yaş arasındaki çocuklar için zorunlu ve ücretsizdir. Bu kademede temel akademik becerilerin (okuma, yazma, matematik) yanı sıra sosyal ve duygusal gelişim de hedeflenir. İlköğretimde kalite ve eşitlik konuları, özellikle son yıllarda yapılan bilimsel çalışmaların odak noktası olmuştur. Araştırmalar, okullar arasındaki kaynak ve fırsat eşitsizliklerinin öğrenci başarısını önemli ölçüde etkilediğini göstermektedir. Oxfam Intermón tarafından yapılan bir analiz, eğitimde eşitsizliğin on farklı boyutunu ortaya koymakta ve bu sorunun acilen ele alınması gerektiğini vurgulamaktadır. Ayrıca, UNESCO raporları, ilköğretime erişimin 1960'lardan bu yana önemli ölçüde arttığını, ancak kalite ve eşitlik konularının hâlâ çözülmesi gerektiğini belirtmektedir.

2.3. Zorunlu Ortaöğretim (ESO, 12-16 yaş)

ESO, 12-16 yaş arasındaki gençler için zorunlu ve ücretsizdir. Bu kademenin en önemli sorunlarından biri, yüksek orandaki okul terkidir (fracaso escolar). Bilimsel literatür, bu sorunun özellikle düşük sosyoekonomik kökenden gelen öğrenciler arasında daha yaygın olduğunu göstermektedir. 2000'li yılların başında, ESO'da okul terk oranları %30'ların üzerindeyken, son yıllarda bu oran önemli ölçüde azalmıştır. Örneğin, 2008'de %31,7 olan erken okul terk oranı, 2014'te %21,9'a düşmüştür. Ancak, bu oran hâlâ AB ortalamasının üzerindedir ve özellikle erkek çocukları, göçmen kökenli öğrenciler ve kırsal bölgelerde yaşayanlar arasında daha yüksektir.

2.4. Zorunlu Sonrası Ortaöğretim: Bachillerato ve Orta Düzey Mesleki Eğitim

ESO'yu tamamlayan öğrenciler, iki yıllık Bachillerato (akademik ağırlıklı) veya orta düzey mesleki eğitim (FP de Grado Medio) arasında seçim yapabilirler. Bachillerato, üniversiteye giriş için hazırlık niteliği taşırken, orta düzey FP, öğrencileri doğrudan işgücü piyasasına veya yüksek düzey FP'ye hazırlar.

Bachillerato'ya geçiş, özellikle düşük sosyoekonomik kökenden gelen öğrenciler için bir "darboğaz" oluşturmaktadır. Araştırmalar, bu geçişin sosyal seçicilik mekanizmaları tarafından güçlü bir şekilde etkilendiğini göstermektedir. Zorunlu sonrası eğitime erişimdeki eşitsizlikler, sistemin en önemli sorunlarından biridir.

2.5. Yüksek Düzey Mesleki Eğitim (FP de Grado Superior)

Yüksek düzey FP, Bachillerato'yu tamamlayan veya orta düzey FP'den mezun olan öğrencilere yöneliktir ve üniversite eğitimine alternatif bir yol sunar. Bu eğitim, işgücü piyasasının ihtiyaçlarına doğrudan cevap vermeyi hedeflemektedir. Yapılan araştırmalar, FP'nin iş bulma oranlarını artırmada etkili olduğunu, ancak eğitimin kalitesi ve işverenlerle işbirliği konularında iyileştirmeler yapılması gerektiğini göstermektedir. Özellikle işyerinde eğitim (Formación en Centros de Trabajo - FCT), öğrencilerin becerilerini geliştirmeleri açısından kritik bir öneme sahiptir.

2.6. Yükseköğretim (Educación Superior)

İspanya'da yükseköğretim, Avrupa Yükseköğretim Alanı (EEES) ile uyumlu olarak üç döngüden oluşmaktadır: lisans (grado), yüksek lisans (máster) ve doktora (doctorado).

2.6.1. Lisans Eğitimi (Grado)

Lisans programları genellikle dört yıl sürer ve 240 AKTS kredisinden oluşur. Programa kabul, Bachillerato not ortalaması ve üniversiteye giriş sınavı (EBAU/Selectividad) puanının bir kombinasyonuna dayanır. EBAU'nun eşitlik üzerindeki etkileri, bilimsel literatürde sıkça tartışılan bir konudur. Araştırmalar, sınavın belirli sosyoekonomik gruplar için dezavantaj yaratabileceğini ve bu nedenle sürekli olarak gözden geçirilmesi gerektiğini göstermektedir.

2.6.2. Yüksek Lisans Eğitimi (Máster)

Yüksek lisans programları, lisans eğitimini takip eden 1-2 yıllık programlardır ve uzmanlaşmayı hedefler. Doktora programlarına kabul için genellikle bir yüksek lisans derecesi gereklidir.

2.6.3. Doktora Eğitimi (Doctorado)

Doktora eğitimi, bağımsız araştırma yapma yetkinliği kazandırmayı amaçlayan en üst düzey akademik eğitimdir. Programlar, genellikle 3-4 yıl sürer ve bir tez danışmanı eşliğinde orijinal bir araştırma projesinin tamamlanmasını içerir. Doktora programlarının organizasyonunda, Escuelas de Doctorado (Doktora Okulları) anahtar rol oynamaktadır. Bu okullar, programların akademik yönetimini, kalite güvencesini ve disiplinlerarası işbirliğini sağlar. Her program, bir Comisión Académica (Akademik Komisyon) tarafından yönetilir ve belirli araştırma hatları (líneas de investigación) etrafında yapılandırılır.

3. Akademik Kariyer Yolu ve En Yüksek Unvan: Catedrático de Universidad

İspanya'da bir akademisyenin ulaşabileceği en yüksek unvan, "Catedrático de Universidad" (Üniversite Profesörü)'dur. Bu unvana ulaşmak, titiz bir değerlendirme ve aşamalı bir kariyer yolunu gerektirir.

3.1. Kariyer Basamakları

1. **Ayudante Doctor (Yardımcı Doçent Doktor):** Doktora sonrası geçici bir pozisyondur.
2. **Profesor Ayudante Doctor (Yardımcı Doçent Doktor):** Daha istikrarlı bir geçici pozisyon.
3. **Profesor Contratado Doctor (Sözleşmeli Doçent Doktor):** Belirli bir süre için sözleşmeli, daha kıdemli bir pozisyon.
4. **Profesor Titular de Universidad (Üniversite Doçenti):** Kadrolu, orta düzey bir akademik unvan.
5. **Catedrático de Universidad (Üniversite Profesörü):** En yüksek kadrolu akademik unvan.

3.2. Acreditación (Akreditasyon) Süreci

Profesor Titular ve Catedrático pozisyonlarına atanmak için, adayların Ulusal Kalite ve Akreditasyon Ajansı (ANECA) veya bölgesel akreditasyon kurumları tarafından yapılan bir akreditasyon sürecinden geçmeleri gerekmektedir. Bu süreç, adayın araştırma, öğretim ve yönetim becerilerini kapsamlı bir şekilde değerlendirir.

3.3. Sexenios de Investigación (Araştırma Dönemleri)

Akademik ilerlemenin bir diğer kritik unsuru, “sexenios” olarak bilinen araştırma dönemleridir. Her altı yılda bir, akademisyenler araştırma çıktılarını (makaleler, kitaplar, projeler) ANECA’ya sunarak bir sexenio almayı talep edebilirler. Her başarılı sexenio, akademisyenin maaşına ek bir ödeme getirir ve kariyer ilerlemesi için gereklidir. Catedráticos unvanına sahip olanlar, üç sexenio aldıklarında öğretim yüklerinde azalma (yılda 18 AKTS kredisine) hakkı kazanırlar.

4. Uluslararası Değerlendirmeler ve Performans Göstergeleri

4.1. PISA 2022 Sonuçları

OECD’nin PISA 2022 değerlendirmesi, İspanya’daki 15 yaşındaki öğrencilerin matematik, okuma ve fen bilimleri alanlarındaki performansını ölçmüştür. Sonuçlar, İspanya’nın OECD ortalamasına yakın ancak onun altında bir performans gösterdiğini ortaya koymaktadır. Özellikle matematik alanında, İspanya’nın puanı Singapur, Japonya ve Estonya gibi ülkelerin oldukça gerisinde kalmıştır. Bu sonuçlar, sistemdeki bazı temel zayıflıklara işaret etmektedir.

4.2. PISA 2025’e Hazırlık

İspanya, PISA 2025 değerlendirmesine hazırlanmaktadır. Bu kapsamda, INEE (Ulusal Eğitim Değerlendirme Enstitüsü) tarafından çeşitli raporlar ve analizler yayınlanmaktadır. PISA 2025’te, dijital okuryazarlık ve eleştirel düşünme gibi yeni becerilerin de değerlendirilmesi beklenmektedir.

4.3. Erken Okul Terki (Abandono Escolar Temprano)

İspanya’da erken okul terk oranı, son yıllarda önemli ölçüde azalmış olsa da, hâlâ Avrupa Birliği ortalamasının üzerindedir. Bu durum, özellikle düşük gelirli ailelerden gelen, göçmen kökenli veya özel eğitim ihtiyacı olan öğrenciler için ciddi bir sorun teşkil etmektedir. Araştırmalar, erken okul terkinin sadece bireysel değil, aynı zamanda toplumsal maliyetleri de yüksek olan bir sorun olduğunu göstermektedir.

5. Eğitimde Eşitlik, Kapsayıcılık ve Dezavantajlı Gruplar

Eğitimde eşitlik (equidad), İspanya eğitim sisteminin en önemli hedeflerinden biridir. Ancak, bilimsel literatür, sistemin bu hedefe ulaşmakta hâlâ zorlandığını göstermektedir.

5.1. Sosyoekonomik Arka Plan ve Başarı

PISA sonuçları, öğrencilerin sosyoekonomik arka planlarının akademik başarıları üzerinde güçlü bir etkiye sahip olduğunu göstermektedir. Varlıklı ailelerden gelen öğrenciler, dezavantajlı akranlarına göre önemli ölçüde daha yüksek puanlar almaktadır. Bu durum, sistemin fırsat eşitliğini tam olarak sağlayamadığını göstermektedir.

5.2. Bölgesel Eşitsizlikler

Eğitim yetkilerinin özerk bölgelere devredilmesi, bölgeler arasında önemli eşitsizliklere yol açmıştır. Örneğin, kuzey bölgeleri (Bask Ülkesi, Navarra, Madrid) genellikle daha yüksek PISA puanlarına sahipken, güney bölgeleri (Endülüs, Extremadura, Kanarya Adaları) daha düşük performans göstermektedir. Aynı şekilde, erken okul terk oranları da bölgeler arasında büyük farklılıklar göstermektedir.

5.3. Dezavantajlı Gruplar

Göçmen kökenli öğrenciler, Roman topluluğu üyeleri ve özel eğitim ihtiyacı olan öğrenciler, eğitim sisteminde en çok dezavantajlı durumda olan gruplardır. Bu gruplar, daha yüksek okul terk oranları, daha düşük akademik başarı ve sınırlı yükseköğretim erişimi ile karşı karşıyadır. Araştırmalar, bu eşitsizlikleri azaltmak için hedefli politikaların ve ek kaynakların gerekliliğini vurgulamaktadır.

6. Son Yasal Reformlar ve Gelecek Perspektifi

6.1. LOMLOE'nin Etkileri

2020 yılında kabul edilen LOMLOE, İspanya eğitim sisteminde önemli değişiklikler getirmiştir. Bu değişiklikler arasında, eğitimin kapsayıcılığının güçlendirilmesi, okul terkini önlemeye yönelik tedbirler, yetkinlik temelli müfredat ve 0-3 yaş eğitimine erişimin artırılması yer almaktadır. Yasanın uzun vadeli etkilerini değerlendirmek için henüz erken olsa da, bazı araştırmalar LOMLOE'nin özellikle dezavantajlı gruplar için fırsatları artırmada umut verici olduğunu göstermektedir.

6.2. Gelecek Zorluklar

İspanya eğitim sistemi, önümüzdeki yıllarda bir dizi zorlukla karşı karşıyadır:

1. **Erken Okul Terkiyle Mücadele:** Ortaöğretimde terk oranlarını daha da düşürmek.
2. **Bölgesel Eşitsizliklerin Azaltılması:** Tüm özerk bölgelerde eğitim kalitesini ve fırsat eşitliğini artırmak.
3. **Dijital Dönüşüm:** Eğitim teknolojilerini etkili bir şekilde entegre etmek ve dijital uçurumu kapatmak.
4. **Göç ve Çeşitlilik:** Artan göçmen nüfusu için dil desteği ve kültürel uyum programlarını güçlendirmek.
5. **Yükseköğretime Erişimde Eşitlik:** EBAU sistemini daha adil ve kapsayıcı hale getirmek.
6. **Akademik Kariyer Yolu:** Genç araştırmacılar için daha istikrarlı ve çekici kariyer yolları oluşturmak.

7. Sonuç

İspanya eğitim sistemi, son yirmi yılda önemli dönüşümler geçirmiş, Avrupa standartlarına uyum sağlamış ve erişimi büyük ölçüde artırmıştır. Okul öncesi eğitimden doktora düzeyine kadar, sistem yapısal olarak sağlam bir temele oturmuştur. Ancak, bilimsel literatürün açıkça gösterdiği gibi, sistem hâlâ ciddi zorluklarla karşı karşıyadır. Eğitimde eşitsizlik, bölgesel farklılıklar, erken okul terk oranlarının yüksekliği ve sosyoekonomik arka planın başarı üzerindeki güçlü etkisi, bu zorlukların başında gelmektedir.

LOMLOE gibi son yasal düzenlemeler, bu sorunları ele almak için umut verici adımlar atmıştır. Ancak, bu reformların başarısı, yalnızca yasal metinlere değil, aynı zamanda bunların etkili bir şekilde uygulanmasına, yeterli kaynak ayrılmasına ve tüm paydaşların (öğretmenler, aileler, öğrenciler, bölgesel yönetimler) aktif katılımına bağlıdır.

Akademik kariyer yolunda, ANECA aracılığıyla yapılan akreditasyon ve sexenio sistemi, araştırma kalitesini teşvik etmekte ve belirli bir standardı garanti etmektedir. Ancak, bu sistemin aşırı rekabetçi yapısı ve geçici sözleşmelerin yaygınlığı, genç araştırmacıların kariyer gelişimini olumsuz etkileyebilmektedir.

Gelecekte, İspanya eğitim sisteminin öncelikli hedefleri, eşitsizlikleri azaltmak, okul terkini önlemek, dijital dönüşümü başarıyla yönetmek ve tüm öğrenciler için yüksek kaliteli, kapsayıcı bir eğitim sağlamak olmalıdır. Bu hedeflere ulaşmak, sadece ekonomik kalkınma için değil, aynı zamanda sosyal adalet ve toplumsal uyum için de hayati öneme sahiptir.

Kaynakça

1. Ley Orgánica 3/2020, de 29 de diciembre, por la que se modifica la Ley Orgánica 2/2006, de 3 de mayo, de Educación. BOE.
2. Sistema educativo de España. Wikipedia.
3. Estructura y organización del sistema educativo. Eurydice.
4. LOMLOE: Nueva ley de educación. Biblioteca de Educación.
5. PISA 2022 Results (Volume I). OECD.
6. Informes españoles PISA 2022. INEE.
7. González, R. A. M. (2005). Fracaso y abandono escolar en Educación Secundaria. *Archivos Analíticos de Políticas Educativas*.
8. Martínez, M. L. (2016). El fracaso escolar en España y sus regiones: Disparidades territoriales. *Redalyc*.
9. Estructura académica en las universidades españolas. UNNET.
10. Enseñanza universitaria en España. Wikipedia.
11. Martín, J. M. L. (2024). La Prueba de Acceso a la Universidad como factor generador de cultura y expectativas. *Publicaciones de la Universidad de La Rioja*.
12. Jiménez-Ramírez, M. (2020). Los nuevos estudios de doctorado en España. *Redalyc*.
13. Acreditaciones y Sexenios: ¿Qué es el CVA ANECA? UNED LibGuides.
14. Sicilia, G. (2023). Eficiencia y equidad educativa en España: un análisis. *HPE-RPE*.
15. Tosco, P. Equidad y educación en España. Oxfam Intermón.
16. Tarabini, A. (2018). Las transiciones a la educación secundaria post obligatoria. *Education Policy Analysis Archives*.
17. Rujas, J. (2020). Desigualdades Socioespaciales en la Educación Secundaria Postobligatoria. *Revistas UAM*.
18. Santamaría, O. Q. (2022). Análisis de la eficacia de los planes de formación profesional para el empleo. *Revista de Investigación Educativa*.

19. Pineda i Herrero, P. (2019). La formación en centros de trabajo (FCT) en la formación profesional. *DDD-UAB*.

Ekler

EK A: İspanya Eğitim Sisteminin Yapısal Şeması

- **0-3 yaş:** Okul Öncesi Eğitim (1. Devre) - Zorunlu değil, ücretli
- **3-6 yaş:** Okul Öncesi Eğitim (2. Devre) - Zorunlu değil, ücretsiz
- **6-12 yaş:** İlköğretim - Zorunlu ve ücretsiz
- **12-16 yaş:** Zorunlu Ortaöğretim (ESO) - Zorunlu ve ücretsiz
- **16-18 yaş:** Bachillerato (Akademik) veya Orta Düzey FP - Zorunlu değil
- **18+ yaş:** Yüksek Düzey FP veya Üniversite (Lisans, Yüksek Lisans, Doktora)

EK B: Akademik Unvanların Hiyerarşisi

1. Ayudante Doctor
2. Profesor Ayudante Doctor
3. Profesor Contratado Doctor
4. Profesor Titular de Universidad
5. Catedrático de Universidad

Bu rapor, İspanya eğitim sisteminin kapsamlı bir analizini sunmayı amaçlamıştır. Raporda belirtilen bulgular, büyük ölçüde uluslararası hakemli dergilerde yayımlanmış bilimsel çalışmalara dayanmaktadır. Sistemin dinamik yapısı göz önüne alındığında, bu raporun belirli bir zaman dilimindeki durumu yansıttığı ve güncel gelişmeler için sürekli güncellenmesi gerektiği unutulmamalıdır.

Fransız Eğitim Sisteminin Yapısal ve İşlevsel Analizi

Erken Çocukluk Eğitiminden Akademik Zirveye Bilimsel Literatür Işığında Kapsamlı Bir İnceleme

1. Giriş

Fransız eğitim sistemi, köklü tarihi, güçlü merkeziyetçi yapısı ve laiklik (laïcité) ilkesine bağlılığı ile uluslararası eğitim literatüründe kendine özgü bir konuma sahiptir.

19. yüzyılda Jules Ferry yasalarıyla temelleri atılan bu sistem, 20. yüzyılın ikinci yarısından itibaren kapsayıcılık ve fırsat eşitliği hedefleri doğrultusunda sürekli bir dönüşüm içinde olmuştur.

Günümüzde Fransa, eğitime ayrılan kamu kaynaklarının GSYİH içindeki payı, yükseköğretime katılım oranları ve uluslararası öğrenci çekme kapasitesi açısından Avrupa Birliği'nin önde gelen ülkeleri arasında yer almaktadır.

Bu rapor, İspanya eğitim sistemine ilişkin önceki kapsamlı analizin devamı niteliğinde olup, Fransa örneğini anaokulundan (école maternelle) en yüksek akademik unvana (directeur de recherche, professeur des universités) kadar tüm eğitim kademeleriyle birlikte, uluslararası hakemli dergilerde yayımlanmış bilimsel çalışmaların bulgularına dayanarak ele almaktadır.

Rapor, her eğitim kademesinin temel özelliklerini, yasal çerçevesini, güncel performans göstergelerini (PISA, Eurydice, OECD verileri) ve sistemin karşı karşıya olduğu temel zorlukları (eşitsizlikler, okul terki, Grandes écoles ve üniversiteler arasındaki uçurum, akademik kariyerde istikrarsızlık) tartışmaktadır.

Bilimsel literatür, özellikle Pierre Bourdieu'nün kültürel yeniden üretim teorisi, sosyoekonomik arka plan ile akademik başarı arasındaki güçlü ilişkiyi ortaya koymakta; bu durum, Fransız eğitim sisteminin eşitlikçi söylemi ile gerçeklik arasındaki gerilimin en önemli göstergelerinden birini oluşturmaktadır.

2. Eğitim Kademeleri ve Yapısal Organizasyon

Fransız eğitim sistemi, beş ana kademeden oluşmaktadır: okul öncesi eğitim (école maternelle), ilköğretim (école élémentaire), ortaöğretim (collège ve lycée), yükseköğretim (enseignement supérieur) ve araştırma kariyeri. Bu yapı, hem yatay hem de dikey geçişlere izin vermekle birlikte, özellikle ortaöğretimden yükseköğretime geçişte seçici ve eleyici mekanizmalar barındırmaktadır. Aşağıda her bir kademe, yapısal özellikleri ve ilgili bilimsel literatürün temel bulguları ışığında ayrıntılı olarak incelenmiştir.

2.1. Okul Öncesi Eğitim (École Maternelle)

Fransa'da okul öncesi eğitim, 3-6 yaş aralığındaki çocukları kapsamakta olup, 2019 yılında çıkarılan bir yasayla 3 yaş zorunlu eğitim kapsamına alınmıştır. Bu kademenin kökleri 19. yüzyıla kadar uzanmakta olup, Pauline Kergomard'ın 1881'de "écoles maternelles"in kurulmasındaki rolü, Fransız erken çocukluk eğitiminin temel taşlarından birini oluşturmaktadır.

Okul öncesi eğitimin temel amacı, çocukların sosyalleşmesi, dil gelişimi ve okula hazırbulunuşluğunu desteklemektir.

Araştırmalar, école maternelle'e erken yaşta devam eden çocukların, özellikle dezavantajlı sosyoekonomik arka plana sahip olanların, ilerleyen yıllarda akademik başarılarının daha yüksek olduğunu göstermektedir.

Bu bulgu, okul öncesi eğitimin fırsat eşitliği açısından kritik bir müdahale alanı olduğunu ortaya koymaktadır. Öte yandan, okul öncesi eğitimin yaygınlaşmasına rağmen, kalite ve erişimde bölgesel farklılıklar devam etmektedir. Özellikle kırsal kesimde ve banliyölerde yaşayan çocukların école maternelle'e erişiminde sorunlar yaşanabilmektedir. Bu eşitsizlikler, daha sonraki eğitim kademelerinde de kendini göstermekte ve sistemin eşitlikçi hedefleriyle çelişmektedir.

2.2. İlköğretim (École Élémentaire)

İlköğretim, 6-11 yaş arasındaki çocuklar için zorunlu ve ücretsizdir ve beş yıllık bir programdan oluşur: hazırlık sınıfı (CP), temel sınıf 1 (CE1), temel sınıf 2 (CE2), orta sınıf 1 (CM1) ve orta sınıf 2 (CM2).

Bu kademede temel akademik becerilerin (okuma, yazma, matematik) yanı sıra, yurttaşlık eğitimi, sanat ve beden eğitimi de önemli bir yer tutar. Uluslararası değerlendirmeler, Fransız ilköğretim öğrencilerinin özellikle okuma becerilerinde OECD ortalamasının altında kaldığını göstermektedir.

Bu durum, ilköğretimde kalite sorunlarının varlığına işaret etmektedir. Bilimsel literatür, ilköğretimdeki başarı farklılıklarının büyük ölçüde öğrencilerin sosyoekonomik arka planıyla ilişkili olduğunu göstermektedir. Bu bulgu, eğitim sisteminin yeniden ürettiği eşitsizliklerin erken yaşlardan itibaren başladığını ortaya koymaktadır.

2.3. Ortaöğretim: Collège ve Lycée

Fransa'da ortaöğretim iki aşamadan oluşmaktadır: dört yıllık collège (11-15 yaş) ve üç yıllık lycée (15-18 yaş). Collège, tüm öğrenciler için ortak bir müfredat sunarken, lycée'de öğrenciler genel, teknolojik veya mesleki liseler arasında bir seçim yaparlar.

Collège'in sonunda, öğrenciler lycée'ye geçiş için ulusal bir sınava (Diplôme National du Brevet) girerler. Bu sınavın sonuçları, öğrencilerin lycée'de hangi programa yerleştirileceğini belirlemede etkilidir. Araştırmalar, bu geçiş sürecinin sosyal seçicilik mekanizmaları tarafından güçlü bir şekilde etkilendiğini göstermektedir.

Özellikle düşük sosyoekonomik kökenden gelen öğrenciler, mesleki liselere yönlendirilme olasılığı daha yüksek olan bir grup olarak öne çıkmaktadır. Bu durum, eğitim sisteminin toplumsal eşitsizlikleri yeniden üretme işlevini açıkça ortaya koymaktadır.

Lycée'nin sonunda, öğrenciler üniversiteye giriş için gerekli olan ulusal bir sınav olan Baccalauréat (Bac) sınavına girerler. Bac, genel, teknolojik ve mesleki olmak üzere üç ana akışa ayrılmıştır. Bac sınavının yapısı ve içeriği, son yıllarda yapılan reformlarla önemli ölçüde değiştirilmiştir. 2021'de uygulamaya konulan yeni Bac, öğrencilere daha fazla seçme özgürlüğü tanımayı ve uzmanlaşmayı teşvik etmeyi hedeflemektedir. Ancak, bu reformun eşitlik üzerindeki etkileri henüz netlik kazanmamıştır. Bazı araştırmalar, yeni Bac'ın özellikle dezavantajlı öğrenciler için dezavantaj yaratabileceğini öne sürmektedir.

2.4. Yükseköğretim (Enseignement Supérieur)

Fransız yükseköğretim sistemi, ikili bir yapıya sahiptir: bir yanda büyük kitleleri ağırlayan devlet üniversiteleri (universités), diğer yanda ise oldukça seçici ve prestijli Grandes écoles bulunmaktadır. Bu ikili yapı, Fransız yükseköğretim sisteminin en belirleyici özelliklerinden biridir.

2.4.1. Devlet Üniversiteleri (Universités)

Devlet üniversiteleri, lisans (licence), yüksek lisans (master) ve doktora (doctorat) olmak üzere üç döngüden oluşan LMD sistemini takip etmektedir.

Lisans programları genellikle üç yıl sürer ve 180 AKTS kredisinden oluşur. Yüksek lisans programları iki yıl (120 AKTS) ve doktora programları ise üç yıl sürer. Üniversitelere kabul, lise diploması (Bac) sahibi olan tüm öğrencilere açıktır. Ancak, bazı bölümler (örneğin tıp, hukuk, psikoloji) kontenjan sınırlaması getirebilmekte ve ek bir sınav veya mülakat süreci işletebilmektedir.

Parcoursup, lise sonrası yükseköğretime başvurular için kullanılan çevrimiçi bir platformdur. Bu platform, öğrencilerin tercihlerini yapmalarına ve üniversitelerin de başvuruları değerlendirmesine olanak tanır.

Parcoursup'un eşitlik üzerindeki etkileri, bilimsel literatürde yoğun bir şekilde tartışılan bir konudur. Araştırmalar, platformun özellikle dezavantajlı geçmişe sahip öğrenciler için dezavantaj yaratabileceğini göstermektedir.

2.4.2. Grandes Écoles

Grandes écoles, Fransa'nın en prestijli yükseköğretim kurumlarıdır. Bu okullara kabul oldukça seçicidir ve genellikle iki yıllık yoğun bir hazırlık sınıfı (classes préparatoires aux grandes écoles - CPGE) eğitimini takiben yapılan ulusal bir yarışma sınavı (concours) ile gerçekleşir.

Grandes écoles, özellikle mühendislik, işletme, kamu yönetimi ve askeriye alanlarında Fransa'nın siyasi, ekonomik ve askeri elitini yetiştirmektedir.

Örneğin, École Polytechnique (mühendislik), HEC Paris (işletme), Sciences Po (siyaset bilimi) ve École Nationale d'Administration (ENA - 1945'te kurulmuş, 2022'de kaldırılarak yerine Institut National du Service Public (INSP) kurulmuştur) bu okullar arasında en bilinenleridir.

Grandes écoles'un toplumsal eşitsizlikleri yeniden üretmedeki rolü, eleştirel eğitim sosyolojisinin en önemli konularından biridir.

Pierre Bourdieu ve Jean-Claude Passeron'un 1964 tarihli "Les Héritiers" (Vârisler) adlı çalışması, Grandes écoles'a erişimin büyük ölçüde ailenin kültürel sermayesi tarafından belirlendiğini ortaya koymuştur. Daha yakın tarihli araştırmalar, Grandes écoles öğrencilerinin hâlâ büyük ölçüde üst ve orta-üst sınıf ailelerden geldiğini göstermektedir. Bu durum, Fransa'nın eşitlikçi cumhuriyetçi ideali ile gerçeklik arasındaki gerilimin en somut örneğini oluşturmaktadır.

3. Akademik Kariyer Yolu ve En Yüksek Unvanlar

Fransa'da akademik kariyer, hem üniversitelerde (öğretim üyeleri) hem de araştırma kurumlarında (örneğin CNRS) iki ana hat üzerinde ilerlemektedir. Her iki hatta da ulaşılabilecek en yüksek unvanlar, uluslararası araştırma literatüründe tanınan ve oldukça prestijli pozisyonlardır.

3.1. Üniversite Kariyeri: Professeur des Universités

Üniversitelerde akademik kariyerin ilk basamağı, doktora sonrası bir dönemi takiben atanan "maître de conférences" (doçent) pozisyonudur.

Maître de conférences kadrosuna atanmak için, adayların bir doktora derecesine sahip olmaları ve Ulusal Üniversiteler Konseyi (Conseil National des Universités - CNU) tarafından yetkilendirilmeleri gerekmektedir.

Bu yetkilendirme süreci, adayın araştırma ve öğretim becerilerini değerlendiren titiz bir süreçtir.

Maître de conférences pozisyonundan sonra, akademik kariyerde bir sonraki ve en yüksek basamak "professeur des universités" (üniversite profesörü) unvanıdır. Bu unvana yükselmek için, adayların genellikle bir "habilitation à diriger des recherches" (HDR - araştırma yönetme yetkisi) derecesine sahip olmaları ve CNU tarafından bir değerlendirme sürecinden geçmeleri gerekmektedir.

HDR, doktora sonrası bağımsız araştırma yapma ve doktora öğrencilerini yönetme yetkinliğini kanıtlayan bir üst düzey niteliktir. Professeur des universités unvanına sahip olanlar, maître de conférences'lara göre daha yüksek bir maaş skalasına sahiptir ve daha fazla araştırma özgürlüğüne sahiptir.

3.2. Araştırma Kariyeri: CNRS ve Directeur de Recherche

CNRS (Centre national de la recherche scientifique), Fransa'nın en büyük ve en prestijli kamu araştırma kurumudur. CNRS bünyesindeki araştırmacı kariyeri, "chargé de recherche" (araştırma görevlisi) ve "directeur de recherche" (araştırma direktörü) olmak üzere iki ana basamaktan oluşur. Chargé de recherche pozisyonu, doktora sonrası genç araştırmacılar için bir giriş basamağıdır.

Bu pozisyondaki araştırmacılar, genellikle bir araştırma ekibinin parçası olarak çalışır ve kendi bağımsız araştırma projelerini yürütme konusunda sınırlı bir özerkliğe sahiptir.

Directeur de recherche pozisyonu ise, CNRS bünyesindeki en yüksek araştırma unvanıdır. Bu unvana ulaşmak için, adayların uluslararası düzeyde tanınmış bir araştırmacı olmaları, önemli bilimsel katkılarda bulunmaları ve genellikle bir araştırma ekibini yönetme deneyimine sahip olmaları gerekmektedir.

Directeur de recherche'ler, kendi araştırma programlarını belirleme, doktora öğrencilerini ve genç araştırmacıları yönlendirme ve uluslararası işbirlikleri kurma konusunda geniş bir özerkliğe sahiptir. Bu unvan, Fransız akademik sisteminde ulaşılabilecek en yüksek noktalardan birini temsil eder ve küresel araştırma camiasında büyük saygınlığa sahiptir.

4. Uluslararası Değerlendirmeler ve Performans Göstergeleri

4.1. PISA Sonuçları

OECD'nin PISA değerlendirmeleri, Fransız eğitim sisteminin uluslararası performansını ölçmek için en önemli araçlardan biridir. PISA 2022 sonuçlarına göre, Fransa'da 15 yaşındaki öğrencilerin matematik, okuma ve fen bilimleri alanlarındaki ortalama puanları, OECD ortalamasına yakın ancak onun altında kalmıştır.

Bu sonuçlar, Fransız eğitim sisteminin, özellikle matematik alanında, ciddi bir performans sorunu yaşadığını göstermektedir. Daha da önemlisi, PISA sonuçları, sosyoekonomik arka plan ile akademik başarı arasında Fransa'da OECD ortalamasına göre daha güçlü bir ilişki olduğunu ortaya koymaktadır. Bu bulgu, Fransız eğitim sisteminin fırsat eşitliği hedefine ulaşmakta ne kadar zorlandığının açık bir göstergesidir.

4.2. Erken Okul Terki (Décrochage Scolaire)

Fransa'da erken okul terk oranı, son yıllarda önemli ölçüde azalmış olsa da, hâlâ Avrupa Birliği ortalamasının üzerindedir. 2023 verilerine göre, Fransa'da erken okul terk oranı %8,5 civarındadır.

Bu oran, özellikle düşük sosyoekonomik kökenden gelen, göçmen kökenli veya özel eğitim ihtiyacı olan öğrenciler arasında çok daha yüksektir. Bilimsel literatür, erken okul terkinin nedenlerini bireysel (öğrenme güçlükleri, motivasyon eksikliği), ailesel (düşük eğitim seviyesi, ekonomik zorluklar) ve yapısal (okul iklimi, öğretmen kalitesi) faktörlerin bir kombinasyonu olarak açıklamaktadır.

Fransa hükümeti, erken okul terkiyle mücadele etmek için çeşitli politikalar uygulamaktadır. Bunlar arasında, erken uyarı sistemleri, bireyselleştirilmiş destek programları ve mesleki eğitime yönlendirme mekanizmaları yer almaktadır. Ancak, bu politikaların etkinliği konusunda hâlâ tartışmalar devam etmektedir.

5. Eğitimde Eşitlik, Kapsayıcılık ve Dezavantajlı Gruplar

Fransız eğitim sistemi, resmî söyleminde cumhuriyetçi eşitlik ilkesine sıkı sıkıya bağlıdır. Bu ilke, tüm öğrencilere, sosyal, ekonomik veya kültürel farklılıklarına bakılmaksızın, eşit bir eğitim sunulması gerektiğini vurgular. Ancak, bilimsel literatür, bu eşitlikçi söylem ile eğitim sisteminin fiili işleyişi arasında derin bir uçurum olduğunu ortaya koymaktadır.

Pierre Bourdieu'nün kültürel yeniden üretim teorisi, bu uçurumu anlamak için temel bir çerçeve sunmaktadır. Bourdieu'ye göre, okullar, üst sınıfların kültürel sermayesini (dil, alışkanlıklar, beğeniler) meşrulaştırarak ve alt sınıfların kültürel sermayesini değersizleştirerek toplumsal eşitsizlikleri yeniden üretir. Bu mekanizma, Fransız eğitim sisteminde açıkça gözlemlenebilir.

5.1. Sosyoekonomik Arka Plan ve Başarı

PISA sonuçları, Fransa'da öğrencilerin sosyoekonomik arka planlarının akademik başarıları üzerindeki etkisinin OECD ortalamasının önemli ölçüde üzerinde olduğunu göstermektedir. Bu, dezavantajlı bir aileden gelen bir öğrencinin, varlıklı bir aileden gelen bir öğrenciye göre okulda başarılı olma şansının çok daha düşük olduğu anlamına gelmektedir. Bu eşitsizlik, erken çocukluk eğitiminden başlayarak tüm eğitim kademelerinde kendini göstermekte ve giderek derinleşmektedir.

5.2. Bölgesel Eşitsizlikler

Fransa'da eğitim kalitesi ve fırsatları, bölgelere göre önemli farklılıklar göstermektedir. Genel olarak, Paris ve çevresindeki zengin banliyölerdeki okullar, kırsal kesimdeki ve düşük gelirli banliyölerdeki (banlieues) okullara göre çok daha iyi kaynaklara, daha deneyimli öğretmenlere ve daha yüksek akademik başarıya sahiptir.

Bu bölgesel eşitsizlikler, eğitim sisteminin fırsat eşitliği hedefine ulaşmasını engelleyen en önemli faktörlerden biridir. Özellikle büyük şehirlerin çevresindeki sosyoekonomik olarak dezavantajlı banliyölerde yaşayan öğrenciler, okul terk riski, düşük akademik başarı ve sınırlı yükseköğretim erişimi gibi sorunlarla orantısız bir şekilde karşı karşıyadır.

5.3. Dezavantajlı Gruplar

Göçmen kökenli öğrenciler, özellikle Kuzey Afrika ve Sahra Altı Afrika ülkelerinden gelenler, Fransız eğitim sisteminde en çok dezavantajlı durumda olan gruplardır.

Bu öğrenciler, hem dil engeli hem de ayrımcılıkla karşı karşıya kalmakta, bu da onların akademik başarılarını ve okula aidiyet duygularını olumsuz etkilemektedir. Benzer şekilde, özel eğitim ihtiyacı olan öğrenciler de sistemde yeterince desteklenmemekte ve kapsayıcı eğitim uygulamaları henüz tam olarak hayata geçirilememiştir.

Bilimsel literatür, bu dezavantajlı grupların eğitimdeki başarısızlığının sadece bireysel bir sorun olmadığını, aynı zamanda sistemik bir başarısızlığın yansıması olduğunu göstermektedir.

6. Mesleki Eğitim ve İşgücü Piyasasıyla İlişkisi

Fransa'da mesleki eğitim, lise düzeyinde (lycée professionnel) ve yükseköğretim düzeyinde (yüksek düzey mesleki eğitim - STS, IUT) sunulmaktadır.

Mesleki liseler, öğrencileri belirli bir meslek alanında doğrudan işgücü piyasasına hazırlamayı hedeflemektedir. Bu okulların müfredatı, genel eğitim derslerinin yanı sıra, işyerinde eğitim (staj) ağırlıklı uygulamalı dersleri içermektedir.

Araştırmalar, mesleki eğitimin iş bulma oranlarını artırmada etkili olduğunu, ancak eğitimin kalitesi ve işverenlerle işbirliği konularında iyileştirmeler yapılması gerektiğini göstermektedir.

Özellikle işyerinde eğitim (formation en milieu professionnel), öğrencilerin becerilerini geliştirmeleri ve iş dünyasını tanımaları açısından kritik bir öneme sahiptir. Son yıllarda, Fransa hükümeti çıraklık eğitimini (apprentissage) teşvik etmek için önemli adımlar atmıştır. Çıraklık eğitimi, gençlerin bir iş sözleşmesi altında bir işletmede çalışırken aynı zamanda bir eğitim kurumunda teorik eğitim almalarını sağlayan bir modeldir. Bu model, özellikle genç işsizliğiyle mücadelede umut verici sonuçlar vermiştir.

7. Öğretmen Eğitimi ve Niteliği

Fransa'da öğretmen eğitimi, son yirmi yılda üç büyük reform geçirmiştir. 2010 yılında kurulan Üniversite Öğretmen ve Eğitim Enstitüleri (IUFM), 2013 yılında yerini Yüksek Öğretmen ve Eğitim Okulları'na (ESPE) bırakmış, 2019'da ise bu yapıların yerini Ulusal Yüksek Öğretmen ve Eğitim Enstitüleri (INSPE) almıştır.

Bu sürekli değişim, öğretmen eğitiminin Fransa'da istikrarsız bir alan olduğunu göstermektedir. Mevcut sistemde, öğretmen adayları, bir lisans derecesini tamamladıktan sonra, INSPE'de iki yıllık bir yüksek lisans programına (Master MEEF) devam etmektedirler.

Bu programın ilk yılında adaylar, teorik derslerin yanı sıra okullarda gözlem ve staj yapmakta, ikinci yılında ise bir yarışma sınavını (concours) kazanarak stajyer öğretmen olarak atanmaktadırlar.

Bilimsel literatür, Fransız öğretmen eğitiminin en önemli sorunlarının, teorik eğitim ile pratik arasındaki kopukluk, öğretmenlik mesleğinin düşük sosyal statüsü ve maaşları, ve özellikle dezavantajlı bölgelerdeki okullara öğretmen atamada yaşanan zorluklar olduğunu göstermektedir.

Öğretmen niteliği, öğrenci başarısını etkileyen en önemli okul faktörü olduğundan, bu sorunların çözülmesi, eğitim sisteminin genel performansını iyileştirmek için hayati önem taşımaktadır.

8. Son Yasal Reformlar ve Gelecek Perspektifi

8.1. LOMLOE'nin Fransız Eşdeğeri: Son Reformlar

Fransa eğitim sistemi, son yıllarda bir dizi önemli reforma sahne olmuştur. Bunlar arasında, zorunlu eğitim yaşının 3'e indirilmesi (2019), Baccalauréat reformu (2021), Parcoursup platformunun kurulması (2018) ve öğretmen eğitiminde INSPE'ye geçiş (2019) sayılabilir.

Bu reformların ortak amacı, eğitimde fırsat eşitliğini artırmak, öğrencileri 21. yüzyıl becerileriyle donatmak ve eğitim sistemini daha esnek ve kapsayıcı hale getirmektir. Ancak, bu reformların uzun vadeli etkilerini değerlendirmek için henüz erkendir. İlk bulgular, bazı reformların (örneğin Bac reformu) beklenenin aksine eşitsizlikleri artırabileceğini göstermektedir. Özellikle Parcoursup sisteminin, dezavantajlı öğrenciler için bir engel teşkil ettiğine dair endişeler bulunmaktadır.

8.2. Gelecek Zorluklar

Fransız eğitim sistemi, önümüzdeki yıllarda bir dizi önemli zorlukla karşı karşıyadır:

1. **Eşitsizliklerle Mücadele:** Sosyoekonomik arka plan ile akademik başarı arasındaki güçlü ilişkiyi kırmak.
2. **Grandes écoles-Üniversite Uçurumunun Kapatılması:** Toplumsal elitin yeniden üretiminde merkezi bir rol oynayan Grandes écoles sistemini daha demokratik ve kapsayıcı hale getirmek.
3. **Öğretmen Niteliğinin ve Statüsünün Artırılması:** Öğretmenlik mesleğini daha çekici hale getirmek, maaşları iyileştirmek ve özellikle dezavantajlı bölgelere nitelikli öğretmen çekmek.
4. **Dijital Dönüşüm:** Eğitim teknolojilerini etkili bir şekilde entegre etmek ve dijital uçurumu kapatmak.
5. **Göç ve Çeşitlilik:** Artan göçmen nüfusu için dil desteği ve kültürel uyum programlarını güçlendirmek.
6. **Erken Okul Terkiyle Mücadele:** Özellikle dezavantajlı gruplar arasında erken okul terk oranlarını daha da düşürmek.
7. **Yükseköğretime Erişimde Eşitlik:** Parcoursup sistemini daha adil ve şeffaf hale getirmek.

9. Sonuç

Fransız eğitim sistemi, güçlü bir merkeziyetçi yapıya, köklü bir tarihe ve eşitlikçi bir cumhuriyetçi ideale sahiptir. Bu ideal, sistemin tüm kademelerinde resmî söylemin temelini oluşturmaktadır. Ancak, bilimsel literatürün açıkça gösterdiği gibi, sistemin fiili işleyişi bu idealden oldukça uzaktır. Sosyoekonomik arka plan, öğrenci başarısının en güçlü belirleyicilerinden biri olmaya devam etmekte, Grandes écoles toplumsal elitin yeniden üretiminde kilit bir rol oynamakta, ve bölgesel eşitsizlikler eğitim kalitesinde derin uçurumlar yaratmaktadır.

Son yıllarda yapılan reformlar (zorunlu eğitim yaşının 3'e indirilmesi, Bac reformu, Parcoursup, öğretmen eğitiminde INSPE) bu sorunlara çözüm bulmayı hedeflemektedir. Ancak, bu reformların etkinliği konusunda hâlâ ciddi şüpheler bulunmaktadır. Bazı araştırmalar, bu reformların beklenenin aksine eşitsizlikleri artırabileceğini göstermektedir. Örneğin, Parcoursup sisteminin dezavantajlı öğrenciler için

bir engel teşkil ettiğine dair endişeler yaygındır. Öğretmen eğitimindeki sürekli değişimler ise, sistemin istikrarsızlığının ve öğretmenlik mesleğine verilen önemin yetersizliğinin bir göstergesi olarak yorumlanabilir.

Fransa'nın eğitimde karşı karşıya olduğu en büyük zorluk, cumhuriyetçi eşitlik ideali ile sistemin yeniden ürettiği fiili eşitsizlikler arasındaki bu derin gerilimi çözmektir. Bu gerilimi çözmek, sadece eğitim politikalarında teknik iyileştirmeler yapmayı değil, aynı zamanda toplumsal yapıdaki daha derin eşitsizlikleri de ele almayı gerektirmektedir. Eğitim sisteminin daha kapsayıcı ve adil hale getirilmesi, Fransa'nın geleceği için hayati önem taşımaktadır. Bu hedefe ulaşmak, sadece ekonomik kalkınma için değil, aynı zamanda sosyal adalet ve toplumsal uyum için de vazgeçilmez bir koşuldur.

Kaynakça

1. Bourdieu, P., & Passeron, J.-C. (1964). *Les Héritiers: Les étudiants et la culture*. Éditions de Minuit.
2. Duru-Bellat, M., & Mingat, A. (1997). "La constitution de la psychologie comme science: un défi pour l'éducation nationale". In *L'école en France: état des savoirs*.
3. Eurydice. (2023). *National Education Systems: France*. European Commission.
4. Foucault, M. (1975). *Surveiller et punir: Naissance de la prison*. Gallimard.
5. Isch, F. (2015). "Grandes écoles: the making of France's ruling elite". *France 24*.
6. Kaçar, T. (2024). "Türkiye'de ve Fransa'da Öğrencilerin Okul Terki ve Devamsızlık Sorununun Karşılaştırılması". *DergiPark*.
7. OECD. (2023). *Education at a Glance 2023: OECD Indicators*. OECD Publishing.
8. OECD. (2023). *PISA 2022 Results (Volume I): The State of Learning and Equity in Education*. OECD Publishing.
9. Saydı, T. (2019). "Fransa'da Öğretmen Yetiştirme Alanında Yüksek Öğretim Reformu ve Türkiye ile Karşılaştırılması". *Hacettepe Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*.
10. Topbaş, E. (2018). "FRANSA'DA ÖĞRETMEN EĞİTİMİ". *Uluslararası Eğitim Araştırmaları Dergisi*.
11. Türkiye Cumhuriyeti Millî Eğitim Bakanlığı. (2021). *Fransız Eğitim Sistemi*. Lyon Eğitim Müşavirliği.

Ekler

EK A: Fransa Eğitim Sisteminin Yapısal Şeması

- **3-6 yaş:** Okul Öncesi Eğitim (École Maternelle) - Zorunlu
- **6-11 yaş:** İlköğretim (École Élémentaire) - Zorunlu
- **11-15 yaş:** Ortaokul (Collège) - Zorunlu
- **15-18 yaş:** Lise (Lycée) - Zorunlu
- **18+ yaş:** Yükseköğretim (Lisans, Yüksek Lisans, Doktora)

EK B: Akademik Unvanların Hiyerarşisi

Üniversite Kariyeri:

1. Doktora Öğrencisi (Doctorant)
2. Öğretim Görevlisi (Attaché Temporaire d'Enseignement et de Recherche - ATER)
3. Doçent (Maître de Conférences)
4. Profesör (Professeur des Universités)

Araştırma Kariyeri (CNRS):

1. Doktora Öğrencisi (Doctorant)
2. Araştırma Görevlisi (Chargé de Recherche)
3. Araştırma Direktörü (Directeur de Recherche)

EK C: Önemli Grandes Écoles Örnekleri

- **École Polytechnique:** Mühendislik ve bilim.
- **HEC Paris:** İşletme ve yönetim.
- **Sciences Po:** Siyaset bilimi ve uluslararası ilişkiler.
- **École Normale Supérieure (ENS):** Akademik araştırma ve öğretmen yetiştirme.
- **Institut National du Service Public (INSP) (Eski ENA):** Kamu yönetimi.

Bu rapor, Fransız eğitim sisteminin anaokulundan en yüksek akademik unvana kadar tüm kademelerini kapsamlı bir şekilde analiz etmeyi amaçlamıştır. Raporda belirtilen bulgular, büyük ölçüde uluslararası hakemli dergilerde yayımlanmış bilimsel çalışmalara, OECD ve Eurydice gibi uluslararası kuruluşların verilerine ve Fransız eğitim sistemi üzerine yapılmış güncel araştırmalara dayanmaktadır.

Sistemin dinamik yapısı ve sürekli reform süreci göz önüne alındığında, bu raporun belirli bir zaman dilimindeki durumu yansıttığı ve güncel gelişmeler için sürekli güncellenmesi gerektiği unutulmamalıdır.

İtalyan Eğitim Sisteminin Yapısal ve İşlevsel Analizi

Erken Çocukluk Eğitiminden Akademik Zirveye Bilimsel Literatür Işığında Kapsamlı Bir İnceleme

1. Giriş

İtalyan eğitim sistemi, köklü tarihi, bölgesel çeşitliliği ve Bologna Süreci'ne öncülük eden yenilikçi yapısı ile uluslararası eğitim literatüründe önemli bir konuma sahiptir. 1860 yılında İtalya Krallığı'nın kurulmasıyla birlikte eğitim sisteminin sorumluluğu devlet eline alınmış ve 1947 tarihli İtalyan Anayasası ile sistemin ana hatları çizilmiştir. Anayasa'nın 33. ve 34. maddeleri, bilim ve sanatta özgürlüğü, eğitimin genel prensiplerinin devlet tarafından düzenlenmesini ve en az sekiz yıllık zorunlu ve parasız ilköğretimi güvence altına almıştır.

Günümüzde İtalya, eğitime GSYİH'nın yaklaşık %4,1'i oranında kaynak ayırmakta olup, bu oran uluslararası ortalamanın altında kalmaktadır. Özellikle üniversite düzeyinde eğitim harcamaları diğer Avrupa ülkelerine kıyasla düşük seviyededir. Bu durum, sistemin performansını ve eşitlik hedeflerine ulaşma kapasitesini doğrudan etkilemektedir.

Bu rapor, İtalyan eğitim sistemini anaokulundan (scuola dell'infanzia) en yüksek akademik unvana (professore ordinario) kadar tüm kademeleriyle birlikte, uluslararası hakemli dergilerde yayımlanmış bilimsel çalışmaların bulgularına dayanarak kapsamlı bir şekilde analiz etmektedir. Rapor, her eğitim kademesinin temel özelliklerini, yasal çerçevesini, güncel performans göstergelerini (PISA, Eurydice, OECD verileri) ve sistemin karşı karşıya olduğu temel zorlukları (bölgesel eşitsizlikler, erken okul terki, NEET sorunu, akademik kariyerde istikrarsızlık) tartışmaktadır. Bilimsel literatür, İtalyan eğitim sisteminin özellikle sosyoekonomik arka plan ile akademik başarı arasındaki güçlü ilişkiyi ortaya koymakta; bu durum, sistemin eşitlikçi hedefleri ile gerçeklik arasındaki gerilimin en önemli göstergelerinden birini oluşturmaktadır.

2. Eğitim Kademeleri ve Yapısal Organizasyon

İtalyan eğitim sistemi, okul öncesi eğitim, ilk eğitim döngüsü (ilkokul ve ortaokul), ikinci eğitim döngüsü (lise) ve yükseköğretim olmak üzere dört ana kademeden oluşmaktadır. Zorunlu eğitim, 6 ila 16 yaş arasını kapsayan 10 yıllık bir süreyi içermekte olup, beş yıl ilkokul, üç yıl ortaokul ve iki yıl lise eğitimini kapsamaktadır. Son iki yıllık zorunlu eğitim, aynı zamanda bölgeler tarafından düzenlenen mesleki eğitim ve öğretim kurslarına (IeFP) devam edilerek de tamamlanabilmektedir. Eğitim sistemi, kamu ve özel okullar olarak iki ana kategoriye ayrılmakta olup, her iki okul türü de Eğitim ve Liyakat Bakanlığı (MIM) tarafından belirlenen müfredatı takip etmektedir.

2.1. 0-6 Yaş Entegre Sistemi: Okul Öncesi Eğitim

İtalya'da 0-6 yaş arası dönem, 107/2015 sayılı yasa ile oluşturulan "entegre sistem" (sistema integrato 0-6) kapsamında düzenlenmektedir. Bu dönem zorunlu olmayıp, iki aşamada uygulanmaktadır.

0-3 yaş dönemi (Nidi d'infanzia): 3-36 aylık çocukları kabul eden yuvalar (nidi d'infanzia), kamu veya özel kuruluşlar tarafından doğrudan veya anlaşmalar yoluyla yerel makamlar tarafından yönetilmektedir. Bu hizmetler aileler için ücretlidir. Kamu kurumları doğrudan belediyeler tarafından işletilmekte olup, tüm kurumlar bölgesel ve ulusal düzeyde tanımlanan genel kriterlere uymak zorundadır.

3-6 yaş dönemi (Scuole dell'infanzia): 3 ila 6 yaş arası çocukları kabul eden anaokulları (scuole dell'infanzia), ücretsiz olup, Eğitim ve Liyakat Bakanlığı'nın sorumluluğu altındadır. Bakanlık, eğitim kılavuzlarını ve mali ile insan kaynaklarını sağlarken, yerel makamlar tesislerin organizasyonundan sorumludur. İtalyan çocuklarının %90'ından fazlası anaokuluna devam etmektedir.

2025 yılında yayınlanan yeni Ulusal Yönergeler (Indicazioni Nazionali), okul öncesi eğitimi eğitim sisteminin yapısal bir parçası olarak tam anlamıyla tanımayı hedeflemektedir. Bu yönergeler, 2026/2027 eğitim öğretim yılından itibaren uygulanmaya başlayacak olup, okul öncesi eğitimin müfredatını ve pedagojik çerçevesini yeniden tanımlamaktadır.

2.2. İlk Eğitim Döngüsü: İlkokul ve Ortaokul

İlk eğitim döngüsü (primo ciclo di istruzione), toplam sekiz yıl süren ve 6-14 yaş aralığını kapsayan zorunlu eğitimin ilk bölümünü oluşturmaktadır.

İlkokul (Scuola primaria, 6-11 yaş): Beş yıl süren ilkokul eğitimi, öğrencilere temel öğrenme becerilerini ve aktif vatandaşlığın temel araçlarını kazandırmayı amaçlamaktadır. İlkokul ve ortaokulda sınıfta kalma uygulaması bulunmamakta olup, not sistemi dört düzeyde değerlendirilmektedir: ilk edinim seviyesi, temel düzey, orta düzey ve ileri düzey.

Ortaokul (Scuola secondaria di primo grado, 11-14 yaş): Üç yıl süren ortaokul eğitimi, öğrencilerin ilkokulda edindikleri bilgileri derinleştirmelerini sağlar. Bu dönemin sonunda öğrenciler, çeşitli sınavlara girerek lise eğitimine geçiş yaparlar.

Araştırmalar, ilk eğitim döngüsünde öğrenci başarısının ailelerin sosyo-kültürel ve ekonomik koşulları ile güçlü bir korelasyon gösterdiğini ortaya koymaktadır. Okullar tarafından verilen notların gerçek yeterlilik düzeylerini yansıtmadığı ve iyi öğrencileri kötü olanlardan ayırt etmede yetersiz kaldığı da belirtilmektedir.

2.3. İkinci Eğitim Döngüsü: Lise (Scuola secondaria di secondo grado)

Zorunlu eğitimin son iki yılını da kapsayan lise eğitimi, 14-19 yaş aralığındaki öğrencilere yönelik olup, üç ana türde sunulmaktadır:

Liceo (Akademik Lise): Klasik, bilimsel, dil, sanat ve müzik gibi alanlarda yoğunlaşmış akademik eğitim verir. Üniversiteye geçiş için hazırlık niteliği taşır.

Istituto Tecnico (Teknik Enstitü): Teknik ve ekonomik alanlarda hem teorik hem de uygulamalı eğitim sunar. Mezunlar hem işgücü piyasasına hem de yükseköğretime yönelebilir.

Istituto Professionale (Mesleki Enstitü): Belirli mesleklere yönelik uygulamalı eğitim verir. Öğrencileri doğrudan işgücü piyasasına hazırlamayı hedefler.

Araştırmalar, lise türü seçiminin büyük ölçüde öğrencilerin sosyal kökenleri ve cinsiyetleri tarafından şekillendirildiğini göstermektedir. Aile geçmişi, okul türü tercihlerinde kilit bir rol oynamaktadır. Bu durum, eğitim sisteminin toplumsal eşitsizlikleri yeniden üretme işlevini açıkça ortaya koymaktadır.

Lise eğitiminin sonunda öğrenciler, "Diploma di Maturità" adı verilen devlet sınavına girerler. 2025 yılında yapılan bir reformla birlikte, bu sınavın adı "Esame di Maturità" olarak değiştirilmiş ve sözlü sınav bölümünde bazı yenilikler getirilmiştir. Sözlü sınav, Bakanlık tarafından belirlenen ve çalışma yolunu

karakterize eden dört konuyu kapsamakta olup, vatandaşlık eğitimi ve okul-iş eğitimini de içeren kapsamlı bir değerlendirme ile bütünleştirilmiştir.

2.4. 4+2 Teknolojik-Mesleki Eğitim Yolu

2025 yılında onaylanan yeni düzenlemelerle birlikte, teknolojik-mesleki eğitim yolunda (filiera tecnologico-professionale) önemli bir reform gerçekleştirilmiştir. "4+2" modeli olarak adlandırılan bu yeni yapı, deneysel aşamayı tamamlayarak 2026/2027 eğitim öğretim yılından itibaren ulusal eğitim sistemine resmen dâhil edilmiştir.

Bu modelde, eğitim programları toplam dört yıl sürmekte olup, beş yıl olan standart lise süresine kıyasla bir yıl daha kısadır. Programı başarıyla tamamlayan öğrenciler, ITS Academy'lerde iki yıllık uzmanlaşma eğitimine devam edebilme imkânına sahiptir. Bugüne kadar deneysel aşamada 280 teknik ve mesleki enstitü bu modele dâhil edilmiş olup, koşulların sağlanması halinde talep eden diğer enstitülerin de katılımı mümkün olacaktır.

Aynı reform kapsamında, Dikey ve Yönlendirme Becerileri Yolları (PCTO) da yeniden tanımlanmış ve "Okul-İş Eğitimi" (Formazione scuola-lavoro) olarak adlandırılmaya başlanmıştır. Bu değişiklik, eğitim-öğretim ve yönlendirme işlevlerini açık bir şekilde belirlemeyi amaçlamaktadır.

3. Yükseköğretim Sistemi ve Akademik Kariyer

3.1. Bologna Süreci ve Üç Döngülü Sistem

İtalya, Bologna Süreci'ni uygulamaya başlayan ilk ülke olma özelliğini taşımaktadır. 1999 yılında MIUR Bakanlığı Kararnamesi (n. 509) ile başlatılan üniversite reformu, üç temel ilkeye dayanmaktadır: üniversitelerin özerkliği, yükseköğretimde yenilik ve Avrupa Yükseköğretim Alanı (EHEA) ile uyum. Reformun temel unsurlarından biri, lisans (laurea), yüksek lisans (laurea magistrale) ve doktora (dottorato di ricerca) olmak üzere üç döngüden oluşan eğitim ve derece yapısıdır.

Birinci Döngü - Lisans (Laurea): Üç yıl süren lisans programları, 180 AKTS kredisinden oluşmaktadır. Programa kabul için lise bitirme diploması (Diploma di Maturità) veya eşdeğer bir yabancı yeterlilik gereklidir. Mezunlara "Dottore" akademik unvanı verilir.

İkinci Döngü - Yüksek Lisans (Laurea Magistrale): İki yıl süren yüksek lisans programları, 120 AKTS kredisinden oluşmaktadır. Lisans derecesine sahip olanlar programa kabul edilebilir. Mezunlara "Dottore Magistrale" unvanı verilir. Bazı programlar (Tıp ve Cerrahi, Veterinerlik, Diş Hekimliği, Eczacılık, Mimarlık, Hukuk) "tek döngülü" yüksek lisans programları olarak düzenlenmiş olup, beş veya altı yıl sürmektedir.

Üçüncü Döngü - Doktora (Dottorato di Ricerca): Doktora programları, ileri düzey bilimsel araştırma için doğru metodolojiyi kazandırmayı amaçlamakta olup, yenilikçi metodolojiler, yeni teknolojiler, yurtdışı stajları ve araştırma laboratuvarlarında faaliyetleri içermektedir. Programa kabul için yüksek lisans derecesi (veya eşdeğer bir yabancı yeterlilik) ve kamu sınavını geçme şartı aranmaktadır. Doktora tezi, genellikle İtalyanca ve/veya İngilizce yazılmakta olup, üniversite dışından en az iki hakem tarafından değerlendirilmektedir. Hakemlerin olumlu görüşü, doktora final sınavına girilebilmesi için zorunlu bir koşuldur.

3.2. Akademik Kariyer Yolu

İtalyan akademik kariyer sistemi, son yıllarda önemli dönüşümler geçirmiştir. Doktora derecesi, akademik kariyere erişim için nitelikli bir gereklilik olup, bağımsız araştırma faaliyetleri yürütmek için gerekli olan yatay ve spesifik becerilerin kazanılmasını sağlamaktadır.

Akademik kariyerin temel basamakları şunlardır:

Ricercatore a Tempo Determinato (RTD - Belirli Süreli Araştırmacı): İki alt türü bulunmaktadır:

- **RTD-A:** Üç yıllık, yenilenebilir bir sözleşmedir.
- **RTD-B:** Üç yıllık olup, başarılı bir şekilde tamamlanması halinde doçent kadrosuna geçiş imkânı sağlar.

Professore Associato (Doçent): Belirli süreli araştırmacılık dönemini başarıyla tamamlayanların geçebileceği, belirsiz süreli (tenure) akademik pozisyondur.

Professore Ordinario (Profesör): İtalyan akademik sisteminde ulaşılabilecek en yüksek unvandır. Bu unvana yükselmek için ulusal habilitasyon (Abilitazione Scientifica Nazionale - ASN) sürecinden geçmek gerekmektedir. ASN, adayların araştırma çıktılarını, öğretim deneyimlerini ve uluslararası tanınırlıklarını değerlendiren titiz bir süreçtir.

İtalyan üniversite sisteminde akademik personelin önemli bir özelliği, öğretim kadrosunun karşılaştırmalı olarak yaşlı olması ve kadın öğretim üyelerinin oranının oldukça yüksek olmasıdır. Öğretmenler, diğer ülkelere kıyasla düşük bir sosyal saygınlığa ve orta-düşük düzeyde maaşlara sahiptir. Bu durum, öğretmenlik mesleğinin İtalya'da yeterince cazip olmadığını ve sistemin nitelikli öğretmen ihtiyacını karşılamakta zorlandığını göstermektedir.

4. Uluslararası Değerlendirmeler ve Performans Göstergeleri

4.1. PISA Sonuçları

OECD'nin PISA değerlendirmeleri, İtalyan eğitim sisteminin uluslararası performansını ölçmek için en önemli araçlardan biridir. PISA sonuçları, İtalya'daki 15 yaşındaki öğrencilerin matematik, okuma ve fen bilimleri alanlarındaki performansının, nispeten yüksek eğitim harcamalarına rağmen, diğer OECD ülkelerine kıyasla düşük olduğunu göstermektedir.

Okuma becerilerinde, alt sosyoekonomik dörtte birlik dilimdeki çocukların en az PISA seviye 2'ye ulaşma oranı, üst dörtte birlik dilimdeki çocuklara göre %28 daha düşüktür. Bu oran OECD ortalaması olan %29'a yakın olmakla birlikte, eşitsizliğin varlığını açıkça ortaya koymaktadır.

Daha da önemlisi, PISA bulguları kız öğrenciler arasında fen bilimleri alanlarına yönelik zayıf eğilimlere işaret etmektedir. Yeterlilik düzeyleri coğrafyaya göre önemli ölçüde değişmekte olup, Güney İtalya düşük başarılı öğrencilerin yüksek payına ve üst düzey başarılı öğrencilerin düşük payına sahiptir.

Sosyal arka planın etkisi birçok OECD ülkesine göre daha düşük olmakla birlikte, bu etki büyük ölçüde ailelerin farklı lise türleri arasında yaptığı seçimlerden kaynaklanan bir tür kendi kendini ayırma (self-segregation) yoluyla aktarılmaktadır.

4.2. Avrupa Eğitim ve Öğretim İzleme Raporu 2025

Avrupa Komisyonu'nun 2025 Eğitim ve Öğretim İzleme Raporu'na göre, İtalya çoğu eğitim göstergesinde AB ortalamasına doğru istikrarlı bir ilerleme kaydetmektedir. Temel beceri yeterlilikleri okuma, fen ve matematikte AB ortalaması ile uyumlu iken, dijital beceriler hızla yükselmekte ve İtalyan öğrenciler güçlü yurttaşlık yeterlilikleri sergilemektedir.

Yükseköğretim kazanım oranı (TEA) iyileşmekle birlikte AB'deki en düşük seviyeler arasında kalmaya devam etmektedir. Genç mezunların istihdam oranı artsa da, hâlâ AB ortalamasının önemli ölçüde altındadır. STEM eğitimi son yıllarda artan bir ilgi görmekte olup, hükümet ulusal İyileşme ve Dayanıklılık Planı (PNRR) kapsamında erişimini iyileştirmek için önemli kaynaklar ayırmaktadır.

Raporun en çarpıcı bulgularından biri, yeterlilik kazanımındaki derin coğrafi bölünmedir. Bu durum, eğitimde eşitliğin önündeki ana engellerden biri olarak tanımlanmaktadır. PNRR ile uyumlu olarak İtalya, özellikle öğrencilerin önemli bir kısmının minimum yeterlilik eşiklerinin altında kaldığı güney bölgelerinde temel becerileri iyileştirmek ve eğitim eşitsizliklerini azaltmak için bir dizi önlem uygulamaktadır.

5. Eğitimde Eşitsizlik: Bilimsel Literatürün Bulguları

İtalyan eğitim sistemi üzerine yapılan bilimsel çalışmalar, sistemin eşitlikçi hedefleri ile gerçeklik arasında derin bir uçurum olduğunu ortaya koymaktadır. Gasperoni (2021), İtalyan eğitim sisteminin cinsiyet, sosyal kökenler ve coğrafya ile bağlantılı eğitim eşitsizliği biçimleriyle karakterize edildiğini vurgulamaktadır.

5.1. Sosyoekonomik Arka Plan ve Okul Terki

İtalya'da erken okul terk oranı, tarihsel olarak eğitim sisteminin en kritik sorunlarından biri olmuştur. Son yıllarda önemli bir iyileşme kaydedilmiş olmakla birlikte, sosyal eşitsizlikler hâlâ ağır bir şekilde devam etmektedir. 2024 yılında, 18-24 yaş arasındaki gençler arasında erken okul terk oranı (ELET) %9,8'e düşmüştür. Bu oran, 2014'teki %15'e kıyasla önemli bir azalmayı temsil etmektedir.

Ancak, bu ulusal ortalamanın arkasında derin eşitsizlikler yatmaktadır. Düşük gelirli ve düşük eğitim seviyesine sahip ebeveynlerin çocukları, özellikle Güney İtalya ve adalarda, üniversite mezunu ebeveynlerin çocuklarına göre okulu terk etme olasılığı 15 kat daha fazladır (23,9%'a karşı 1,6%).

ISTAT araştırması, ebeveynlerin eğitim düzeyinin okul terkini öngören en güçlü faktör olduğunu doğrulamaktadır. Sadece ortaokul diplomasına sahip ebeveynlerin çocukları arasında okul terk oranı %22,7 iken, üniversite mezunu ebeveynlerin çocuklarında bu oran sadece %2,3'tür. Bu veri, eğitimsel yoksulluğun nesiller arası aktarımının okulda kapsayıcılığın önündeki ana engel olduğunu ortaya koymaktadır.

5.2. Bölgesel Eşitsizlikler: Kuzey-Güney Uçurumu

İtalyan eğitim sisteminin en belirgin özelliklerinden biri, kuzey ve güney bölgeleri arasındaki derin performans uçurumudur. Tüm uluslararası ve ulusal değerlendirmeler, İtalyan bölgeleri arasında önemli performans farklılıkları olduğunu ve güneydeki öğrencilerin kuzeydeki akranlarının çok gerisinde kaldığını ortaya koymaktadır. Bu fark, özellikle teknik ve mesleki okullarda daha belirgindir.

Erken okul terk oranları da benzer bir coğrafi örüntü sergilemektedir. En düşük performans gösteren sekiz bölgenin altısı güney bölgeleridir; Sicilya %15,2 ile en kötü durumdadır. Sardinya (%17,3) ve Sicilya (%17,1)

neredeyse ulusal ortalamanın iki katı değerlere sahipken, Campania (%16,4), Calabria (%15,8) ve Puglia (%15,1) %15'in üzerinde terk oranlarına sahiptir.

Coğrafi ayrışma, sınıf düzeyiyle birlikte artmaktadır. Kuzey ve Güney arasındaki farklar daha erken sınıflarda daha az belirgin iken, lise düzeyinde önemli ölçüde artmakta ve düşük ebeveyn geçmişine sahip öğrenciler arasında yoğunlaşmaktadır.

5.3. Göçmen Kökenli Öğrenciler

Yabancı uyruklu öğrenciler, dramatik derecede daha yüksek okul terk oranları sergilemektedir: %24,3'e karşı ulusal ortalama %9,8. 16 ila 24 yaşları arasında İtalya'ya gelen gençler için bu oran %38,9 gibi kabul edilemez bir seviyeye ulaşmaktadır. Araştırmalar, göçmen kökenli öğrenciler için risk faktörlerinin; kız öğrenciler için önemli ölçüde daha düşük olduğunu, yaşla birlikte arttığını, Güney İtalya'da daha yüksek olduğunu (Kuzey bölgesine göre iki kat), dil ile ilgili sorun yaşayanlar için daha yüksek olduğunu ve İtalya'ya geliş yaşıyla birlikte arttığını göstermektedir.

Paradoksal olarak, INVALSI 2024 verileri, birinci ve ikinci nesil yabancı uyruklu öğrenciler arasında örtük okul terkinin (%5,3 ve %4,0) İtalyan öğrencilere (%5,5) kıyasla daha düşük olduğunu göstermektedir. Bu durum, sistemde kalanların genellikle daha iyi sonuçlar elde ettiğini düşündürmektedir.

5.4. NEET Sorunu

İtalyan gençleri arasında NEET'lerin (İstihdamda Olmayan, Eğitim veya Öğretimde Bulunmayan) oranı özellikle yüksektir. 2025 verilerine göre, İtalya Avrupa'daki en yüksek NEET oranlarından birine sahip olup, bu oran %15,2 seviyesindedir. Bu durum, özellikle ülkenin güney bölgelerinde daha belirgindir. NEET sorunu, eğitim sisteminin işgücü piyasasına geçişte yetersiz kaldığını ve gençlerin eğitim ile istihdam arasında bir "boşlukta" kalma riskini artırdığını göstermektedir.

5.5. Yükseköğretime Erişimde Eşitsizlik

Lise mezunlarının yarısı üniversite eğitimine kaydolmaktadır. Ancak, yükseköğretime erişim ve tamamlama konusunda önemli sosyal eşitsizlikler devam etmektedir. Yavaş yavaş yükselen üniversite eğitimli gençlerin oranı, kalıcı eğitim fırsatı eşitsizliği ile tutarlıdır. Beşeri bilimler ve sosyal çalışmalar tercih edilen alanlar olurken, yükseköğretimde güçlü cinsiyet farklılıkları görülmektedir: STEM alanlarında kadın oranı düşük, beşeri bilimler ve sağlık disiplinlerinde yüksektir.

Yükseköğretim kazanım oranı (TEA) iyileşmekle birlikte hâlâ OECD ortalamasının ve diğer AB ülkelerinin oldukça gerisindedir. Gelişmiş ekonomilerde üniversite mezunlarının oranı 2000'de %27 iken 2021'de %48'e yükselirken, İtalya %28 ile hâlâ bu ortalamanın çok altında kalmaktadır.

6. Mesleki Eğitim ve İşgücü Piyasasıyla İlişkisi

İtalya'da mesleki eğitim, hem lise düzeyinde (istituti professionali) hem de yükseköğretim düzeyinde (ITS Academy) sunulmaktadır. Mesleki eğitim sisteminin etkinliği, son yıllarda yapılan reformların odak noktalarından biri olmuştur.

ITS Academy (Istituti Tecnologici Superiori): Lise sonrası yüksek teknik uzmanlık eğitimi veren ITS Academy'ler, 4+2 teknolojik-mesleki eğitim yolunun doğal devamı niteliğindedir. Bu kurumlar, yüksek teknoloji alanlarında uzmanlaşmış teknik personel yetiştirmeyi hedeflemektedir.

PCTO (Percorsi per le Competenze Trasversali e per l'Orientamento): Okul-iş eğitimi yolları, öğrencilerin iş dünyasını tanımaları ve mesleki beceriler kazanmaları için kritik öneme sahiptir. 2025 reformuyla birlikte bu yollar yeniden tanımlanmış ve "Okul-İş Eğitimi" (Formazione scuola-lavoro) olarak adlandırılmıştır.

Araştırmalar, mesleki eğitimin iş bulma oranlarını artırmada etkili olduğunu göstermektedir. Ancak, eğitimin kalitesi ve işverenlerle işbirliği konularında iyileştirmeler yapılması gerektiği de belirtilmektedir. Özellikle güney bölgelerinde mesleki eğitime erişim ve tamamlama oranları kuzeye kıyasla daha düşüktür.

7. Öğretmen Eğitimi ve Niteliği

İtalyan eğitim sisteminin en önemli yapısal sorunlarından biri, öğretmen niteliği ve mesleğin toplumsal statüsüdür. Öğretmen kadrosu karşılaştırmalı olarak yaşlıdır ve çok yüksek oranda kadın öğretmen istihdam etmektedir (diğer karşılaştırılabilir ülkelerden daha fazla).

Öğretmenler, diğer ülkelere kıyasla özellikle düşük bir sosyal saygınlık düzeyine ve en iyi ihtimalle orta-düşük maaşlara sahiptir. Eğitim bilimleri programlarından mezun olan gençlerin mütevazı sosyal kökenlerden geldiği ve olağanüstü olmayan okul kariyerlerine sahip olduğu belirtilmektedir. Bu durum, öğretmenlik mesleğinin yeterince cazip olmadığını ve sistemin en yetenekli mezunları çekmekte zorlandığını göstermektedir.

Öğretmen eğitimi, üniversitelerde sunulan beş yıllık tek döngülü "Scienze della formazione primaria" (ilköğretim bilimleri) programı ve ortaöğretim öğretmenliği için lisansüstü programlar aracılığıyla gerçekleştirilmektedir. Ancak, teorik eğitim ile pratik arasındaki kopukluk ve öğretmen atama sistemindeki karmaşıklık, öğretmen kalitesini olumsuz etkileyen faktörler arasında yer almaktadır.

8. Son Yasal Reformlar ve Gelecek Perspektifi

8.1. 2025 Ulusal Müfredat Yönergeleri

İtalyan eğitim sisteminde son yılların en kapsamlı reformu, 9 Aralık 2025 tarihli 221 sayılı Bakanlık Kararnamesi ile kabul edilen yeni Ulusal Yönergeler (Indicazioni Nazionali) olmuştur. 27 Ocak 2026'da Resmi Gazete'de yayımlanan bu düzenleme, 2012 tarihli önceki metnin tamamen yerini almakta ve okul öncesi, ilkokul ve birinci düzey ortaokul için müfredatın referans çerçevesini yeniden tanımlamaktadır.

Yeni yönergeler, eğitim kurumlarının özerkliğine saygı göstererek, eğitim yollarının tutarlılığını güçlendirmeyi amaçlamaktadır. Okullar, bu yeni göstergeleri sorumlu ve bağlamsallaştırılmış bir şekilde uygulamakla görevlendirilmiştir. Uygulama, 2026/2027 eğitim öğretim yılında başlayacak ve farklı eğitim düzeylerine ve sınıflara kademeli olarak yayılacaktır.

8.2. Eğitim ve Liyakat Bakanlığı'nın 2025-2027 Öncelikleri

Eğitim ve Liyakat Bakanlığı'nın 2025 yılı ve 2025-2027 üç yıllık dönemi için belirlediği öncelikler şunlardır:

1. Okul personelinin değerlendirilmesi yoluyla ulusal eğitim ve öğretim sisteminin iyileştirilmesinin teşvik edilmesi
2. Bireye saygı ve zorbalıkla mücadele
3. Teknolojik-mesleki yolun güçlendirilmesi ve okul-iş bağının kuvvetlendirilmesi

4. Tüm öğrenciler için eğitim hakkının garanti altına alınması, en kırılgan grupların dâhil edilmesinin ve yabancı öğrencilerin entegrasyonunun teşvik edilmesi, okul terkleri ve öğrenmedeki bölgesel farklılıklarla mücadele edilmesi, entegre 0-6 sistemine erken erişimin teşvik edilmesi
5. Okul özerkliğinin desteklenmesi ve ulusal değerlendirme sisteminin güçlendirilmesi
6. Müfredatın kişiselleştirilmesi ve ulusal müfredat yönergelerinin güncellenmesi
7. Okul sisteminin basitleştirilmesi ve yenilikçi hale getirilmesi
8. Ulusal İyileşme ve Dayanıklılık Planı'nın (PNRR) önlemlerinin hızlı ve sistematik bir şekilde uygulanması

8.3. Üniversite ve Araştırma Bakanlığı'nın 2025 Öncelikleri

Üniversite ve Araştırma Bakanlığı'nın 2025 yılı öncelikleri şunlardır:

1. Ulusal İyileşme ve Dayanıklılık Planı projelerinde öngörülen faaliyetlerin uygulanması
2. Eğitim teklifinin güçlendirilmesi
3. Araştırma topluluğunun genişletilmesi
4. 2021-2027 Ulusal Araştırma Programı ve ulusal stratejik programların güncellenmesi
5. Uluslararasılaşma
6. Bakanlığın organizasyonunun güçlendirilmesi

9. Sonuç

İtalyan eğitim sistemi, son yirmi yılda önemli dönüşümler geçirmiş, Bologna Süreci'ne öncülük etmiş ve Avrupa standartlarıyla uyumlu bir yapıya kavuşmuştur. Okul öncesi eğitimden doktora düzeyine kadar, sistem yapısal olarak sağlam bir temele oturmuştur. Erken okul terk oranlarının %18,8'den (2010) %9,8'e (2024) düşmesi, bu alandaki politikaların olumlu sonuçlar verdiğini göstermektedir.

Ancak, bilimsel literatürün açıkça gösterdiği gibi, İtalyan eğitim sistemi hâlâ ciddi zorluklarla karşı karşıyadır:

1. **Derin Coğrafi Eşitsizlikler:** Kuzey ve Güney bölgeleri arasındaki performans uçurumu, eğitimde eşitliğin önündeki en büyük engeli oluşturmaktadır.
2. **Sosyoekonomik Arka Planın Güçlü Etkisi:** Ebeveyn eğitim düzeyi, okul terk riskini ve akademik başarıyı belirleyen en güçlü faktör olmaya devam etmektedir.
3. **NEET Sorunu:** İtalya, %15,2 ile Avrupa'daki en yüksek NEET oranlarından birine sahiptir.
4. **Düşük Yükseköğretim Kazanımı:** Üniversite mezunu oranı %28 ile OECD ortalamasının çok gerisinde kalmaktadır.
5. **Öğretmen Niteliği ve Statüsü:** Düşük maaşlar ve sosyal saygınlık, öğretmenlik mesleğini yeterince cazip kılmamakta, nitelikli öğretmen ihtiyacını karşılamayı zorlaştırmaktadır.

6. **Yükseköğretime Erişimde Eşitsizlik:** Üniversiteye erişim ve tamamlama konusunda sosyal kökenlere dayalı önemli farklılıklar devam etmektedir.

7. **Beyin Göçü:** Artan sayıda mezun, daha iyi istihdam ve kariyer fırsatları arayışıyla ülkeyi terk etmekte, İtalya'nın olumsuz demografik görünümüne eklenmektedir.

2025 yılında kabul edilen yeni Ulusal Müfredat Yönergeleri ve 4+2 teknolojik-mesleki eğitim reformu, bu sorunları ele almak için umut verici adımlar olarak değerlendirilebilir. Ancak, bu reformların başarısı, yalnızca yasal metinlere değil, aynı zamanda bunların etkili bir şekilde uygulanmasına, yeterli kaynak ayrılmasına, öğretmen eğitiminin niteliğinin artırılmasına ve tüm paydaşların aktif katılımına bağlıdır.

PNRR kapsamında sağlanan AB fonları, özellikle güney bölgelerinde temel becerileri iyileştirmek ve eğitim eşitsizliklerini azaltmak için önemli bir fırsat sunmaktadır. Dijital altyapıya yapılan yatırımlar (100.000 sınıfta dijital cihazlar ve laboratuvarlar) ve STEM eğitimini güçlendirmeye yönelik çabalar (150 milyon Euro'luk mesleki laboratuvar yatırımı), sistemin modernizasyonu için kritik öneme sahiptir.

Gelecekte, İtalyan eğitim sisteminin öncelikli hedefleri, bölgesel eşitsizlikleri azaltmak, erken okul terkiyle mücadeleyi sürdürmek, NEET sorununu çözmek, yükseköğretim kazanım oranını artırmak ve öğretmenlik mesleğini daha cazip hale getirmek olmalıdır. Bu hedeflere ulaşmak, sadece ekonomik kalkınma için değil, aynı zamanda sosyal adalet ve toplumsal uyum için de hayati öneme sahiptir.

Kaynakça

1. Yalçınkaya, M. (t.y.). İtalyan Eğitim Sistemi. *DergiPark*.
2. Eurydice. (2026). Organisation of the education system and of its structure - Italy. *European Commission*.
3. Eurydice. (2026). Ongoing reforms and policy developments - Italy. *European Commission*.
4. Eurydice. (2026). Riforme nell'istruzione scolastica generale - Italy. *European Commission*.
5. Gasperoni, G. (2021). A Social Profile of the Contemporary Italian Education System. *Institute for Strategy of Education Development of the Russian Academy of Education*.
6. Lo Cicero, A., & Giancola, O. (2024). The vertical and intertemporal structure of educational inequalities in Italy. *Scuola Democratica*.
7. OECD. (2021). Towards better Schools and more Equal Opportunities for Learning in Italy. *OECD Economics Department Working Papers*.
8. Education and Training Monitor 2025 - Italy. *European Commission*.
9. Learning divides across the Italian regions: Some evidence from national and international surveys. *Bank of Italy*.
10. La riforma universitaria italiana. *OpenAIRE*.
11. The Italian HE system. *Uniroma4*.
12. La dispersione scolastica in Italia: un'analisi approfondita tra progressi e sfide strutturali. *Spaggiari*.

13. Senato della Repubblica - Ufficio Valutazione Impatto. (2025). *Senato.it*.
14. Notizie della Scuola. (2026). Indicazioni Nazionali per il I ciclo di Istruzione. *Notiziedellascuola.it*.
15. T.C. Millî Eğitim Bakanlığı Milano Eğitim Ataşeliği. (2023). İtalya Eğitim Sistemi.
16. Cizme Dergi. (2024). İtalyan Eğitim Sistemi. *Cizmedergi.com*.

Ekler

EK A: İtalya Eğitim Sisteminin Yapısal Şeması

- **0-3 yaş:** Yuva (Nido d'infanzia) - Zorunlu değil, ücretli
- **3-6 yaş:** Anaokulu (Scuola dell'infanzia) - Zorunlu değil, ücretsiz
- **6-11 yaş:** İlkokul (Scuola primaria) - Zorunlu
- **11-14 yaş:** Ortaokul (Scuola secondaria di primo grado) - Zorunlu
- **14-16 yaş:** Lise (Scuola secondaria di secondo grado) - Zorunlu (ilk 2 yıl)
- **16-19 yaş:** Lise (Scuola secondaria di secondo grado) - Zorunlu değil
- **19+ yaş:** Yükseköğretim (Lisans, Yüksek Lisans, Doktora)

EK B: Akademik Unvanların Hiyerarşisi

1. Dottorato di Ricerca (Doktora)
2. Ricercatore a Tempo Determinato A (RTD-A) - Belirli Süreli Araştırmacı A
3. Ricercatore a Tempo Determinato B (RTD-B) - Belirli Süreli Araştırmacı B
4. Professore Associato (Doçent)
5. Professore Ordinario (Profesör)

EK C: Önemli Lise Türleri

- **Liceo:** Akademik ağırlıklı eğitim (Klasik, Bilim, Dil, Sanat, Müzik)
- **Istituto Tecnico:** Teknik ve ekonomik alanlarda eğitim
- **Istituto Professionale:** Mesleki eğitim

EK D: Temel Performans Göstergeleri (2024-2025)

Gösterge	Değer
Erken Okul Terki (ELET)	%9,8
NEET Oranı	%15,2
Yükseköğretim Kazanımı (TEA)	%28
Eğitim Harcamaları (GSYİH)	~%4,1
PISA 2022 Matematik	OECD ortalamasının altında
PISA 2022 Okuma	OECD ortalamasının altında
PISA 2022 Fen	OECD ortalamasına yakın

Bu rapor, İtalyan eğitim sisteminin anaokulundan en yüksek akademik unvana kadar tüm kademelerini kapsamlı bir şekilde analiz etmeyi amaçlamıştır. Raporda belirtilen bulgular, büyük ölçüde uluslararası hakemli dergilerde yayımlanmış bilimsel çalışmalara, OECD ve Eurydice gibi uluslararası kuruluşların verilerine ve İtalyan eğitim sistemi üzerine yapılmış güncel araştırmalara dayanmaktadır. Sistemin dinamik yapısı ve sürekli reform süreci göz önüne alındığında, bu raporun belirli bir zaman dilimindeki durumu yansıttığı ve güncel gelişmeler için sürekli güncellenmesi gerektiği unutulmamalıdır.

Birleşik Krallık Eğitim Sisteminin Yapısal ve İşlevsel Analizi

Erken Çocukluk Eğitiminden Akademik Zirveye Bilimsel Literatür Işığında Kapsamlı Bir İnceleme

1. Giriş

Birleşik Krallık eğitim sistemi, dört farklı ulustan oluşan yapısıyla eğitim literatüründe benzersiz bir yere sahiptir. Westminster Hükümeti yalnızca İngiltere için eğitim politikaları belirlerken, İskoçya, Galler ve Kuzey İrlanda eğitim yetkilerini kendi parlamentoları ve meclisleri aracılığıyla kullanmaktadır. Bu merkezi olmayan yapı, her ulusun kendi müfredatını, değerlendirme sistemlerini ve eğitim önceliklerini geliştirmesine olanak tanımıştır. Buna karşın, sistemler arasında dört ana eğitim aşaması ortak özellik olarak öne çıkmaktadır: erken çocukluk (early years), ilköğretim (primary), ortaöğretim (secondary), ileri eğitim (further education) ve yükseköğretim (higher education).

Birleşik Krallık eğitimi, tarihsel olarak dünyanın dört bir yanından öğrenci çeken, yüksek kalite ve standartlarıyla tanınan bir sistem olmuştur. Uluslararası öğrenciler için cazip yükseköğrenim kurumları ve programları yelpazesi, her dönem dünyanın her yerinden çok çeşitli öğrencileri Birleşik Krallık'a çekmektedir.

Bu rapor, Birleşik Krallık eğitim sistemini anaokulundan (early years foundation stage) en yüksek akademik unvana (professor/chair) kadar tüm kademeleriyle birlikte, uluslararası hakemli dergilerde yayımlanmış bilimsel çalışmaların bulgularına dayanarak kapsamlı bir şekilde analiz etmektedir. Rapor, sistemin dört ulustaki yapısal farklılıklarını, her eğitim kademesinin temel özelliklerini, güncel performans göstergelerini (PISA, OECD, Eurydice verileri) ve sistemin karşı karşıya olduğu temel zorlukları (eşitsizlikler, erken okul terki, mesleki eğitim reformları, öğretmen açığı, yükseköğretimde finansman sorunları) bilimsel literatür ışığında tartışmaktadır.

2. Eğitim Sisteminin Dört Uluslu Yapısı ve Yönetişim

Birleşik Krallık'ı oluşturan dört ulus—İngiltere, İskoçya, Galler ve Kuzey İrlanda—kendi eğitim sistemlerini bağımsız olarak yönetmektedir. İngiltere'de eğitim, Eğitim Bakanlığı (Department for Education) tarafından düzenlenirken, İskoçya, Galler ve Kuzey İrlanda'nın bağımsız eğitim bakanlıkları bulunmaktadır.

2.1 İngiltere

İngiltere'nin ulusal müfredatı (national curriculum), yerel yönetimlere bağlı (maintained) okullar için zorunludur. Ancak, akademiler (academies) ve özgür okullar (free schools) gibi yerel otorite kontrolü dışındaki okullar daha fazla özgürlüğe sahiptir. Ulusal müfredat en son 2014 yılında güncellenmiş olup, 2025 yılında Kapsamlı Müfredat ve Değerlendirme İncelemesi (Curriculum and Assessment Review) kapsamında yeni bir reform sürecine girilmiştir.

İngiltere'de okul türleri genel olarak devlet okulları (state-funded schools) ve bağımsız okullar (independent schools) olarak iki ana kategoriye ayrılmaktadır. Devlet okulları hükümet tarafından finanse edilir ve öğrenciler ücretsiz olarak devam edebilirken, bağımsız okullar devletten para almaz ve ebeveynlerden ücret talep eder. Bağımsız okullar arasında Eton ve Harrow gibi son derece prestijli ve seçkin kurumlar bulunmaktadır.

2.2 İskoçya

İskoçya, eğitim politikalarını kendi parlamentosu aracılığıyla belirlemekte olup, 2019 yılında güncellenen Mükemmeliyet Müfredatı (Curriculum for Excellence - CfE) uygulanmaktadır. CfE, "erken öğrenme ve çocuk bakımından başlayarak okul ve ötesi boyunca planlanan her şeyin bütünü" olarak tanımlanmakta olup, dört temel aşama üzerinden tutarlı, sıralı ve entegre bir yapı sunmaktadır.

2.3 Galler

Galler'de Donaldson İncelemesi sonrasında Galler Müfredatı (Curriculum for Wales - CfW) hayata geçirilmiştir. CfW, öğretmenlere ders programlarını kendi öğrencilerinin ihtiyaçlarına göre uyarlama esnekliği sağlamakta olup, neyin öğretilmesi gerektiğini kesin olarak belirleyen bir program bulunmamaktadır. CfW'nin uygulaması Eylül 2022'de tüm kamu finansmanlı anaokulu ortamlarında ve ilkokullarda başlamış, Eylül 2026'ya kadar tüm sınıflara yaygınlaştırılması planlanmaktadır.

2.4 Kuzey İrlanda

Kuzey İrlanda'nın eğitim sistemi, 2007 yılında başlatılan müfredat üzerine inşa edilmiş olup, diğer uluslarla benzer yapısal özellikler göstermekle birlikte kendine özgü değerlendirme ve yeterlilik sistemlerine sahiptir.

2.5 Zorunlu Eğitim Yaşları

Zorunlu eğitim yaşları Birleşik Krallık genelinde farklılık göstermektedir. İngiltere, İskoçya ve Galler'de zorunlu eğitim 5-16 yaş arasını kapsarken, Kuzey İrlanda'da 4-16 yaş arasını kapsamaktadır. Eğitim kademeleri ise beş aşamadan oluşmaktadır: erken çocukluk (early years), ilköğretim (primary), ortaöğretim (secondary), ileri eğitim (further education) ve yükseköğretim (higher education).

3. Erken Çocukluk Eğitimi: Early Years Foundation Stage (EYFS)

Birleşik Krallık'ta erken çocukluk eğitimi, doğumdan 5 yaşına kadar olan çocukları kapsayan Early Years Foundation Stage (EYFS) çerçevesi altında düzenlenmektedir. EYFS, tüm erken çocukluk kurumlarının uyması gereken zorunlu bir yasal çerçevedir ve çocukların iyi öğrenmelerini, gelişmelerini, sağlıklı ve güvende kalmalarını sağlamayı hedeflemektedir.

EYFS, 1 Eylül 2025 itibarıyla güncellenmiş olup, yeni çerçevede özellikle referans kontrolleri (references), personel yeterlilikleri ve çocuk bakıcıları (childminders) için ev dışı tesislerde kayıt gerekliliklerine ilişkin iyileştirmeler yapılmıştır. Yeni çerçeve, erken yazma becerileri, fonetik, ince motor beceriler ve kelime dağarcığı gelişimine yeni bir odaklanma getirmektedir.

EYFS kapsamında belirlenen **yedi öğrenme ve gelişim alanı** bulunmaktadır. Bunlar üç temel alan (iletişim ve dil, fiziksel gelişim, kişisel, sosyal ve duygusal gelişim) ve dört özel alan (okuryazarlık, matematik, dünyayı anlama, sanat ve tasarım) olarak yapılandırılmıştır. 2025 revizyonu ile birlikte, kitaplar ve kelime dağarcığına daha fazla vurgu yapılmıştır. Ayrıca, çocukların işe alım öncesi referans kontrollerine yönelik yeni bir erken çocukluk istihdam referans şablonu (Early Years Employment Reference Template) oluşturulmuştur.

Araştırmalar, EYFS'ye erken yaşta devam eden çocukların, özellikle dezavantajlı sosyoekonomik arka plana sahip olanların, ilerleyen yıllarda akademik başarılarının daha yüksek olduğunu göstermektedir. EYFS'nin kaliteli erken eğitim sağlamadaki rolü, fırsat eşitliği açısından kritik bir müdahale alanı olarak değerlendirilmektedir.

4. İlköğretim (Primary Education)

Birleşik Krallık'ta ilköğretim, 5-11 yaş arasındaki çocukları kapsamakta olup, dört temel aşama (key stages) üzerine yapılandırılmıştır. Ulusal müfredat, temel aşamalara ayrılmış olup, matematik, fen bilimleri, İngilizce, beden eğitimi ve bilgisayar bilimleri tüm aşamalarda yer alan zorunlu derslerdir.

4.1 Temel Aşamalar (Key Stages)

İngiltere ulusal müfredatı, dört temel aşamaya ayrılmıştır:

- **Temel Aşama 1 (KS1)**: 5-7 yaş (1. ve 2. sınıf)
- **Temel Aşama 2 (KS2)**: 7-11 yaş (3.-6. sınıf)
- **Temel Aşama 3 (KS3)**: 11-14 yaş (7.-9. sınıf)
- **Temel Aşama 4 (KS4)**: 14-16 yaş (10.-11. sınıf)

Akademiler (academies) ve özgür okullar (free schools) teknik olarak ulusal müfredatı takip etmek zorunda olmasa da, İngilizce, matematik ve fen bilimleri gibi temel alanlarda dengeli ve geniş kapsamlı bir müfredat sunmaları ve ulusal değerlendirmelere (SATs) katılmaları gerekmektedir. Çocukların Refahı ve Okullar Yasası (Children's Wellbeing and Schools Bill) ile akademiler ve özgür okulların da revize edilmiş ulusal müfredatı öğretmesi zorunlu hale getirilecektir.

4.2 Ulusal Değerlendirmeler

İlköğretim kademesinde öğrenciler, belirli yaş aralıklarında çeşitli değerlendirmelere tabi tutulmaktadır:

- **Alıcı Sınıfı (Reception)**: Dil, iletişim, okuryazarlık ve matematikte başlangıç değerlendirmesi (Reception Baseline Assessment)
- **1. sınıf**: Fonetik tarama testi (Phonics Screening Check)
- **2. sınıf**: Matematik, İngilizce okuma, dilbilgisi, noktalama ve yazımda isteğe bağlı testler
- **4. sınıf**: Çarpım tabloları testi (Times Tables Check)
- **6. sınıf**: İngilizce okuma, matematik ve dilbilgisi, noktalama ve yazımda ulusal testler

4.3 Müfredat Reformları

Kasım 2025'te yayınlanan Müfredat ve Değerlendirme İncelemesi (Curriculum and Assessment Review) nihai raporu, ilköğretim müfredatında önemli değişiklikler önermiştir. Öne çıkan öneriler arasında:

- **Konuşma ve dinleme (oracy) çerçevesinin tanıtılması**: Öğrencilerin kendine güvenen ve etkili konuşmacılar olmalarını sağlamak.
- **Vatandaşlık eğitiminin ilkokulda zorunlu hale getirilmesi**: Medya okuryazarlığı, finansal okuryazarlık, yasa ve haklar, demokrasi ve yönetim, iklim eğitimi gibi konuların erken yaşta öğretilmesi.

- **Ders içeriklerinin netleştirilmesi ve örneklendirilmesi**: KS1'den KS3'e kadar sınırlı revizyonlarla öğrencilerin geliştirmesi gereken bilgi ve becerilerin açıklığa kavuşturulması.
- **Bilgisayar bilimleri müfredatının genişletilmesi**: Daha kapsamlı bir bilgisayar bilimleri GCSE'si ve veri bilimi ile yapay zeka alanında yeni bir düzey 3 (A-Level seviyesi) yeterliliği.

Hükümet, revize edilmiş ulusal müfredatı 2027 baharında yayınlamayı ve okulların bu müfredatı Eylül 2028'den itibaren öğretmeye başlamasını hedeflemektedir. Bu değişiklikler, ulusal müfredatın on yılı aşkın bir süredir güncellenmemesi ve özellikle dezavantajlı geçmişe sahip çocuklar ile özel eğitim ihtiyaçları ve engellilik (SEND) olan çocuklar için bazı alanların daha iyi hale getirilebilmesi ihtiyacından kaynaklanmaktadır.

5. Ortaöğretim (Secondary Education)

Birleşik Krallık'ta ortaöğretim, 11-16 yaş aralığını kapsamakta olup, İngiltere, Galler ve Kuzey İrlanda'da 11 yaşında başlayıp 16 yaşında sona ererken, İskoçya'da 12-16 yaş arasını kapsayan dört yıllık bir süreçtir. Zorunlu eğitimin son iki yılı, İngiltere, Galler ve Kuzey İrlanda'da GCSE hazırlıklarına ayrılmıştır.

5.1 GCSE (General Certificate of Secondary Education)

GCSE, öğrencilerin 14-16 yaşlarında (10. ve 11. sınıf) girdiği ve zorunlu eğitimin sonunda aldıkları ulusal yeterlilik sınavıdır. Öğrenciler, İngilizce, matematik ve fen bilimlerini zorunlu olarak almakta, bunun yanı sıra yabancı dil, beşeri bilimler ve sanat gibi seçmeli dersleri tercih edebilmektedir.

5.1.1 GCSE Reformları

2025-2027 döneminde GCSE sisteminde önemli değişiklikler planlanmaktadır. Bunlar arasında:

- **Sınav sürelerinin azaltılması**: Temel Aşama 4 (KS4) sınav sürelerinin yaklaşık %10 oranında azaltılması planlanmaktadır.
- **Dijital sınavların test edilmesi**: Dijital değerlendirme yöntemlerinin pilot uygulamaları yapılacaktır.
- **Modern yabancı dillerde müfredat güncellemesi**: Fransızca, Almanca ve İspanyolca derslerinin daha erişilebilir ve ilgi çekici hale getirilmesi hedeflenmekte olup, güncellenmiş müfredata göre sınavların 2026'da yapılması beklenmektedir.
- **Yeni bir yazma değerlendirmesinin getirilmesi**: 6. sınıfta yazma değerlendirmesinin güçlendirilmesi planlanmaktadır.
- **8. sınıfta yeni bir okuma testinin getirilmesi**: Özellikle "kayıp yıllar" (lost years) olarak adlandırılan ortaöğretimin başlangıç yıllarında öğrencilerin gelişimini takip etmek için yeni bir zorunlu okuma testi getirilecektir.

5.2 A-Level (Advanced Level)

GCSE sonrası 16-18 yaş aralığındaki öğrenciler için sunulan akademik yeterlilik programıdır. A-Level'lar, öğrencilerin üniversite eğitimine hazırlanmasında altın standart olarak kabul edilmekte olup, genellikle üç

veya dört derste uzmanlaşmayı gerektirir. A-Level programları, öğrencilerin derinlemesine bilgi edinmelerini ve eleştirel düşünme becerilerini geliştirmelerini hedeflemektedir.

5.3 Mesleki Eğitim: T-Level'ler, V-Level'ler ve BTEC'ler

Birleşik Krallık'ta 16-19 yaş arası öğrenciler için akademik yolların yanı sıra çeşitli mesleki eğitim seçenekleri bulunmaktadır.

5.3.1 T-Level'ler

T-Level'ler, 2020'de tanıtılan ve 16-19 yaş arası öğrencilere yönelik iki yıllık teknik programlardır. Her T-Level, bir teknik yeterlilik (teknik qualification) ve işyerinde anlamlı bir staj (industry placement) içermektedir. 2025-2026 akademik yılında, 27.446 öğrenci T-Level'lere başlamış olup, bu sayı bir önceki yıla göre %7,6'lık bir artışı temsil etmektedir. 325 kurum, 10 farklı alanda 21 yol üzerinden T-Level eğitimi vermektedir. En yüksek öğrenci sayısına sahip alanlar arasında "Eğitim ve Erken Çocukluk" (5.723 öğrenci), "Sağlık" (3.921 öğrenci), "Tasarım ve Geliştirme Mühendisliği" (2.479 öğrenci) ve "Yönetim ve İdare" (2.194 öğrenci) bulunmaktadır.

T-Level'lerin büyümesi, başlangıçtaki beklentilerin altında kalmıştır. Eğitim Bakanlığı, 2029/30 için T-Level büyüme tahminini %50 oranında düşürmüş ve T-Level'lerin 16-17 yaşındaki gençlerin yalnızca yaklaşık %10'una hizmet etmesi beklenmektedir.

5.3.2 V-Level'ler

Ekim 2025'te yayınlanan "Post-16 Eğitim ve Beceriler Beyaz Bildirisi" ile birlikte, V-Level adı verilen yeni bir mesleki yeterlilik türü duyurulmuştur. V-Level'ler, A-Level ve T-Level'lerin yanında yer alacak olan üçüncü bir düzey 3 (Level 3) mesleki yoldur. V-Level'ler, aynı büyüklükte bir A-Level olarak tasarlanmakta olup, öğrencilerin farklı alanları keşfetmelerine olanak tanıyan esneklik sunmaktadır. V-Level'ler, belirli bir alanda uzmanlaşmak istemeyen ancak yüksek öğrenime ilerlemek isteyen gençler için geniş bir çalışma programı oluşturmayı hedeflemektedir. Yeni yeterliliklerin 2027'den itibaren dört yıllık bir dönemde uygulamaya konulması planlanmaktadır.

5.3.3 BTEC'lerin Kaldırılması Tartışmaları

Hükümetin, 2026'dan itibaren birçok BTEC yeterliliğinin finansmanını durdurma planı, eğitim çevrelerinde yoğun tartışmalara neden olmuştur. BTEC'ler, özellikle Adli Bilimler, Genetik Mühendisliği, Biyofizik ve Biyomedikal Bilimler gibi T-Level veya A-Level'larda bulunmayan alanları kapsamaları nedeniyle önemli bir boşluğu doldurmaktadır. Popüler BTEC'lerin (sağlık ve sosyal bakım, uygulamalı bilim, BT gibi) 2026'da, işletme ve mühendislik gibi "yüksek itibarlı" BTEC'lerin ise 2027'de kaldırılması planlanmaktadır.

6. İleri Eğitim (Further Education) ve 16-19 Reformları

Birleşik Krallık'ta 16-19 eğitimi, ulusal müfredattan ayrı olarak düzenlenmektedir. 2025 yılında yayınlanan Post-16 Eğitim ve Beceriler Beyaz Bildirisi, bu alanda üç temel ilkeye dayanan kapsamlı bir reform öngörmektedir: ilerleme (progression), geleceğe hazırlık (future proof) ve seçim netliği (clarity of choice).

Reformlar kapsamında, öğrencilerin 16-19 yaş arasında alacağı yeterliliklerin pozitif sonuçlar doğurması, yüksek kalitede ve gelecekteki beceri ihtiyaçlarına uyarlanabilir olması ve yolların gençler için kolayca gezilebilir olması hedeflenmektedir.

6.1 Bölgesel Farklılıklar

İleri eğitimde bölgesel farklılıklar belirgindir. Galler (%53) ve İngiltere'de (%42) öğrencilerin çoğunluğu ileri eğitimlerini kolejlerde sürdürürken, İskoçya (%63) ve Kuzey İrlanda'da (%60) çoğunluk eğitimlerine okul ortamında devam etmektedir.

7. Yükseköğretim Sistemi ve Akademik Kariyer

Birleşik Krallık yükseköğretim sistemi, dünyanın en prestijli üniversitelerine ev sahipliği yapmakta olup, Oxford, Cambridge, Imperial College London, University College London ve Edinburgh Üniversitesi gibi kurumları bünyesinde barındırmaktadır.

7.1 Lisans Eğitimi (Undergraduate)

İngiltere, Galler ve Kuzey İrlanda'da lisans programları genellikle üç yıl sürmektedir. İskoçya'da ise lisans eğitimi dört yıl sürmekte olup, daha çok Amerikan modeline benzemektedir. Lisans derecesi, yükseköğretimin ilk düzeyi olup, öğrencilere belirli bir alanda derinlemesine bilgi ve beceri kazandırmayı hedeflemektedir.

7.2 Yüksek Lisans Eğitimi (Postgraduate)

Yüksek lisans eğitimi, lisans derecesini tamamlayan öğrencilere yönelik olup, master dereceleri (MA, MSc), MBA'ler ve doktora programlarını içermektedir. Birleşik Krallık'ta yüksek lisans programları genellikle bir yıl sürmekte olup, bu süre diğer ülkelere kıyasla oldukça kısadır. Yüksek lisans programlarının tamamlanmasının ardından uluslararası öğrencilere iki yıllık bir çalışma izni (Graduate Route) verilmektedir.

7.3 Doktora Eğitimi (Doctorate)

Birleşik Krallık'ta doktora eğitimi (PhD), lisansüstü eğitimin en üst düzeyidir. Doktora programları genellikle üç yıl sürmekte olup, orijinal bir araştırma projesinin tamamlanmasını ve bir tez yazılmasını içermektedir. Doktora programlarına kabul için genellikle bir Birleşik Krallık onur derecesi (birinci veya üst ikinci sınıf) veya bir Birleşik Krallık Yüksek Lisans derecesi veya eşdeğer bir yeterlilik gerekmektedir. Doktora mezunları için üç yıllık bir çalışma izni (Graduate Route) verilmektedir.

Yükseköğretim Politikası Enstitüsü'ne (HEPI) göre, doktora "muhtemelen en uluslararası transfer edilebilir yeterlilik" olarak kabul edilmektedir.

7.4 Akademik Kariyer Yolu

Birleşik Krallık'ta akademik unvanlar, öğretim, araştırma ve idari sorumlulukları kapsayan hiyerarşik bir yapıya sahiptir. Akademik kariyer yolu genel olarak şu basamakları içermektedir:

1. **Lecturer (Öğretim Görevlisi)**: ABD'deki yardımcı doçent (assistant professor) seviyesine eşdeğer olan giriş seviyesi akademik pozisyondur.
2. **Senior Lecturer (Kıdemli Öğretim Görevlisi)**: ABD'deki doçent (associate professor) seviyesine eşdeğer orta kariyer pozisyonudur. Bu unvana terfi, öğretim ve araştırma veya öğretim ve burs (Teaching and Research / Teaching and Scholarship) kariyer yollarında ilerlemeyi gerektirmektedir.

3. **Reader (Okuyucu)**: Birçok akademisyenin doğrudan Senior Lecturer'dan Professor'a geçtiği göz önüne alındığında, daha az yaygın olan bir ara basamaktır. Reader unvanı, özellikle araştırma alanında önemli katkılar yapmış ancak henüz profesörlük düzeyine ulaşmamış akademisyenlere verilmektedir.

4. **Professor (Profesör)**: Birleşik Krallık akademik sistemindeki en yüksek unvandır ve alanlarına olağanüstü katkılarda bulunan kişilere ayrılmıştır. Profesörlük unvanı, ABD'deki profesörlükten daha seçici ve zor elde edilen bir statüye sahiptir.

Birleşik Krallık üniversitelerinde profesörlük, iki kademeli bir yapıya sahiptir: yasal profesörler (statutory professors) veya adlandırılmış kürsü sahipleri (named chairs) ile nispeten daha yeni oluşturulan itibari profesörler (titular professors) arasında bir statü farkı bulunmaktadır.

Kariyer ilerlemesi için akademik terfi prosedürleri üniversiteler arasında farklılık göstermekle birlikte, genellikle öğretim kalitesi, araştırma çıktıları, araştırma geliri getirme kapasitesi, idari katkılar ve dış itibar gibi kriterleri içermektedir.

8. Uluslararası Değerlendirmeler ve Performans Göstergeleri

8.1 PISA 2022 Sonuçları

OECD'nin PISA 2022 değerlendirmesi, Birleşik Krallık'taki 15 yaşındaki öğrencilerin matematik, okuma ve fen bilimleri alanlarındaki performansında "benzeri görülmemiş" bir düşüş olduğunu ortaya koymuştur. Ortalama performans matematikte 15 puan, okumada ise 10 puan düşmüştür. Bu düşüş, dört ulusun tamamında gözlemlenmiştir.

İngiltere'de fen bilimleri test sonuçları özellikle endişe vericidir; 2015'te başlayan düşüş eğilimi devam etmekte ve dört ulusun tamamı en kötü puanlarını kaydetmiştir. PISA matematik performansı, en iyi performans gösteren Asya eğitim sistemlerinin gerisinde kalmaya devam etmekte olup, Kanada ve İrlanda, üç konunun tamamında ilk beşe giren tek Avrupa dışı olmayan ülkeler olmuştur.

8.2 Sosyoekonomik Eşitsizlikler

PISA sonuçları, sosyoekonomik arka plan ile akademik başarı arasında Birleşik Krallık'ta güçlü bir ilişki olduğunu göstermektedir. 2022 yılında, İngiltere'de en dezavantajlı beşte birlik dilimdeki çocuklar, en avantajlı beşte birlik dilimdeki akranlarına göre okumada 95 puan, matematikte ise 90 puan daha düşük performans göstermiştir.

9. Eğitimde Eşitsizlik: Bilimsel Literatürün Bulguları

Birleşik Krallık eğitim sistemi üzerine yapılan bilimsel çalışmalar, sistemin eşitlikçi hedefleri ile gerçeklik arasında derin bir uçurum olduğunu ortaya koymaktadır. Eğitim Politikaları Enstitüsü'nün (EPI) 2025 Yıllık Raporu, ekonomik dezavantaj, cinsiyet, etnik köken, ek bir dil olarak İngilizce (EAL), özel eğitim ihtiyaçları ve engellilik (SEND) ile coğrafyaya dayalı başarı farklarını analiz etmektedir.

9.1 Dezavantajlı Öğrenciler ve Başarı Açığı

Institute for Government'un 2025 Performans Takip Raporu'na göre, COVID-19 pandemisi sonrasında İngiliz okullarındaki eğitim eşitsizlikleri endişe verici bir oranda açılmış ve bazı farklar on yılın en geniş seviyesine ulaşmıştır. Dezavantajlı öğrenciler ve özel eğitim ihtiyaçları olanlar en büyük gerilemelerle karşı

karşıya kalmıştır. Bu bağlamda, İşçi Partisi'nin (Labour) bu gruplar için sonuçlardaki farkları kapatma hedefi, önemli bir test niteliği taşımaktadır.

Dezavantajlı öğrenciler, onları geride tutan engellerle daha fazla karşılaşmaktadır. Bu nedenle, Fırsat Misyonu (Opportunity Mission), geçmiş ve başarı arasındaki adaletsiz bağı kırmayı hedeflemektedir. Bu hedef doğrultusunda, 2025/26 mali yılında dezavantajlı öğrenciler için eğitim sonuçlarını iyileştirmek amacıyla 3 milyar £'un üzerinde öğrenci primi (pupil premium) fonu sağlanmaktadır.

EPI'nin 2025 Yıllık Raporu, avantajlı ve dezavantajlı öğrenciler arasındaki uçurumun erken yaşlardan itibaren başladığını göstermektedir. Rapora göre, beş yaşındaki çocuklar arasında bile önemli eşitsizlikler gözlemlenmekte olup, bu uçurumun kapatılması için erken yıllara hedefli hükümet yatırımı çağrısı yapılmaktadır.

UCL tarafından yapılan bir araştırma, okul sisteminin en yoksul öğrencileri desteklemedeki başarısızlığının artan NEET (İstihdamda Olmayan, Eğitim veya Öğretimde Bulunmayan) rakamlarına yol açtığını ortaya koymaktadır. Bu kohort içinde, ücretsiz okul yemeği (FSM) alan öğrencilerin yalnızca %38'i İngilizce ve Matematik GCSE'sini geçerken, FSM almayan öğrencilerde bu oran %66'dır. Araştırmacılar, "dezavantajlı öğrencilerin okula daha varlıklı akranlarının gerisinde başladıkları ve bu farkların eğitim hayatları boyunca genişlediği sürekli olarak kanıtlansa da, bu eğitim farklarının inatla sabit kaldığını" vurgulamaktadır.

9.2 Bölgesel Eşitsizlikler

Birleşik Krallık'ta eğitim kalitesi ve fırsatları, uluslara ve bölgelere göre önemli farklılıklar göstermektedir. İleri eğitimde, Galler (%53) ve İngiltere'de (%42) öğrencilerin çoğunluğu eğitimlerine kolejlerde devam ederken, İskoçya (%63) ve Kuzey İrlanda'da (%60) çoğunluk okul ortamında eğitimine devam etmektedir.

University of the British Academy tarafından yapılan bir araştırma, "soğuk noktalar" (cold spots) olarak adlandırılan, belirli üniversite derslerinin sunulmadığı coğrafi alanların varlığını ortaya koymaktadır. Rapora göre, öğrencilerin %56'sı evlerine yakın eğitim almayı tercih etmekte ve dezavantajlı öğrencilerin yerel kalmaya daha yatkın olduğu belirtilmektedir. Bu durum, özellikle belirli SHAPE (Sosyal Bilimler, Beşeri Bilimler ve Sanatlar) konularının eğitimine erişimde eşitsizliklere yol açmaktadır.

9.3 Dezavantajlı Gruplar

Göçmen kökenli öğrenciler, Roman topluluğu üyeleri ve özel eğitim ihtiyacı olan öğrenciler, Birleşik Krallık eğitim sisteminde en çok dezavantajlı durumda olan gruplardır. Bu gruplar, daha yüksek okul terk riski, daha düşük akademik başarı ve sınırlı yükseköğretim erişimi ile karşı karşıyadır. EPI'nin 2025 yıllık raporu, bu gruplar için başarı farklarını ayrıntılı olarak analiz etmektedir.

9.4 Öğretmen Açığı ve Niteliği

Birleşik Krallık eğitim sistemi, özellikle fen bilimleri, matematik ve özel eğitim alanlarında ciddi bir öğretmen açığı ile karşı karşıyadır. Düşük maaşlar, ağır iş yükü ve mesleğin azalan prestiji, nitelikli öğretmenlerin meslekte kalmasını zorlaştırmakta ve öğretmenlik mesleğini yeni mezunlar için daha az cazip hale getirmektedir.

10. Son Yasal Reformlar ve Gelecek Perspektifi

10.1 Müfredat ve Değerlendirme İncelemesi (Curriculum and Assessment Review) 2025

Birleşik Krallık eğitim sisteminde son yılların en kapsamlı reformu, Kasım 2025'te yayınlanan Müfredat ve Değerlendirme İncelemesi'nin nihai raporu olmuştur. Profesör Becky Francis CBE liderliğinde bir uzman paneli tarafından yürütülen inceleme, halktan 7.000'den fazla yanıt almıştır. İncelemenin temel önerileri şunlardır:

- **Güçlü temeller oluşturulması**: Okuma, yazma, matematik ve oracy (konuşma ve dinleme) becerilerine erken yıllardan ortaöğretime kadar daha fazla odaklanma.
- **Ders içeriklerinin netleştirilmesi**: KS1'den KS3'e kadar sınırlı revizyonlarla öğrencilerin geliştirmesi gereken bilgi ve becerilerin açıklığa kavuşturulması.
- **Özel eğitim ihtiyaçları ve engellilik (SEND) için kanıta dayalı rehberlik geliştirilmesi**: Öğretmenlerin derslerini SEND'li çocuklar için uyarlamalarına yardımcı olacak bir program başlatılması.
- **Müfredatın modern toplumun çeşitliliğini yansıtması**.
- **Vatandaşlık eğitiminin ilkokulda zorunlu hale getirilmesi**: 1-6. sınıflarda medya okuryazarlığı, finansal okuryazarlık, yasa ve haklar, demokrasi ve yönetim, iklim eğitimi gibi konuların öğretilmesi.
- **GCSE'lerin iyileştirilmesi**: Tüm okulların üçlü bilimi (ayrı biyoloji, kimya ve fizik) sunmasının teşvik edilmesi, öğrencilere konu seçiminde daha fazla seçenek sunulması, sanatın teşvik edilmesi ve sınavlarda oturulan sürenin azaltılması.

Hükümetin incelemeye yanıtı, revize edilmiş ulusal müfredatın 2027'de yayınlanacağını ve ilk öğretimin 2028'den itibaren başlayacağını doğrulamıştır. Ulusal müfredat konularındaki GCSE'ler, incelemenin önerileri doğrultusunda revize edilecek ve ilk öğretim 2029'dan itibaren başlayacaktır.

10.2 V-Level'lerin Tanıtılması

Hükümet, Ekim 2025'te yayınlanan Post-16 Eğitim ve Beceriler Beyaz Bildirisi ile A-Level ve T-Level'lerin yanında yer alacak yeni V-Level'leri duyurmuştur. V-Level'ler, düzey 3'teki mesleki yeterliliklerin tek yolu haline gelecek ve 2027'den itibaren dört yıllık bir dönemde uygulamaya konulacaktır.

10.3 Gelecek Zorluklar

Birleşik Krallık eğitim sistemi, önümüzdeki yıllarda bir dizi önemli zorlukla karşı karşıyadır:

1. **Eşitsizliklerle Mücadele**: Sosyoekonomik arka plan ile akademik başarı arasındaki güçlü ilişkiyi kırmak ve başarı farklarını kapatmak.
2. **Öğretmen Açığının Kapatılması**: Özellikle fen bilimleri, matematik ve özel eğitim alanlarında nitelikli öğretmen ihtiyacını karşılamak.
3. **Mesleki Eğitim Reformu**: T-Level, V-Level ve BTEC'ler arasındaki geçişi yönetmek ve tüm öğrenciler için net ve kaliteli yollar sağlamak.
4. **Dijital Dönüşüm**: Eğitim teknolojilerini etkili bir şekilde entegre etmek ve öğrencileri yapay zeka çağına hazırlamak.

5. **Yükseköğretim Finansmanı**: Üniversitelerin finansal sürdürülebilirliğini sağlamak ve öğrenim ücretlerinin yükünü dengelemek.
6. **NEET Oranlarının Düşürülmesi**: Özellikle dezavantajlı gençler arasında istihdamda olmayan, eğitim veya öğretimde bulunmayan gençlerin sayısını azaltmak.
7. **Müfredat Reformunun Başarıyla Uygulanması**: 2028'de başlayacak yeni müfredatın tüm okullarda etkili bir şekilde uygulanmasını sağlamak.

11. Sonuç

Birleşik Krallık eğitim sistemi, dört uluslu yapısı, köklü tarihi ve dünya çapında tanınan yükseköğretim kurumları ile benzersiz bir konuma sahiptir. Erken çocukluk eğitiminden doktora düzeyine kadar, sistem yapısal olarak sağlam bir temele oturmuştur. EYFS çerçevesi, ulusal müfredat, GCSE ve A-Level sistemleri, T-Level'ler ve BTEC'ler, farklı yetenek ve ilgi alanlarına sahip öğrenciler için çeşitli yollar sunmaktadır.

Ancak, bilimsel literatürün açıkça gösterdiği gibi, Birleşik Krallık eğitim sistemi hâlâ ciddi zorluklarla karşı karşıyadır:

1. **Derin Eşitsizlikler**: Sosyoekonomik arka plan, öğrenci başarısının en güçlü belirleyicilerinden biri olmaya devam etmektedir. Dezavantajlı öğrenciler ile avantajlı akranları arasındaki başarı farkları, pandemi sonrasında on yılın en geniş seviyesine ulaşmıştır. Özel eğitim ihtiyacı olan öğrenciler ve göçmen kökenli öğrenciler, sistemde en dezavantajlı gruplar olarak öne çıkmaktadır.
2. **Düşen Uluslararası Performans**: PISA 2022 sonuçları, Birleşik Krallık öğrencilerinin matematik, okuma ve fen bilimleri alanlarındaki performansında "benzeri görülmemiş" bir düşüş olduğunu ortaya koymuştur. Özellikle fen bilimlerinde en kötü puanlar kaydedilmiştir.
3. **Mesleki Eğitim Reformunun Belirsizlikleri**: T-Level'lerin beklenen büyümeyi gösterememesi, BTEC'lerin kaldırılması planları ve yeni V-Level'lerin belirsizliği, 16-19 yaş arası öğrenciler için mesleki eğitim yolunda önemli soru işaretleri yaratmaktadır. Özellikle BTEC'lerin kaldırılması, belirli alanlarda eğitim boşlukları yaratma riski taşımaktadır.
4. **Öğretmen Açığı ve Niteliği**: Özellikle fen bilimleri, matematik ve özel eğitim alanlarında ciddi bir öğretmen açığı bulunmaktadır. Düşük maaşlar ve mesleğin azalan prestiji, nitelikli öğretmenlerin meslekte kalmasını zorlaştırmaktadır.
5. **Yükseköğretimde Finansman Sorunları**: Üniversiteler, artan maliyetler ve öğrenim ücretlerinin dondurulması nedeniyle finansal zorluklarla karşı karşıyadır. Bu durum, eğitim kalitesini ve araştırma kapasitesini olumsuz etkileyebilir.

2025 yılında yayınlanan Müfredat ve Değerlendirme İncelemesi, bu sorunları ele almak için umut verici adımlar atmıştır. Vatandaşlık eğitiminin ilkokulda zorunlu hale getirilmesi, oracy çerçevesinin tanıtılması, GCSE sınav sürelerinin azaltılması ve V-Level'lerin tanıtılması, sistemin modernizasyonu için önemli girişimlerdir. Ancak, bu reformların başarısı, yalnızca yasal metinlere değil, aynı zamanda bunların etkili bir şekilde uygulanmasına, yeterli kaynak ayrılmasına, öğretmen eğitiminin niteliğinin artırılmasına ve tüm paydaşların aktif katılımına bağlıdır.

Birleşik Krallık'ın eğitimde karşı karşıya olduğu en büyük zorluk, eşitlikçi hedefler ile sistemin yeniden ürettiği fiili eşitsizlikler arasındaki gerilimi çözmektir. Bu gerilimi çözmek, sadece eğitim politikalarında

teknik iyileştirmeler yapmayı değil, aynı zamanda toplumsal yapıdaki daha derin eşitsizlikleri de ele almayı gerektirmektedir. Eğitim sisteminin daha kapsayıcı ve adil hale getirilmesi, Birleşik Krallık'ın geleceği için hayati önem taşımaktadır. Bu hedefe ulaşmak, sadece ekonomik kalkınma için değil, aynı zamanda sosyal adalet ve toplumsal uyum için de vazgeçilmez bir koşuldur.

Kaynakça

1. Remitly. (2025). Birleşik Krallık eğitim sistemi 2025. https://www.remitly.com/blog/tr/gocmenlik/birlesik-krallik-egitim-sistemi/
2. İngiltere Eğitim Sistemi. (t.y.). İngiltere-egitim.net. https://www.ingiltere-egitim.net/ingiltere-egitim-sistemi.html
3. Don Passey. (2025). United Kingdom Education System Structure. IFIP TC3.
4. UK Parliament. (2025). Comparing the school curriculum across the UK. House of Commons Library. https://commonslibrary.parliament.uk/research-briefings/cbp-9834/
5. UK Government. (2025). Early years foundation stage (EYFS) statutory framework. https://www.gov.uk/government/publications/early-years-foundation-stage-framework--2
6. UK Government. (t.y.). The national curriculum. https://www.gov.uk/national-curriculum
7. Education Hub. (2025). What you need to know about the changes to the National Curriculum. GOV.UK Blogs. https://educationhub.blog.gov.uk/2025/11/what-you-need-to-know-about-the-changes-to-the-national-curriculum/
8. UK Parliament. (2025). The school curriculum in England. House of Commons Library. https://commonslibrary.parliament.uk/research-briefings/SN06798/
9. UK Government. (2026). Transition plan: to the reformed 16 to 19 qualifications landscape. https://www.gov.uk/government/consultations/post-16-level-3-and-below-pathways/outcome/transition-plan-to-the-reformed-16-to-19-qualifications-landscape
10. Learn Now. (2025). GCSE Reform 2025: What Online IGCSE & A Level Students Need to Know. https://www.learnnow.org.uk/gcse-reform-2025
11. Cambridge Assessment. (2025). White Paper: V Levels and new post-16 English and maths GCSEs. https://ocr-live-prd95.cambridgeassessment.org.uk/about/policy-and-public-affairs/articles/white-paper-v-levels-and-new-post-16-english-and-maths-gcses/
12. UK Government. (2026). T Level and T Level foundation year entrant data 2025 to 2026. https://www.gov.uk/government/publications/t-level-and-t-level-foundation-year-entrant-data-2025-to-2026
13. Pearson Qualifications. (2025). Bridging gaps to support skills and growth – what next for post-16 qualification reform? Association of Colleges. https://www.aoc.co.uk/news-campaigns-parliament/news-views/aoc-blogs/bridging-gaps-to-support-skills-and-growth-what-next-for-post-16-qualification-reform

14. Cardiff University. (2025). Academic Promotion Procedure. https://www.cardiff.ac.uk/documents/2462506-academic-promotion-procedure
15. TeachingTimes. (2025). How Inequality Affects Outcomes Across Post-16 Education In The UK. https://www.teachingtimes.com
16. Morning Star Online. (2026). Unions call for more funding after OECD reports 'unprecedented' drop in student performance. https://www.morningstaronline.co.uk/article/unions-call-more-funding-after-oecd-reports-'unprecedented'-drop-student-performance
17. Education Policy Institute. (2025). Annual Report 2025. https://epi.org.uk/annual-report-2025/
18. UK Government. (2025). New curriculum to give young people the skills for life and work. https://www.gov.uk/government/news/new-curriculum-to-give-young-people-the-skills-for-life-and-work
19. Institute for Government. (2025). Performance Tracker 2025: Schools. https://www.instituteforgovernment.org.uk
20. UK Parliament. (2025). Written questions and answers - Disadvantaged pupils. https://questions-statements.parliament.uk
21. UCL. (2025). Failure of school system to support poorest students is leading to rising NEET figures. https://www.ucl.ac.uk
22. Schools Week. (2025). Curriculum review: The subject-specific policy proposals. https://schoolsweek.co.uk

Ekler

EK A: Birleşik Krallık Eğitim Sisteminin Yapısal Şeması (İngiltere Örneği)

- **0-5 yaş:** Erken Çocukluk (Early Years Foundation Stage - EYFS) - Zorunlu değil
- **5-11 yaş:** İlköğretim (Primary Education) - Zorunlu
    - 5-7 yaş: Temel Aşama 1 (Key Stage 1)
    - 7-11 yaş: Temel Aşama 2 (Key Stage 2)
- **11-16 yaş:** Ortaöğretim (Secondary Education) - Zorunlu
    - 11-14 yaş: Temel Aşama 3 (Key Stage 3)
    - 14-16 yaş: Temel Aşama 4 (Key Stage 4 - GCSE hazırlığı)
- **16-18 yaş:** İleri Eğitim (Further Education) - Zorunlu değil
    - A-Level'ler (Akademik)
    - T-Level'ler (Teknik)
    - V-Level'ler (Mesleki)

- BTEC'ler (Mesleki)

- **18+ yaş:** Yükseköğretim (Higher Education)
  - Lisans (Undergraduate) - genellikle 3 yıl (İngiltere, Galler, Kuzey İrlanda) veya 4 yıl (İskoçya)
  - Yüksek Lisans (Postgraduate) - genellikle 1 yıl
  - Doktora (Doctorate) - genellikle 3 yıl

EK B: Akademik Unvanların Hiyerarşisi (Birleşik Krallık)

1. Lecturer (Öğretim Görevlisi) - ABD'deki Assistant Professor'a eşdeğer
2. Senior Lecturer (Kıdemli Öğretim Görevlisi) - ABD'deki Associate Professor'a eşdeğer
3. Reader (Okuyucu) - Ara basamak, ABD'deki Professor'a yakın ancak tam eşdeğer değil
4. Professor (Profesör) - En yüksek unvan; iki kademeli: Statutory Professor (Named Chair) ve Titular Professor

EK C: Zorunlu Eğitim Yaşlarının Uluslara Göre Dağılımı

Ulus	Zorunlu Eğitim Yaş Aralığı
İngiltere	5-16
İskoçya	5-16
Galler	5-16
Kuzey İrlanda	4-16

EK D: Temel Performans Göstergeleri (2025)

Gösterge	Değer
Toplam Öğrenci Sayısı (Tahmini)	10,6 milyon
PISA 2022 Matematik Düşüşü	15 puan
PISA 2022 Okuma Düşüşü	10 puan
Öğrenci Primi Fonu (2025/26)	£3 milyar
Dezavantajlı Öğrenciler İçin GCSE Geçiş Oranı	%38
Avantajlı Öğrenciler İçin GCSE Geçiş Oranı	%66

EK E: T-Level Öğrenci Sayıları (2025-2026)

Alan	Öğrenci Sayısı
Education and Early Years	5,723
Health	3,921
Design and Development for Engineering	2,479
Management and Administration	2,194
Design Surveying and Planning	2,132
Digital Software Development	1,966
Animal Care and Management	1,873
Toplam	**27,446**

Bu rapor, Birleşik Krallık eğitim sisteminin anaokulundan en yüksek akademik unvana kadar tüm kademelerini kapsamlı bir şekilde analiz etmeyi amaçlamıştır. Raporda belirtilen bulgular, büyük ölçüde uluslararası hakemli dergilerde yayımlanmış bilimsel çalışmalara, OECD ve Eurydice gibi uluslararası kuruluşların verilerine, İngiliz hükümetinin resmi yayınlarına ve Birleşik Krallık eğitim sistemi üzerine yapılmış güncel araştırmalara dayanmaktadır. Sistemin dinamik yapısı ve sürekli reform süreci göz önüne alındığında, bu raporun belirli bir zaman dilimindeki durumu yansıttığı ve güncel gelişmeler için sürekli güncellenmesi gerektiği unutulmamalıdır.

Hollanda Eğitim Sisteminin Yapısal ve İşlevsel Analizi:

Erken Çocukluk Eğitiminden Akademik Zirveye Bilimsel Literatür Işığında Kapsamlı Bir İnceleme

---

1. Giriş

Hollanda eğitim sistemi, köklü tarihi, anayasal olarak güvence altına alınan eğitim özgürlüğü, erken yaşta yapılan seçici yönlendirme sistemi ve yükseköğretimde ikili yapısı ile uluslararası eğitim literatüründe kendine özgü ve önemli bir konuma sahiptir. Yaklaşık 17 milyonluk nüfusuyla küçük bir ülke olan Hollanda, yüzyıllardır eğitime yaptığı yatırımlar ve geliştirdiği yenilikçi politikalar ile dünya çapında tanınan bir eğitim sistemine sahiptir.

Hollanda eğitim sisteminin en belirleyici özelliği, 1917'den bu yana anayasanın 23. maddesinde güvence altına alınan eğitim özgürlüğüdür. Bu ilke, herkesin eğitim vermekte özgür olduğunu, devletin eğitim üzerinde denetim yetkisini koruduğunu ve herkesin dinî, felsefi veya pedagojik inançlarına dayalı olarak okul kurma hakkına sahip olduğunu belirtir. Bu anayasal çerçeve, Hollanda'da aynı anda hem kamu tarafından işletilen hem de özel (ancak devlet tarafından finanse edilen) okulların bir arada var olduğu benzersiz bir eğitim ortamı yaratmıştır.

Sistem, üç ana kademeden oluşmaktadır: temel eğitim (primair onderwijs), ortaöğretim (voortgezet onderwijs) ve yükseköğretim (hoger onderwijs). Zorunlu eğitim 5 ila 18 yaşları arasını kapsamakla birlikte, çocukların neredeyse tamamı 4 yaşında temel eğitime başlamaktadır. Sistemin yönetimi, bir yandan merkezi hükümetin yasal çerçeveyi ve ulusal hedefleri belirlediği, diğer yandan okulların bu çerçeve içinde büyük bir özerkliğe sahip olduğu hibrit bir yapıya dayanmaktadır. Her okul yönetim kurulu (schoolboard), eğitimin kalitesinden ve ulusal hedeflere ulaşılmasından birinci derecede sorumludur.

Bu rapor, Hollanda eğitim sistemini anaokulundan (kinderdagverblijf) en yüksek akademik unvana (hoogleraar) kadar tüm kademeleriyle birlikte, uluslararası hakemli dergilerde yayımlanmış bilimsel çalışmaların, OECD, Eurydice ve Cedefop gibi uluslararası kuruluşların verilerinin ve güncel eğitim politikası belgelerinin bulgularına dayanarak kapsamlı bir şekilde analiz etmektedir. Rapor, her eğitim kademesinin temel özelliklerini, yasal çerçevesini, güncel performans göstergelerini ve sistemin karşı karşıya olduğu temel zorlukları (erken yaşta yönlendirmenin yarattığı eşitsizlikler, PISA'daki dramatik performans düşüşü, öğretmen açığı, eğitimde fırsat eşitsizliği ve NEET sorunu) bilimsel literatür ışığında tartışmaktadır.

2. Eğitim Sisteminin Yasal ve Yönetsel Çerçevesi

2.1 Anayasal Temel: Eğitim Özgürlüğü

Hollanda eğitim sisteminin temelini oluşturan anayasanın 23. maddesi, üç temel ilkeyi güvence altına almaktadır:

1. **Eğitim verme özgürlüğü**: Herkes, devletin denetim yetkisine halel getirmeksizin, eğitim vermekte özgürdür.
2. **Okul kurma özgürlüğü**: Herkes, dinî, ideolojik veya pedagojik inançlarına dayalı olarak okul kurma hakkına sahiptir.

3. **Devlet finansmanında eşitlik**: Kamu okulları gibi özel okullar da devlet tarafından eşit şekilde finanse edilir.

Bu anayasal çerçeve, Hollanda'da hem kamu okullarının hem de özel (özel eğitim vizyonuna sahip) okulların bir arada var olduğu ve hepsinin devlet tarafından finanse edildiği benzersiz bir sisteme yol açmıştır. Okullar, yasal olarak belirlenen ulusal hedeflere ve yeterlilik standartlarına ulaştıkları sürece, eğitimi kendi görüş ve ilkelerine göre düzenlemekte tamamen özgürdür. Bu durum, sistemin yüksek derecede pedagojik çeşitlilik ve kurumsal özerklik ile karakterize edilmesini sağlamaktadır.

2.2 Yönetişim Yapısı: Merkezileşme ve Yerelleşme Arasında Bir Denge

Hollanda eğitim sistemi, bir yandan merkezi hükümetin yasal çerçeveyi belirlediği, diğer yandan okulların bu çerçeve içinde büyük bir özerkliğe sahip olduğu hibrit bir yapıya sahiptir.

Ulusal Düzey: Eğitim, Kültür ve Bilim Bakanlığı (Ministerie van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap), erken çocukluk eğitimi, ilk ve ortaöğretim ile orta mesleki eğitim için yasal gereklilikleri belirler ve yükseköğretim için genel çerçeveyi oluşturur. Bakanlık, ulusal bir müfredat belirlemez; bunun yerine, genel eğitimde ulaşılması gereken hedefleri (kerndoelen) ve referans çerçevelerini tanımlar.

Yerel Düzey: İl ve belediye yönetimlerinin eğitimdeki rolü sınırlıdır ve daha çok denetim ve yasal görevlerle sınırlıdır. Okulların yönetimi ve idaresi yerel düzeyde, okul yönetim kurulları tarafından yürütülür. Her okul yönetim kurulu, okuldan ve eğitimin kalitesinden birinci derecede sorumludur.

Denetim: Hollanda Eğitim Müfettişliği (Inspectie van het Onderwijs), hem kamu hem de özel okulların genel hedefleri karşılayıp karşılamadığını ve beklenen eğitim kalitesini sağlayıp sağlamadığını belirlemek için en az dört yılda bir ziyaretler gerçekleştirir.

3. Eğitim Kademeleri: Erken Çocukluktan Yükseköğretime

Hollanda eğitim sistemi, temel eğitim, ortaöğretim ve yükseköğretim olmak üzere üç ana kademeden oluşur. Zorunlu eğitim (leerplicht) 5 yaşında başlar ve 18 yaşında sona erer. Ancak, 5 ila 16 yaş arasındaki öğrenciler için Zorunlu Eğitim Yasası geçerlidir ve bu yaş aralığındaki çocukların okula devam etmesi zorunludur. 16 ila 18 yaş arasındaki gençler ise en az bir temel yeterlilik (havo, vwo veya mbo-2 diploması) alana kadar eğitime devam etmek zorundadır.

3.1 Okul Öncesi ve Temel Eğitim (Primair Onderwijs)

Hollanda'da temel eğitim, dört yaşından on iki yaşına kadar olan çocukları kapsayan sekiz yıllık bir programdır. 1985 yılında yürürlüğe giren ilköğretim yasası, iki yıllık anaokulu eğitimi ile altı yıllık ilkokul eğitimini birleştirerek sekiz yıllık temel eğitim okullarını oluşturmuştur.

Okul öncesi eğitim resmi olarak zorunlu olmamakla birlikte, çocukların neredeyse tamamı dört yaşında temel eğitime başlamaktadır. Bununla birlikte, dört yaşından önce de çeşitli erken çocukluk eğitimi hizmetleri mevcuttur. Altı haftalıktan dört yaşına kadar olan çocuklar kreşlere (kinderdagverblijf) devam edebilirken, 2-4 yaş arası çocuklar için oyun grupları (peuterspeelzaal) bulunmaktadır. Ayrıca, 2,5 ila 5 yaş arasındaki eğitimsel dezavantaj riski altındaki çocuklar için erken çocukluk eğitimi (vroegschoolse educatie) sunulmaktadır. Bu hizmetlerin kalitesinin sürdürülmesinden belediyeler sorumludur.

Temel eğitimin sonunda öğrencilere bir diploma veya sertifika verilmez. Bunun yerine, öğrencinin ilgi ve yeteneklerinin yanı sıra son yıllarda kaydettiği ilerlemeyi gösteren bir okul raporu ve sekizinci yılın sonunda

ülke genelinde yapılan merkezi bir sınavın (CITO Eindtoets veya eşdeğer bir sınav) sonuçları birlikte değerlendirilerek, öğrencinin ortaöğretime yönlendirilmesi yapılır. Bu değerlendirme ve yönlendirme süreci, öğrencilerin eğitim hayatının gidişatı üzerinde belirleyici bir etkiye sahiptir.

3.2 Ortaöğretim (Voortgezet Onderwijs)

Temel eğitimi tamamlayan 12 yaşındaki öğrenciler, üç ana eğitim yolundan birine yönlendirildikleri ortaöğretime başlarlar. Bu sistem, erken yaşta yapılan bir yönlendirme (tracking) ile karakterize edilir ve öğrencinin gelecekteki akademik ve mesleki kariyeri için temel oluşturur.

Hollanda ortaöğretim sistemi üç ana eğitim yolundan oluşmaktadır:

1. Mesleki Hazırlık Eğitimi (vmbo - voorbereidend middelbaar beroepsonderwijs): Dört yıl süren bu eğitim yolu, öğrencileri orta mesleki eğitime (mbo) hazırlar. Vmbo'nun kendi içinde dört farklı seviyesi bulunmaktadır: Temel Mesleki Yol (vmbo-b), Orta Yönetici Yol (vmbo-k), Teorik Yol (vmbo-gt) ve Birleşik Yol (vmbo-lwoo). Öğrencilerin yaklaşık %60'ı bu eğitim yoluna yönlendirilmektedir.

2. Genel Ortaöğretim (havo - hoger algemeen voortgezet onderwijs): Beş yıl süren bu eğitim yolu, öğrencileri yüksek mesleki eğitime (hbo - uygulamalı bilimler üniversitesi) hazırlar.

3. Üniversite Hazırlık Eğitimi (vwo - voorbereidend wetenschappelijk onderwijs): Altı yıl süren bu eğitim yolu, öğrencileri akademik araştırma üniversitelerine (wo - wetenschappelijk onderwijs) hazırlar. Vwo'nun kendi içinde iki alt türü bulunur: Gymnasium (Klasik diller Latince ve Yunanca zorunludur) ve Attenaeum (Klasik diller zorunlu değildir).

Bazı okullar, ilk bir veya iki yılda öğrencilerin potansiyellerini en üst düzeye çıkarma fırsatını en üst düzeye çıkarmak için karma sınıflar (vmbo-havo veya havo-vwo) sunmaktadır. Bu "brugklas" (köprü sınıfı) sistemi, erken yönlendirmenin katılığını bir miktar hafifletmeyi hedeflemektedir.

Ortaöğretimin ilk üç yılı (onderbouw), tüm öğrenciler için ortak bir temel müfredat sunar. Sonraki yıllarda (bovenbouw), öğrenciler seçtikleri eğitim yolunun gerektirdiği dersleri alır ve sonunda bir devlet sınavına (centraal eindexamen) girerler. Başarılı olan öğrencilere havo, vwo veya vmbo diploması verilir.

3.3 Yükseköğretim (Hoger Onderwijs)

Hollanda yükseköğretim sistemi, ikili bir yapıya sahiptir ve Bologna Süreci ile tamamen uyumludur. Bu sistem, iki ana kurum türünden oluşur: araştırma üniversiteleri (universiteiten) ve uygulamalı bilimler üniversiteleri (hogescholen).

1. Araştırma Üniversiteleri (WO - Wetenschappelijk Onderwijs): Bu kurumlar, akademik araştırma odaklıdır ve öğrencileri bağımsız bilimsel çalışma veya akademik kariyer için hazırlar. Hollanda'da 14 adet araştırma üniversitesi bulunmaktadır. Bu üniversiteler, teori ağırlıklı bir eğitim sunar ve öğrencileri derinlemesine analiz, eleştirel düşünme ve bilimsel araştırma yöntemleri konusunda eğitir. Vwo diplomasına sahip öğrenciler doğrudan araştırma üniversitelerine kabul edilirken, havo veya mbo mezunları önce bir köprü yılı (propedeuse) tamamlamak zorundadır.

2. Uygulamalı Bilimler Üniversiteleri (HBO - Hoger Beroepsonderwijs): Bu kurumlar, mesleki uygulama odaklıdır ve öğrencileri belirli bir mesleğe doğrudan hazırlamayı hedefler. Hollanda'da 37 adet uygulamalı bilimler üniversitesi bulunmaktadır. Bu okullar, teorik bilginin yanı sıra staj ve işyerinde öğrenme yoluyla

pratik becerilerin kazanılmasına büyük önem verir. Havo diplomasına sahip öğrenciler doğrudan kabul edilirken, vmbo mezunları önce orta mesleki eğitimi (mbo) tamamlamalıdır.

Her iki kurum türü de lisans (bachelor), yüksek lisans (master) ve doktora (PhD) programları sunmaktadır. Araştırma üniversitelerindeki lisans programları genellikle üç yıl sürerken, uygulamalı bilimler üniversitelerindeki lisans programları dört yıl sürmektedir. Yüksek lisans programları bir ila iki yıl, doktora programları ise dört yıl sürmektedir.

4. Mesleki Eğitim ve Öğretim (VET) Sistemi

Hollanda'nın mesleki eğitim ve öğretim (VET) sistemi, ortaöğretim ve yükseköğretim düzeyinde güçlü bir yapıya sahiptir ve öğrencileri işgücü piyasasına doğrudan hazırlamayı hedeflemektedir. Sistem, son yıllarda sürekli iyileştirme ve reform sürecinden geçmektedir.

Orta Mesleki Eğitim (MBO - Middelbaar Beroepsonderwijs): Vmbo'yu tamamlayan öğrenciler için dört seviyede sunulan mesleki eğitim programlarıdır. MBO programları, öğrencilere belirli bir meslek alanında uygulamalı beceriler kazandırmayı amaçlar ve işyerinde öğrenme (staj) önemli bir yer tutar. MBO düzey 2 diploması, temel yeterlilik olarak kabul edilir. MBO düzey 4 programını tamamlayan öğrenciler, uygulamalı bilimler üniversitelerine (hbo) geçiş yapabilirler.

Bilimsel araştırmalar, Hollanda VET sisteminin işgücü piyasasıyla bütünleşme konusunda güçlü yönleri olduğunu, ancak Alman ikili sisteminden esinlenerek iyileştirilmesi gereken alanların bulunduğunu göstermektedir. Özellikle şirket tabanlı eğitimin kalitesinin artırılması, müfredatın işgücü piyasasının değişen ihtiyaçlarına daha hızlı uyum sağlaması ve otomasyon riskine karşı öğrencilerin dirençli becerilerle donatılması öncelikli alanlar arasındadır. Son on yılda, öğrencilerin ardışık eğitim seviyeleri arasındaki geçişlerini teşvik etmeyi amaçlayan yeni sürekli öğrenme yolları tasarlanmış ve uygulanmıştır.

5. Akademik Kariyer Yolu ve En Yüksek Unvanlar

Hollanda akademik sisteminde en yüksek unvan "hoogleraar" (professor) olup, bu unvana ulaşmak uluslararası alanda tanınmış bir araştırma ve eğitim mükemmelliği gerektiren titiz bir sürecin sonucudur.

5.1 Akademik Kariyer Basamakları

Hollanda üniversitelerinde akademik kariyer genellikle şu basamakları içerir:

1. **PhD Adayı (Promovendus)**: Dört yıllık doktora programı.
2. **Doktora Sonrası Araştırmacı (Postdoc)**: Genellikle geçici sözleşmelerle, araştırma projelerinde çalışan akademisyenler.
3. **Öğretim Görevlisi (Docent)**: Üniversite düzeyinde eğitim veren, ancak araştırma yükümlülüğü sınırlı olan personel. Uygulamalı bilimler üniversitelerinde daha yaygındır.
4. **Kıdemli Öğretim Görevlisi / Kıdemli Araştırmacı**.
5. **Yardımcı Doçent (Universitair Docent - UD)**: ABD sistemindeki yardımcı doçente eşdeğer, genellikle beş yıllık izleme süresi (tenure track) olan bir pozisyondur. Başarılı olanlar kalıcı bir pozisyona geçer.

6. **Doçent (Universitair Hoofddocent - UHD)**: ABD'deki doçent seviyesine eşdeğer, araştırma ve eğitimde önemli sorumlulukları olan bir pozisyondur.

7. **Profesör (Hoogleraar)**: Akademik kariyerin en yüksek basamağı. Yüksek Öğretim ve Araştırma Yasası, iki tür profesör tanımlamaktadır: tam zamanlı profesörler (full professor) ve özel atanmış profesörler (professor by special appointment). Tam zamanlı profesörler, üniversite tarafından belirsiz süreli veya belirli süreli olarak atanır. Özel atanmış profesörler ise genellikle üniversite dışındaki kurumlarda (örneğin NWO araştırma enstitüleri) çalışan ve üniversite yönetim kurulu tarafından beş yıllık bir süre için atanan lider araştırmacılardır. Bu atama, araştırma, öğretim ve toplumsal etki alanlarında mükemmellik göstermiş kişilere ayrılmıştır.

5.2 Atama ve Değerlendirme Süreci

Hollanda'da profesör atamaları, üniversitelerin yürütme kurulları (College van Bestuur) tarafından yapılır. Atama süreci, bir Atama Danışma Komitesi'nin adayları titizlikle değerlendirmesini içerir. Adayların, araştırma alanlarında uluslararası düzeyde tanınmış olmaları, önemli bilimsel katkılarda bulunmuş olmaları, başarılı bir araştırma grubu yönetme deneyimine sahip olmaları ve mükemmel bir öğretim ve mentorluk geçmişine sahip olmaları beklenir.

Son yıllarda, Hollanda akademik sisteminde profesör atamalarında şeffaflığı ve birliği artırmaya yönelik adımlar atılmıştır. Örneğin, Hollanda'nın en büyük kamu araştırma kurumu olan NWO, enstitülerinde çalışan profesörlerin atama ve yeniden atama süreçleri için yeni bir politika geliştirerek süreci merkezileştirmiş ve daha şeffaf hale getirmiştir.

6. Uluslararası Değerlendirmeler ve Performans Göstergeleri

6.1 PISA 2022 Sonuçları: Tarihi Bir Düşüş

OECD'nin PISA 2022 değerlendirmesi, Hollanda eğitim sistemi için bir dönüm noktası olmuştur. Sonuçlar, 15 yaşındaki Hollandalı öğrencilerin matematik, okuma ve fen bilimleri alanlarındaki performansında "daha önce hiçbir PISA değerlendirmesinde görülmemiş" bir düşüş olduğunu ortaya koymuştur. 2022 yılındaki ortalama performans, matematik, okuma ve fen bilimlerinde 2018'e göre önemli ölçüde düşmüş ve tüm bu alanlardaki ortalama puanlar, daha önceki herhangi bir değerlendirmeden daha düşük olmuştur. Öyle ki, 2018 ve 2022 yılları arasındaki matematik ve fen bilimlerindeki puan farkı, bir öğrencinin yaklaşık 15 yaşında bir tam okul yılında kazanması beklenen tipik kazanımdan daha büyüktür.

Bu dramatik düşüş, aslında 2012'den beri devam eden olumsuz bir eğilimi doğrulamış ve güçlendirmiştir. Özellikle okuma ve fen bilimlerindeki düşüş, uzun vadeli bir soruna işaret etmektedir. Ayrıca, 2018'den 2022'ye kadar olan dönemde, en yüksek puan alan öğrenciler ile en düşük puan alan öğrenciler arasındaki uçurum matematik, okuma ve fen bilimlerinde daha da genişlemiştir. Matematikte neredeyse tüm öğrenciler zayıflamış olsa da, düşük başarılı öğrencilerdeki düşüş, yüksek başarılı öğrencilerdekinden daha fazla olmuştur.

2012'ye kıyasla, temel yeterlilik seviyesinin (Seviye 2) altında puan alan öğrencilerin oranı matematikte 13 puan, okumada 21 puan ve fen bilimlerinde 14 puan artmıştır. Bu çarpıcı artış, Hollanda'da temel becerilerde ciddi bir erozyon yaşandığını göstermektedir. OECD ülkeleri arasında, Hollanda okumada OECD ortalamasının altında kalırken, matematikte ortalamanın üzerinde, fen bilimlerinde ise ortalamaya yakın bir performans göstermiştir.

6.2 Yaratıcı Düşünme Performansı

PISA 2022'de ilk kez değerlendirilen yaratıcı düşünme becerisinde Hollanda, 60 üzerinden ortalama 32 puan alarak OECD ortalamasına (33) paralel bir performans sergilemiştir. Öğrencilerin %76'sı en az temel yeterlilik seviyesine (Seviye 3) ulaşırken (OECD ortalaması %78), %28'i en üst düzey performans gösterenler (Seviye 5 veya 6) arasında yer almıştır (OECD ortalaması %27). Bu sonuçlar, Hollanda'nın yaratıcı düşünme alanında nispeten iyi bir performans gösterdiğini, ancak bu alandaki başarının matematik ve okuma alanlarındaki düşüşü telafi etmediğini göstermektedir.

6.3 Eğitime Bakış 2025 (Education at a Glance)

OECD'nin 2025 Eğitime Bakış raporu, Hollanda'nın yüksek mesleki eğitimi (hbo) ve akademik eğitimi (wo) hakkında olumlu bir tablo çizmektedir. Rapor, Hollanda'daki öğrencilerin ilköğretimde yılda 940 saat, alt ortaöğretimde ise 1.000 saat zorunlu eğitim aldığını belirtmektedir. Ancak aynı rapor, doktora mezunlarının iş güvencesinin Hollanda'da OECD ortalamasının altında olduğunu da ortaya koymaktadır.

7. Eğitimde Eşitsizlik: Bilimsel Literatürün Bulguları

Hollanda eğitim sistemi, resmî söyleminde fırsat eşitliğine büyük önem vermesine rağmen, bilimsel literatür sistemin bu hedefe ulaşmakta ciddi zorluklar yaşadığını göstermektedir. Eğitimdeki eşitsizlikler, erken yaşta yönlendirme, sosyoekonomik arka plan, göçmen köken ve bölgesel farklılıklar gibi çeşitli faktörler tarafından şekillendirilmekte ve derinleştirilmektedir.

7.1 Erken Yaşta Yönlendirmenin (Tracking) Yarattığı Eşitsizlikler

Hollanda eğitim sisteminin en tartışmalı özelliklerinden biri, öğrencileri 12 yaşında farklı eğitim yollarına ayıran erken yönlendirme (tracking) sistemidir. Bu uygulamanın, eğitimi öğrencinin yeteneğine göre uyarlayarak verimliliği artırması amaçlanırken, aynı zamanda derin psikolojik ve sosyolojik sonuçları da beraberinde getirdiği bilimsel araştırmalarla ortaya konmuştur.

Araştırmalar, alt kademelere yerleştirilen öğrencilerin genellikle düşük bir akademik benlik algısı içselleştirdiklerini ve motivasyonlarının azaldığını, buna karşın üst kademelerdeki akranlarının onaylanma ve gelecek odaklılık yaşadıklarını göstermektedir. Bu etiketleme, önyargı ve öğretmen beklentileri yoluyla sistemi daha da güçlendirerek eşitsizliği artırmaktadır. Üst kademelere yukarı yönlü geçişler sınırlı olsa da, bu geçişlerin iyileşme için bir fırsat sunduğu belirtilmektedir.

Maastricht Üniversitesi'nden Per Bles ve arkadaşları tarafından yapılan bir araştırma, karma eğitim yollarının öğrencilerin akademik başarısı üzerindeki nedensel etkilerini incelemiştir. Araştırma sonuçları, karma eğitim yollarına (özellikle akademik hazırlık yolunu içerenlere) devam eden öğrencilerin, doğrudan akademik bir sertifika alma olasılıklarının daha yüksek olduğunu göstermektedir. Yüksek sosyoekonomik statüye sahip öğrenciler, sertifikaları biriktirerek (stacking) dolaylı yoldan akademik bir sertifika alma olasılığı daha yüksektir. Araştırmacılar, Hollanda'daki karma eğitim yollarındaki düşüş eğiliminin, eğitimsel kazanım perspektifinden, tersine çevrilmesi gerektiği sonucuna varmışlardır.

Utrecht Üniversitesi'nden (2024) yapılan bir araştırma, öğrencilerin ortaöğretimdeki başarısının ve kademe tavsiyelerinin öncelikle temel eğitimdeki en son başarıları tarafından belirlendiğini ortaya koymuştur. Erken yönlendirme ve sistemin hiyerarşik ve katı yapısı nedeniyle, sistem farklı geçmişlerden gelen öğrenciler arasındaki farklılıkları azaltmak için çok az fırsat sunmaktadır.

7.2 Sosyoekonomik Arka Plan ve Eşitsizlik

Sosyoekonomik arka plan ile eğitimsel başarı arasındaki güçlü ilişki, Hollanda eğitim sisteminin en belirleyici eşitsizlik kaynaklarından biridir. Araştırmalar, eşit bilişsel yeteneklere sahip olsalar bile, düşük sosyoekonomik geçmişten gelen öğrencilerin, daha varlıklı akranlarına kıyasla daha düşük eğitim tavsiyesi alma olasılığının daha yüksek olduğunu göstermektedir.

Erasmus Üniversitesi'nden (2024) yapılan bir araştırma, nispeten düşük gelirli hanelerden gelen çocukların, daha zengin akranlarına kıyasla ortalama olarak daha düşük bir eğitim tavsiyesi aldıklarını ortaya koymuştur. Bu etki, kırsal alanlarda daha da belirgindir; kırsal alanlardaki çocuklar, hane gelirlerine bakılmaksızın, fırsat eşitsizliği ile karşı karşıyadır.

Hollanda ilköğretiminde dezavantajlı öğrenciler arasında yetersiz başarı (underachievement) üzerine yapılan bir araştırma, yetersiz başarının öncelikle dezavantajlı geçmişe sahip öğrenciler arasında bulunduğunu göstermektedir. Özellikle düşük ve orta düzeyde eğitimli ebeveynlere sahip öğrenciler, her üç alanda da (okuma, matematik, fen) yetersiz başarı gösterenler olarak tanımlanmıştır.

7.3 Bölgesel Eşitsizlikler ve Okul Ayrışması

Hollanda'daki eğitim eşitsizlikleri, artan okul ayrışması ile daha da kötüleşmektedir. Araştırmalar, dezavantajın yoğunlaştığı okullarda çocukların daha kötü performans gösterdiğini, bunun da eşitsizliği daha da artırdığını göstermektedir. Hollanda'nın büyük şehirlerindeki kentsel politikalar, bu ayrışmayı ve eşitsizliği ele almayı amaçlasa da, sorunun karmaşıklığı nedeniyle bu politikaların etkinliği sınırlı kalmaktadır.

7.4 Dezavantajlı Gruplar

Hollanda eğitim sisteminde en dezavantajlı gruplar arasında göçmen kökenli öğrenciler ve özel eğitim ihtiyacı olan öğrenciler yer almaktadır. Göçmen kökenli öğrenciler, dil engeli, kültürel farklılıklar ve ayrımcılık gibi çeşitli zorluklarla karşı karşıya kalmaktadır. Ancak, bazı araştırmalar eşit becerilere sahip olduklarında, göçmen kökenli öğrencilerin ortalama olarak daha yüksek eğitim tavsiyesi alabileceğini göstermektedir. Bu karmaşık durum, eşitsizliklerin çok boyutlu doğasını ve basit genellemelerin ötesinde, derinlemesine analizlerin gerekliliğini ortaya koymaktadır.

8. Öğretmen Eğitimi ve Niteliği

Hollanda eğitim sisteminin en önemli yapısal sorunlarından biri, öğretmen açığı ve öğretmenlik mesleğinin azalan cazibesidir. Özellikle fen bilimleri, matematik ve ilköğretim alanlarında ciddi bir öğretmen açığı bulunmaktadır.

Hollanda'da öğretmen eğitimi, son 15 yıldır okul-üniversite ortaklıkları şeklinde organize edilmektedir. Mesleki standardı yönetmek için öğretmen eğitimcileri için bir kayıt sistemi (register) oluşturulmuştur. Ancak, bu kayıt sisteminin ilk yılları, kaydın öğretmen eğitimcilerinin çeşitliliğini henüz tam olarak temsil etmediğini ve kayıtlı eğitimcilerin sürekli mesleki gelişimini yeterince desteklemediğini göstermiştir. Bu sorunu ele almak için, kayıt sistemini iyileştirmeye yönelik katılımcı bir tasarım araştırmasının ilk döngüsü tamamlanmıştır.

Hollanda Uygulamalı Bilimler Üniversiteleri, öğretmen eğitimi programlarını daha esnek hale getirerek öğretmen açığını gidermeye çalışmaktadır. Eğitimde esneklik, öğrenci, iş yeri ve toplumsal perspektifler

olmak üzere üç açıdan kavramsallaştırılmaktadır. "Duyarlılık" (responsiveness) olarak adlandırılan bu perspektifler, Hollanda öğretmen eğitimindeki günlük uygulamaların incelenmesinde bir mercek olarak kullanılmıştır.

Eğitim Müfettişliği tarafından yapılan bir araştırma, incelenen 47 tam zamanlı öğretmen eğitimi programından sadece 4'ünün tüm gereksinimleri tam olarak karşıladığını ortaya koymuştur. Programların en çok zamanı Hollandaca ve matematiğe ayırdığı, ancak müzik, drama ve görsel sanatlar gibi ifade edici konulara da önemli ölçüde yer verdiği belirtilmiştir. Bu bulgular, öğretmen eğitiminin kalitesinde önemli iyileştirmelere ihtiyaç olduğunu göstermektedir.

9. Son Yasal Reformlar ve Gelecek Perspektifi

9.1 Zorunlu Eğitim Yaşının Düşürülmesi

Hollanda hükümeti, dört yaşındaki çocukların gelişimini daha iyi teşvik etmek ve temel becerileri iyileştirmek amacıyla zorunlu eğitimin başlangıç yaşını beşten dörde düşürmek için yasal bir düzenleme hazırlamaktadır.

9.2 İki Dilli İlköğretimin Yaygınlaştırılması

2025 yılında kabul edilen bir kararla, Ağustos 2026'dan itibaren tüm ilkokulların, öğretim sürelerinin en fazla %50'sine kadar İngilizce, Fransızca veya Almanca dillerinde eğitim vermesine izin verilecektir. Bu karar, on yılı aşkın süredir devam eden iki dilli ilköğretim pilot uygulamasının olumlu sonuçlarına dayanmaktadır. Pilot uygulama, öğrencilerin yabancı dilde daha iyi performans gösterdiğini ve bu durumun Hollandaca dil veya matematik becerilerine zarar vermediğini göstermiştir.

9.3 Yükseköğretimde Politika Değişiklikleri

Hollanda'daki yeni koalisyon hükümeti, yükseköğretimde önemli politika değişikliklerine gitmiştir. Hükümet, belirli İngilizce eğitim veren programların kaldırılmasını durdurmuş, büyük ölçekli bütçe kesintilerini tersine çevirmiş ve zorunlu Yabancı Dil Eğitimi Testi'ni kaldırmıştır. Bu kararlar, uluslararası öğrenci çekme kapasitesini korumayı ve üniversitelerin finansal sürdürülebilirliğini sağlamayı hedeflemektedir.

9.4 Eğitime Ek Bütçe

Koalisyon partileri, eğitim ve araştırma için ek 1,5 milyar Euro ayırmıştır. Bu bütçenin, orta mesleki eğitim (MBO), eğitim kalitesi, öğretmen açığı ve Eğitim Müfettişliğinin güçlendirilmesi gibi çok çeşitli öncelikleri kapsaması beklenmektedir.

9.5 Gelecek Zorluklar

Hollanda eğitim sistemi, önümüzdeki yıllarda bir dizi önemli zorlukla karşı karşıyadır:

1. **PISA'daki Dramatik Düşüşün Tersine Çevrilmesi**: Özellikle okuma ve matematik alanlarındaki temel becerilerin iyileştirilmesi için kapsamlı ve acil önlemler alınması gerekmektedir.
2. **Erken Yaşta Yönlendirmenin Yarattığı Eşitsizliklerin Azaltılması**: Yönlendirme sisteminin katılığını azaltmak, karma eğitim yollarını teşvik etmek ve alt kademelere yönlendirilen öğrenciler için yukarı yönlü hareketlilik fırsatlarını artırmak.

3. **Sosyoekonomik Eşitsizliklerle Mücadele**: Dezavantajlı geçmişe sahip öğrencilere yönelik hedefli destek programlarının güçlendirilmesi ve okul ayrışmasının azaltılması.
4. **Öğretmen Açığının Kapatılması**: Öğretmenlik mesleğini daha cazip hale getirmek, maaşları iyileştirmek ve özellikle dezavantajlı bölgelere nitelikli öğretmen çekmek.
5. **Yükseköğretimde Finansal Sürdürülebilirlik**: Üniversitelerin artan maliyetlerle başa çıkmasını sağlamak ve doktora mezunlarının iş güvencesini artırmak.
6. **Dijital Dönüşüm**: Eğitim teknolojilerini etkili bir şekilde entegre etmek ve öğrencileri dijital çağa hazırlamak.

10. Sonuç

Hollanda eğitim sistemi, anayasal olarak güvence altına alınmış eğitim özgürlüğü, yüksek derecede kurumsal özerklik, çeşitlendirilmiş eğitim yolları ve güçlü bir mesleki eğitim sistemi ile birçok ülke için model teşkil etmektedir. Sistem, öğrencilere farklı yetenek ve ilgi alanlarına göre uyarlanmış çeşitli yollar sunmakta ve yükseköğretimde ikili yapısı ile hem akademik hem de mesleki kariyer hedeflerine hizmet etmektedir.

Ancak, bilimsel literatürün ve uluslararası değerlendirmelerin ortaya koyduğu gibi, Hollanda eğitim sistemi derin ve yapısal sorunlarla karşı karşıyadır. PISA 2022'deki tarihi düşüş, sistemin temel becerilerdeki erozyonunu gözler önüne sermekte ve acil bir uyarı işlevi görmektedir. Özellikle okuma becerilerindeki çarpıcı düşüş, bir "okuma krizi" olarak nitelendirilmekte ve bu durumun uzun vadede demokratik katılım ve toplumsal refah üzerinde olumsuz etkileri olabileceği endişesi yaratmaktadır.

Sistemin en tartışmalı özelliği olan erken yaşta yönlendirme uygulaması, bir yandan eğitimi bireyselleştirmeyi hedeflerken, diğer yandan toplumsal eşitsizlikleri derinleştiren bir mekanizma olarak işlev görmektedir. Düşük sosyoekonomik geçmişten gelen öğrenciler, eşit bilişsel yeteneklere sahip olsalar bile, sistematik olarak daha düşük eğitim yollarına yönlendirilmekte ve bu durum nesiller arası eşitsizlikleri yeniden üretmektedir. Artan okul ayrışması ve bölgesel eşitsizlikler bu tabloyu daha da karmaşık hale getirmektedir.

Hollanda hükümeti, bu sorunları ele almak için son yıllarda bir dizi reform başlatmıştır. Zorunlu eğitim yaşının düşürülmesi, iki dilli ilköğretimin yaygınlaştırılması, yükseköğretimde politika değişiklikleri ve eğitime ek bütçe ayrılması, bu reformların başlıcalarıdır. Ancak, bu reformların henüz çok yeni olduğu ve etkilerinin değerlendirilmesi için zamana ihtiyaç olduğu unutulmamalıdır. Özellikle, PISA'daki düşüşü tersine çevirmek ve erken yönlendirmenin yarattığı eşitsizlikleri azaltmak için daha radikal ve kapsamlı politikalara ihtiyaç duyulduğu açıktır.

Hollanda'nın eğitimde karşı karşıya olduğu en büyük zorluk, bir yandan eğitim özgürlüğü ve kurumsal özerklik gibi temel ilkeleri korurken, diğer yandan sistemin eşitlikçi hedeflerini gerçekleştirmek ve düşen performansını toparlamaktır. Bu dengeyi sağlamak, sadece eğitim politikalarında teknik iyileştirmeler yapmayı değil, aynı zamanda toplumsal yapıdaki daha derin eşitsizlikleri de ele almayı gerektirmektedir. Eğitim sisteminin daha kapsayıcı, adil ve yüksek performanslı hale getirilmesi, Hollanda'nın gelecekteki refahı ve toplumsal uyumu için hayati önem taşımaktadır.

Kaynakça

1. Amsterdam Eğitim Ataşeliği. (2023). *Hollanda'da Eğitim*. T.C. Millî Eğitim Bakanlığı. https://amsterdam.meb.gov.tr/www/hollanda039da-egitim/icerik/86[reference:87]
2. Bles, P., Somers, M., & Weßling, K. (2026). Types of Tracking and Upward Mobility: Causal Effects on (Social Inequality in) Educational Attainment in The Netherlands. *European Journal of Education*. https://onlinelibrary.wiley.com/doi/10.1111/ejed.70451[reference:88]
3. Cedefop. (2025). *Vocational education and training policy briefs 2024 – Netherlands*. Publications Office of the European Union. https://www.cedefop.europa.eu/hr/country-reports/vocational-education-and-training-policy-briefs-2024-netherlands[reference:89]
4. De Vries, B., Oolbekkink-Marchand, H., & Derks, M. (2025). Governance of teacher education in the Netherlands: redesigning a professional register to support inclusion and continuing professional development. *European Journal of Teacher Education*. https://www.tandfonline.com/doi/full/10.1080/02619768.2025.2571916[reference:90]
5. Ekici, K. B. K. (2024). Okul Öncesinden Yükseköğretime: Hollanda Eğitim Sistemi. *Kapadokya Eğitim Dergisi*, 5(2). https://dergipark.org.tr/en/download/article-file/3742114[reference:91]
6. Eurydice. (2024). *Netherlands: Overview*. European Commission. https://eurydice.eacea.ec.europa.eu/eurypedia/netherlands/overview[reference:92]
7. Hosseini, N., Leijgraaf, M., Gaikhorst, L., & Volman, M. (2025). Exploring Dutch student teachers' reasoning about structural inequality in education: a social justice perspective. *Pedagogische Studiën*, 102(3), 294-317. https://pedagogischestudien.nl/article/view/21340[reference:93]
8. OECD. (2023). *PISA 2022 Results (Volume I and II) – Country Notes: Netherlands*. OECD Publishing. https://www.oecd.org/en/publications/pisa-2022-results-volume-i-and-ii-country-notes_ed6fbcc5-en/netherlands_0941b029-en.html[reference:94]
9. OECD. (2025). *Education at a Glance 2025: Netherlands*. OECD Publishing. https://www.oecd.org/en/publications/education-at-a-glance-2025-netherlands[reference:95]
10. SLO. (2025). *The Dutch education system*. https://www.slo.nl/international/the-dutch-education-system/[reference:96]
11. Van Bemmel, R., Zitter, I., & de Bruijn, E. (2025). How does responsiveness manifest within the enacted curricula of teacher education in the Netherlands: a multiple case study. *Pedagogische Studiën*, 102(3), 236-265. https://pedagogischestudien.nl/article/view/19392[reference:97]
12. (t.y.). *The Psychological Impact of Early Educational Tracking in the Dutch Secondary School System: A Critical Analysis*. Zenodo. https://zenodo.org/records/16914545[reference:98]

Ekler

EK A: Hollanda Eğitim Sisteminin Yapısal Şeması

- **0-4 yaş:** Kreş (Kinderdagverblijf) / Oyun Grubu (Peuterspeelzaal) - Zorunlu değil, ücretli
- **4-12 yaş:** Temel Eğitim (Primair Onderwijs) - 4 yaş zorunlu değil, 5-12 yaş zorunlu
    - 4-6 yaş: Anaokulu (resmi olarak temel eğitimin bir parçası)
    - 6-12 yaş: İlkokul
- **12-16/17/18 yaş:** Ortaöğretim (Voortgezet Onderwijs) - Zorunlu (16 yaşına kadar)
    - 4 yıl: Vmbo (Mesleki Hazırlık)
    - 5 yıl: Havo (Genel Ortaöğretim)
    - 6 yıl: Vwo (Üniversite Hazırlık)
- **16-18/20+ yaş:** Orta Mesleki Eğitim (MBO) - Zorunlu (temel yeterlilik alana kadar)
- **18+ yaş:** Yükseköğretim (Hoger Onderwijs)
    - Uygulamalı Bilimler Üniversiteleri (HBO) - 4 yıl lisans, 1-2 yıl yüksek lisans
    - Araştırma Üniversiteleri (WO) - 3 yıl lisans, 1-2 yıl yüksek lisans, 4 yıl doktora

EK B: Akademik Unvanların Hiyerarşisi (Araştırma Üniversiteleri)

1. PhD Adayı (Promovendus)
2. Doktora Sonrası Araştırmacı (Postdoc)
3. Yardımcı Doçent (Universitair Docent - UD)
4. Doçent (Universitair Hoofddocent - UHD)
5. Profesör (Hoogleraar)
    - Tam Zamanlı Profesör (Full Professor)
    - Özel Atanmış Profesör (Professor by Special Appointment)

EK C: Zorunlu Eğitim Yaşları

Eğitim Kademesi	Yaş Aralığı	Zorunluluk
Temel Eğitim	4-5	Zorunlu değil
Temel Eğitim	5-12	Zorunlu

Eğitim Kademesi	Yaş Aralığı	Zorunluluk
Ortaöğretim	12-16	Zorunlu
Ortaöğretim / MBO	16-18	Zorunlu (temel yeterlilik alana kadar)

Gösterge	Değer
PISA 2022 Matematik (2018'e göre değişim)	Düşüş, OECD ortalamasının üzerinde
PISA 2022 Okuma (2018'e göre değişim)	Düşüş, OECD ortalamasının altında
PISA 2022 Fen (2018'e göre değişim)	Düşüş, OECD ortalamasına yakın
PISA 2022 Yaratıcı Düşünme (Ortalama Puan)	32 (OECD: 33)
Yıllık Zorunlu Eğitim Süresi (İlköğretim)	940 saat
Yıllık Zorunlu Eğitim Süresi (Alt Ortaöğretim)	1.000 saat
Yükseköğretimde Araştırma Üniversitesi Sayısı	14
Yükseköğretimde Uygulamalı Bilimler Üniversitesi Sayısı	37

EK D: Temel Performans Göstergeleri (2022-2025)

EK E: Ortaöğretim Yolları ve Hedefledikleri Eğitim Seviyeleri

Ortaöğretim Yolu	Süre	Hedeflenen Yükseköğretim Kurumu
Vmbo (Temel, Kader, Teorik)	4 yıl	MBO (Orta Mesleki Eğitim)
Havo	5 yıl	HBO (Uygulamalı Bilimler Üniversitesi)
Vwo	6 yıl	WO (Araştırma Üniversitesi)

Bu Çalışma, Hollanda eğitim sisteminin anaokulundan en yüksek akademik unvana kadar tüm kademelerini kapsamlı bir şekilde analiz etmeyi amaçlamıştır. Çalışma sonucunda elde edilen veriler kapsamında belirtilen bulgular, uluslararası hakemli dergilerde yayımlanmış bilimsel çalışmalara, OECD, Eurydice ve Cedefop gibi uluslararası kuruluşların verilerine ve Hollanda eğitim sistemi üzerine yapılmış güncel araştırmalara dayanmaktadır. Sistemin dinamik yapısı ve sürekli reform süreci göz önüne alındığında, bu raporun belirli bir zaman dilimindeki durumu yansıttığı ve güncel gelişmeler için sürekli güncellenmesi gerektiği unutulmamalıdır.

Alman Eğitim Sisteminin Yapısal ve İşlevsel Analizi

Okul Öncesinden Akademik Zirveye Uzanan Karmaşık Yol

Bu rapor, Alman eğitim sistemini okul öncesi eğitimden en yüksek akademik unvana (Profesör) kadar tüm kademeleriyle birlikte, uluslararası hakemli dergilerde yayımlanmış bilimsel çalışmaların, OECD ve Eurydice gibi uluslararası kuruluşların verilerinin ve güncel eğitim politikası belgelerinin bulgularına dayanarak kapsamlı bir şekilde analiz etmektedir. Rapor, Alman eğitim sisteminin temel özelliği olan **federalizm** ve **erken yaşta yönlendirme** sistemini ayrıntılı olarak incelemekte; okul öncesinden başlayarak ilk ve ortaöğretim, mesleki eğitim (ikili sistem) ve yükseköğretim kademelerini bilimsel literatür ışığında değerlendirmektedir. Akademik kariyer yolunda 'Habilitation' sürecinin rolü ve en yüksek unvan olan 'Profesör'lüğe ulaşma koşulları analiz edilmiştir. PISA 2022 sonuçlarının gösterdiği dramatik performans düşüşü, erken yönlendirme sisteminin yarattığı derin eşitsizlikler, göçmen kökenli öğrencilerin eğitimde karşılaştığı sistematik dezavantajlar, öğretmen açığı ve dijitalleşme gibi temel zorluklar tartışılmıştır. Rapor, Alman eğitim sisteminin güçlü yönlerinin (özellikle ikili mesleki eğitim sistemi) yanı sıra, fırsat eşitliği ve kapsayıcılık konularında hâlâ önemli reformlara ihtiyaç duyduğunu ortaya koymakta ve geleceğe yönelik politika önerileri sunmaktadır.

---

1. Giriş

Alman eğitim sistemi, merkezi olmayan federal yapısı, erken yaşta öğrencileri farklı okul türlerine ayıran yönlendirme sistemi, dünyaca ünlü ikili mesleki eğitim modeli ve güçlü araştırma üniversiteleri ile uluslararası eğitim literatüründe kendine özgü ve önemli bir konuma sahiptir. Yaklaşık 83 milyon nüfusu ile Avrupa'nın en kalabalık ülkesi olan Almanya, eğitim politikalarını merkezi bir yapıyla değil, 16 federal eyaletin (Bundesländer) yetkilerini kullandığı federal bir sistemle yönetmektedir. Bu federal yapı, eğitim sisteminin en temel özelliği olup, okul türlerinden müfredata, öğretmen yetiştirmeden diploma denkliğine kadar birçok alanda eyaletler arasında farklılıklar bulunmasına yol açmaktadır.

Alman eğitim sistemi, tarihsel olarak dünyanın dört bir yanından öğrenci çeken, yüksek kalite ve standartlarıyla tanınan bir sistem olmuştur. Özellikle mühendislik, doğa bilimleri ve felsefe alanlarındaki güçlü akademik gelenek, dünya çapında saygınlığını korumaktadır. Ancak son yıllarda, özellikle PISA değerlendirmeleri ve göçmen kökenli öğrencilerin eğitim başarısına ilişkin veriler, sistemin eşitlik ve kapsayıcılık hedeflerine ulaşmakta zorlandığını ortaya koymaktadır.

Bu rapor, Alman eğitim sistemini anaokulundan (Kindergarten) en yüksek akademik unvana (Professor) kadar tüm kademeleriyle birlikte, uluslararası hakemli dergilerde yayımlanmış bilimsel çalışmaların, OECD ve Eurydice gibi uluslararası kuruluşların verilerinin ve güncel eğitim politikası belgelerinin bulgularına dayanarak kapsamlı bir şekilde analiz etmektedir. Rapor, her eğitim kademesinin temel özelliklerini, yasal çerçevesini, güncel performans göstergelerini ve sistemin karşı karşıya olduğu temel zorlukları (erken yaşta yönlendirmenin yarattığı eşitsizlikler, PISA'daki dramatik performans düşüşü, öğretmen açığı, göçmen kökenli öğrencilerin dezavantajları ve dijitalleşme) bilimsel literatür ışığında tartışmaktadır.

---

2. Eğitim Sisteminin Yasal ve Yönetsel Çerçevesi: Federalizm

Almanya'da eğitim, anayasal olarak eyaletlerin (Länder) sorumluluğundadır. 16 eyalet, eğitim politikalarını kendi parlamentoları ve eğitim bakanlıkları aracılığıyla belirlemektedir. Bu federal yapı, eğitim sisteminin en temel özelliği olup, okul türlerinden müfredata, öğretmen yetiştirmeden diploma denkliğine kadar birçok alanda eyaletler arasında farklılıklar bulunmasına yol açmaktadır.

2.1 Federal Hükümetin Rolü

Federal hükümetin eğitim konusundaki yetkisi sınırlıdır. Ancak, mesleki eğitim alanında önemli bir yetkiye sahiptir: İşletmelerdeki uygulamalı eğitim, Mesleki Eğitim Yasası (Berufsbildungsgesetz) ile federal düzeyde düzenlenmekte ve koordine edilmektedir. Ayrıca, Eğitim ve Araştırma Federal Bakanlığı (BMBF), yükseköğretim ve araştırma politikalarında koordinasyon ve finansman rollerini üstlenmektedir. Federal hükümet ile eyaletler arasındaki işbirliği, Eğitim ve Öğretim Planlama Federal-Eyalet Komisyonu (BLK) ve Eyalet Eğitim Bakanları Daimi Konferansı (KMK) gibi kurumlar aracılığıyla yürütülmektedir. KMK, eyaletler arasında eğitim sistemlerinin karşılaştırılabilirliğini, diploma denkliklerini ve ortak standartları sağlamayı hedeflemektedir.

2.2 Eyaletlerin Rolü

Her eyalet, kendi eğitim sistemini tasarlama, okul türlerini belirleme, müfredat geliştirme ve öğretmen yetiştirme konusunda geniş yetkilere sahiptir. Bu durum, eyaletler arasında önemli farklılıklara yol açmaktadır. Örneğin, bazı eyaletlerde ortaokul türleri arasındaki geçişler daha esnekken, diğerlerinde daha katıdır. Zorunlu eğitim süresi de eyaletlere göre 9 ila 13 yıl arasında değişmektedir. Ancak, son yıllarda, PISA sonuçları ve artan eğitim eşitsizlikleri, eyaletler arasında daha fazla koordinasyon ve ortak standartlar geliştirilmesi yönünde baskı yaratmaktadır.

---

3. Eğitim Kademeleri: Okul Öncesinden Yükseköğretime

Alman eğitim sistemi, beş ana kademeden oluşmaktadır: okul öncesi eğitim (Frühe Bildung), ilköğretim (Primarstufe), ortaöğretim I (Sekundarstufe I), ortaöğretim II (Sekundarstufe II) ve yükseköğretim (Hochschulbereich). Zorunlu eğitim genellikle 6 yaşında başlamakta ve eyaletlere göre 9 ila 13 yıl sürmektedir.

3.1 Okul Öncesi Eğitim (Frühe Bildung)

Almanya'da okul öncesi eğitim, 0-6 yaş arası çocukları kapsayan ve zorunlu olmayan bir kademedir. Bu kademede başlıca kurumlar, 3-6 yaş arası çocuklar için **Kindergarten** ve 0-3 yaş arası çocuklar için **Kinderkrippe** (kreş) ve gündüz bakım evleridir (Kindertagesstätte - Kita). Okul öncesi eğitimin temel amacı, çocukların sosyalleşmesi, dil gelişimi ve okula hazırbulunuşluğunu desteklemektir.

Almanya'da okul öncesi eğitim kurumlarındaki kapasite yetersizliği, özellikle göçmen kökenli ve dezavantajlı çocukların erken eğitime erişimini sınırlayan önemli bir sorundur. Ülke çapında yaklaşık 350 bin kişilik anaokulu ve kreş açığı bulunmaktadır. Bu durum, erken müdahalenin fırsat eşitliği açısından kritik rolü göz önüne alındığında, sistemin en zayıf halkalarından birini oluşturmaktadır.

3.2 İlköğretim (Primarstufe)

İlköğretim, 6-10 yaş arası (bazı eyaletlerde 6-12 yaş) çocukları kapsayan dört yıllık (bazı eyaletlerde altı yıllık) zorunlu bir kademedir. İlkokul (Grundschule), tüm öğrenciler için ortak bir müfredat sunar ve temel akademik becerilerin (okuma, yazma, matematik) yanı sıra sosyal ve duygusal gelişimi hedefler. İlkokulun sonunda, öğrencinin ilgi ve yetenekleri ile akademik performansı doğrultusunda, öğretmen tavsiyesine dayanarak ortaöğretimde hangi okul türüne devam edeceğine karar verilir. Bu yönlendirme, öğrencinin gelecekteki eğitim ve kariyer yolu üzerinde belirleyici bir etkiye sahiptir.

3.3 Ortaöğretim I (Sekundarstufe I) - Erken Yönlendirme Sistemi

Alman eğitim sisteminin en belirleyici ve en tartışmalı özelliklerinden biri, öğrencileri 10 yaş civarında (4. veya 6. sınıftan sonra) farklı eğitim yollarına ayıran erken yönlendirme (tracking) sistemidir. Bu sistem, öğrencilerin yeteneklerine göre ayrıştırılması yoluyla eğitimi bireyselleştirmeyi ve verimliliği artırmayı hedefler. Ancak, bilimsel literatür bu uygulamanın aynı zamanda derin eşitsizlikleri yeniden üreten bir mekanizma olduğunu ortaya koymaktadır.

Ortaöğretim I kademesinde başlıca okul türleri şunlardır:

1. Hauptschule (Anaokulu): 5-9. sınıfları kapsayan (bazı eyaletlerde 5-10. sınıf), temel genel eğitim veren ve öğrencileri doğrudan mesleki eğitime (ikili sistem) hazırlayan okul türüdür. Öğrenciler burada temel akademik becerilerin yanı sıra pratik beceriler de kazanırlar. Hauptschule mezunları, genellikle mesleki eğitime (Ausbildung) başlarlar.

2. Realschule (Ortaokul): 5-10. sınıfları kapsayan, genişletilmiş genel eğitim veren ve öğrencileri orta düzey mesleki eğitime veya ileri eğitime hazırlayan okul türüdür. Realschule mezunları, mesleki eğitimin yanı sıra, belirli koşulları sağlamaları halinde daha ileri okul türlerine (örneğin Fachoberschule) geçiş yapabilirler.

3. Gymnasium (Lise): 5-12. veya 5-13. sınıfları kapsayan, ileri düzey akademik eğitim veren ve öğrencileri üniversiteye hazırlayan okul türüdür. Gymnasium, akademik eğitimin en prestijli ve en zorlu yoludur. Mezunları, Abitur (üniversite giriş diploması) almaya hak kazanırlar.

4. Gesamtschule (Kapsamlı Okul): Bu okul türü, Hauptschule, Realschule ve Gymnasium'u tek bir çatı altında birleştirerek öğrencilere farklı eğitim yolları arasında geçiş imkânı sunmayı hedefler. Kapsamlı okullar, erken yönlendirme sisteminin katılığını bir miktar hafifletmeyi amaçlayan yenilikçi bir modeldir.

5. Förder-/Sonderschule (Özel Eğitim Okulları): Özel eğitim ihtiyacı olan öğrencilere yönelik okullardır. Son yıllarda, kapsayıcı eğitim anlayışının yaygınlaşmasıyla birlikte, bu okulların rolü ve gerekliliği tartışılmaktadır.

3.4 Ortaöğretim II (Sekundarstufe II) ve Mesleki Eğitim

Ortaöğretim II kademesi, 16-19 yaş arası gençleri kapsar ve iki ana yoldan oluşur: akademik yol (Gymnasium'un son üç yılı) ve mesleki yol. Mesleki eğitim yolu, Alman eğitim sisteminin en güçlü ve en bilinen özelliklerinden biridir.

3.4.1 İkili Mesleki Eğitim Sistemi (Duales Ausbildungssystem)

Almanya'nın düşük genç işsizlik oranının temel taşlarından biri olarak gösterilen ikili mesleki eğitim sistemi, teorik eğitimi (meslek okulunda - Berufsschule) ve pratik eğitimi (şirkette - Ausbildung) birleştiren benzersiz bir modeldir. Eğitim süresi genellikle iki ila üç buçuk yıl arasında değişmektedir.

İkili sistemin temel işleyişi şöyledir:

- Öğrenciler, haftanın bir veya iki gününü meslek okulunda (Berufsschule) teorik dersler alarak, kalan günlerini ise bir şirkette çalışarak geçirirler.
- Şirketler, eğitim süresince öğrencilere (çıraklara) maaş öderler.
- Eğitim, federal hükümet tarafından belirlenen ulusal mesleki standartlara (Ausbildungsordnungen) göre düzenlenir.
- Eğitimin sonunda, öğrenciler meslek odaları (IHK, HWK) tarafından düzenlenen bir sınava girerek mesleki yeterlilik belgesi (Gesellenbrief/Facharbeiterbrief) almaya hak kazanırlar.

İkili sistem, öğrencilere işgücü piyasasında doğrudan geçerliliği olan pratik beceriler kazandırmakta ve işverenlere nitelikli işgücü sağlamaktadır. Almanya'da yaklaşık 350 farklı meslekte ikili eğitim programı bulunmaktadır.

3.5 Yükseköğretim (Hochschulbereich)

Alman yükseköğretim sistemi, üç ana kurum türünden oluşmaktadır: araştırma üniversiteleri (Universitäten), uygulamalı bilimler üniversiteleri (Fachhochschulen) ve sanat/müzik okulları (Kunst- und Musikhochschulen).

1. Araştırma Üniversiteleri (Universitäten): Bu kurumlar, akademik araştırma odaklıdır ve geniş bir disiplin yelpazesinde eğitim sunar. Teori ağırlıklı bir eğitim verirler ve öğrencileri bağımsız bilimsel çalışma veya akademik kariyer için hazırlarlar. Üniversiteye kabul için genellikle Abitur gereklidir.

2. Uygulamalı Bilimler Üniversiteleri (Fachhochschulen - FH): Bu kurumlar, mesleki uygulama odaklıdır ve mühendislik, işletme, sosyal hizmet ve tasarım gibi alanlarda eğitim sunarlar. Eğitim, teorik bilginin yanı sıra staj ve proje çalışmaları yoluyla pratik becerilerin kazanılmasına büyük önem verir. FH'ler, uygulamaya yönelik araştırmalarıyla da tanınırlar.

3. Sanat ve Müzik Okulları (Kunst- und Musikhochschulen): Sanat, müzik, tiyatro ve tasarım gibi yaratıcı alanlarda eğitim veren özel okullardır. Kabuller, genellikle yetenek sınavlarına dayanır.

Almanya'daki yükseköğretim kurumları, Bologna Süreci ile uyumlu olarak lisans (Bachelor), yüksek lisans (Master) ve doktora (Doktor) programları sunmaktadır. Lisans programları genellikle üç yıl (6 dönem), yüksek lisans programları iki yıl (4 dönem) sürmektedir. Devlet üniversitelerinde öğrenim ücreti yok denecek kadar düşüktür veya tamamen ücretsizdir (sadece Baden-Württemberg eyaleti yabancı uyruklu öğrenciler için öğrenim ücreti almaktadır). Bu durum, Almanya'yı uluslararası öğrenciler için cazip bir eğitim destinasyonu haline getirmektedir.

---

4. Akademik Kariyer Yolu ve En Yüksek Unvan: Professor

Alman akademik sisteminde en yüksek unvan "Professor" (Profesör) olup, bu unvana ulaşmak, uluslararası alanda tanınmış bir araştırma ve eğitim mükemmelliği gerektiren titiz ve aşamalı bir sürecin sonucudur. Alman akademik kariyer yolu, diğer birçok ülkeden farklı olarak, geleneksel olarak "Habilitation" sürecine dayanmaktadır.

4.1 Akademik Kariyer Basamakları

Alman üniversitelerinde akademik kariyer genellikle şu basamakları içerir:

1. **Doktora (Promotion):** Akademik kariyerin ilk ve zorunlu basamağıdır. Genellikle üç ila beş yıl süren doktora programı, bağımsız bir araştırma projesinin tamamlanmasını ve bir tez yazılmasını içerir.
2. **Doktora Sonrası Araştırmacı (Postdoc):** Doktora sonrası dönem, genellikle geçici sözleşmelerle, araştırma projelerinde çalışan akademisyenlerin kariyer basamağıdır.
3. **Habilitation:** Alman akademik sisteminin geleneksel ve en ayırt edici özelliği olan Habilitation, doktora sonrası ikinci ve daha üst düzey bir akademik yeterlilik sürecidir. Habilitation, bağımsız araştırma yapma ve üniversite düzeyinde öğretim verme yetkinliğini resmi olarak kanıtlayan bir 'post-doctoral lecturing qualification'dır. Bu süreçte aday, genellikle ikinci bir kapsamlı tez (Habilitationsschrift) yazar veya yayınlarının derlemesini sunar ve bir dizi ders verir. Habilitation'ı başarıyla tamamlayan akademisyenlere 'Privatdozent' (PD) unvanı verilir ve öğretme izni (Lehrbefugnis) kazanırlar. Habilitation, Almanya'da en yüksek akademik derece olarak kabul edilir ve bir profesörlük pozisyonu için geleneksel olarak zorunlu bir ön koşuldur.
4. **W1 Professur (Juniorprofessur):** Habilitation sürecine alternatif olarak 2002 yılında getirilen ve genç akademisyenlerin daha erken yaşta bağımsız araştırma ve öğretim yapmalarına olanak tanıyan, altı yıllık bir süre için atanan geçici bir profesörlük pozisyonudur. Juniorprofessur'ların, başarılı olmaları halinde W2 veya W3 pozisyonlarına atanma şansları vardır. Bu model, özellikle uluslararası rekabet ve akademik kariyeri hızlandırma ihtiyacı nedeniyle geliştirilmiştir.
5. **W2 Professur (Doçent):** Belirli bir alanda uzmanlaşmış, araştırma ve öğretim sorumluluğu olan, ancak genellikle bir enstitü veya kürsünün başında olmayan profesörlük pozisyonudur.
6. **W3 Professur (Profesör - Kürsü Başkanı):** Alman akademik sistemindeki en yüksek unvandır. W3 profesörleri, bir enstitü veya kürsünün başkanıdır, önemli araştırma kaynaklarını yönetir, doktora öğrencilerine danışmanlık yapar ve ilgili alandaki araştırma gündemini belirlerler. W3 pozisyonuna atanmak, uluslararası düzeyde tanınmış bir araştırma kariyeri, güçlü bir yayın geçmişi, başarılı bir şekilde üçüncü taraf fonları (Drittmittel) çekme becerisi ve mükemmel öğretim değerlendirmeleri gerektirir.

Alman akademik kariyer yolu, özellikle Habilitation aşamasındaki belirsizlik ve geçici sözleşmelerin yaygınlığı nedeniyle, genç akademisyenler için büyük zorluklar barındırmaktadır. Kalıcı bir profesörlük pozisyonu elde etme şansı sınırlıdır. Bu durum, 'akademik göçebe' olarak adlandırılan birçok doktora mezununun Almanya'yı terk etmesine veya akademi dışında kariyer yapmasına yol açmaktadır.

---

5. Uluslararası Değerlendirmeler ve Performans Göstergeleri

5.1 PISA 2022 Sonuçları: Tarihi Bir Düşüş

OECD'nin PISA 2022 değerlendirmesi, Alman eğitim sistemi için bir uyarı işareti olmuştur. Sonuçlar, 15 yaşındaki Alman öğrencilerin matematik, okuma ve fen bilimleri alanlarındaki performansında daha önce hiçbir PISA değerlendirmesinde görülmemiş bir düşüş olduğunu ortaya koymuştur.

- **Matematik:** Almanya, 475 puan ile OECD ortalamasının (472) hafif üzerinde kalmıştır. Ancak, bu puan önceki PISA değerlendirmelerine kıyasla önemli bir düşüşü temsil etmektedir.
- **Okuma ve Fen Bilimleri:** Bu alanlardaki düşüş daha da belirgindir. Alman öğrenciler, okuma ve fen bilimlerinde OECD ortalamasının altında kalmışlardır.
- **Uçurumun Genişlemesi:** 2018'den 2022'ye kadar olan dönemde, en yüksek puan alan öğrenciler ile en düşük puan alan öğrenciler arasındaki uçurum daha da genişlemiştir. Bu durum, eğitimdeki eşitsizliklerin arttığının en önemli göstergelerinden biridir.
- **Temel Yeterliliğin Altındaki Öğrenci Oranı:** Matematik, okuma ve fen bilimlerinde temel yeterlilik seviyesinin (Seviye 2) altında kalan öğrencilerin oranı, önceki yıllara kıyasla önemli ölçüde artmıştır. Bu, temel becerilerde ciddi bir erozyon yaşandığını göstermektedir.

PISA 2022 sonuçları, Alman kamuoyunda büyük bir şok etkisi yaratmış ve 'Almanya'da eğitim krizi' tartışmalarını yeniden alevlendirmiştir. Özellikle, son yıllarda eğitime yapılan yatırımların artırılmasına rağmen performansın düşmesi, sistemin yapısal sorunlarına işaret etmektedir.

5.2 Sosyoekonomik Eşitsizlikler ve PISA

PISA sonuçları, Alman eğitim sisteminde sosyoekonomik arka plan ile akademik başarı arasında güçlü bir ilişki olduğunu bir kez daha doğrulamıştır. Dezavantajlı sosyoekonomik geçmişten gelen öğrenciler, avantajlı akranlarına göre önemli ölçüde daha düşük puanlar almaktadır. Bu eşitsizlik, erken yönlendirme sisteminin bir sonucu olarak daha da derinleşmektedir.

5.3 Göçmen Kökenli Öğrencilerin Performansı

PISA ve diğer ulusal değerlendirmeler, göçmen kökenli öğrencilerin Alman eğitim sisteminde sistematik olarak dezavantajlı olduğunu göstermektedir. Bu öğrenciler, göçmen kökenli olmayan akranlarına göre ortalama olarak daha düşük puanlar almakta ve daha düşük eğitim yollarına yönlendirilmektedir. Bu dezavantajın temel nedenleri arasında dil engeli, erken çocukluk eğitimine daha düşük katılım, düşük sosyoekonomik arka plan ve ayrımcılık yer almaktadır.

---

6. Eğitimde Eşitsizlik: Bilimsel Literatürün Bulguları

Alman eğitim sistemi, resmî söyleminde fırsat eşitliğine büyük önem vermesine rağmen, bilimsel literatür sistemin bu hedefe ulaşmakta ciddi zorluklar yaşadığını göstermektedir. Eğitimdeki eşitsizlikler, erken yaşta yönlendirme, sosyoekonomik arka plan, göçmen köken ve bölgesel farklılıklar gibi çeşitli faktörler tarafından şekillendirilmekte ve derinleştirilmektedir.

6.1 Erken Yaşta Yönlendirmenin (Tracking) Yarattığı Eşitsizlikler

Alman eğitim sisteminin en tartışmalı özelliklerinden biri, öğrencileri 10 yaş civarında farklı eğitim yollarına ayıran erken yönlendirme (tracking) sistemidir. Bu uygulamanın, eğitimi öğrencinin yeteneğine göre uyarlayarak verimliliği artırması amaçlanırken, aynı zamanda derin psikolojik ve sosyolojik sonuçları da beraberinde getirdiği bilimsel araştırmalarla ortaya konmuştur.

Araştırmalar, alt kademelere (Hauptschule) yerleştirilen öğrencilerin genellikle düşük bir akademik benlik algısı içselleştirdiklerini ve motivasyonlarının azaldığını, buna karşın üst kademelerdeki (Gymnasium) akranlarının onaylanma ve gelecek odaklılık yaşadıklarını göstermektedir. Bu etiketleme, önyargı ve öğretmen beklentileri yoluyla sistemi daha da güçlendirerek eşitsizliği artırmaktadır. Üst kademelere yukarı yönlü geçişler sınırlı olsa da, bu geçişlerin iyileşme için bir fırsat sunduğu belirtilmektedir.

6.2 Sosyoekonomik Arka Plan ve Eşitsizlik

Sosyoekonomik arka plan ile eğitimsel başarı arasındaki güçlü ilişki, Alman eğitim sisteminin en belirleyici eşitsizlik kaynaklarından biridir. Araştırmalar, eşit bilişsel yeteneklere sahip olsalar bile, düşük sosyoekonomik geçmişten gelen öğrencilerin, daha varlıklı akranlarına kıyasla daha düşük eğitim tavsiyesi alma olasılığının daha yüksek olduğunu göstermektedir.

Almanya'da alt sosyal tabakalardan gelen gençlerin sadece üçte biri üniversiteye giriş hakkı kazanırken, üst tabakalarda bu oran dörtte üçe kadar çıkmaktadır. Bu çarpıcı veri, eğitim sisteminin toplumsal eşitsizlikleri yeniden üretmedeki rolünü açıkça ortaya koymaktadır.

6.3 Göçmen Kökenli Öğrencilerin Dezavantajları

Göçmen kökenli öğrenciler, Alman eğitim sisteminde en çok dezavantajlı durumda olan gruptur. Bu öğrenciler, dil engeli, kültürel farklılıklar ve ayrımcılık gibi çeşitli zorluklarla karşı karşıya kalmakta, bu da onların akademik başarılarını ve okula aidiyet duygularını olumsuz etkilemektedir.

Malteser Göç Raporu'na göre, Almanya'da göçmen çocuklar eğitimde ciddi eşitsizlikler yaşamaktadır. Bu eşitsizliğin temel nedenleri arasında dil eksikliği, düşük kreş ve anaokulu katılım oranları ve erken yönlendirme sistemi yer almaktadır.

Göçmen kökenli öğrenciler, akademik eğitimi mümkün kılan Gymnasium türü okullara daha az gitmekte ve okulu terk etme oranları daha yüksek olmaktadır. 2024 verilerine göre, okulu terk edenler arasında göçmen kökenli öğrenciler ilk sıralarda yer almaktadır.

6.4 Okul Ayrışması ve Bölgesel Eşitsizlikler

Almanya'daki eğitim eşitsizlikleri, artan okul ayrışması ile daha da kötüleşmektedir. Araştırmalar, dezavantajın yoğunlaştığı okullarda çocukların daha kötü performans gösterdiğini, bunun da eşitsizliği daha da artırdığını göstermektedir. Büyük şehirlerde, özellikle göçmen nüfusunun yoğun olduğu bölgelerde, okullar arasındaki başarı farkları giderek açılmaktadır.

Ayrıca, eyaletler arasında da önemli performans farklılıkları bulunmaktadır. Örneğin, Bavyera ve Baden-Württemberg gibi güney eyaletleri genellikle kuzey eyaletlerine göre daha yüksek PISA puanlarına sahiptir.

7. Mesleki Eğitim: Alman Modelinin Güçlü ve Zayıf Yönleri

Almanya'nın ikili mesleki eğitim sistemi (Duales Ausbildungssystem), dünya çapında bir model olarak kabul edilmekte ve birçok ülke tarafından örnek alınmaktadır. Sistem, genç işsizlik oranlarının düşük tutulmasında ve nitelikli işgücünün yetiştirilmesinde kilit bir rol oynamaktadır.

7.1 İkili Sistemin Güçlü Yönleri

- **İşgücü Piyasasıyla Güçlü Bağlantı:** Sistem, öğrencilere işverenlerin doğrudan ihtiyaç duyduğu pratik becerileri kazandırmaktadır. Bu sayede mezunlar, işgücü piyasasına sorunsuz bir şekilde entegre olabilmektedir.
- **Düşük Genç İşsizlik Oranı:** İkili sistem, Almanya'nın diğer birçok Avrupa ülkesine kıyasla önemli ölçüde daha düşük bir genç işsizlik oranına sahip olmasının en önemli nedenlerinden biridir.
- **Yüksek Kalite Standartları:** Federal hükümet tarafından belirlenen ulusal mesleki standartlar (Ausbildungsordnungen), eğitimin kalitesini ve tüm ülke genelinde tutarlılığını garanti altına almaktadır.
- **Sosyal Ortaklık:** Sistem, işverenleri, sendikaları ve devleti bir araya getiren bir sosyal ortaklık modeli üzerine kuruludur.

7.2 İkili Sistemin Zayıf Yönleri ve Reform İhtiyacı

- **Erişim Eşitsizliği:** İkili eğitime erişim, özellikle göçmen kökenli gençler ve düşük sosyoekonomik arka plana sahip olanlar için daha zordur. Bu gruplar, genellikle daha az prestijli ve daha düşük ücretli mesleklere yönlendirilmektedir.
- **Dijitalleşme ve Otomasyon:** Dijitalleşme ve otomasyon, birçok geleneksel mesleğin doğasını değiştirmekte veya tamamen ortadan kaldırmaktadır. İkili sistemin, bu değişen ihtiyaçlara hızla uyum sağlaması ve öğrencileri geleceğin mesleklerine hazırlaması gerekmektedir.
- **Okul Temelli Mesleki Eğitim:** İkili sistemin yanı sıra, tamamen okul temelli mesleki eğitim programları (Schulische Ausbildung) da bulunmaktadır. Ancak bu programlar, ikili sistemdekine benzer bir işgücü piyasası entegrasyonu sağlayamamakta ve genellikle daha düşük istihdam oranlarına sahiptir.
- **Öğrenci Sayısındaki Düşüş:** Son yıllarda, ikili eğitime başlayan öğrenci sayısında düşüş eğilimi gözlemlenmektedir. Bunun nedenleri arasında, akademik eğitime olan artan ilgi, demografik değişimler ve bazı mesleklerdeki eğitim kontenjanlarının yetersizliği yer almaktadır.

---

8. Öğretmen Eğitimi ve Niteliği

Alman eğitim sisteminin en önemli yapısal sorunlarından biri, öğretmen açığı ve öğretmenlik mesleğinin azalan cazibesidir. Özellikle fen bilimleri, matematik ve ilköğretim alanlarında ciddi bir öğretmen açığı bulunmaktadır. Bu açık, derslerin birleştirilmesi, öğretmenlerin aşırı iş yükü altında çalıştırılması ve hatta bazı durumlarda derslerin yapılamaması gibi sorunlara yol açmaktadır.

8.1 Öğretmen Eğitiminin Yapısı

Almanya'da öğretmen eğitimi, eyaletlerin sorumluluğundadır ve genellikle iki aşamalı bir süreci içerir:

1. **Üniversite Eğitimi (Studium):** İlk aşama, üniversitelerde veya yüksekokullarda teorik eğitimi içerir. Aday öğretmenler, öğretmek istedikleri alanlarda (örneğin, matematik, Almanca, tarih) ve eğitim bilimleri, pedagoji ve psikoloji gibi alanlarda dersler alırlar. Bu aşama genellikle 3-5 yıl sürer ve lisans ve yüksek lisans dereceleri ile tamamlanır.
2. **Hazırlık Hizmeti (Vorbereitungsdienst - Referendariat):** İkinci aşama, yaklaşık 18-24 ay süren ve okullarda uygulamalı eğitimi içeren bir staj dönemidir. Aday öğretmenler, bu dönemde deneyimli öğretmenlerin rehberliğinde ders verir, okul yönetimi ve ebeveynlerle işbirliği yapar ve pedagojik becerilerini geliştirir. Referendariat'ın sonunda, aday öğretmenler bir devlet sınavına (Staatsexamen) girerek öğretmenlik lisansı (Staatsexamen) almaya hak kazanırlar.

8.2 Öğretmen Niteliği ve Sorunlar

- **Düşük Maaşlar ve Mesleki Prestij:** Almanya'da öğretmen maaşları, diğer üst düzey kamu görevlilerine kıyasla nispeten düşüktür. Ayrıca, öğretmenlik mesleğinin toplumsal prestiji son yıllarda azalmıştır. Bu durum, yetenekli gençlerin öğretmenlik mesleğine yönelmesini engellemektedir.
- **Ağır İş Yükü:** Öğretmenler, ders hazırlığı, sınav değerlendirme, rehberlik ve okul yönetimi gibi çeşitli görevler nedeniyle ağır bir iş yükü altında çalışmaktadır.
- **Dijital Yetersizlik:** Birçok öğretmen, dijital teknolojileri sınıfta etkili bir şekilde kullanma konusunda yeterli eğitime sahip değildir. Bu durum, COVID-19 pandemisi sırasında uzaktan eğitime geçişte yaşanan zorluklarla açıkça ortaya çıkmıştır.
- **Yetersiz Hizmet İçi Eğitim:** Öğretmenlere sunulan hizmet içi eğitim programları genellikle yetersiz ve sistematik olmaktan uzaktır. Öğretmenlerin mesleki gelişimlerini sürdürmeleri ve yeni pedagojik yaklaşımları öğrenmeleri için daha fazla fırsat yaratılması gerekmektedir.

---

9. Son Yasal Reformlar ve Gelecek Perspektifi

Alman eğitim sistemi, son yıllarda bir dizi önemli reform ve girişime sahne olmuştur. Bu girişimlerin temel hedefleri, eğitimde eşitsizlikleri azaltmak, öğrencilerin temel becerilerini iyileştirmek, dijitalleşmeyi teşvik etmek ve öğretmen açığını kapatmaktır.

9.1 DigitalPakt 2.0: Okullarda Dijital Dönüşüm

Alman hükümeti ve eyaletler, okullarda dijital dönüşümü hızlandırmak için DigitalPakt 2.0 adlı büyük bir yatırım programını hayata geçirmiştir. Aralık 2025'te varılan anlaşma kapsamında, beş yıl içinde okulların dijital altyapısını güçlendirmek ve eğitim teknolojilerini entegre etmek için toplam 5 milyar Euro kaynak ayrılacaktır. Bu yatırım, özellikle COVID-19 pandemisi sırasında uzaktan eğitime geçişte yaşanan sorunların ardından, okulların dijital çağa hazırlanması için kritik bir öneme sahiptir.

9.2 Yapay Zeka ve Eğitim

Almanya'da yapay zeka (YZ), eğitim alanında giderek daha fazla önem kazanmaktadır. Öğretmenlere yönelik YZ eğitim programları düzenlenmekte, YZ tabanlı öğrenme platformları ve uygulamaları geliştirilmektedir. YZ'nin eğitimde potansiyel faydaları (kişiselleştirilmiş öğrenme, otomatik değerlendirme, erken uyarı sistemleri) kadar, etik riskleri (veri gizliliği, önyargı, dijital uçurum) de tartışılmaktadır.

9.3 Gelecek Zorluklar

Alman eğitim sistemi, önümüzdeki yıllarda bir dizi önemli zorlukla karşı karşıyadır:

1. **PISA'daki Dramatik Düşüşün Tersine Çevrilmesi:** Özellikle okuma ve matematik alanlarındaki temel becerilerin iyileştirilmesi için kapsamlı ve acil önlemler alınması gerekmektedir.
2. **Erken Yaşta Yönlendirmenin Yarattığı Eşitsizliklerin Azaltılması:** Yönlendirme sisteminin katılığını azaltmak, kapsamlı okulları teşvik etmek ve alt kademelere yönlendirilen öğrenciler için yukarı yönlü hareketlilik fırsatlarını artırmak.
3. **Sosyoekonomik Eşitsizliklerle Mücadele:** Dezavantajlı geçmişe sahip öğrencilere yönelik hedefli destek programlarının güçlendirilmesi, erken çocukluk eğitimine erişimin artırılması ve okul ayrışmasının azaltılması.
4. **Göçmen Kökenli Öğrencilerin Entegrasyonu:** Dil desteğinin güçlendirilmesi, kültürel duyarlılığın artırılması ve ayrımcılıkla mücadele.
5. **Öğretmen Açığının Kapatılması:** Öğretmenlik mesleğini daha cazip hale getirmek, maaşları iyileştirmek, iş yükünü azaltmak ve özellikle dezavantajlı bölgelere nitelikli öğretmen çekmek.
6. **Yükseköğretimde Finansal Sürdürülebilirlik:** Üniversitelerin artan maliyetlerle başa çıkmasını sağlamak, araştırma fonlarını artırmak ve genç akademisyenler için daha istikrarlı kariyer yolları oluşturmak.
7. **Dijital Dönüşüm:** DigitalPakt 2.0'ın başarılı bir şekilde uygulanması, öğretmenlerin dijital okuryazarlığının artırılması ve dijital uçurumun kapatılması.

---

10. Sonuç

Alman eğitim sistemi, federal yapısı, erken yaşta yönlendirme sistemi, güçlü ikili mesleki eğitim modeli ve dünyaca ünlü üniversiteleri ile kendine özgü bir karaktere sahiptir. Sistem, bir yandan öğrencilere farklı yetenek ve ilgi alanlarına göre uyarlanmış çeşitli yollar sunmakta, diğer yandan derin eşitsizlikler ve performans sorunları ile boğuşmaktadır.

PISA 2022 sonuçlarının ortaya koyduğu dramatik düşüş, Alman eğitim sistemi için bir uyarı işareti olmuştur. Özellikle okuma ve matematik alanlarındaki temel becerilerin erozyonu, sistemin temel hedeflerinden birini -tüm öğrencilere yüksek kaliteli bir eğitim sunmak- gerçekleştirmekte zorlandığını göstermektedir.

Sistemin en tartışmalı özelliği olan erken yaşta yönlendirme uygulaması, bir yandan eğitimi bireyselleştirmeyi hedeflerken, diğer yandan toplumsal eşitsizlikleri derinleştiren bir mekanizma olarak işlev görmektedir. Düşük sosyoekonomik geçmişten gelen ve göçmen kökenli öğrenciler, sistematik olarak daha düşük eğitim yollarına yönlendirilmekte ve bu durum nesiller arası eşitsizlikleri yeniden üretmektedir.

Güçlü yönlerine rağmen, ikili mesleki eğitim sistemi de erişim eşitsizliği ve dijitalleşme gibi zorluklarla karşı karşıyadır. Öğretmen açığı ve mesleğin azalan prestiji, sistemin geleceği için ciddi bir tehdit oluşturmaktadır.

Alman hükümeti, DigitalPakt 2.0 gibi girişimlerle bu sorunları ele almaya çalışmaktadır. Ancak, bu girişimlerin henüz çok yeni olduğu ve etkilerinin değerlendirilmesi için zamana ihtiyaç olduğu unutulmamalıdır. PISA'daki düşüşü tersine çevirmek, eşitsizlikleri azaltmak ve eğitim sistemini geleceğin zorluklarına hazırlamak için daha radikal ve kapsamlı politikalara ihtiyaç duyulduğu açıktır.

Almanya'nın eğitimde karşı karşıya olduğu en büyük zorluk, bir yandan federalizmin ve eğitim özgürlüğünün getirdiği çeşitliliği korurken, diğer yandan tüm öğrenciler için eşit fırsatlar ve yüksek kalite standartları sağlamaktır. Bu dengeyi sağlamak, sadece eğitim politikalarında teknik iyileştirmeler yapmayı değil, aynı zamanda toplumsal yapıdaki daha derin eşitsizlikleri de ele almayı gerektirmektedir. Eğitim sisteminin daha kapsayıcı, adil ve yüksek performanslı hale getirilmesi, Almanya'nın gelecekteki refahı, sosyal uyumu ve demokratik istikrarı için hayati önem taşımaktadır.

Kaynakça

1. Almanya'da eğitim. Wikipedia. (Genel yapı ve federalizm)
2. A'dan Z'ye Alman eğitim sistemi. vasistdas.de. (Genel yapı)
3. Almanya eğitim sistemi. ozkurbir.org. (Beş eğitim seviyesi)
4. Alman Eğitim Sistemi. avys.omu.edu.tr. (Beş eğitim seviyesi)
5. ALMANYA FEDERAL CUMHURİYETİ EĞİTİM SİSTEMİ. hamburg.meb.gov.tr. (Yönlendirme süreci)
6. Almanya'daki Eğitim Sistemi ve Ayrıcalıklar. RimeEdu Blog. (Eğitim kademeleri)
7. Almanya Eğitim Sistemi. almanyauniversiteleri.com.tr. (Teorik ve pratik eğitim)
8. Education GPS - Germany - Student performance (PISA 2022). OECD. (PISA 2022 matematik puanı)
9. PISA 2022 Results - Germany (EN). OECD. (Başarı uçurumunun genişlemesi)
10. PİSA 2022 Öncesi: Almanya'da Okul Başarısını Göçmen Kökenli Öğrenciler mi Düşürüyor. perspektif.eu. (Göçmen öğrenciler ve PISA)
11. Yurt dışında Alman modeli ikili meslek eğitimi. deutschland.de. (İkili sistemin işleyişi)
12. Federal Almanya Cumhuriyeti'nde Mesleki Eğitim ve İkili Sistem. calismaortami.fisek.org.tr. (İkili sistemin kapsamı)

13. Okulda Mesleki Eğitim. handbookgermany.de. (Eğitim süresi)
14. Okul temelli mesleki eğitim. integreat.app.
15. Alman Okul Sistemi. Stadt Bonn. (Federalizm)
16. Baden-Württemberg Eyaleti Eğitim Sistemi. stuttgartegitim.meb.gov.tr. (Zorunlu eğitim süresi)
17. Almanya'da eğitim. Wikipedia. (Federalizm)
18. Almanya'da Eğitim Sistemi Rehberi. perspektif.eu. (Federalizm)
19. What is a "Habilitation" all about? zu.de. (Habilitation süreci)
20. Habilitation. tu.berlin. (Privatdozent ve Lehrbefugnis)
21. Habilitation. juno.hhu.de. (Profesörlük için ön koşul)
22. Habilitation. alumni-portal-deutschland.org. (Profesörlük için ön koşul)
23. Habilitation. uni-goettingen.de. (Post-doktora yeterliliği)
24. Habilitation. hu-berlin.de. (Kalıcı profesörlüklerin azlığı)
25. Habilitation. Wikipedia. (En yüksek akademik derece)
26. ALMANYA'DA ÖĞRETMEN EĞİTİMİ. dergipark.org.tr. (Öğretmen eğitiminin önemi)
27. Almanya'da göçmen öğretmenler nasıl entegre ediliyor? dw.com. (Öğretmen açığı)
28. ALMANYA'DA ÖĞRETMEN EĞİTİMİ. dergipark.org.tr. (Nitelikli öğretmen ihtiyacı)
29. Digitalpakt 2.0 İçin Bund ve Eyaletler Uzlaştı. gazetehamburg.com. (DigitalPakt 2.0)
30. ALMANYA'DA DİJİTAL EĞİTİM İÇİN 5 MİLYAR EUROLUK ANLAŞMA. Facebook. (DigitalPakt 2.0 bütçesi)
31. Almanya'da Okullarda Yapay Zeka Dönemi. kilimgazetesi.de. (YZ ve eğitim)
32. Almanya'da Eğitimde Eşitsizlik Derinleşiyor. enstitusosyal.org. (Göçmen öğrenciler ve eşitsizlik)
33. Almanya'da göçmen çocukların eğitim krizi büyüyor. arti49.com. (Dil eksikliği, kreş açığı)
34. Almanya: Okulu terk edenler arasında göçmenler ilk sıralarda. dw.com. (Kreş açığı)
35. Türk ve Müslüman Öğrenciler Almanya'da Daha Fazla Dezavantajlı mı? perspektif.eu. (Gymnasium'a daha az gitme)
36. Almanya'da eğitimde fırsat eşitliği sorunu. hurriyet.com.tr. (Sosyal tabakalara göre üniversiteye giriş)

Ekler

EK A: Alman Eğitim Sisteminin Yapısal Şeması (Özet)

- **0-6 yaş:** Okul Öncesi Eğitim (Kindergarten/Kita/Krippe) - Zorunlu değil, ancak yaygın.
- **6-10 yaş (4 sınıf):** İlköğretim (Grundschule) - Zorunlu.
- **10-15/16 yaş:** Ortaöğretim I (Sekundarstufe I) - Zorunlu.
    - Hauptschule (5-9. sınıf): Temel eğitim, mesleki eğitime hazırlık.
    - Realschule (5-10. sınıf): Genişletilmiş eğitim, orta düzey mesleki eğitim.
    - Gymnasium (5-10. sınıf): İleri akademik eğitim (Abitur'a hazırlık).
    - Gesamtschule: Kapsamlı okul (farklı yolları birleştirir).
- **15/16-18/19 yaş:** Ortaöğretim II (Sekundarstufe II) - Zorunlu değil.
    - Gymnasium (11-12/13. sınıf): Abitur'a hazırlık.
    - Mesleki Eğitim (Berufsschule + İşletme): İkili sistem (Ausbildung).
    - Meslek Lisesi (Berufsfachschule/Fachoberschule).
- **18/19+ yaş:** Yükseköğretim.
    - Üniversite (Universität): Akademik araştırma odaklı.
    - Uygulamalı Bilimler Üniversitesi (Fachhochschule): Mesleki uygulama odaklı.
    - Sanat/Müzik Okulu (Kunst-/Musikhochschule).

EK B: Akademik Unvanların Hiyerarşisi (Almanya)

1. Doktora (Doktor/Dr.)
2. Doktora Sonrası Araştırmacı (Postdoktorand/Postdoc)
3. Habilitation (Privatdozent/PD)
4. W1 Juniorprofessur (Geçici)
5. W2 Professur (Doçent)
6. **W3 Professur (Profesör / Kürsü Başkanı) - EN YÜKSEK UNVAN**

EK C: Zorunlu Eğitim Süreleri (Eyaletlere Göre Değişir)

Gösterge	Almanya	OECD Ortalaması
Matematik (Ortalama Puan)	475	472
Okuma (Ortalama Puan)	OECD ortalamasının altında	-
Fen Bilimleri (Ortalama Puan)	OECD ortalamasının altında	-
En düşük %10 ile en yüksek %10 arasındaki fark	Genişliyor	-
Temel yeterliliğin altındaki öğrenci oranı	Artıyor	-

EK D: Temel Performans Göstergeleri (PISA 2022)

Eyalet	Zorunlu Eğitim Süresi
Bavyera (Bayern)	9 yıl (tam zamanlı) + 3 yıl (yarı zamanlı)
Baden-Württemberg	9 yıl (tam zamanlı) + 3 yıl (yarı zamanlı)
Kuzey Ren-Vestfalya (NRW)	10 yıl (tam zamanlı)
Aşağı Saksonya (Niedersachsen)	12 yıl
Berlin	10 yıl (tam zamanlı)
Hamburg	12 yıl

EK E: DigitalPakt 2.0 (2025-2030)

- **Bütçe:** 5 milyar Euro (5 yıl içinde)
- **Hedef:** Okullarda dijital altyapının güçlendirilmesi, eğitim teknolojilerinin entegrasyonu.
- **Kapsam:** 16 eyalet, 40.000'den fazla okul.

Bu rapor, Alman eğitim sisteminin okul öncesinden en yüksek akademik unvana kadar tüm kademelerini kapsamlı bir şekilde analiz etmeyi amaçlamıştır. Raporda belirtilen bulgular, uluslararası hakemli dergilerde yayımlanmış bilimsel çalışmalara, OECD ve Eurydice gibi uluslararası kuruluşların verilerine ve Alman eğitim sistemi üzerine yapılmış güncel araştırmalara dayanmaktadır. Sistemin dinamik yapısı ve sürekli reform süreci göz önüne alındığında, bu raporun belirli bir zaman dilimindeki durumu yansıttığı ve güncel gelişmeler için sürekli güncellenmesi gerektiği unutulmamalıdır.

Polonya Eğitim Sisteminin Yapısal ve İşlevsel Analizi

Okul Öncesinden Akademik Zirveye Bilimsel Literatür Işığında Kapsamlı Bir İnceleme

---

Bu rapor, Polonya eğitim sistemini okul öncesi eğitimden en yüksek akademik unvana (Profesör) kadar tüm kademeleriyle birlikte, uluslararası hakemli dergilerde yayımlanmış bilimsel çalışmaların, OECD ve Eurydice gibi uluslararası kuruluşların verilerinin ve güncel eğitim politikası belgelerinin bulgularına dayanarak kapsamlı bir şekilde analiz etmektedir. Rapor, Polonya eğitim sisteminin temel özelliği olan **merkezi yönetişim ile yerel yönetimler arasındaki dengeyi** ayrıntılı olarak incelemekte; okul öncesinden başlayarak ilk ve ortaöğretim, mesleki eğitim ve yükseköğretim kademelerini bilimsel literatür ışığında değerlendirmektedir. Akademik kariyer yolunda 'Habilitacja' (doçentlik) sürecinin rolü ve en yüksek unvan olan 'Profesör'lüğe ulaşma koşulları analiz edilmiştir. PISA 2022 sonuçlarının gösterdiği performans düşüşü, eğitimde eşitsizlikler, Ukraynalı göçmen öğrencilerin entegrasyonu, öğretmen açığı, dijitalleşme ve yükseköğretim finansmanı gibi temel zorluklar tartışılmıştır. Rapor, Polonya eğitim sisteminin güçlü yönlerinin (özellikle PISA'daki tarihsel yükselişi ve merkezi sınav sisteminin başarısı) yanı sıra, fırsat eşitliği ve kapsayıcılık konularında hâlâ önemli reformlara ihtiyaç duyduğunu ortaya koymakta ve geleceğe yönelik politika önerileri sunmaktadır.

1. Giriş

Polonya eğitim sistemi, 1989'daki siyasi dönüşümün ardından yapılan köklü reformlarla birlikte, yapısından yönetimine, çekirdek müfredatından sınav sistemine kadar neredeyse tüm yönleriyle derin bir değişim sürecinden geçmiştir. Bugün Polonya, Avrupa'nın en hızlı gelişen eğitim sistemlerinden biri olarak kabul edilmekte ve PISA değerlendirmelerinde elde ettiği başarılı sonuçlarla uluslararası alanda dikkat çekmektedir. Yaklaşık 38 milyon nüfusu ile Orta Avrupa'nın en büyük ülkelerinden biri olan Polonya, eğitim politikalarını merkezi ve yerel yönetimler arasında paylaştırılmış bir yetki yapısıyla yürütmektedir.

Polonya eğitim sisteminin en belirleyici özellikleri şunlardır: (1) merkezi hükümetin yasalar ve düzenlemelerden sorumlu olduğu, yerel yönetimlerin ise okul yönetimini üstlendiği hibrit yönetişim modeli; (2) zorunlu eğitimin sonunda (8 yıllık tek yapılı ilkokulun tamamlanması) ve ortaöğretimin sonunda yapılan ve öğrencilerin eğitim/ meslek yolunu belirleyen yüksek riskli dış sınav sistemi; (3) öğretmenlik mesleğini düzenleyen ayrı bir yasal çerçeve olan Öğretmen Şartı (Teacher's Charter); (4) kamu eğitim sektörünün özel sektöre baskın gelmesi.

Zorunlu eğitim 12 yıl sürmekte olup, okul öncesi eğitimin son yılını ("zerówka"), 8 yıllık ilkokul eğitimini ve 18 yaşına kadar devam edilen ortaöğretim veya okul dışı mesleki eğitimi kapsamaktadır. Okul öncesi eğitim 3-5 yaş için isteğe bağlı olup 6 yaş için zorunludur.

Bu rapor, Polonya eğitim sistemini anaokulundan en yüksek akademik unvana kadar tüm kademeleriyle birlikte analiz etmeyi amaçlamaktadır.

2. Eğitim Sisteminin Yasal ve Yönetsel Çerçevesi

2.1 Anayasal Temel ve Yasal Dayanak

Polonya eğitim sisteminin temelini, 1997 Anayasası ve 14 Aralık 2016 tarihli Okul Eğitimi Yasası (Prawo oświatowe) oluşturmaktadır. Anayasa, zorunlu eğitimi 18 yaşına kadar tanımlamıştır. Okul Eğitimi Yasası ise zorunlu eğitimi şu şekilde düzenlemektedir: bir yıllık zorunlu okul öncesi hazırlık; çocuğun 7 yaşına bastığı yılın başında başlayan ve ilkokul eğitiminin tamamlanmasına kadar (ancak 18 yaşını geçmemek kaydıyla) süren tam zamanlı zorunlu okul eğitimi; ilkokulu bitiren ve 18 yaşına kadar zorunlu eğitime devam eden gençler için okul veya okul dışı ortamlarda (örneğin işveren kuruluşlarında mesleki eğitim) eğitime katılım zorunluluğu.

2.2 Merkezi ve Yerel Yönetim Arasındaki Denge

Polonya eğitim sistemi, merkezi hükümetin yasal çerçeveyi ve ulusal hedefleri belirlediği, yerel yönetimlerin ise bu çerçeve içinde okulların işletilmesinden sorumlu olduğu hibrit bir yapıya sahiptir.

Ulusal Düzey: Ulusal Eğitim Bakanlığı (Ministerstwo Edukacji Narodowej) ve Bilim ve Yükseköğretim Bakanlığı (Ministerstwo Nauki i Szkolnictwa Wyższego), eğitim sisteminin genel çerçevesini belirleyen yasa ve düzenlemelerden sorumludur. Bakanlıklar, çekirdek müfredatı (podstawa programowa) ve ulusal sınav sistemini (egzamin ósmoklasisty ve matura) belirler.

Yerel Düzey: Belediyeler (gminy), ilkokulların ve okul öncesi kurumların işletilmesinden sorumludur. İlçeler (powiaty) ise ortaöğretim kurumlarının (liseler, teknik liseler, meslek okulları) işletilmesini üstlenir. Okullar, binaların bakımı, temizliği ve güvenliği gibi konularda belediyelere veya ilçelere bağlıdır. Bununla birlikte, öğretmenlerin maaşları merkezi hükümet tarafından karşılanmaktadır. Bu karma model, bir yandan ulusal standartların korunmasını sağlarken, diğer yandan yerel ihtiyaçlara duyarlılığı mümkün kılmaktadır.

2.3 Denetim ve Değerlendirme: Dış Sınav Sistemi

Polonya eğitim sisteminin en ayırt edici özelliklerinden biri, merkezi dış sınav sistemidir. Zorunlu eğitimin sonunda (8 yıllık tek yapılı ilkokulun tamamlanması) ve genel ve mesleki ortaöğretimin tamamlanmasında yapılan sınavlar, öğrencilerin eğitim ve/veya meslek yolunun seçiminde belirleyici bir etkiye sahiptir. Bu sınavlar, dış bir kurum olan Merkezi Sınav Komisyonu (Centralna Komisja Egzaminacyjna) tarafından hazırlanmakta ve değerlendirilmektedir. Zorunlu eğitimi sonlandıran sınav tüm öğrenciler için zorunluyken, ortaöğretim sonu sınavı (egzamin maturalny) yalnızca yükseköğretime devam etmek veya mesleki yeterlilik almak isteyen öğrenciler tarafından alınmaktadır.

3. Eğitim Kademeleri: Okul Öncesinden Yükseköğretime

Polonya eğitim sistemi, beş ana kademeden oluşmaktadır: okul öncesi eğitim (wychowanie przedszkolne), ilköğretim (szkoła podstawowa), ortaöğretim (szkoła ponadpodstawowa), yükseköğretim (szkolnictwo wyższe) ve yetişkin eğitimi (kształcenie dorosłych).

3.1 Okul Öncesi Eğitim (Wychowanie Przedszkolne)

Polonya'da okul öncesi eğitim, 3-6 yaş arası çocukları kapsamakta olup, üç ana kurum türünde sunulmaktadır: anaokulları (przedszkole), ilkokul bünyesindeki okul öncesi sınıflar (oddział przedszkolny w szkole podstawowej) ve okul öncesi birimleri (zespół wychowania przedszkolnego). Okul öncesi eğitim, 3,

4 ve 5 yaşındaki çocuklar için isteğe bağlı olup, 6 yaşındaki çocuklar için zorunludur (sözde “zerówka”). Her 3, 4 ve 5 yaşındaki çocuğun, kendi toplumunda bir okul öncesi kurumda yer alma hakkı vardır. 0-3 yaş arası çocuklar için kreşler (żłobek) ve çocuk kulüpleri (klub dziecięcy) bulunmakta olup, bu kurumlar Aile, Çalışma ve Sosyal Politika Bakanlığı'nın denetimindedir ve eğitim sisteminin bir parçası olarak kabul edilmemektedir.

Polonya'daki okul öncesi eğitimin önemli bir özelliği, yüksek katılım oranlarına rağmen, özellikle kırsal kesimde kapasite yetersizliğinin devam etmesidir. Okul öncesi eğitimin fırsat eşitliği açısından kritik rolü göz önüne alındığında, bu durum sistemin en önemli zorluklarından birini oluşturmaktadır.

3.2 İlköğretim (Szkoła Podstawowa)

Polonya'da ilköğretim, 2017 reformuyla yeniden yapılandırılmış ve 6 yıllık ilkokul + 3 yıllık ortaokul (gimnazjum) modelinden, 8 yıllık tek yapılı ilkokul modeline geçilmiştir. 8 yıllık ilkokul, iki aşamaya ayrılmaktadır: I-III. sınıflar (entegre erken okul eğitimi) ve IV-VIII. sınıflar (konu temelli eğitim). İlkokul eğitimi 7 yaşında başlamaktadır. Sekizinci sınıfın sonunda, tüm öğrenciler “egzamin ósmoklasisty” (sekizinci sınıf sınavı) adı verilen ulusal bir dış sınava girmektedir. Bu sınavın sonuçları, öğrencinin ortaöğretime yönlendirilmesinde belirleyici bir faktördür.

İlköğretimde eğitim, kamu ve özel okullar tarafından sunulmakta olup, kamu okullarının oranı oldukça yüksektir. Eğitim ücretsizdir, ancak özel okullar için öğrenim ücreti talep edilebilmektedir.

3.3 Ortaöğretim (Szkoła Ponadpodstawowa)

İlkokul mezunları, dört ana ortaöğretim yolundan birine yönlendirilmektedir:

1. 4 yıllık genel lise (Liceum Ogólnokształcące): Akademik ağırlıklı eğitim veren ve öğrencileri yükseköğretime hazırlayan okul türüdür. Lisenin sonunda öğrenciler, üniversiteye giriş için gerekli olan “egzamin maturalny” (matura) sınavına girerler.

2. 5 yıllık teknik lise (Technikum): Teknik ve mesleki eğitimi genel eğitimle birleştiren okul türüdür. Mezunlar, hem mesleki yeterlilik belgesi (kwalifikacje zawodowe) hem de matura diploması alarak hem işgücü piyasasına hem de yükseköğretime yönelebilirler.

3. 3 yıllık I. aşama sektörel meslek okulu (Branżowa Szkoła I Stopnia): Uygulamalı mesleki eğitim veren ve öğrencileri doğrudan işgücü piyasasına hazırlayan okul türüdür. Mezunlar, mesleki yeterlilik belgesi alır ve işe başlayabilir veya 2 yıllık II. aşama sektörel meslek okuluna devam ederek matura diploması alabilirler.

4. 2 yıllık II. aşama sektörel meslek okulu (Branżowa Szkoła II Stopnia): I. aşama meslek okulunu tamamlayanlara yönelik olup, genel eğitimi tamamlayarak matura diploması almaya olanak tanır.

3.4 Mesleki Eğitim: İkili Sistem ve Reformlar

Polonya'da mesleki eğitim, son yıllarda yapılan kapsamlı reformlarla yeniden yapılandırılmış ve işgücü piyasasının ihtiyaçlarına daha duyarlı hale getirilmeye çalışılmıştır. 2015 ve 2017'de kabul edilen yasal düzenlemeler, mesleki eğitimin ikili karakterini önemli ölçüde güçlendirmiştir. Bu reformlar, öğrenme çıktılarını merkeze almakta, iş temelli öğrenmeyi (işyerinde eğitim) güçlendirmekte, mezunlara yönelik işgücü piyasası talebi tahminleri sunmakta ve bir mezun izleme sistemi başlatmaktadır.

Almanya'nın ikili sistemine benzer şekilde, Polonya da mesleki eğitimde işletmelerle daha güçlü işbirlikleri kurmayı hedeflemektedir. Bir Polonya heyeti, Eylül 2025'te Almanya'nın Saarland eyaletinde ikili mesleki eğitim sistemini inceleyerek bunu Polonya için bir model olarak değerlendirmiştir.

Mesleki eğitimin önündeki en büyük zorluklardan biri, öğrencilerin ve velilerin mesleki eğitime yönelik olumsuz algısıdır. Tarihsel olarak, mesleki eğitim "daha düşük statülü" bir yol olarak görülmekte ve bu durum mesleki okullara olan talebi sınırlamaktadır.

3.5 Yükseköğretim (Szkolnictwo Wyższe)

Polonya yükseköğretim sistemi, Bologna Süreci ile tamamen uyumlu olup üç döngüden oluşmaktadır: lisans (studia licencjackie), yüksek lisans (studia magisterskie) ve doktora (studia doktoranckie). Polonya'da hem kamu hem de özel yükseköğretim kurumları bulunmaktadır, ancak öğrencilerin çoğunluğu kamu kurumlarına devam etmektedir.

Lisans (Licencjat/Inżynier): Genellikle 3-4 yıl süren lisans programları, 180-240 AKTS kredisinden oluşmaktadır. Programa kabul için matura diploması gereklidir.

Yüksek Lisans (Magister): 1.5-2 yıl süren yüksek lisans programları, 90-120 AKTS kredisinden oluşmaktadır. Bazı programlar (Tıp, Hukuk, Eczacılık, Veterinerlik) tek döngülü (5-6 yıl) yüksek lisans programları olarak düzenlenmiştir.

Doktora (Doktor): 3-4 yıl süren doktora programları, orijinal bir araştırma projesinin tamamlanmasını ve bir tez yazılmasını içermektedir. Polonya akademik sisteminde doktora, akademik kariyerin ilk ve zorunlu basamağıdır.

Polonya'daki yükseköğretim kurumları, öğrenci sayısındaki azalma ve finansman yetersizliği gibi zorluklarla karşı karşıyadır. Demografik düşüş, birçok üniversitenin öğrenci bulmakta zorlanmasına neden olmakta ve bu durum özellikle özel üniversiteler için ciddi bir tehdit oluşturmaktadır.

4. Akademik Kariyer Yolu ve En Yüksek Unvan: Professor

Polonya akademik sisteminde en yüksek unvan "Profesör" (Profesor) olup, bu unvana ulaşmak, uluslararası alanda tanınmış bir araştırma ve eğitim mükemmelliği gerektiren titiz ve aşamalı bir sürecin sonucudur. Polonya akademik kariyer yolu, Orta ve Doğu Avrupa'ya özgü bazı benzersiz özellikler taşımaktadır.

4.1 Akademik Kariyer Basamakları

Polonya üniversitelerinde akademik kariyer genellikle şu basamakları içerir:

1. **Doktora (Doktor):** Akademik kariyerin ilk ve zorunlu basamağıdır. Genellikle 3-4 yıl süren doktora programı, bağımsız bir araştırma projesinin tamamlanmasını ve bir tez yazılmasını içerir. Doktora derecesi, üniversite tarafından verilir.
2. **Doktora Sonrası Araştırmacı (Postdoktorant):** Doktora sonrası dönem, genellikle geçici sözleşmelerle, araştırma projelerinde çalışan akademisyenlerin kariyer basamağıdır.
3. **Habilitacja (Doçentlik - Higher Doctorate):** Polonya akademik sisteminin en ayırt edici özelliği olan Habilitacja, doktora sonrası ikinci ve daha üst düzey bir akademik yeterlilik sürecidir. Habilitacja, bir üst düzey doktora (higher doctorate) olarak kabul edilmekte ve doktora sonrası önemli ve

bağımsız bilimsel katkıları kanıtlamayı gerektirmektedir. Habilitacja, merkezi olarak düzenlenen bir devlet derecesidir ve başarılı adaylara "Doktor Habilitowany" (dr hab.) unvanı verilir. Bu unvan, doktora tezlerini yönetme ve daha yüksek dereceler için hakemlik yapma yetkisi verir. Habilitacja unvanı, resmi olarak Polonya Cumhurbaşkanı tarafından (isteğe bağlı bir törenle) verilen bir unvandır. Habilitacja, Polonya'da bir profesörlük pozisyonu için geleneksel olarak zorunlu bir ön koşuldur. Son yıllarda, akademik kariyer yolunu basitleştirmek ve habilitasyonu devlet düzeyinde kaldırmak yönünde reform önerileri bulunmaktadır.

4. **Profesör (Profesor):** Polonya akademik sistemindeki en yüksek unvandır. İki tür profesörlük bulunmaktadır:
    - **Devlet Profesörü (Profesor Tytularny):** Polonya Cumhurbaşkanı tarafından verilen en yüksek devlet unvanıdır. Bu unvan, olağanüstü bilimsel veya sanatsal başarıları tanır. Devlet profesörlüğü unvanı, habilitasyon sürecinden bağımsız olarak da verilebilmektedir.
    - **Üniversite Profesörü (Profesor Uniwersytetu):** Bir üniversite tarafından atanan ve genellikle bir enstitü veya kürsünün başında bulunan profesörlük pozisyonudur. Bu pozisyona atanmak için habilitasyon unvanı geleneksel olarak aranmaktadır.

Polonya akademik kariyer yolu, özellikle habilitasyon aşamasındaki belirsizlik ve geçici sözleşmelerin yaygınlığı nedeniyle, genç akademisyenler için büyük zorluklar barındırmaktadır. Habilitasyon sürecinin subjektifliği ve güç dağılımı, akademik ilerlemede önemli bir engel olarak görülmektedir. 2023 yılında yapılan bir araştırma, Polonya'da 500'den fazla habilitasyon ve 3.000'den fazla profesörlük başvurusunu analiz ederek, ulusal akademik terfi sistemindeki güç dağılımını incelemiştir.

5. Uluslararası Değerlendirmeler ve Performans Göstergeleri

5.1 PISA 2022 Sonuçları: Başarılı Ama Düşüşte

OECD'nin PISA 2022 değerlendirmesi, Polonyalı 15 yaşındaki öğrencilerin matematik, okuma ve fen bilimleri alanlarında OECD ortalamasının üzerinde performans gösterdiğini ortaya koymuştur. Polonya, PISA'ya ilk kez 2000 yılında katılmış ve o zamandan bu yana önemli bir ilerleme kaydetmiştir. Ancak, 2022 sonuçları 2018'e kıyasla matematik, okuma ve fen bilimlerinde düşüş göstermiştir. 2022 sonuçları, her üç alanda da PISA tarafından şimdiye kadar ölçülen en düşük sonuçlar arasında yer almakta ve 2003 yılında okuma ve matematikte, 2006'da ise fen bilimlerinde gözlemlenen seviyelere paraleldir. Bu erken değerlendirmeler ile 2012 arasında kaydedilen tüm kazanımlar, 2018 ve 2022 arasındaki düşüşlerle tersine dönmüştür.

Matematik: Polonya'da öğrencilerin %77'si en az Seviye 2 yeterliliğine ulaşmıştır (OECD ortalaması %69). Bu, Polonya'nın matematik alanında OECD ortalamasının önemli ölçüde üzerinde olduğunu göstermektedir.

Okuma ve Fen Bilimleri: Polonya, okuma ve fen bilimlerinde de OECD ortalamasının üzerinde performans göstermiştir.

En Üst Düzey Performans: OECD ülkeleri ortalamasına kıyasla, Polonya'da daha fazla öğrenci en az bir alanda en üst düzey performans gösterenler (Seviye 5 veya 6) arasında yer almıştır. Aynı zamanda, OECD ortalamasına kıyasla daha büyük bir öğrenci oranı her üç alanda da minimum yeterlilik seviyesine (Seviye 2 veya üzeri) ulaşmıştır.

Düşüşün Boyutu: 2012'ye kıyasla, temel yeterlilik seviyesinin (Seviye 2) altında puan alan öğrencilerin oranı matematikte 8 puan, okumada 12 puan ve fen bilimlerinde 9 puan artmıştır. Bu artış, temel becerilerde bir erozyon yaşandığını göstermektedir.

Sosyoekonomik Adalet: PISA 2022, Polonya'da sosyoekonomik adaletin OECD ortalamasının altında olduğunu göstermektedir. Bu, sosyoekonomik arka planın akademik başarı üzerindeki etkisinin Polonya'da OECD ortalamasına göre daha güçlü olduğu anlamına gelmektedir.

5.2 PISA'daki Tarihsel Yükseliş ve Dersler

Polonya'nın PISA'daki başarısı, özellikle 2000-2012 dönemindeki hızlı yükselişi, uluslararası eğitim literatüründe sıkça incelenen bir vaka çalışması olmuştur. Bu başarının arkasındaki temel faktörler arasında, 1999'daki yapısal reform (ilkokulun 6 yıla düşürülmesi ve 3 yıllık ortaokulun - gimnazjum - kurulması), merkezi müfredatın netleştirilmesi, dış sınav sisteminin güçlendirilmesi ve öğretmenlere yönelik mesleki gelişim programlarının artırılması yer almaktadır. Ancak, 2017'de gimnazjum'un kaldırılarak 8 yıllık ilkokula geri dönülmesi ve 2022'de gözlemlenen performans düşüşü, bu reformların etkileri konusunda tartışmaları da beraberinde getirmiştir.

6. Eğitimde Eşitsizlik: Bilimsel Literatürün Bulguları

Polonya eğitim sistemi, resmî söyleminde fırsat eşitliğine büyük önem vermesine rağmen, bilimsel literatür sistemin bu hedefe ulaşmakta ciddi zorluklar yaşadığını göstermektedir. Eğitimdeki eşitsizlikler, sosyoekonomik arka plan, göçmen köken ve bölgesel farklılıklar gibi çeşitli faktörler tarafından şekillendirilmektedir.

6.1 Sosyoekonomik Arka Plan ve Başarı

Sosyoekonomik arka plan ile eğitimsel başarı arasındaki güçlü ilişki, Polonya eğitim sisteminin en belirleyici eşitsizlik kaynaklarından biridir. PISA 2022 sonuçları, Polonya'da sosyoekonomik adaletin OECD ortalamasının altında olduğunu göstermektedir. Bu, dezavantajlı bir aileden gelen bir öğrencinin, varlıklı bir aileden gelen bir öğrenciye göre okulda başarılı olma şansının daha düşük olduğu anlamına gelmektedir.

Polonya Sosyolojik İnceleme dergisinde 2024 yılında yayınlanan bir araştırma, Polonya'da 1980'lerden 2019'a kadar olan dönemde göreceli nesiller arası sınıf hareketliliği, eğitim eşitsizliği ve eğitimin getirilerindeki eğilimleri analiz etmiştir. Araştırma, eğitim eşitsizliklerinin zaman içinde nasıl değiştiğini ve arka plan, eğitim ve varış noktası arasındaki etkileşimleri ortaya koymaktadır.

6.2 Göçmen Kökenli Öğrenciler ve Ukraynalı Mülteci Çocuklar

Polonya, tarihsel olarak düşük göçmen nüfusuna sahip bir ülke olmasına rağmen, son yıllarda özellikle Ukrayna'dan gelen savaş mültecileri nedeniyle önemli bir göç akınına uğramıştır. 2024-2025 eğitim öğretim yılında, göçmenler okullarda, anaokullarında ve yetişkin eğitim kurumlarında tüm öğrencilerin %5,3'ünü oluşturmaktadır. Bu sayı, 148 ülkeden toplam 353.000 kişiye ulaşmış olup, bunların 150.000'i Ukrayna'dan gelen çocuklardır.

Araştırmalar, göçmen öğrencilerin Polonya okullarında entegrasyon konusunda önemli zorluklar yaşadığını göstermektedir:

- **Yüksek Okul Terk Oranı:** Raporda, ortaöğretim okullarında göçmen öğrenciler arasında yüksek bir okul terk oranı vurgulanmaktadır.
- **Dil Desteğine Sınırlı Katılım:** Ortaöğretim okullarında Lehçeyi ikinci dil olarak öğrenen mülteci öğrencilerin oranı, Nisan 2024'te %60 iken Ekim 2024'te %42'ye düşmüştür.
- **Meslek Okullarına Yönlendirme:** Ukraynalı gençler, diğer öğrencilere kıyasla 15 puan daha fazla oranda meslek okullarına yönlendirilmektedir.
- **Eğitim Dışındaki Çocuklar:** Araştırmalar, Polonya'ya kayıtlı okul çağındaki mülteci çocukların %53'ünden fazlasının hâlâ Polonya eğitim sistemi dışında olduğunu göstermektedir. Bu sayı, ilkokul çağındaki 112.800 çocuğu içermektedir.

Göçmen çocukların Polonya okullarında karşılaştığı zorluklar arasında dil engeli, eğitim sistemindeki farklılıklar, kültürel ve sosyal farklılıklar ve ayrımcılık yer almaktadır.

6.3 Bölgesel Eşitsizlikler: Kentsel-Kırsal Uçurum

Polonya'da eğitim kalitesi ve fırsatları, bölgelere ve kentsel-kırsal alanlara göre önemli farklılıklar göstermektedir. Büyük şehirlerdeki okullar (Varşova, Kraków, Wrocław, Poznań) genellikle kırsal kesimdeki okullara göre daha iyi kaynaklara, daha deneyimli öğretmenlere ve daha yüksek akademik başarıya sahiptir.

Bu bölgesel eşitsizlikler, özellikle kırsal kesimde yaşayan öğrencilerin yükseköğretime erişimini sınırlamakta ve nesiller arası eşitsizlikleri yeniden üretmektedir. Okul öncesi eğitime erişimde de benzer bir kırsal-kentsel uçurum bulunmaktadır.

7. Öğretmen Eğitimi ve Niteliği

Polonya eğitim sisteminin en önemli yapısal sorunlarından biri, öğretmen açığı ve öğretmenlik mesleğinin azalan cazibesidir. 2025 yılı itibarıyla, Polonya'da 23.000'den fazla öğretmenlik pozisyonu boş kalmış durumdadır. Bu durum, okul müdürlerini emekli öğretmenlere güvenmeye ve mevcut personele birden fazla rol vermeye zorlamaktadır.

7.1 Öğretmen Eğitiminin Yapısı

Polonya'da öğretmen eğitimi, yükseköğretim kurumları tarafından sunulan lisans (licencjat) ve yüksek lisans (magister) programları aracılığıyla gerçekleştirilmektedir. Öğretmen eğitimi, yaşam boyu bir yolculuk olarak görülmekte olup, hizmet öncesi eğitim, adaylık dönemi ve sürekli mesleki gelişimi kapsamaktadır. Temel vurgu, öğretmenleri sürekli öğrenenler olarak güçlendirmek ve eğitimlerini bireysel ihtiyaçların yanı sıra okul ve bölgesel önceliklere göre uyarlamaktır.

Polonya'da ağırlıklı olan öğretmen eğitimi modeli, eşzamanlı (concurrent) modeldir. Bu modelde, öğretmen adayları alan veya konu eğitimine paralel olarak öğretmenlik eğitimini tamamlarlar.

7.2 Öğretmen Niteliği ve Sorunlar

- **Düşük Maaşlar ve Mesleki Prestij:** Polonya'da öğretmen maaşları, diğer üst düzey kamu görevlilerine kıyasla düşüktür. Ayrıca, öğretmenlik mesleğinin toplumsal prestiji son yıllarda azalmıştır. Bu durum, yetenekli gençlerin öğretmenlik mesleğine yönelmesini engellemekte ve

öğretmen eğitimi programlarına olan talebi azaltmaktadır. Yükseköğretim kurumlarında öğretmen eğitimi programlarını seçenlerin sayısı giderek azalmaktadır.

- **Reform Belirsizliği:** Eğitim sistemindeki sık reformlar, öğretmenler için belirsizlik yaratmakta ve mesleki tükenmişliğe yol açmaktadır. Öğretmenlerin reformlar hakkında bilgilendirilmesi ve desteklenmesi ihtiyacı, Eğitim Araştırmaları Enstitüsü (IBE) tarafından düzenlenen toplantılarda sıklıkla vurgulanan bir konudur.
- **Yetersiz Hizmet İçi Eğitim:** Öğretmenlere sunulan hizmet içi eğitim programları genellikle yetersiz ve sistematik olmaktan uzaktır. Öğretmenlerin mesleki gelişimlerini sürdürmeleri ve yeni pedagojik yaklaşımları öğrenmeleri için daha fazla fırsat yaratılması gerekmektedir.

8. Son Yasal Reformlar ve Gelecek Perspektifi

Polonya eğitim sistemi, son yıllarda bir dizi önemli reform ve girişime sahne olmuştur. Bu girişimlerin temel hedefleri, eğitimde eşitsizlikleri azaltmak, öğrencilerin temel becerilerini iyileştirmek, dijitalleşmeyi teşvik etmek ve öğretmen açığını kapatmaktır.

8.1 "Reform26 – Yarının Pusulası" (2025-2032)

Kasım 2025'te Polonya Eğitim Bakanlığı, 2025-2032 yıllarını kapsayan büyük ölçekli bir eğitim reformunun ayrıntılarını açıklamıştır. "Reform26 – Yarının Pusulası" adıyla tanıtılan düzenleme, eğitim sisteminin yapısını kökten değiştirmeyi ve modern eğitim anlayışına uygun hale getirmeyi hedeflemektedir.

Reformun ana unsurları şunlardır:

- **Sade ve Anlaşılır Çekirdek Müfredat:** Mevcut müfredatın sadeleştirilmesi ve öğrenciler için daha anlaşılır hale getirilmesi.
- **Uygulamalı ve Proje Tabanlı Derslerin Artırılması:** Teorik bilginin yanı sıra pratik becerilerin geliştirilmesine öncelik verilmesi.
- **Yeni Değerlendirme Sistemi:** Ezbere dayalı değerlendirme yerine, geri bildirim temelli bir değerlendirme sisteminin getirilmesi.
- **Öğretmenlere Daha Fazla Özerklik ve Destek:** Öğretmenlerin mesleki gelişimini desteklemek amacıyla ücretsiz eğitimler, lisansüstü programlar ve modern öğretim araçları sunulması.
- **Yeni Dersler:** Vatandaşlık eğitimi ve sağlık eğitimi gibi yeni derslerin müfredata eklenmesi.
- **Doğa Bilimlerinde Yenilenmiş Yaklaşım:** Doğa bilimleri eğitiminde çağdaş pedagojik yaklaşımların benimsenmesi.

Reformun kademeli olarak 2025/2026 eğitim yılında başlayacağı ve 2031/2032 döneminde tamamlanacağı duyurulmuştur.

8.2 Dijitalleşme ve Yapay Zeka

Polonya, dijital dönüşüm konusunda diğer Avrupa ülkelerinin gerisinde kalmıştır. COVID-19 pandemisi, bu alandaki eksiklikleri acı bir şekilde ortaya çıkarmıştır. Hükümet, son yıllarda okulların dijital altyapısını

güçlendirmek ve öğretmenlerin dijital okuryazarlığını artırmak için adımlar atmıştır. 2023-2024 eğitim öğretim yılında, sekizinci sınıf öğrencilerine Lehçe sekizinci sınıf sınavına girmeme seçeneği sunulmuştur.

8.3 Yükseköğretimde Finansman Reformu

Polonya yükseköğretim sistemi, kronik yetersiz finansman sorunuyla karşı karşıyadır. 2026 yılı devlet bütçe taslağına göre, bilim ve yükseköğretime yapılan harcamaların GSYİH'nın sadece %1'in biraz üzerinde olması beklenmektedir. Bu, 2018 reformundan bu yana en düşük seviyedir. Polonya üniversitelerinin rektörleri, bu durumun araştırma, yenilik ve eğitim kalitesinin gelişimini tehdit ettiği konusunda hükümeti uyarmaktadır. Önde gelen üniversiteler, Polonya'nın bir geliştirme stratejisine ihtiyacı olduğunu ve bu stratejinin temelinde bilim ve yükseköğretimin yer alması gerektiğini vurgulamaktadır.

Avrupa Yatırım Bankası (EIB), 2023'ten bu yana Polonya yükseköğretim kurumlarına 720 milyon PLN'nin üzerinde kredi sağlamıştır. Bu fonlar, Varşova Üniversitesi, Maria Curie-Skłodowska Üniversitesi ve Kraków Ekonomi Üniversitesi gibi kurumların modernizasyonunu desteklemektedir. Ancak, bu dış finansman kaynakları, sistemik bir çözümün yerini tutmamaktadır.

8.4 Gelecek Zorluklar

Polonya eğitim sistemi, önümüzdeki yıllarda bir dizi önemli zorlukla karşı karşıyadır:

1. **PISA'daki Düşüşün Tersine Çevrilmesi:** Özellikle okuma ve matematik alanlarındaki temel becerilerin iyileştirilmesi için kapsamlı ve acil önlemler alınması gerekmektedir.
2. **Sosyoekonomik Eşitsizliklerle Mücadele:** Dezavantajlı geçmişe sahip öğrencilere yönelik hedefli destek programlarının güçlendirilmesi ve okul öncesi eğitime erişimin artırılması.
3. **Göçmen Kökenli ve Mülteci Öğrencilerin Entegrasyonu:** Dil desteğinin güçlendirilmesi, kültürel duyarlılığın artırılması ve ayrımcılıkla mücadele. Özellikle Ukraynalı mülteci çocukların eğitime entegrasyonu için uzun vadeli stratejiler geliştirilmesi.
4. **Öğretmen Açığının Kapatılması:** Öğretmenlik mesleğini daha cazip hale getirmek, maaşları iyileştirmek, iş yükünü azaltmak ve özellikle kırsal bölgelere nitelikli öğretmen çekmek.
5. **Yükseköğretimde Finansal Sürdürülebilirlik:** Üniversitelerin artan maliyetlerle başa çıkmasını sağlamak, araştırma fonlarını artırmak ve genç akademisyenler için daha istikrarlı kariyer yolları oluşturmak.
6. **Dijital Dönüşüm:** Okulların dijital altyapısını güçlendirmek, öğretmenlerin dijital okuryazarlığını artırmak ve dijital uçurumu kapatmak.
7. **Demografik Düşüş:** Azalan doğum oranları nedeniyle öğrenci sayılarındaki düşüşle başa çıkmak. Bu durum, özellikle kırsal kesimde okul kapanmalarına ve öğretmen fazlalığına yol açabilir.

9. Sonuç

Polonya eğitim sistemi, 1989'daki siyasi dönüşümün ardından yapılan köklü reformlarla birlikte, önemli bir dönüşüm sürecinden geçmiştir. Bugün Polonya, PISA değerlendirmelerinde elde ettiği başarılı sonuçlarla uluslararası alanda dikkat çeken bir eğitim sistemine sahiptir. Merkezi yönetişim ile yerel yönetimler arasındaki denge, dış sınav sisteminin gücü, 8 yıllık tek yapılı ilkokul modeli ve öğretmenlik mesleğini düzenleyen Öğretmen Şartı, sistemin temel yapı taşlarını oluşturmaktadır.

Sistem, bir yandan öğrencilere farklı yetenek ve ilgi alanlarına göre uyarlanmış çeşitli yollar sunmakta, diğer yandan derin eşitsizlikler ve performans sorunları ile boğuşmaktadır. PISA 2022 sonuçlarının ortaya koyduğu performans düşüşü, Polonya eğitim sistemi için bir uyarı işareti olmuştur. Özellikle okuma ve matematik alanlarındaki temel becerilerin erozyonu, sistemin temel hedeflerinden birini -tüm öğrencilere yüksek kaliteli bir eğitim sunmak- gerçekleştirmekte zorlandığını göstermektedir.

Sistemin en önemli zorluklarından biri, sosyoekonomik arka plan ile eğitimsel başarı arasındaki güçlü ilişkidir. Dezavantajlı geçmişten gelen öğrenciler, avantajlı akranlarına göre sistematik olarak daha düşük başarı göstermekte ve bu durum nesiller arası eşitsizlikleri yeniden üretmektedir. Göçmen kökenli ve mülteci öğrencilerin entegrasyonu da benzer bir zorluk teşkil etmektedir.

Öğretmen açığı ve mesleğin azalan prestiji, sistemin geleceği için ciddi bir tehdit oluşturmaktadır. 23.000'den fazla boş öğretmenlik pozisyonu, eğitim kalitesini doğrudan tehdit etmektedir.

“Reform26 – Yarının Pusulası” gibi girişimler, bu sorunları ele almak için umut verici adımlar olarak değerlendirilebilir. Ancak, bu reformların başarısı, yalnızca yasal metinlere değil, aynı zamanda bunların etkili bir şekilde uygulanmasına, yeterli kaynak ayrılmasına, öğretmen eğitiminin niteliğinin artırılmasına ve tüm paydaşların aktif katılımına bağlıdır.

Polonya'nın eğitimde karşı karşıya olduğu en büyük zorluk, bir yandan merkezi standartları korurken, diğer yandan tüm öğrenciler için eşit fırsatlar ve yüksek kalite standartları sağlamaktır. Bu dengeyi sağlamak, sadece eğitim politikalarında teknik iyileştirmeler yapmayı değil, aynı zamanda toplumsal yapıdaki daha derin eşitsizlikleri de ele almayı gerektirmektedir. Eğitim sisteminin daha kapsayıcı, adil ve yüksek performanslı hale getirilmesi, Polonya'nın gelecekteki refahı, sosyal uyumu ve demokratik istikrarı için hayati önem taşımaktadır.

Kaynakça

1. Eurydice. (2025). *Overview of the Polish Education System*. European Commission.
2. Eurydice. (2026). *Organisation of the education system and of its structure - Poland*. European Commission.
3. FRSE. (2024). *The system of education in Poland 2025*. Foundation for the Development of the Education System.
4. Urząd Miasta Warszawy. (t.y.). *ENG | System edukacji w Polsce*.
5. Enstitü Sosyal. (2025). *Polonya Eğitim Bakanlığı'ndan Kapsamlı Reform*.
6. OECD. (2023). *PISA 2022 Results (Volume I and II) – Country Notes: Poland*. OECD Publishing.
7. OECD. (2023). *PISA 2022: Socio-economic fairness*. OECD Publishing.
8. Koza, Z., Lew, R., & Kulczycki, E. (2023). Who Controls the National Academic Promotion System: An Analysis of Power Distribution in Poland. *Sage Journals*.
9. European Commission. (2025). *Poland sees changes in access to citizenship and collective accommodation*. Home Affairs.
10. UNICEF. (2025). *Educational integration of refugee children in Polish schools*.

11. Cedefop. (2025). *Dual system of vocational education and training becomes a model for export*.
12. Eurydice. (2025). *Initial education for teachers working in early childhood and school education*. European Commission.
13. Eurydice. (2025). *Funding in education*. European Commission.
14. Eurydice. (2025). *Higher education funding*. European Commission.
15. Eurydice. (2025). *Early childhood education and care*. European Commission.
16. EIB. (2025). *EIB backs modern development of Polish universities*. European Investment Bank.

Ekler

EK A: Polonya Eğitim Sisteminin Yapısal Şeması

- **0-3 yaş:** Kreş (Żłobek) / Çocuk Kulübü (Klub Dziecięcy) - Zorunlu değil, Aile Bakanlığı'na bağlı
- **3-6 yaş:** Okul Öncesi Eğitim - 3-5 yaş isteğe bağlı, 6 yaş zorunlu ("zerówka")
- **7-15 yaş:** İlköğretim (8 yıllık tek yapılı ilkokul) - Zorunlu
    - I-III. sınıflar: Entegre erken okul eğitimi
    - IV-VIII. sınıflar: Konu temelli eğitim
- **15-18/20 yaş:** Ortaöğretim (Zorunlu eğitimin 18 yaşına kadar devamı)
    - 4 yıllık genel lise (Liceum Ogólnokształcące)
    - 5 yıllık teknik lise (Technikum)
    - 3 yıllık I. aşama sektörel meslek okulu (Branżowa Szkoła I Stopnia)
    - 2 yıllık II. aşama sektörel meslek okulu (Branżowa Szkoła II Stopnia)
- **19/20+ yaş:** Yükseköğretim
    - Lisans (Licencjat/Inżynier) - 3-4 yıl
    - Yüksek Lisans (Magister) - 1.5-2 yıl (tek döngülü programlar 5-6 yıl)
    - Doktora (Doktor) - 3-4 yıl

EK B: Akademik Unvanların Hiyerarşisi (Polonya)

1. Doktora (Doktor)
2. Habilitacja (Doktor Habilitowany - dr hab.)
3. Üniversite Profesörü (Profesor Uniwersytetu)
4. **Devlet Profesörü (Profesor Tytularny) - EN YÜKSEK UNVAN**

EK C: Zorunlu Eğitim Yaşları

Eğitim Kademesi	Yaş Aralığı	Zorunluluk
Okul Öncesi (“zerówka”)	6	Zorunlu
İlköğretim	7-15	Zorunlu
Ortaöğretim / Mesleki Eğitim	15-18	Zorunlu
Yükseköğretim	18+	Zorunlu değil

EK D: Temel Performans Göstergeleri (PISA 2022)

Gösterge	Polonya	OECD Ortalaması
Matematik (Seviye 2+ oranı)	77%	69%
Matematik (2018'e göre değişim)	Düşüş	-
Okuma (2018'e göre değişim)	Düşüş	-
Fen Bilimleri (2018'e göre değişim)	Düşüş	-
Sosyoekonomik Adalet	OECD ortalamasının altında	-
Öğrenci Sayısı (Tahmini)	~4,5 milyon	-
Öğretmen Açığı (2025)	23.000+ boş pozisyon	-
Yükseköğretim Finansmanı (GSYİH)	~%1	-

EK E: Reform26 – Yarının Pusulası (2025-2032)

Başlangıç Yılı	Tamamlanma Yılı	Ana Unsurlar
2025/2026	2031/2032	Sade müfredat, proje tabanlı dersler, yeni değerlendirme sistemi, öğretmen özerkliği, vatandaşlık ve sağlık eğitimi

---

Bu rapor, Polonya eğitim sisteminin okul öncesinden en yüksek akademik unvana kadar tüm kademelerini kapsamlı bir şekilde analiz etmeyi amaçlamıştır. Raporda belirtilen bulgular, uluslararası hakemli dergilerde yayımlanmış bilimsel çalışmalara, OECD ve Eurydice gibi uluslararası kuruluşların verilerine ve Polonya eğitim sistemi üzerine yapılmış güncel araştırmalara dayanmaktadır. Sistemin dinamik yapısı ve sürekli reform süreci göz önüne alındığında, bu raporun belirli bir zaman dilimindeki durumu yansıttığı ve güncel gelişmeler için sürekli güncellenmesi gerektiği unutulmamalıdır.

İsveç Eğitim Sisteminin Yapısal ve İşlevsel Analizi

Okul Öncesinden Akademik Zirveye Bilimsel Literatür Işığında Kapsamlı Bir İnceleme

İsveç eğitim sistemi, merkezi olmayan yönetişim yapısı, okul seçme özgürlüğü, yüksek vergilerle finanse edilen kapsamlı refah modeli ve PISA'daki tarihsel başarısızlıkları ile uluslararası eğitim literatüründe kendine özgü ve önemli bir konuma sahiptir. Yaklaşık 10,5 milyon nüfusu ile İskandinavya'nın en kalabalık ülkesi olan İsveç, eğitim politikalarını merkezi hükümet ve 290 belediye arasında paylaştırılmış bir yetki yapısıyla yürütmektedir.

İsveç eğitim sisteminin en belirleyici özellikleri şunlardır: (1) 1-5 yaş arası çocuklar için anaokulu hakkı ve zorunlu okul öncesi eğitim (förskoleklass) ile erken çocukluk eğitimine evrensel erişim; (2) 6-16 yaş arasını kapsayan 10 yıllık zorunlu eğitim; (3) öğrencileri akademik ve mesleki yollara ayıran ancak birleşik bir ortaöğretim sistemi; (4) özel okulların kamu finansmanına eriştiği 1990'ların başındaki reformla ortaya çıkan bağımsız okul sistemi (friskola); (5) Bologna Süreci ile tamamen uyumlu yükseköğretim sistemi; ve (6) son yıllarda eğitim kalitesini iyileştirmek için uygulanan kapsamlı reformlar.

Zorunlu eğitim, çocuğun 6 yaşını doldurduğu yıldan itibaren başlamakta ve 9. sınıfın sonuna kadar (genellikle 16 yaş) devam etmektedir. Zorunlu eğitim süresince okul devamı hem bir hak hem de bir yükümlülüktür. Ortaöğretim (gymnasium) isteğe bağlı olup, üç yıl sürmektedir.

Bu rapor, İsveç eğitim sistemini anaokulundan en yüksek akademik unvana kadar tüm kademeleriyle birlikte analiz etmeyi amaçlamaktadır.

2. Eğitim Sisteminin Yasal ve Yönetsel Çerçevesi

2.1 Eğitim Yasası (Skollag)

İsveç eğitim sisteminin temelini, 2010 yılında kabul edilen ve 2011'de yürürlüğe giren Eğitim Yasası (Skollag 2010:800) oluşturmaktadır. Bu yasa, okul sisteminin temel ilkelerini, hak ve yükümlülükleri, eğitimin içeriğini ve kalite güvence mekanizmalarını düzenlemektedir. Yasa, tüm çocukların ve gençlerin güvenli bir ortamda kaliteli eğitim almasını, bireysel ihtiyaçlarının dikkate alınmasını ve eğitimde fırsat eşitliğini garanti altına almayı hedeflemektedir.

2.2 Merkezi Hükümet ve Yerel Yönetim Arasındaki Denge

İsveç eğitim sistemi, merkezi hükümetin ulusal hedefleri, müfredatı ve değerlendirme sistemlerini belirlediği, belediyelerin ise okulların işletilmesinden sorumlu olduğu merkezi olmayan bir yapıya sahiptir. Bu yaklaşım, yerel sahipliği güçlendirirken ulusal kalite standartlarını da sağlamayı amaçlamaktadır.

Ulusal Düzey: Eğitim Bakanlığı (Utbildningsdepartementet), eğitim sisteminin genel çerçevesini belirleyen yasa ve düzenlemelerden sorumludur. İsveç Ulusal Eğitim Ajansı (Skolverket), ulusal müfredatı (läroplan) geliştirir, eğitim kalitesini izler ve istatistikler üretir. İsveç Okullar Müfettişliği (Skolinspektionen), okulların yasal düzenlemelere uygunluğunu denetler ve gerektiğinde müdahale eder.

Yerel Düzey: Belediyeler (kommuner), ilkokul ve ortaöğretim düzeyindeki kamu okullarının finansmanı ve işletilmesinden birinci derecede sorumludur. Belediyeler ayrıca anaokulları, yetişkin eğitimi ve okul öncesi

eğitim gibi hizmetleri de sağlamaktadır. Belediyeler, okul binalarının bakımı, öğretmen istihdamı ve yerel müfredat uyarlamaları gibi konularda geniş yetkilere sahiptir.

2.3 Eğitimin Finansmanı

İsveç eğitim sistemi, ağırlıklı olarak vergilerle finanse edilmektedir ve anaokulundan yükseköğretime kadar eğitim büyük ölçüde ücretsizdir. 2025 yılında, hükümet 2026 bütçesinde eğitime rekor düzeyde 4,3 milyar kron (yaklaşık 470 milyon ABD doları) ek kaynak ayırmıştır. Bu bütçe, yeni müfredatlar, yeniden düzenlenmiş bir not sistemi, daha güçlü öğretmen eğitimi ve geliştirilmiş okul güvenliği gibi alanlara tahsis edilmektedir.

2.4 Bağımsız Okullar (Friskola) ve Okul Seçimi

1990'lardaki yasa değişikliği ile birlikte, kamu finansmanlı bağımsız okullar (friskola) sistemin önemli bir parçası haline gelmiştir. Bu okullar, ulusal müfredat ve müfredatlara uymak zorundadır, ancak belediyelerden bağımsız olarak işletilmektedir. Bugün, İsveç'teki ilkokulların yaklaşık beşte biri ve ortaöğretim okullarının yaklaşık üçte biri bağımsız okullardır. Ebeveynler ve öğrenciler, ikamet ettikleri bölgeden bağımsız olarak okul seçme hakkına sahiptir. Bu sistem, okullar arasında rekabeti teşvik etmeyi ve eğitim kalitesini artırmayı amaçlamaktadır. Ancak, bu sistemin aynı zamanda okul ayrışmasını ve eğitim eşitsizliklerini artırdığı yönünde eleştiriler de bulunmaktadır.

3. Eğitim Kademeleri: Okul Öncesinden Yükseköğretime

İsveç eğitim sistemi, beş ana kademeden oluşmaktadır: anaokulu (förskola), okul öncesi sınıf (förskoleklass), zorunlu okul (grundskola), ortaöğretim okulu (gymnasieskola) ve yükseköğretim (högskola/universitet).

3.1 Anaokulu (Förskola, 1-5 yaş)

İsveç'te anaokulu eğitimi, 1-5 yaş arası çocuklar için belediyeler tarafından sağlanmaktadır. Sübvansiyon miktarı, çocuğun yaşına ve ebeveynlerin çalışma, eğitim, işsizlik veya diğer çocuklar için ebeveyn izninde olma durumuna bağlı olarak değişmektedir. İsveç anaokulu, çocuğun gelişiminde oyunun önemini vurgulamakta ve cinsiyet bilincine dayalı eğitime giderek daha fazla önem vermektedir. Müfredat, çocukların bireysel ihtiyaç ve ilgi alanlarını dikkate almayı amaçlamaktadır.

3.2 Okul Öncesi Sınıf (Förskoleklass, 6 yaş)

6 yaşındaki çocuklar için zorunlu olan okul öncesi sınıf, zorunlu eğitimin ilk yılını oluşturmaktadır. Bu kademe, anaokulu ile ilkokul arasında bir köprü işlevi görmekte olup, çocukların okula hazır bulunuşluğunu desteklemeyi ve temel akademik becerileri kazandırmayı hedeflemektedir.

3.3 Zorunlu Okul (Grundskola, 6-16 yaş)

İsveç zorunlu eğitimi, dört aşamadan oluşmaktadır: förskoleklass (0. sınıf), lågstadiet (1-3. sınıflar), mellanstadiet (4-6. sınıflar) ve högstadiet (7-9. sınıflar). Toplamda 10 yıl süren bu eğitim, çocuğun 6 yaşını doldurduğu yıldan 9. sınıfın sonuna kadar devam etmektedir.

İlkokulda öğrenciler, yılda 709 saat, alt ortaöğretimde ise 878 saat zorunlu eğitim almaktadır. Eğitim, İsveç Ulusal Eğitim Ajansı tarafından belirlenen ulusal müfredata dayanmaktadır. Okul aynı zamanda, yerli Sami halkının çocukları için Sami okulları (sameskolor) da sunmaktadır.

Zorunlu eğitimin sonunda, öğrenciler ortaöğretime geçiş için gerekli olan notları alırlar. 2024 yılında, İsveç'teki 9. sınıf öğrencilerinin %84,1'i ya bir yükseköğretim hazırlık programına ya da bir mesleki programa kabul edilmek için yeterli notu almıştır.

3.4 Ortaöğretim (Gymnasieskola, 16-19 yaş)

Ortaöğretim (gymnasium) isteğe bağlı olup, üç yıl sürmektedir. Öğrenciler, 18 ulusal program arasından seçim yapabilirler. Bunlardan altısı yükseköğretime hazırlık (üniversite) için, on ikisi ise mesleki eğitim içindir.

Giriş Koşulları: Tüm programlar, öğrencilerin zorunlu eğitimin son yılında İsveççe/İsveççeyi ikinci dil olarak, İngilizce ve matematik derslerinden geçer not almalarını gerektirmektedir.

Hazırlık Programları: Yükseköğretime hazırlık programları, öğrencileri üniversite veya yüksekokul eğitimine hazırlamayı amaçlamaktadır. Bu programlar, genellikle daha teorik bir içeriğe sahiptir ve öğrencilere geniş bir akademik temel sunar.

Mesleki Programlar: Mesleki programlar, öğrencileri belirli bir meslek alanında doğrudan işgücü piyasasına hazırlamayı hedeflemektedir. Bu programlar, işyerinde öğrenme (iş temelli eğitim) ile teorik eğitimi birleştirmektedir.

Temel Programlar (Introduktionsprogram): Ortaöğretim programlarına kabul için yeterli notu alamayan öğrenciler için dört temel program bulunmaktadır. Bu programlar, öğrencilerin bireysel ihtiyaçlarına göre uyarlanmakta ve ya ulusal bir programa geçmelerine ya da iş bulmalarına yardımcı olmayı amaçlamaktadır.

Mezuniyet Sonuçları: 2024 yılında, ortaöğretimini tamamlayan öğrencilerin %72,4'ü üniversite eğitimi için temel yeterliliğe sahip olarak mezun olmuştur.

3.5 Yükseköğretim (Högskola/Universitet)

İsveç yükseköğretim sistemi, Bologna Süreci ile tamamen uyumlu olup üç döngüden oluşmaktadır: lisans (grundnivå), yüksek lisans (avancerad nivå) ve doktora (forskarnivå). İsveç'te hem kamu hem de özel yükseköğretim kurumları bulunmaktadır, ancak öğrencilerin çoğunluğu kamu kurumlarına devam etmektedir.

Lisans (Kandidatexamen): Genellikle üç yıl süren lisans programları, 180 AKTS kredisinden oluşmaktadır. Programa kabul için ortaöğretim diploması (gymnasieexamen) ve belirli derslerden geçer not gereklidir.

Yüksek Lisans (Masterexamen): Bir veya iki yıl süren yüksek lisans programları, 60-120 AKTS kredisinden oluşmaktadır. Bazı mesleki programlar (Tıp, Hukuk, Mimarlık) tek döngülü (5-6 yıl) programlar olarak düzenlenmiştir.

Doktora (Doktorsexamen): Dört yıl süren doktora programları, orijinal bir araştırma projesinin tamamlanmasını ve bir tez yazılmasını içermektedir.

4. Akademik Kariyer Yolu ve En Yüksek Unvan: Professor

İsveç akademik sisteminde en yüksek unvan “Professor” (Profesör) olup, bu unvana ulaşmak, uluslararası alanda tanınmış bir araştırma ve eğitim mükemmelliği gerektiren titiz ve aşamalı bir sürecin sonucudur. İsveç akademik kariyer yolu, Avrupa akademik kariyer çerçevesiyle uyumludur.

4.1 Akademik Kariyer Basamakları

İsveç üniversitelerinde akademik kariyer genellikle şu basamakları içermektedir:

1. Doktora Öğrencisi (Doktorand): Akademik kariyerin başlangıç noktasıdır. İsveç'te doktora öğrencileri genellikle maaşlı çalışanlardır ve dört yıllık tam zamanlı bir pozisyona sahiptirler. Öğretim veya diğer bölüm görevleri üstlenmeleri halinde, bu süre beş yıla kadar uzatılabilmektedir.

2. Doktora Sonrası Araştırmacı (Postdoktor) / Öğretim Görevlisi (Biträdande Universitetslektor): Kariyerin gelişim aşamasıdır. Araştırma bağımsızlığını geliştirmeye ve öğretim deneyimi kazanmaya odaklanır. Doktora sonrası pozisyonlar genellikle 2-3 yıl sürmekte ve sıklıkla uluslararası deneyim içermektedir. Öğretim görevlisi pozisyonları ise 4-6 yıllık tenure-track rolleridir ve net terfi yolları sunmaktadır.

3. Öğretim Üyesi (Universitetslektor) / Araştırmacı (Forskare): Kariyerin orta aşamasıdır. Öğretim üyesi, araştırma, öğretim ve danışmanlık sorumluluklarını birleştiren kalıcı bir pozisyondur. Araştırmacı ise öncelikle araştırmaya odaklanan, genellikle dış fonlarla finanse edilen ve süresi sınırlı bir roldür.

4. Profesör (Professor): İsveç akademik sistemindeki en yüksek pozisyondur. Profesörler, alanlarında lider konumundadır ve ileri düzey araştırma, öğretim, danışmanlık ve akademik liderlik sorumluluklarına sahiptir. Bu pozisyonlar kalıcıdır ve kaliteyi, uluslararası hareketliliği ve çeşitliliği teşvik etmek için genellikle açık ilan edilmektedir.

4.2 Docent (Doçent) Unvanı

İsveç akademik sisteminde “docent” (doçent) unvanı, doktora derecesinden daha yüksek bir bilimsel yeterlilik seviyesini göstermekte olup, doktora ve profesörlük arasında önemli bir basamak olarak kabul edilmektedir. Bu unvan, adayın doktora sonrası bağımsız araştırma yeteneğini, öğretim yeterliliğini ve alanında bir genişleme ve derinleşme sağladığını kanıtlamasını gerektirmektedir.

Docent unvanı, ulusal düzeyde değil, her üniversite tarafından bağımsız olarak verilmektedir. Bu durum, üniversiteler arasında önemli farklılıklara yol açmaktadır. Bazı üniversiteler, bilimsel yayınların bir, iki veya üç teze eşdeğer olmasını gerektirebilirken, diğerlerinde gereken öğretim deneyimi veya toplumsal etkileşim miktarı değişebilmektedir.

Docent unvanına sahip olmak, doktora öğrencilerinin ana danışmanı olabilmek ve bir doktora sınav kurulunda yer alabilmek için gereklidir. Ayrıca, birçok üniversitede profesörlük pozisyonlarına başvurmak için docent unvanı bir ön koşul olarak aranmaktadır. Docent başvuruları genellikle diğer üniversitelerden dış uzmanlar tarafından değerlendirilmekte olup, bu durum üniversiteler arasında bir ölçüde uyum sağlamaktadır.

5. Uluslararası Değerlendirmeler ve Performans Göstergeleri

5.1 PISA Performansı: Yükseliş ve Düşüş

İsveç'in PISA'daki performansı, son yirmi yılda önemli dalgalanmalar göstermiştir. 2000 yılındaki güçlü başlangıcın ardından, İsveç 2012 yılına kadar tüm alanlarda OECD ortalamasının altına düşerek keskin bir düşüş yaşamıştır. Bu düşüş, İsveç eğitim sisteminde bir "kriz" olarak nitelendirilmiş ve kapsamlı reformlara yol açmıştır.

PISA 2022 sonuçlarına göre İsveç, matematikte 482, okumada 487 ve fen bilimlerinde 494 puan almıştır. Bu puanlar, İsveç'in OECD ortalamasına yakın ancak onun altında bir performans gösterdiğini ortaya koymaktadır. Özellikle matematik alanında, İsveç'in puanı Estonya, Finlandiya ve diğer İskandinav ülkelerinin gerisinde kalmıştır.

PISA araştırmaları ayrıca, İsveç'te okul performansı ile öğrencilerin sosyoekonomik ve göçmen kökenleri arasındaki ilişkinin güçlü olduğunu göstermektedir. Bu durum, eğitim sisteminin fırsat eşitliği hedefine ulaşmakta zorlandığını göstermektedir.

5.2 Eğitime Bakış 2025 (Education at a Glance)

OECD'nin 2025 Eğitime Bakış raporu, İsveç eğitim sistemine ilişkin bazı önemli veriler sunmaktadır. Rapora göre, İsveç'te ilköğretimde öğrenciler yılda 709 saat, alt ortaöğretimde ise 878 saat zorunlu eğitim almaktadır. Bu rakamlar, İsveç'in zorunlu eğitim süresi açısından OECD ortalamasına yakın olduğunu göstermektedir.

6. Eğitimde Eşitsizlik: Bilimsel Literatürün Bulguları

İsveç eğitim sistemi, tarihsel olarak eşitlikçi bir sistem olarak tanımlanmasına rağmen, bilimsel literatür son yıllarda eğitim eşitsizliklerinin arttığını göstermektedir. Bu eşitsizlikler, sosyoekonomik arka plan, göçmen köken ve okul ayrışması gibi çeşitli faktörler tarafından şekillendirilmektedir.

6.1 Sosyoekonomik Arka Plan ve Okul Performansı

Sosyoekonomik arka plan ile eğitimsel başarı arasındaki ilişki, İsveç eğitim sisteminin en belirleyici eşitsizlik kaynaklarından biridir. Göteborg Üniversitesi'nden Deborah Siebecke'nin doktora tezi, 2000'den 2018'e kadar olan dönemde, sosyoekonomik olarak dezavantajlı öğrenci nüfusuna sahip okulların sayısının azaldığını ortaya koymaktadır.

Araştırma, sosyoekonomik zorluklara rağmen iyi sonuçlar elde eden okulların sayısında “belirgin bir azalma” olduğunu göstermektedir. Bu bulgu, eğitimde fırsat eşitliğinin zayıfladığına işaret etmektedir. Siebecke'nin araştırması ayrıca, öğretmen desteği alan öğrencilerin daha yüksek başarı elde etme eğiliminde olduğunu ve zorbalığa maruz kalmanın daha düşük akademik performansla ilişkili olduğunu göstermektedir.

6.2 Göçmen Kökenli Öğrencilerin Performansı

Göçmen kökenli öğrenciler, İsveç eğitim sisteminde en dezavantajlı gruplardan biridir. 2025 yılında yayınlanan kapsamlı bir araştırma, 1994-2004 yılları arasında doğan 829.787 çocuğun verilerini analiz ederek, ikinci nesil göçmen çocuklar ile göçmen olmayan çocuklar arasındaki okul performansı farkını incelemiştir.

Araştırma, mevcut farkın, ebeveyn eğitimi ve mahalle sosyoekonomik durumunun yanı sıra ebeveyn zihinsel bozuklukları ile açıklandığını göstermektedir. Düzeltilmemiş model, her iki cinsiyet için de göçmenlik statüsüne göre okul performansındaki mevcut farkta artan bir eğilim olduğunu göstermiştir. Düzeltilmiş modelde, artan eğilim erkekler arasında devam etmiş ve kısmen ebeveyn eğitimi ve mahalle sosyoekonomik durumuna atfedilmiştir.

Araştırma, sosyoekonomik eşitsizliklerin ve ebeveyn zihinsel bozukluklarının etkilerini azaltma çabalarının yanı sıra, okullarda ikinci nesil göçmen çocuklara ekstra destek sağlanması gerektiği sonucuna varmaktadır.

6.3 Okul Ayrışması ve Eşitsizlik

Okul ayrışması, İsveç'te eğitim eşitsizliğini artıran bir diğer önemli faktördür. Araştırmalar, düşük başarılı okul arkadaşlarına maruz kalmanın, tüm sosyoekonomik geçmişlerden gelen öğrencilerin akademik kararlarını etkilediğini göstermektedir. Yüksek oranda düşük başarılı okul arkadaşına sahip olmak, hem yüksek hem de düşük sosyoekonomik statüdeki çocukların akademik yönelimini olumsuz etkilemektedir. Bu bulgular, daha az ayrışmış bir okul ortamının tüm öğrenciler için faydalı olabileceğini düşündürmektedir.

7. Göçmen Öğrencilerin Entegrasyonu

İsveç, son yıllarda önemli sayıda göçmen ve mülteciye ev sahipliği yapmıştır. Bu durum, eğitim sistemine yeni gelen öğrencilerin entegrasyonu konusunda önemli zorluklar yaratmaktadır.

7.1 İsveççeyi İkinci Dil Olarak Öğrenme Kursları

Göçmenlere yönelik İsveçce kursları (sfi - Svenska för invandrare), entegrasyonun temel taşlarından biridir. Ancak, bu kursların yüksek bırakma oranları ve düşük tamamlama oranları, hükümeti harekete geçirmiştir. Eylül 2025'te hükümet, sfi eğitimine katılım hakkını üç yıl ile sınırlayan bir yasa teklifini onaylamıştır. Bu karar, eğitimin daha verimli hale getirilmesini ve daha fazla kişinin İsveççeyi hızlı bir şekilde öğrenmesini amaçlamaktadır.

Hükümet, İsveççe bilgisinin entegrasyon için anahtar olduğunu ve iş bulma, eğitim alma ve topluma katılım için çok önemli olduğunu vurgulamaktadır. Ancak, eğitimciler ve öğrenciler, üç yıllık sürenin, özellikle daha önce hiç eğitim almamış kişiler için gerçekçi olmadığı konusunda uyarılarda bulunmaktadır.

7.2 Hazırlık Sınıfları

İsveç'e yeni gelen öğrenciler için hazırlık sınıfları (förberedelseklass) bulunmaktadır. Bu sınıflarda öğrencilere İsveççe ve diğer dersler öğretilmekte olup, amaç mümkün olan en kısa sürede normal bir sınıfa geçmelerini sağlamaktır. Program, öğrencinin yaşına, ana diline ve önceki bilgilerine bağlı olarak değişmektedir. Bir öğrencinin hazırlık sınıfına devam edip etmeyeceğine okul müdürü karar vermektedir.

7.3 Yeni Gelen Öğrencilerin Değerlendirilmesi

İsveç'e 6-18 yaşları arasında gelen ve başka bir ülkede okula devam etmiş çocuklar, okul personeli tarafından değerlendirilmektedir. Bu değerlendirme, çocuğun yaşını, önceki bilgilerini ve kişisel koşullarını dikkate almakta olup, çocuğun hangi sınıf ve yıla yerleştirileceğine karar vermede kullanılmaktadır. Değerlendirme sırasında her zaman bir tercüman veya çocuğun ana dilini konuşan bir öğretmen bulunmaktadır.

8. Öğretmen Eğitimi ve Niteliği

İsveç eğitim sisteminin en önemli yapısal sorunlarından biri, öğretmen açığı ve öğretmenlik mesleğinin azalan cazibesidir. Bu sorun, özellikle fen bilimleri, matematik ve mesleki eğitim alanlarında daha da belirgindir.

8.1 Öğretmen Sertifikasyon Sistemi ve Başarısızlığı

İsveç, 2011 yılında öğretmenlik mesleğini daha çekici hale getirmek, öğretim kadrosunun kalitesini artırmak ve öğrenciler için yasal güvenliği sağlamak amacıyla bir öğretmen sertifikasyon sistemi getirmiştir. Ancak, İsveç Ulusal Denetim Ofisi (Riksrevisionen) tarafından Mayıs 2025'te yayınlanan bir denetim raporu, bu sistemin amaçlanan sonuçlara ulaşamadığını ortaya koymuştur.

Raporun temel bulguları şunlardır:

- **Yüksek Niteliksiz Öğretmen Sayısı:** Halihazırda, tam zamanlı eşdeğer olarak yaklaşık **30.000 öğretmen**, yürüttükleri öğretim için nitelikli değildir.
- **Düşük Nitelikli Öğretmen Oranı:** Örneğin, zihinsel engelli öğrencilere yönelik okul türlerinde, öğretmenlerin beşte birinden azı yürüttükleri öğretim için niteliklidir.
- **Yetersiz Uygunluk Kontrolleri:** Sertifikasyon sisteminin bir parçası olarak, Ulusal Eğitim Ajansı, öğretmenlerin sabıka kaydı kontrolünü veya başka bir uygunluk değerlendirmesini yapmamaktadır.
- **Suçlu Öğretmenler:** Raporda, nispeten yakın zamanda ciddi suçlardan hüküm giymiş sertifikalı öğretmenlerin olduğu gösterilmektedir. Bu öğretmenlerin hâlâ çalışıyor olmasının nedeni, mahkemelerin Okullar Müfettişliğine kararı bildirmemiş olması, işverenin sabıka kaydını kontrol etmemiş olması veya öğretmenin karara rağmen uygun bulunması olabilir.

Rapor, hükümete sertifikasyon gerekliliğinden muafiyetleri düzenli olarak değerlendirmesini, Ulusal Eğitim Ajansına sabıka kaydı kontrolü yapma yetkisi vermesini ve uygun olmayan ve beceriksiz öğretmenlerin rapor edilmesi için gereklilikler getirmesini önermektedir.

8.2 Öğretmen Açığı ve Gelecek Projeksiyonları

Öğretmen açığı, İsveç okulları için ciddi bir tehdit olmaya devam etmektedir. Ulusal Eğitim Ajansı'nın son tahminine göre, **2038 yılına kadar nitelikli öğretmen ve okul öncesi öğretmeni açığının yaklaşık 10.600 olması beklenmektedir**. Açık, özellikle 7-9. sınıflardaki branş öğretmenleri ve mesleki eğitim öğretmenleri için akuttur; ayrıca okul öncesi ve 4-6. sınıflardaki öğretmenler için de bir açık öngörülmektedir.

Öğretmen açığının nedenleri ve çözümleri konusunda farklı paydaşların farklı görüşleri bulunmaktadır. Frontiers in Education dergisinde 2025 yılında yayınlanan bir araştırma, öğretmenler, okul müdürleri, sendikalar ve diğer paydaşlar arasında sorunun tanımı ve çözüm önerileri konusunda önemli farklılıklar olduğunu ortaya koymaktadır. Araştırma, öğretmen açığının “kötü huylu bir sorun” (wicked problem) olarak tanımlanması gerektiğini ve koordineli çabaların gerekliliğini vurgulamaktadır.

9. Son Yasal Reformlar ve Gelecek Perspektifi

İsveç eğitim sistemi, son yıllarda bir dizi önemli reform ve girişime sahne olmuştur. Bu girişimlerin temel hedefleri, eğitimde eşitsizlikleri azaltmak, öğrencilerin temel becerilerini iyileştirmek, okul disiplinini güçlendirmek, dijitalleşmeyi teşvik etmek ve öğretmen açığını kapatmaktır.

9.1 2026 Bütçesi ve Okul Reformları

Eylül 2025'te hükümet, 2026 bütçesinde eğitime rekor düzeyde 4,3 milyar kronluk bir kaynak ayırdığını duyurmuştur. Bu bütçe kapsamında hayata geçirilmesi planlanan reformlar şunlardır:

- **Yeni Müfredat ve Not Sistemi:** Yeni müfredatlar, yeniden düzenlenmiş bir not sistemi ile birlikte uygulanacaktır. Not sistemi, daha iyi performans yansıtması için en düşük F notunu sayısal bir ölçekle değiştirecek ve 10 basamaklı bir ölçek getirmeyi planlamaktadır. Bu değişiklikle birlikte, başarısız not için katı bir eşik olmayacak ve başarısız olan öğrenciler yine de seviyelerini gösteren bir puan alacaktır.
- **Öğretmen Yetkisinin Artırılması:** Öğretmenler, gözaltı cezası verme ve rahatsız edici öğrencileri uzaklaştırma konusunda daha fazla yetkiye sahip olacaktır. Sonbahar 2026'dan itibaren zorunlu "sonuç planları" ve "beklenti belgeleri" uygulanacaktır.
- **Cep Telefonu Yasağı:** Tüm okul günü boyunca cep telefonu kullanımına yönelik ulusal bir yasak 2026 yılında yürürlüğe girecektir.
- **Güçlendirilmiş Öğretmen Eğitimi:** Öğretmen eğitimi daha fazla kaynak, daha yüksek giriş standartları ve okuryazarlık ile bilişsel bilime daha güçlü bir odaklanma alacaktır. İş entegreli eğitim 2032 yılına kadar uzatılacaktır.
- **Öğrenci Sağlığı Hizmetleri ve Okul Güvenliği:** Paket, öğrenci sağlığı hizmetlerini ve okul güvenliğini de güçlendirmektedir.

9.2 Dijital Dönüşüm ve Yapay Zeka

İsveç, dijitalleşme konusunda diğer birçok Avrupa ülkesinin önünde olmasına rağmen, eğitimde yapay zeka (YZ) entegrasyonu konusunda hâlâ önemli adımlar atmaktadır.

Ulusal Araştırma Okulları: İsveç Araştırma Konseyi, öğretmen eğitimcileri için on iki ulusal araştırma okuluna fon sağlamıştır. KTH, bu okullardan ikisinde YZ'ye odaklanmakta ve öğretmen eğitimcilerinin YZ teknolojilerini anlamalarına, kullanmalarına ve eleştirel bir şekilde değerlendirmelerine yardımcı olmayı amaçlamaktadır.

AI-Proof Eğitim: Linköping Üniversitesi, tüm çalışma programlarını ve derslerini "AI-proof" hale getirmek için yeni bir eylem planı başlatmıştır. Bu plan, yapay zeka elçileri atamayı, öğretmen becerilerini geliştirmeyi ve yeni öğretim biçimlerini test etmeyi içermektedir. Üniversite, “AI, öğrencileri bilgiden mahrum bırakan bir kısayol olarak değil, öğrenmeyi artıran güçlü bir araç olarak kullanılmalıdır” ilkesini benimsemiştir.

9.3 Gelecek Zorluklar

İsveç eğitim sistemi, önümüzdeki yıllarda bir dizi önemli zorlukla karşı karşıyadır:

1. **Eşitsizliklerle Mücadele:** Sosyoekonomik arka plan ile akademik başarı arasındaki güçlü ilişkiyi kırmak, okul ayrışmasını azaltmak ve dezavantajlı öğrencilere yönelik hedefli destek programlarını güçlendirmek.
2. **Öğretmen Açığının Kapatılması:** Öğretmenlik mesleğini daha cazip hale getirmek, maaşları iyileştirmek, iş yükünü azaltmak, özellikle dezavantajlı bölgelere nitelikli öğretmen çekmek ve sertifikasyon sistemini iyileştirmek.
3. **Göçmen Öğrencilerin Entegrasyonu:** Dil desteğini güçlendirmek, sfi kurslarının etkinliğini artırmak, kültürel duyarlılığı geliştirmek ve ayrımcılıkla mücadele etmek.

4. **Dijital Dönüşüm:** Öğretmenlerin dijital okuryazarlığını artırmak, YZ'nin eğitimde etik ve etkili kullanımını teşvik etmek ve dijital uçurumu kapatmak.
5. **Okul Disiplini ve Güvenliği:** Yeni disiplin önlemlerinin etkili bir şekilde uygulanmasını sağlamak, zorbalıkla mücadele etmek ve tüm öğrenciler için güvenli bir öğrenme ortamı yaratmak.
6. **PISA Performansını İyileştirme:** Özellikle okuma ve matematik alanlarındaki temel becerileri iyileştirmek için kapsamlı ve kanıta dayalı politikalar geliştirmek.

10. Sonuç

İsveç eğitim sistemi, evrensel erişim, eğitimde fırsat eşitliği ve yüksek kalite hedeflerine uzun süredir bağlı olan bir sistemdir. Anaokulundan doktora düzeyine kadar, sistem yapısal olarak sağlam bir temele oturmuş ve tüm vatandaşlara ücretsiz eğitim sunmaktadır. Bağımsız okul sistemi (friskola) ve okul seçme özgürlüğü, eğitimde rekabeti ve çeşitliliği teşvik etmeyi amaçlayan benzersiz özelliklerdir.

Ancak, bilimsel literatürün ve uluslararası değerlendirmelerin açıkça gösterdiği gibi, İsveç eğitim sistemi son yıllarda ciddi zorluklarla karşı karşıya kalmıştır. PISA'daki performans düşüşü, artan eğitim eşitsizlikleri, okul ayrışması, öğretmen açığı ve göçmen öğrencilerin entegrasyonu, sistemin en acil sorunları arasında yer almaktadır.

Öğretmen sertifikasyon sisteminin başarısızlığı ve yaklaşık 30.000 niteliksiz öğretmenin varlığı, eğitim kalitesi için ciddi bir tehdit oluşturmaktadır. Öğretmen açığının 2038 yılına kadar 10.600'e ulaşmasının beklendiği düşünüldüğünde, bu sorunun çözümü için acil ve kapsamlı önlemlere ihtiyaç duyulduğu açıktır.

2026 bütçesi kapsamında duyurulan reformlar (yeni müfredat, yeniden düzenlenmiş not sistemi, öğretmen yetkisinin artırılması, cep telefonu yasağı ve güçlendirilmiş öğretmen eğitimi), bu sorunları ele almak için umut verici adımlar olarak değerlendirilebilir. Dijital dönüşüm ve yapay zeka alanındaki girişimler de (ulusal araştırma okulları ve AI-proof eğitim), İsveç'in geleceğin eğitimine hazırlanma çabalarını yansıtmaktadır.

Ancak, bu reformların başarısı, yalnızca yasal metinlere ve bütçe tahsislerine değil, aynı zamanda bunların etkili bir şekilde uygulanmasına, tüm paydaşların aktif katılımına, öğretmen eğitiminin niteliğinin artırılmasına ve toplumsal yapıdaki daha derin eşitsizliklerin ele alınmasına bağlıdır.

İsveç'in eğitimde karşı karşıya olduğu en büyük zorluk, bir yandan eğitimde fırsat eşitliği ve evrensel erişim gibi temel ilkeleri korurken, diğer yandan artan eşitsizlikleri azaltmak, düşen performansı toparlamak ve öğretmen açığını kapatmaktır. Bu dengeyi sağlamak, sadece eğitim politikalarında teknik iyileştirmeler yapmayı değil, aynı zamanda toplumsal yapıdaki daha derin eşitsizlikleri de ele almayı gerektirmektedir. Eğitim sisteminin daha kapsayıcı, adil ve yüksek performanslı hale getirilmesi, İsveç'in gelecekteki refahı, sosyal uyumu ve demokratik istikrarı için hayati önem taşımaktadır.

Kaynakça

1. Informationsverige.se. (2025). *The Swedish education system*. https://www.informationsverige.se/en/om-sverige/att-bilda-familj-och-leva-med-barn-i-sverige/det-svenska-skolsystemet.html
2. sweden.se. (2026). *The Swedish school system*. https://sweden.se/life/society/the-swedish-school-system
3. Xinhua. (2025). *Sweden unveils record education budget, sweeping school reforms*. https://english.news.cn/20250917/3dc2c431c98a47bf8b75ddb57d8c059b/c.html
4. Radio Sweden. (2026). *Sweden plans to scrap 'F' grades in school*. https://www.sverigesradio.se/artikel/sweden-plans-to-scrap-f-grades-in-school
5. Lund University. (2026). *Academic career paths at Lund University*. https://www.lunduniversity.lu.se/about-university/work-us/careers-lund-university/working-academic-roles/academic-career-paths-lund-university
6. Tidningen Curie. (2024). *Vägen till docent – stor skillnad mellan lärosätena*. https://www.tidningencurie.se/nyheter/vagen-till-docent---stor-skillnad-mellan-larosatena
7. World Population Review. (2026). *PISA Scores by Country 2026*. https://worldpopulationreview.com/country-rankings/pisa-scores-by-country
8. University of Gothenburg. (2026). *Fewer schools enable pupils from disadvantaged backgrounds to achieve strong results*. https://www.gu.se/en/news/fewer-schools-enable-pupils-from-disadvantaged-backgrounds-to-achieve-strong-results
9. Frontiers in Public Health. (2025). *School performance gap between non-immigrant and second-generation immigrant children in Sweden—time trends and contributing factors*. https://pmc.ncbi.nlm.nih.gov/articles/PMC11802443/
10. Regeringskansliet. (2025). *Ett steg närmare skärpta krav i sfi*. https://www.regeringen.se/pressmeddelanden/2025/09/ett-steg-narmare-skarpta-krav-i-sfi/
11. Radio Sweden. (2025). *Government approves time limit for SFI – students can only study Swedish for three years*. https://www.sverigesradio.se/artikel/government-approves-time-limit-for-sfi-students-can-only-study-swedish-for-three-years
12. Swedish National Audit Office. (2025). *Unqualified and unsuitable teachers in schools – despite teacher certification*. https://www.riksrevisionen.se/en/news-archive/nyhetsarkiv-eng/2025-05-28-unqualified-and-unsuitable-teachers-in-schools---despite-teacher-certification.html
13. Frontiers in Education. (2025). *The teacher shortage in Sweden: an unexplored area with various views on causes and solutions*. https://www.frontiersin.org/journals/education/articles/10.3389/feduc.2025.1633409/full

14. KTH. (2025). *KTH in three new national research schools for teacher educators*. https://www.kth.se/en/itm/nyheter/kth-i-tre-nya-nationella-forskarskolor-for-lararutbildare-1.1440854

15. Linköping University. (2025). *Linköping University to AI-proof its study programmes and courses*. https://liu.se/en/news-item/liu-to-ai-proof-its-study-programmes-and-courses

---

Ekler

EK A: İsveç Eğitim Sisteminin Yapısal Şeması

- **1-5 yaş:** Anaokulu (Förskola) - Zorunlu değil, sübvansiyonlu
- **6 yaş:** Okul Öncesi Sınıf (Förskoleklass) - Zorunlu
- **7-16 yaş:** Zorunlu Okul (Grundskola) - Zorunlu
    - 7-9 yaş: Lågstadiet (1-3. sınıflar)
    - 10-12 yaş: Mellanstadiet (4-6. sınıflar)
    - 13-16 yaş: Högstadiet (7-9. sınıflar)
- **16-19 yaş:** Ortaöğretim (Gymnasieskola) - Zorunlu değil
    - 6 yükseköğretim hazırlık programı
    - 12 mesleki program
    - 4 temel program
- **19+ yaş:** Yükseköğretim (Högskola/Universitet)
    - Lisans (Kandidatexamen) - 3 yıl
    - Yüksek Lisans (Masterexamen) - 1-2 yıl
    - Doktora (Doktorsexamen) - 4 yıl

EK B: Akademik Unvanların Hiyerarşisi (İsveç)

1. Doktora Öğrencisi (Doktorand)
2. Doktora Sonrası Araştırmacı / Öğretim Görevlisi (Postdoktor / Biträdande Universitetslektor)
3. Docent (Doçent) - Doktora sonrası yeterlilik unvanı
4. Öğretim Üyesi / Araştırmacı (Universitetslektor / Forskare)
5. **Profesör (Professor) - EN YÜKSEK UNVAN**

EK C: Zorunlu Eğitim Yaşları

Eğitim Kademesi	Yaş Aralığı	Zorunluluk
Okul Öncesi Sınıf	6	Zorunlu
Zorunlu Okul	7-16	Zorunlu
Ortaöğretim	16-19	Zorunlu değil
Yükseköğretim	19+	Zorunlu değil

EK D: Temel Performans Göstergeleri (PISA 2022)

Gösterge	İsveç	OECD Ortalaması
Matematik (Ortalama Puan)	482	472
Okuma (Ortalama Puan)	487	476
Fen Bilimleri (Ortalama Puan)	494	485
Genel Sıralama	30.	-
Niteliksiz Öğretmen Sayısı	~30.000 (tam zamanlı eşdeğer)	-

EK E: Ortaöğretim Programları Dağılımı

Program Türü	Sayı
Yükseköğretim Hazırlık Programları	6
Mesleki Programlar	12
Temel Programlar	4
Toplam Ulusal Program	**18**

Bu rapor, İsveç eğitim sisteminin okul öncesinden en yüksek akademik unvana kadar tüm kademelerini kapsamlı bir şekilde analiz etmeyi amaçlamıştır. Raporda belirtilen bulgular, uluslararası hakemli dergilerde yayımlanmış bilimsel çalışmalara, OECD verilerine, İsveç hükümetinin resmi yayınlarına ve İsveç eğitim sistemi üzerine yapılmış güncel araştırmalara dayanmaktadır. Sistemin dinamik yapısı ve sürekli reform süreci göz önüne alındığında, bu raporun belirli bir zaman dilimindeki durumu yansıttığı ve güncel gelişmeler için sürekli güncellenmesi gerektiği unutulmamalıdır.

Norveç Eğitim Sisteminin Yapısal ve İşlevsel Analizi

Okul Öncesinden Akademik Zirveye Bilimsel Literatür Işığında Kapsamlı Bir İnceleme

---

1. Giriş

Norveç eğitim sistemi, eşitlik ilkesine dayalı yapısı, evrensel erişim hakkı ve son yıllarda PISA'daki performans düşüşüyle uluslararası eğitim literatüründe kendine özgü bir konuma sahiptir. Yaklaşık 5,5 milyon nüfusuyla İskandinavya'nın önemli bir ülkesi olan Norveç, eğitim politikalarını merkezi hükümet ile 356 belediye ve 11 ilçe (fylke) arasında paylaştırılmış bir yetki yapısıyla yürütmektedir. Norveç eğitim sisteminin temel ilkeleri şunlardır: eğitimde eşitlik, herkes için uyarlanmış eğitim, yaşam boyu öğrenme ve eğitimin her kademesinde kamu finansmanı.

Zorunlu eğitim 10 yıl sürmekte olup, 7 yıllık ilkokul (barneskole) ve 3 yıllık alt ortaokul (ungdomsskole) eğitimini kapsamaktadır. Çocuklar, 6 yaşını doldurdukları yıl okula başlamaktadır. Zorunlu eğitimin tamamlanmasının ardından, öğrenciler üç yıllık ortaöğretime (videregående opplæring) devam etme hakkına sahiptir. Norveç'te eğitim, anaokulundan yükseköğretime kadar büyük ölçüde ücretsizdir ve eşitlik ilkesine dayanmaktadır.

Bu rapor, Norveç eğitim sistemini okul öncesinden en yüksek akademik unvana (profesör) kadar tüm kademeleriyle birlikte, uluslararası hakemli dergilerde yayımlanmış bilimsel çalışmaların, OECD ve Eurydice gibi uluslararası kuruluşların verilerinin ve güncel eğitim politikası belgelerinin bulgularına dayanarak kapsamlı bir şekilde analiz etmeyi amaçlamaktadır.

2. Eğitim Sisteminin Yasal ve Yönetsel Çerçevesi

Norveç eğitim sistemi, 1998 tarihli Eğitim Yasası (Opplæringslova) ve 2005 tarihli Anaokulu Yasası (Barnehageloven) ile düzenlenmektedir. Yasa, ilk ve ortaöğretim ile üst ortaöğretim eğitimini kapsamakta olup, tüm çocukların eğitim hakkını ve yükümlülüğünü tanımlamaktadır.

2.1 Yönetişim Yapısı: Merkeziyetçilik ve Yerelleşme Arasında Bir Denge

Norveç eğitim sistemi, merkezi hükümetin ulusal hedefleri, müfredatı ve değerlendirme sistemlerini belirlediği, belediyelerin ve ilçelerin ise okulların işletilmesinden sorumlu olduğu hibrit bir yapıya sahiptir.

Ulusal düzeyde, Eğitim ve Araştırma Bakanlığı (Kunnskapsdepartementet) eğitim sisteminin genel çerçevesini belirleyen yasa ve düzenlemelerden sorumludur. Norveç Eğitim Müdürlüğü (Utdanningsdirektoratet), ulusal müfredatı (Kunnskapsløftet - LK20) geliştirir, eğitim kalitesini izler ve istatistikler üretir. Okul denetimleri ise Norveç Eğitim Müfettişliği (Statens utdanningskontor) tarafından gerçekleştirilmektedir.

Yerel düzeyde, belediyeler (kommuner) ilkokul ve alt ortaokulların işletilmesinden, ilçeler (fylker) ise ortaöğretim okullarının işletilmesinden sorumludur. Norveç eğitim sisteminin en önemli özelliklerinden biri, **yerel yönetimlere tanınan geniş özerkliktir**. Belediyeler, okul binalarının bakımı, öğretmen istihdamı ve yerel müfredat uyarlamaları gibi konularda önemli yetkilere sahiptir.

2.2 Eğitimin Finansmanı

Norveç eğitim sistemi, ağırlıklı olarak vergilerle finanse edilmekte olup, anaokulundan yükseköğretime kadar eğitim büyük ölçüde ücretsizdir. Belediyeler ve ilçeler, eğitim harcamalarının önemli bir kısmını karşılamaktadır. 2025 yılında, hükümet eğitime ek kaynak ayırmış ve özellikle ulusal test sistemini yeniden düzenleme, cep telefonu yasağı getirme ve fiziksel aktiviteyi artırma gibi reformları finanse etmiştir.

2.3 Ulusal Müfredat: Kunnskapsløftet (LK20)

Norveç'in ulusal müfredatı olan "Kunnskapsløftet" (Bilgi Yükselişi), ilk ve ortaöğretimin tüm kademeleri için kalite çerçevesini belirlemektedir. Müfredat, Temel Müfredat (Overordnet del), disiplin müfredatları (Læreplaner i fag) ve yeterlilik hedefleri (Kompetansemål) olmak üzere üç ana bölümden oluşmaktadır. LK20, disiplinlerarası temalara (halk sağlığı ve yaşam becerileri, demokrasi ve vatandaşlık, sürdürülebilir kalkınma) ve derinlemesine öğrenmeye (dybdelæring) büyük önem vermektedir.

3. Eğitim Kademeleri: Okul Öncesinden Yükseköğretime

Norveç eğitim sistemi, beş ana kademeden oluşmaktadır: anaokulu (barnehage), ilkokul (barneskole), alt ortaokul (ungdomsskole), ortaöğretim (videregående opplæring) ve yükseköğretim (høyere utdanning).

3.1 Okul Öncesi Eğitim (Barnehage, 0-6 yaş)

Norveç'te okul öncesi eğitim, "barnehage" olarak adlandırılmakta olup, 0-6 yaş arası çocukları kapsamaktadır. Tüm çocukların bir yaşından itibaren anaokuluna gitme hakkı vardır. Belediyeler, bu hakkın yerine getirilmesinden sorumlu olup, kamu ve özel anaokulları için koordineli bir kabul süreci yürütmektedir. Hükümet, anaokulu için azami bir veli katkı payı belirlemiş olup, düşük gelirli aileler için bu ücret azaltılmaktadır.

Bilimsel Bulgular: Oslo Üniversitesi'nden Profesör Henrik Daae Zachrisson liderliğindeki 100.000 çocuk üzerinde yapılan bir araştırma, erken yaşta anaokuluna başlamanın, özellikle düşük gelirli veya kısa eğitimli ailelerden gelen çocuklar için uzun vadeli olumlu etkileri olduğunu ortaya koymuştur. Araştırma, erken başlayan çocukların bilgiyi organize etme, problem çözme ve duygularını düzenleme gibi temel becerileri serbest oyun yoluyla öğrendiklerini ve bu avantajın Norveç'te 16 yaşına kadar sürdüğünü göstermektedir.

Norveç'te 3-5 yaş arası çocukların %97'si tam zamanlı anaokuluna devam etmektedir. Daha yüksek kaliteli ECEC'ye devam, test puanları gibi faydalı akademik sonuçlarla ilişkilendirilse de, etkilerin kalıcılığı konusunda akademik tartışmalar devam etmektedir.

3.2 İlkokul (Barneskole, 1-7. Sınıf, 6-13 yaş)

Norveç'te ilkokul eğitimi, 7 yıl sürmekte olup, çocuklar 6 yaşını doldurdukları yıl başlamaktadır. İlkokul, tüm öğrenciler için ortak bir müfredat sunar ve temel akademik becerilerin (okuma, yazma, matematik) yanı sıra sosyal ve duygusal gelişimi hedefler. Eğitim, uyarlanmış eğitim (tilpasset opplæring) ilkesine dayanmaktadır; bu, öğretimin her öğrencinin yetenek ve ihtiyaçlarına göre uyarlanması gerektiği anlamına gelir.

3.3 Alt Ortaokul (Ungdomsskole, 8-10. Sınıf, 13-16 yaş)

Alt ortaokul, 3 yıl süren zorunlu eğitimin son aşamasıdır. Bu kademede öğrenciler, zorunlu derslerin yanı sıra seçmeli dersler de alabilmektedir. Öğrenciler, çalışma hayatı konusu (arbeidslivsfag), yabancı dil veya

İngilizce uzmanlığı arasında seçim yapmak zorundadır. Alt ortaokulun sonunda, öğrenciler ortaöğretime geçiş için gerekli olan notları alırlar.

3.4 Ortaöğretim (Videregående Opplæring, 16-19 yaş)

Zorunlu eğitimi tamamlayan öğrenciler, üç yıllık ortaöğretime devam etme hakkına sahiptir. Bu eğitim hakkı, öğrencinin 24 yaşına geldiği okul yılının sonuna kadar geçerlidir. Ortaöğretim, iki ana yoldan oluşmaktadır: akademik yol (studieforberedende utdanningsprogram) ve mesleki eğitim yolu (yrkesfaglige utdanningsprogram).

Akademik Yol: Öğrencileri yükseköğretime hazırlamayı amaçlayan programlardır. Genel çalışmalar, işletme, sanat ve spor gibi alanları içermektedir.

Mesleki Eğitim Yolu: Öğrencileri doğrudan işgücü piyasasına hazırlamayı hedefleyen programlardır. İnşaat, elektrik, sağlık ve çocuk gelişimi gibi çeşitli alanlarda sunulmaktadır.

3.5 Yükseköğretim (Høyere Utdanning)

Norveç yükseköğretim sistemi, Bologna Süreci ile tamamen uyumlu olup üç döngüden oluşmaktadır: lisans (bachelor), yüksek lisans (master) ve doktora (ph.d.). Norveç'te sekiz üniversite, dokuz uzmanlaşmış üniversite kurumu ve 22 üniversite koleji bulunmaktadır. Yükseköğretim kurumları, ağırlıklı olarak kamu tarafından finanse edilmekte olup, öğrencilerden öğrenim ücreti alınmamaktadır (sadece küçük bir dönemlik ücret alınır).

Lisans (Bachelor): Genellikle üç yıl süren lisans programları, 180 AKTS kredisinden oluşmaktadır. Programa kabul için ortaöğretim diploması (vitnemål fra videregående skole) gereklidir.

Yüksek Lisans (Master): İki yıl süren yüksek lisans programları, 120 AKTS kredisinden oluşmaktadır.

Doktora (Ph.d.): Üç yıl süren doktora programları, orijinal bir araştırma projesinin tamamlanmasını ve bir tez yazılmasını içermektedir.

4. Mesleki Eğitim ve Öğretim (VET) Sistemi

Norveç'te ortaöğretim düzeyindeki öğrencilerin yarıdan fazlası mesleki eğitim ve öğretim (VET) programlarını seçmektedir. VET programları, tipik olarak "2+2" modelini takip etmektedir: iki yıl okul temelli eğitim ve iki yıl çıraklık (işyerinde eğitim). Öğrenciler, 10 farklı mesleki eğitim program alanı arasından seçim yapabilmektedir.

Norveç VET sistemi, okul temelli eğitim ve çıraklık eğitiminin bir kombinasyonu olan bir "hibrit model" olarak karakterize edilebilir. Sistemin yönetişimi üçlü bir yapıya dayanmaktadır: hükümet, işverenler ve sendikalar ortaklaşa karar alma süreçlerine katılmaktadır. Finansman ağırlıklı olarak kamu tarafından sağlanmakta olup, öğrenciler için öğrenim ücreti bulunmamakta, çıraklar ve eğitim firmaları için kapsamlı destek sağlanmaktadır.

Bilimsel Bulgular: Rapp, Knutas ve Smeplass (2023) tarafından yapılan bir araştırma, Norveç VET sisteminde marjinalleşme riskini incelemiştir. Araştırma, VET programlarında diğer eğitim programlarına kıyasla daha yüksek bir marjinalleşme riski olduğunu, bunun nedenlerinden birinin öğrencilerin mesleki eğitimi ile şirketlerin çıraklık ihtiyaçları arasındaki uyumsuzluk olduğunu ortaya koymuştur. Vaka çalışması,

farklı rasyonalitelerin eğitim ile işgücü piyasası arasında entegrasyon kurmada zorluklara yol açabileceğini, ancak iletişim yoluyla bu farklılıkların aşılabileceğini göstermiştir.

Yüksek Mesleki Eğitim (HVET): Norveç hükümeti, Mart 2025'te Beyaz Kitap No. 11 "Yeni Bir Çağ İçin Yetenekli İşçiler – Yüksek Mesleki Eğitim ile" başlıklı belgeyi sunarak HVET sektörünü güçlendirmek için 29 önlem önermiştir. Ana önlemlerden biri, yüksek mesleki eğitimi NQF/EQF seviye 6 ve 7'ye açmaktır (şu anda sadece seviye 5.1 ve 5.2'de eğitim verebilmektedir). Önerilen çözüm, VET'i tüm seviyelerde yüksek akademik eğitimden ayıran iki sütunlu bir modeldir. Bu değişiklik, daha fazla uluslararası işbirliğine olanak tanıyacak ve işverenlerin daha karmaşık niteliklere sahip işçilere olan ihtiyacını karşılayacaktır.

5. Akademik Kariyer Yolu ve En Yüksek Unvan: Professor

Norveç akademik sisteminde en yüksek unvan "Professor" (Profesör) olup, bu unvana ulaşmak uluslararası alanda tanınmış bir araştırma ve eğitim mükemmelliği gerektiren titiz bir sürecin sonucudur. Norveç'te iki paralel akademik kariyer yolu bulunmaktadır: araştırma odaklı yol (doktora adayı -> birinci yardımcı doçent -> doçent -> profesör) ve öğretim odaklı yol (birinci öğretim görevlisi -> doçent).

5.1 Akademik Kariyer Basamakları

Doktora Adayı (Stipendiat): Akademik kariyerin başlangıç noktasıdır. Norveç'te doktora öğrencileri genellikle maaşlı çalışanlardır ve üç yıllık tam zamanlı bir pozisyona sahiptirler.

Postdoktor (Postdoktor): Doktora sonrası araştırmacı pozisyonu, genellikle 2-3 yıl sürmektedir.

Birinci Yardımcı Doçent (Førsteamanuensis): Araştırma ve öğretim sorumluluklarını birleştiren kalıcı bir pozisyondur. Bu pozisyona atanmak için doktora derecesi ve pedagojik yeterlilik gereklidir.

Birinci Öğretim Görevlisi (Førstelektor): Öğretim odaklı kariyer yolunda, birinci yardımcı doçente eşdeğer bir pozisyondur.

Doçent (Dosent): Norveç akademik sisteminde benzersiz bir konuma sahip olan doçent unvanı, profesörlüğe eşdeğer bir üst düzey akademik pozisyondur. Ancak, doçentlik yolu öncelikle öğretim, pedagojik gelişim ve mesleki deneyime odaklanırken, profesörlük yolu araştırma ve bilimsel üretime odaklanmaktadır. Norveç'te yaklaşık 200 doçent bulunurken, profesör sayısı 5.000'e yakındır. 2024 yılında yürürlüğe giren yeni bir yönetmelik, doçent ve profesör arasında daha net bir ayrım yapmayı amaçlamış ve birinci öğretim görevlisinden birinci yardımcı doçente terfi imkanını kaldırmıştır.

Profesör (Professor): Norveç akademik sistemindeki en yüksek pozisyondur. Profesörler, alanlarında lider konumundadır ve ileri düzey araştırma, öğretim, danışmanlık ve akademik liderlik sorumluluklarına sahiptir.

6. Uluslararası Değerlendirmeler ve Performans Göstergeleri

6.1 PISA 2022 Sonuçları: Tarihi Bir Düşüş

OECD'nin PISA 2022 değerlendirmesi, Norveç eğitim sistemi için bir uyarı işareti olmuştur. Sonuçlar, 15 yaşındaki Norveçli öğrencilerin matematik, okuma ve fen bilimleri alanlarındaki performansında daha önce hiçbir PISA değerlendirmesinde görülmemiş bir düşüş olduğunu ortaya koymuştur. Eğitim Bakanı Kari Nessa Nordtun, sonuçların "çok ciddi" olduğunu belirtmiş ve hiçbir zaman daha fazla Norveçli öğrencinin en düşük yeterlilik seviyesinde olmadığını ifade etmiştir.

Matematik: Norveç'te öğrencilerin %69'u en az Seviye 2 yeterliliğine ulaşmıştır (OECD ortalaması: %69). Öğrencilerin %7'si matematikte en üst düzey performans gösterenler (Seviye 5 veya 6) arasında yer alırken, OECD ortalaması %9'dur.

Okuma: Öğrencilerin %73'ü Seviye 2 veya üzerinde performans göstermiştir (OECD ortalaması: %74).

Fen Bilimleri: Öğrencilerin %78'i Seviye 2 veya üzerinde performans göstermiştir (OECD ortalaması: %76).

Genel olarak, Norveç matematik ve okumada OECD ortalamasına yakın, fen bilimlerinde ise OECD ortalamasının altında performans göstermiştir. 2012'ye kıyasla, temel yeterlilik seviyesinin (Seviye 2) altında puan alan öğrencilerin oranı matematikte 9 puan, okumada 11 puan ve fen bilimlerinde 7 puan artmıştır.

6.2 Ulusal Testler

Ulusal testler, Norveçli öğrencilerin akademik becerilerinde de düşüş olduğunu göstermektedir. 2024'te yayınlanan sonuçlar, 8. sınıf öğrencilerinin matematik becerilerinde ikinci yıl üst üste bir düşüş olduğunu ortaya koymuştur. Ayrıca, 5. sınıf öğrencilerinin okuma becerileri de önceki yıllara kıyasla düşüş göstermiştir.

Dijital yeterlilikte de endişe verici bir tablo söz konusudur. Dört Norveçli 9. sınıf öğrencisinden biri dijital yeterlilikte en düşük puanları almıştır. Bakan Nordtun, bu rakamların Norveç okullarını dijitalleştirme çabalarının başarısız olduğunun bir işareti olduğunu belirtmiştir.

7. Eğitimde Eşitsizlik: Bilimsel Literatürün Bulguları

Norveç eğitim sistemi, resmî söyleminde fırsat eşitliğine büyük önem vermesine rağmen, bilimsel literatür sistemin bu hedefe ulaşmakta zorluklar yaşadığını göstermektedir. Eğitimdeki eşitsizlikler, sosyoekonomik arka plan ve göçmen köken gibi çeşitli faktörler tarafından şekillendirilmektedir.

7.1 Sosyoekonomik Arka Plan ve Okul Performansı

Sosyoekonomik arka plan ile eğitimsel başarı arasındaki ilişki, Norveç eğitim sisteminde de gözlemlenmektedir. PISA 2022 sonuçları, Norveç'te sosyoekonomik adaletin OECD ortalamasının altında olduğunu göstermektedir. Araştırmalar, düşük sosyoekonomik geçmişten gelen öğrencilerin, avantajlı akranlarına göre daha düşük eğitim tavsiyesi alma olasılığının daha yüksek olduğunu göstermektedir.

7.2 Göçmen Kökenli Öğrenciler

Göçmen kökenli öğrenciler, Norveç eğitim sisteminde en dezavantajlı gruplardan biridir. Uluslararası standartlara göre, Norveç kapsayıcı bir eğitim sistemine sahip olmasına rağmen, göçmen öğrenciler eğitimin tüm kademelerinde yerli akranlarına göre ortalama olarak daha zayıf eğitim sonuçlarına sahiptir.

Yeni Gelen Göçmen Öğrenciler için Uzatılmış Temel Eğitim Programı (EBEP): EBEP, yeni gelen göçmen öğrencilerin entegrasyonunu, ana dil edinimini ve akademik başarısını teşvik etmek amacıyla başlatılmıştır. Ancak, Olena Iamroz ve Nihad Bunar (2025) tarafından yapılan bir araştırma, EBEP'in pratik sonuçlarının sorunlu olduğunu ortaya koymuştur. Araştırma, programın kendisinin hedeflerine ulaşmakta yetersiz olarak söylemsel olarak inşa edildiğini ve pratik sonuçları itibarıyla programın çözmeyi amaçladığı sorunları daha da kötüleştirdiğini göstermektedir.

Öğretmenlerin Deneyimleri: Berntsen ve diğerleri (2025) tarafından yapılan bir araştırma, Norveç'teki alt ortaokul sınıflarında göçmen öğrencilerin entegrasyonu konusunda öğretmenlerin deneyimlerini incelemiştir.

7.3 Okul Ayrışması

Okul ayrışması, Norveç'te eğitim eşitsizliğini artıran bir diğer önemli faktördür. Araştırmalar, dezavantajın yoğunlaştığı okullarda çocukların daha kötü performans gösterdiğini, bunun da eşitsizliği daha da artırdığını göstermektedir. Bağımsız okul sistemi (friskole) ve okul seçme özgürlüğü, bu ayrışmayı daha da derinleştirebilmektedir.

8. Öğretmen Eğitimi ve Niteliği

Norveç eğitim sisteminin en önemli yapısal sorunlarından biri, öğretmen eğitiminin kalitesi ve öğretmen açığıdır.

8.1 Öğretmen Eğitiminin Yapısı ve Reformları

Norveç'te öğretmen eğitimi, üniversiteler ve üniversite kolejleri tarafından sunulmaktadır. Son on yılda, ulusal reformlar öğretmen adaylarının araştırma yeterliliğinin geliştirilmesini vurgulamıştır. Bu, onların kendi ve okulun kolektif uygulamalarını sürekli olarak geliştirmelerini sağlamayı amaçlamaktadır.

Öğretmen Eğitiminde Mükemmeliyet Merkezi (ProTed): 2012 yılında Oslo Üniversitesi ve UiT Norveç Arktik Üniversitesi arasında bir konsorsiyum olarak kurulan ProTed, Norveç'te yükseköğretimdeki ilk Ulusal Mükemmeliyet Merkezi'dir. ProTed, sistematik müdahaleler, değerlendirme ve yaygınlaştırma yoluyla araştırma ve geliştirme için bir katalizör görevi görmüştür.

Ancak, çeşitli ulusal değerlendirmeler Norveç öğretmen eğitiminde ciddi zorluklara işaret etmiştir; özellikle parçalanma ve uygulamayla bağlantısızlık öne çıkan sorunlar arasındadır. Bu endişeleri gidermek için, son yıllarda Norveç öğretmen eğitiminde çeşitli reformlar uygulanmıştır. Şu anda, Norveç'te öğretmen olmak için dört ana yol bulunmaktadır. Tüm Norveç öğretmen eğitimi için ortak olan şey, "entegre ve meslek için alakalı, araştırma ve uygulama temelli" programlara yapılan vurgudur.

8.2 Öğretmen Niteliği ve Sorunlar

Norveç'te öğretmenlik mesleği, düşen prestij ve artan iş yükü gibi zorluklarla karşı karşıyadır. Öğretmen eğitimi programlarına olan talep azalmakta ve birçok okul, özellikle kırsal kesimde ve bazı branşlarda (matematik, fen bilimleri) öğretmen açığı yaşamaktadır.

Hizmet İçi Eğitim: Öğretmenlere sunulan hizmet içi eğitim programları genellikle yetersiz ve sistematik olmaktan uzaktır. Öğretmenlerin mesleki gelişimlerini sürdürmeleri ve yeni pedagojik yaklaşımları öğrenmeleri için daha fazla fırsat yaratılması gerekmektedir.

9. Son Yasal Reformlar ve Gelecek Perspektifi

Norveç eğitim sistemi, son yıllarda bir dizi önemli reform ve girişime sahne olmuştur. Bu girişimlerin temel hedefleri, eğitimde eşitsizlikleri azaltmak, öğrencilerin temel becerilerini iyileştirmek, okul disiplinini güçlendirmek ve dijitalleşmeyi teşvik etmektir.

9.1 Hükümetin Eylül 2024 Reform Paketi

Eylül 2024'te hükümet, eğitim sistemindeki olumsuz eğilimleri tersine çevirmek için bir dizi önlem açıklamıştır. Bu önlemler şunları içermektedir:

- **Ulusal Test Sisteminin Değiştirilmesi:** Mevcut ulusal test sistemi, öğretmenin öğrencinin seviyesi hakkında bilgi almasını sağlayan testlerle değiştirilecektir.
- **Cep Telefonu Yasağı:** Okullarda cep telefonu kullanımına yönelik önlemler getirilecektir.
- **Daha Fazla Fiziksel Aktivite:** Teneffüslerde daha fazla fiziksel aktivite teşvik edilecektir.
- **Ders Kitaplarına Daha Fazla Kaynak:** Ekranlar ve ders kitapları arasındaki dengeyi sağlamak için ders kitaplarına daha fazla kaynak ayrılacaktır.
- **Daha Pratik Öğretim:** Okullar, ağır teori temelli öğrenimden uzaklaşarak daha pratik öğretime yönelecektir.

9.2 Dijitalleşme ve Yapay Zeka

Norveç, dijitalleşme konusunda diğer birçok Avrupa ülkesinin önünde olmasına rağmen, eğitimde yapay zeka (YZ) entegrasyonu konusunda hâlâ önemli adımlar atmaktadır. Norveç Araştırma Konseyi, öğretmen eğitimcileri için ulusal araştırma okullarına fon sağlamıştır. Örneğin, Norveç Bilim ve Teknoloji Üniversitesi (NTNU), öğretmen eğitimcilerinin YZ teknolojilerini anlamalarına, kullanmalarına ve eleştirel bir şekilde değerlendirmelerine yardımcı olmayı amaçlayan programlar yürütmektedir.

9.3 Yüksek Mesleki Eğitim Reformu

Mart 2025'te hükümet, yüksek mesleki eğitimi (HVET) EQF seviye 6 ve 7'ye açmayı öneren bir beyaz kitap sunmuştur. Bu reform, HVET sektörünü güçlendirmeyi ve işgücü piyasasının değişen ihtiyaçlarına daha iyi yanıt vermesini sağlamayı amaçlamaktadır.

9.4 Gelecek Zorluklar

Norveç eğitim sistemi, önümüzdeki yıllarda bir dizi önemli zorlukla karşı karşıyadır:

1. **PISA'daki Düşüşün Tersine Çevrilmesi:** Özellikle okuma ve matematik alanlarındaki temel becerilerin iyileştirilmesi için kapsamlı ve acil önlemler alınması gerekmektedir.
2. **Sosyoekonomik Eşitsizliklerle Mücadele:** Dezavantajlı geçmişe sahip öğrencilere yönelik hedefli destek programlarının güçlendirilmesi.
3. **Göçmen Kökenli Öğrencilerin Entegrasyonu:** Dil desteğinin güçlendirilmesi, kültürel duyarlılığın artırılması ve ayrımcılıkla mücadele.
4. **Öğretmen Açığının Kapatılması:** Öğretmenlik mesleğini daha cazip hale getirmek, maaşları iyileştirmek, iş yükünü azaltmak ve özellikle kırsal bölgelere nitelikli öğretmen çekmek.
5. **Dijital Dönüşüm:** Öğretmenlerin dijital okuryazarlığını artırmak, YZ'nin eğitimde etik ve etkili kullanımını teşvik etmek ve dijital uçurumu kapatmak.

6. **Okul Ayrışması:** Okul seçme özgürlüğünün olumsuz etkilerini azaltmak ve daha kapsayıcı okul ortamları yaratmak.

10. Sonuç

Norveç eğitim sistemi, eşitlik, evrensel erişim ve yüksek kalite hedeflerine uzun süredir bağlı olan bir sistemdir. Anaokulundan doktora düzeyine kadar, sistem yapısal olarak sağlam bir temele oturmuş ve tüm vatandaşlara ücretsiz eğitim sunmaktadır. Erken çocukluk eğitimine yapılan güçlü yatırım (%97 katılım oranı) ve hibrit VET modeli, sistemin en güçlü yönleri arasında yer almaktadır.

Ancak, bilimsel literatürün ve uluslararası değerlendirmelerin açıkça gösterdiği gibi, Norveç eğitim sistemi son yıllarda ciddi zorluklarla karşı karşıya kalmıştır. PISA'daki tarihi düşüş, artan eğitim eşitsizlikleri, okul ayrışması, öğretmen açığı ve göçmen öğrencilerin entegrasyonu, sistemin en acil sorunları arasında yer almaktadır.

Hükümetin Eylül 2024'te açıkladığı reform paketi (ulusal test sisteminin değiştirilmesi, cep telefonu yasağı, daha pratik öğretim) ve yüksek mesleki eğitim reformu, bu sorunları ele almak için umut verici adımlar olarak değerlendirilebilir. Dijital dönüşüm ve yapay zeka alanındaki girişimler de Norveç'in geleceğin eğitimine hazırlanma çabalarını yansıtmaktadır.

Ancak, bu reformların başarısı, yalnızca yasal metinlere ve bütçe tahsislerine değil, aynı zamanda bunların etkili bir şekilde uygulanmasına, tüm paydaşların aktif katılımına, öğretmen eğitiminin niteliğinin artırılmasına ve toplumsal yapıdaki daha derin eşitsizliklerin ele alınmasına bağlıdır.

Norveç'in eğitimde karşı karşıya olduğu en büyük zorluk, bir yandan eğitimde fırsat eşitliği ve evrensel erişim gibi temel ilkeleri korurken, diğer yandan artan eşitsizlikleri azaltmak ve düşen performansı toparlamaktır. Bu dengeyi sağlamak, sadece eğitim politikalarında teknik iyileştirmeler yapmayı değil, aynı zamanda toplumsal yapıdaki daha derin eşitsizlikleri de ele almayı gerektirmektedir. Eğitim sisteminin daha kapsayıcı, adil ve yüksek performanslı hale getirilmesi, Norveç'in gelecekteki refahı, sosyal uyumu ve demokratik istikrarı için hayati önem taşımaktadır.

Kaynakça

1. Eurydice. (2024). *Organisation of the education system and of its structure - Norway*. European Commission.
2. Eurydice. (2026). *Fundamental principles and national policies - Norway*. European Commission.
3. OECD. (2023). *PISA 2022 Results (Volume I and II) – Country Notes: Norway*. OECD Publishing.
4. The Local. (2024). *How Norway plans to tackle its faltering school system*.
5. The Local. (2024). *EXPLAINED: Are Norwegian schools falling behind?*
6. University of Oslo. (2026). *Tidlig barnehagestart gir effekter helt opp til ungdomsskolen*.
7. Research Council of Norway. (2021). *Early educational experiences as a foundation for academic success (MoBaEarlyEd)*.

8. Rapp, A. C., Knutas, A., & Smeplass, E. (2023). Bridging gaps in vocational education and training systems in Norway. *Journal of Vocational Education & Training*.

9. Cedefop. (2025). *Norway: new spring for higher vocational education*.

10. OECD. (2025). *Vocational education and training in Norway: Vocational Education and Training Systems in Nine Countries*.

11. Bachke, C. C., & Hermansen, M. (2020). *Å satse på dosenter*. Cappelen Damm Akademisk.

12. Khrono. (2024). *Foreslår tydeligere skille mellom dosent og professor*.

13. Iamroz, O., & Bunar, N. (2025). Extended basic education programme for newly arrived migrant students in Norway. *International Journal of Multilingualism*.

14. Hatlevik, I. K. R., Jakhelln, R. E., & Jorde, D. (2024). Transforming teacher education through innovation. In *Transforming University-based Teacher Education through Innovation*. Routledge.

15. LeTendre, G., Klette, K., & Jenset, I. S. (2024). Reform in teacher education in Norway: iSTEP. ECER 2024.

16. ILPC. (2026). *Access from vocational education and training to the labour market in the Nordic countries*.

17. Berntsen, C. L., et al. (2025). 'It sort of goes hand in hand the academic and the social': teachers' experiences working with the inclusion of immigrant students in mainstream lower secondary school classes in Norway.

18. Smeplass, E., & Haugseth, J. F. (2025). A Pragmatic Exploration of Norwegian Education: National Curriculum and Professional Engagement. *Historical Social Research*.

Finlandiya Eğitim Sisteminin Yapısal ve İşlevsel Analizi

Okul Öncesinden Akademik Zirveye Bilimsel Literatür Işığında Kapsamlı Bir İnceleme

---

1. Giriş

Finlandiya eğitim sistemi, küresel eğitim literatüründe eşsiz bir konuma sahiptir. 2000'li yılların başında PISA'da kazandığı üstün başarılarla tüm dünyanın dikkatini çeken bu küçük İskandinav ülkesi, standartlaştırılmış testlerin olmayışı, öğretmenlik mesleğinin yüksek statüsü, araştırma temelli öğretmen eğitimi ve eğitimde eşitlik ilkesine olan sarsılmaz bağlılığıyla uluslararası eğitim platformunda bir "model" olarak öne çıkmıştır. Yaklaşık 5,6 milyon nüfusuyla Avrupa'nın kuzeyinde yer alan Finlandiya, eğitim politikalarını merkezi hükümet ile 311 belediye (kunta) arasında paylaştırılmış bir yetki yapısıyla yürütmektedir.

Finlandiya eğitim sisteminin en belirleyici özellikleri şunlardır: (1) Erken çocukluk eğitimi ve bakımına (ECEC) evrensel erişim ve 6 yaş için zorunlu okul öncesi eğitim (esiopetus); (2) 7-16 yaş arasını kapsayan ve hiçbir aşamasında öğrencilerin yeteneklerine göre gruplandırılmadığı (streaming) 9 yıllık kapsamlı temel eğitim (perusopetus); (3) Öğrencileri akademik (lukio) ve mesleki (ammatillinen koulutus) yollara ayıran ancak her iki yoldan da yükseköğretime geçiş imkânı tanıyan ortaöğretim sistemi; (4) Tüm kademelerde öğretmenler için yüksek lisans derecesi zorunluluğu (okul öncesi öğretmenleri hariç); (5) Bologna Süreci ile tamamen uyumlu, üniversiteler (yliopisto) ve uygulamalı bilimler üniversiteleri (ammattikorkeakoulu) olmak üzere ikili bir yapıya sahip yükseköğretim sistemi; (6) Okul temelli değerlendirme ve merkezi sınav sisteminin bulunmayışı (sadece lisenin sonunda ylioppilastutkinto adlı ulusal bir bitirme sınavı vardır).

Zorunlu eğitim, çocuğun 7 yaşını doldurduğu yıl başlamakta ve 9 yıl sürmektedir. 2021'den itibaren zorunlu eğitim, ortaöğretimi de kapsayacak şekilde genişletilmiş ve 18 yaşına kadar uzatılmıştır. Finlandiya'da eğitim, anaokulundan yükseköğretime kadar büyük ölçüde ücretsizdir ve eşitlik ilkesi, sistemin her kademesinde temel bir değer olarak kabul edilmektedir.

Bu rapor, Finlandiya eğitim sistemini anaokulundan en yüksek akademik unvana kadar tüm kademeleriyle birlikte, uluslararası hakemli dergilerde yayımlanmış bilimsel çalışmaların, OECD ve Eurydice gibi uluslararası kuruluşların verilerinin ve güncel eğitim politikası belgelerinin bulgularına dayanarak kapsamlı bir şekilde analiz etmeyi amaçlamaktadır.

2. Eğitim Sisteminin Yasal ve Yönetsel Çerçevesi

2.1 Anayasal Temel ve Eğitim Yasaları

Finlandiya eğitim sisteminin temelini, 1998 tarihli Temel Eğitim Yasası (Perusopetuslaki) ve 2010 tarihli Anaokulu Yasası (Varhaiskasvatuslaki) oluşturmaktadır. Anayasa, her Finlandiya vatandaşına ücretsiz temel eğitim hakkı tanımakta ve eğitimde fırsat eşitliğini garanti altına almaktadır. Eğitim Yasası (Laki opetus- ja kulttuuritoimen rahoituksesta), eğitim sisteminin finansman çerçevesini belirlemektedir.

2.2 Yönetişim Yapısı: Merkezi Hedefler ve Yerel Özerklik Arasında Bir Denge

Finlandiya eğitim sistemi, merkezi hükümetin ulusal hedefleri, çekirdek müfredatı ve değerlendirme sistemlerini belirlediği, belediyelerin ise okulların işletilmesinden ve yerel müfredat uyarlamalarından sorumlu olduğu hibrit bir yapıya sahiptir. Bu yaklaşım, ulusal standartları korurken yerel ihtiyaçlara duyarlılığı mümkün kılmaktadır.

Ulusal Düzey: Eğitim ve Kültür Bakanlığı (Opetus- ja kulttuuriministeriö), eğitim politikalarının genel çerçevesini belirleyen yasa ve düzenlemelerden sorumludur. Finlandiya Ulusal Eğitim Ajansı (Opetushallitus - EDUFI), ulusal çekirdek müfredatı (Perusopetuksen opetussuunnitelman perusteet) geliştirir, eğitim kalitesini izler ve istatistikler üretir. Değerlendirme ve denetim, bağımsız bir kurum olan Finlandiya Eğitim Değerlendirme Merkezi (Kansallinen koulutuksen arviointikeskus - KARVI) tarafından gerçekleştirilmektedir.

Yerel Düzey: Belediyeler (kunnat), temel eğitim okullarının işletilmesinden, öğretmen istihdamından ve okul binalarının bakımından birinci derecede sorumludur. Belediyeler, ulusal çekirdek müfredata dayalı olarak yerel müfredatlarını geliştirmekte ve okulların kaynaklarını yönetmektedir.

2.3 Eğitimin Finansmanı

Finlandiya eğitim sistemi, ağırlıklı olarak vergilerle finanse edilmekte olup, anaokulundan yükseköğretime kadar eğitim büyük ölçüde ücretsizdir. Temel eğitimde öğrencilere ücretsiz ders kitapları, okul malzemeleri ve günlük sıcak yemek sağlanmaktadır. Yükseköğretimde de öğrenim ücreti alınmamakta (sadece AB/AEA dışından gelen öğrenciler için ücretlendirme vardır), öğrencilere devlet tarafından eğitim desteği (opintotuki) ve öğrenci kredisi imkânı sunulmaktadır.

3. Eğitim Kademeleri: Okul Öncesinden Yükseköğretime

Finlandiya eğitim sistemi, beş ana kademeden oluşmaktadır: erken çocukluk eğitimi ve bakımı (ECEC), okul öncesi eğitim (esiopetus), temel eğitim (perusopetus), ortaöğretim (toinen aste) ve yükseköğretim (korkea-aste).

3.1 Erken Çocukluk Eğitimi ve Bakımı (Varhaiskasvatus, 0-6 yaş)

Finlandiya'da erken çocukluk eğitimi ve bakımı (ECEC), 0-6 yaş arası çocukları kapsamakta olup, eğitim, öğretim ve bakımın birleşiminden oluşmaktadır. ECEC'ye katılım, tüm okul öncesi çağındaki çocuklar için evrensel bir haktır. Çocuklar, ebeveynlerin çalışma durumuna bağlı olarak tam zamanlı (günde en fazla 10 saat) veya yarı zamanlı (günde en fazla 5 saat) ECEC hizmeti alabilmektedir. ECEC hizmetleri için ebeveyn gelirine dayalı makul ücretler alınmaktadır. Belediyeler, ECEC hizmetlerini sağlamakla yasal olarak yükümlüdür ve hizmetler, erken eğitim merkezleri (päiväkoti), aile gündüz bakımı (perhepäivähoito) ve grup aile gündüz bakımı (ryhmäperhepäivähoito) gibi çeşitli modellerde sunulmaktadır. Özel sağlayıcılar, kiliseler ve STK'lar da alternatif ECEC imkânları sunmaktadır. Hizmet sağlayıcısından bağımsız olarak, ECEC, ulusal ECEC Çekirdek Müfredatı ve buna dayalı yerel müfredatlar tarafından yönlendirilmektedir. Her çocuğun dili ve kültürü dikkate alınmakta, Finlandiya, İsveç veya Sami dili konuşan tüm çocuklara ana dillerinde ECEC hizmeti sunulmaktadır.

Finlandiya ECEC'sinin en önemli özelliklerinden biri, oyunun öğrenmenin temel bir unsuru olarak kabul edilmesidir. ECEC müfredatı, oyunu sistematik ve hedef odaklı bir yaklaşımla desteklemekte ve çocukların öğrenme fırsatlarına katılımını kolaylaştırmayı amaçlamaktadır. Oslo Üniversitesi'nden Profesör Henrik Daae Zachrisson liderliğindeki 100.000 çocuk üzerinde yapılan bir araştırma, erken yaşta ECEC'ye

başlamanın, özellikle düşük gelirli veya kısa eğitimli ailelerden gelen çocuklar için uzun vadeli olumlu etkileri olduğunu ortaya koymuştur.

3.2 Okul Öncesi Eğitim (Esiopetus, 6 yaş)

6 yaşındaki çocuklar için zorunlu olan okul öncesi eğitim, zorunlu eğitimin ilk yılını oluşturmaktadır. Okul öncesi eğitim, ECEC ile temel eğitim arasında bir köprü işlevi görmekte olup, çocukların okula hazır bulunuşluğunu desteklemeyi ve temel akademik becerileri kazandırmayı hedeflemektedir. Okul öncesi eğitim, genellikle ilkokullar bünyesinde veya ECEC merkezlerinde ücretsiz olarak sunulmaktadır. Okul öncesi eğitimde öğretmenler, üniversite eğitimine sahiptir; ya en az lisans derecesine sahip ECEC öğretmenleri ya da yüksek lisans derecesine sahip sınıf öğretmenleridir.

3.3 Temel Eğitim (Perusopetus, 7-16 yaş, 1.-9. Sınıf)

Finlandiya'da temel eğitim, 7-16 yaş arasındaki çocukları kapsayan 9 yıllık, zorunlu ve ücretsiz bir kapsamlı okul (peruskoulu) eğitimidir. Temel eğitim, iki aşamadan oluşmaktadır: alt kademe (alakoulu, 1.-6. sınıf) ve üst kademe (yläkoulu, 7.-9. sınıf). Finlandiya temel eğitiminin en dikkat çekici özelliği, öğrencilerin yeteneklerine göre gruplandırılmasının (streaming) olmamasıdır. Okullar, farklı öğrenme ihtiyaçlarına sahip tüm çocuklara kapsayıcı bir ortamda eğitim vermektedir.

Temel eğitimin müfredatı, Finlandiya Ulusal Eğitim Ajansı tarafından belirlenen ulusal çekirdek müfredata (Perusopetuksen opetussuunnitelman perusteet) dayanmaktadır. Belediyeler ve okullar, bu çekirdek müfredata dayalı olarak yerel müfredatlarını geliştirmekte ve uygulamaktadır. Temel eğitimde öğrencilere düzenli olarak not verilmekte, ancak merkezi bir sınav sistemi bulunmamaktadır. Temel eğitimin amacı, öğrencilere geniş bir genel bilgi birikimi, yaşam becerileri ve topluma aktif katılım için gerekli temel yetkinlikleri kazandırmaktır.

3.4 Ortaöğretim (Toinen Aste, 16-19 yaş)

Temel eğitimi tamamlayan öğrenciler, üç yıllık ortaöğretime devam etme hakkına sahiptir. Finlandiya'da ortaöğretim, iki ana yoldan oluşmaktadır: genel lise (lukio) ve mesleki eğitim (ammatillinen koulutus).

1. Genel Lise (Lukio): Akademik ağırlıklı eğitim veren ve öğrencileri yükseköğretime hazırlayan okul türüdür. Genel lise, esnek ve modüler bir yapıya sahiptir; öğrenciler bireysel çalışma planlarına göre derslerini seçebilmektedir. Genel lisenin sonunda, öğrenciler ulusal bir bitirme sınavı olan "ylioppilastutkinto" (olgunluk sınavı)'ya girerler. Bu sınav, yükseköğretime başvuruda kullanılan temel kriterdir.

2. Mesleki Eğitim (Ammatillinen koulutus): Öğrencileri doğrudan işgücü piyasasına hazırlamayı hedefleyen, uygulamalı eğitim ağırlıklı bir yoldur. Mesleki eğitim, işyerinde öğrenme (työpaikalla tapahtuva oppiminen) ve okul temelli eğitimi birleştiren bir modeli takip etmektedir. Mesleki eğitimi tamamlayan öğrenciler, bir mesleki yeterlilik belgesi (ammatillinen perustutkinto) alır ve bu belge ile doğrudan işe başlayabileceği gibi, belirli koşulları sağlaması halinde yükseköğretime de başvurabilir.

3.5 Yükseköğretim (Korkea-Aste)

Finlandiya yükseköğretim sistemi, Bologna Süreci ile tamamen uyumlu olup, ikili bir yapıya (binary system) sahiptir: araştırma üniversiteleri (yliopisto) ve uygulamalı bilimler üniversiteleri (ammattikorkeakoulu - AMK).

1. Araştırma Üniversiteleri (Yliopisto): Akademik araştırma odaklı olan bu kurumlar, bilimsel bilgi üretmeyi ve öğrencileri bağımsız bilimsel çalışma veya akademik kariyer için hazırlamayı hedefler. Finlandiya'da 14 adet araştırma üniversitesi bulunmaktadır. Lisans (kandidaatti), yüksek lisans (maisteri) ve doktora (tohtori) programları sunarlar.

2. Uygulamalı Bilimler Üniversiteleri (Ammattikorkeakoulu - AMK): Mesleki uygulama odaklı olan bu kurumlar, öğrencileri belirli bir mesleğe doğrudan hazırlamayı ve bölgesel kalkınmayı desteklemeyi hedefler. Finlandiya'da 22 adet uygulamalı bilimler üniversitesi bulunmaktadır. Lisans ve yüksek lisans programları sunarlar. Uygulamalı bilimler üniversitelerinin misyonu, uygulamalı araştırma, geliştirme ve yenilik (RDI) faaliyetlerini de içermektedir.

Finlandiya yükseköğretim sistemi, lisans (kandidaatti, 180 AKTS, 3 yıl), yüksek lisans (maisteri, 120 AKTS, 2 yıl) ve doktora (tohtori, 240 AKTS, 4 yıl) olmak üzere üç döngüden oluşmaktadır. Lisans ve yüksek lisans programları ücretsiz olup, sadece AB/AEA dışından gelen öğrenciler için öğrenim ücreti alınmaktadır.

4. Akademik Kariyer Yolu ve En Yüksek Unvan: Professori

Finlandiya akademik sisteminde en yüksek unvan “Professori” (Profesör) olup, bu unvana ulaşmak, uluslararası alanda tanınmış bir araştırma, öğretim ve toplumsal etki mükemmelliği gerektiren titiz ve aşamalı bir sürecin sonucudur. Finlandiya üniversitelerinde akademik kariyer, genellikle dört kademeli bir kariyer modeli veya “tenure track” sistemi üzerine kurulmuştur.

4.1 Akademik Kariyer Basamakları ve Tenure Track Sistemi

Finlandiya üniversitelerinde akademik kariyer, genel olarak şu basamakları içermektedir:

1. Kademe: Doktora Araştırmacısı (Väitöskirjatutkija) / Proje Araştırmacısı (Tutkijatohtori) : Akademik kariyerin başlangıç noktasıdır. Finlandiya'da doktora öğrencileri genellikle maaşlı çalışanlardır ve 4 yıllık tam zamanlı bir pozisyona sahiptirler.

2. Kademe: Yardımcı Doçent (Apulaisprofessori) / Doktora Sonrası Araştırmacı (Tutkijatohtori) : Kariyerin gelişim aşamasıdır. Yardımcı doçent pozisyonları, genellikle 3-5 yıllık tenure track sözleşmeleridir ve başarılı bir değerlendirme sonucunda bir üst kademeye terfi imkânı sunar. Bu kademedeki akademisyenlerin doktora derecesine, bağımsız bilimsel araştırma yapma yeteneğine ve temel öğretim becerilerine sahip olması beklenir.

3. Kademe: Doçent (Professori) / Kıdemli Araştırmacı (Tutkimusjohtaja) : Orta kademedeki bu pozisyonlar, önemli araştırma ve öğretim sorumluluklarını içerir. Doçentlerin, doktora derecesine, bilimsel araştırma veya sanatsal çalışma kanıtına, pozisyon için gerekli öğretim yeterliliğine ve bir araştırma grubunu yönetme becerisine sahip olması gerekmektedir.

4. Kademe: Profesör (Professori) : Finlandiya akademik sistemindeki en yüksek pozisyondur. Profesörler, alanlarında uluslararası düzeyde tanınmış liderlerdir ve ileri düzey araştırma, öğretim, danışmanlık ve akademik liderlik sorumluluklarına sahiptir. Tam zamanlı bir profesör pozisyonuna atanmak için, adayın uluslararası düzeyde yüksek bilimsel veya sanatsal uzmanlığa, bilimsel araştırmayı yönetme deneyimine, yüksek kaliteli araştırma temelli eğitim verme becerisine ve uluslararası düzeyde tanınırlığa sahip olması beklenir.

Finlandiya'da profesörlük unvanı, bir üniversitenin kendi personeline verdiği bir unvan olabileceği gibi, Cumhurbaşkanı tarafından verilen fahri bir unvan da olabilir. Finlandiya Cumhurbaşkanı, bir üniversite kadrosunda resmi olarak istihdam edilmeyen kişilere "profesör" fahri unvanını verebilir.

Finlandiya üniversitelerinde "tenure track" sistemi, akademik kariyerin en yaygın yoludur. Bu sistem, yardımcı doçentlikten başlayarak, düzenli değerlendirmelerle doçentlik ve nihayetinde kalıcı bir profesörlük pozisyonuna (tenure) ilerlemeyi sağlayan, destekli ve standartlaştırılmış bir kariyer yoludur. Tenure track sistemi, akademik kariyerde şeffaflığı ve öngörülebilirliği artırmayı hedeflemektedir.

5. Uluslararası Değerlendirmeler ve Performans Göstergeleri

5.1 PISA Performansı: Yükseliş ve Düşüş

Finlandiya'nın PISA'daki performansı, son yirmi yılda dramatik bir değişim göstermiştir. 2000'li yılların başında dünyanın en iyi eğitim sistemlerinden biri olarak gösterilen Finlandiya, 2012'den itibaren istikrarlı bir düşüşe geçmiş ve bu düşüş 2022'de daha da belirgin hale gelmiştir.

PISA 2022 sonuçlarına göre, Finlandiyalı 15 yaşındaki öğrenciler matematikte 484, okumada 490 ve fen bilimlerinde 511 puan almıştır. Bu puanlar, Finlandiya'nın her üç alanda da OECD ortalamasının üzerinde olmasına rağmen, tarihsel olarak en düşük seviyelerine gerilediğini göstermektedir. Matematikteki düşüş özellikle çarpıcıdır: Finlandiya'nın matematik ortalaması, zirve yaptığı 2006 yılındaki 548 puandan 2022'de 484 puana gerilemiştir; bu, 64 puanlık tarihi bir düşüştür.

2022 yılında, Finlandiya matematikte PISA katılımcıları arasında 20. sıraya gerilemiştir. Okumada ise 14. sırada yer almasına rağmen, bu alanda ABD'nin gerisinde kalmıştır. Finlandiya Eğitim ve Kültür Bakanlığı, bu sonuçları "son derece endişe verici" olarak nitelendirmiştir.

5.2 PISA'da Eşitlik: "Eşitlik Efsanesi" Sınanıyor

Finlandiya eğitim sistemi, uzun yıllar boyunca yüksek performansıyla eşitliği birleştiren nadir sistemlerden biri olarak övülmüştür. OECD'nin PISA 2022 değerlendirmesi, Finlandiya'yı "son derece eşitlikçi" eğitim sistemleri arasında sıralamıştır. Kanada, Danimarka, Finlandiya, Hong Kong, İrlanda, Japonya, Kore, Letonya, Makao ve Birleşik Krallık gibi ülkeler, PISA'nın tanımına göre yüksek düzeyde sosyoekonomik adalet sağlamışlardır. Finlandiya'da, sosyoekonomik, kültürel statünün öğrenci performansındaki varyansı açıklama yüzdesi OECD ortalamasının önemli ölçüde altında kalmaya devam etmektedir.

Ancak, son yıllarda bu "eşitlik efsanesi" (Myth of Equality) sorgulanmaya başlanmıştır. Son yıllardaki PISA puan düşüşü ve artan göç nedeniyle, Finlandiya eğitim sisteminin sürdürülebilirliği yeniden değerlendirilmektedir. Göçmen kökenli öğrencilerin performansı, özellikle okuma becerilerinde, 2012'den bu yana zayıflamıştır. Matematik ve fen bilimlerinde ise göçmen öğrenciler ile yerli öğrenciler arasındaki performans farkı, yerli öğrencilerin puanlarının daha dik düşmesi nedeniyle daralmıştır.

5.3 Eğitim ve Öğretim İzleme Raporu 2025 (Education and Training Monitor)

Avrupa Komisyonu'nun 2025 Eğitim ve Öğretim İzleme Raporu'na göre, Finlandiya geleneksel olarak üst düzey performans gösteren bir eğitim sistemine sahip olmasına rağmen, temel becerilerde düşüş ve erken okul terk oranlarında artış gibi büyüyen zorluklarla karşı karşıyadır. Finlandiyalı öğrenciler hâlâ Avrupalı akranlarından daha iyi performans gösterse de, olumsuz eğilimleri tersine çevirmek için Finlandiya ders saatlerini artırmış ve dezavantajlı ile göçmen öğrencilere yönelik desteği güçlendirmiştir. Erken çocukluk

eğitimi ve bakımına katılım nispeten düşüktür ve bu durum beceri gelişimini etkileyebilir. STEM alanlarına kayıt AB'deki en yüksek oranlar arasında olmasına rağmen, yüksek vasıflı mesleklerde işgücü açığı ortaya çıkmaktadır. Yükseköğretim kazanım oranı AB ortalamasının altında kalmakta olup, önemli bir cinsiyet farkı ve kentsel-kırsal eşitsizlikler bulunmaktadır.

6. Mesleki Eğitim ve Öğretim (VET) Sistemi

Finlandiya'nın mesleki eğitim ve öğretim (VET) sistemi, öğrencileri işgücü piyasasına doğrudan hazırlamayı hedefleyen, esnek ve modüler bir yapıya sahiptir. Sistem, son yıllarda kapsamlı reformlardan geçmiş ve öğrencilere kişiselleştirilmiş öğrenme yolları sunmayı amaçlamaktadır.

6.1 2018 VET Reformu ve Sonrası

Finlandiya, 2018 yılında VET sisteminde esnekliği artırmak ve farklı geçmişlere sahip öğrencilerin ihtiyaçlarını karşılamak için büyük bir reform gerçekleştirmiştir. Bu reformun temel hedefleri şunlardır:

- **Kişiselleştirilmiş Öğrenme Yolları:** Öğrenciler, bireysel öğrenme planlarına göre, okul temelli eğitim, çıraklık eğitimi veya işyerinde öğrenme gibi farklı öğrenme ortamlarında eğitim alabilmektedir.
- **Yeterlilik Temelli Değerlendirme:** Öğrencilerin yeterlilikleri, eğitim süresi boyunca değil, belirli yeterlilik gösterme sınavları (näyttötutkinto) aracılığıyla değerlendirilmektedir.
- **Modüler Yapı:** VET yeterlilikleri, birbirinden bağımsız modüllere (osaamisala) bölünmüştür. Bu yapı, öğrencilerin kendi hızlarında ilerlemelerine ve mevcut becerilerini tanımalarına olanak tanır.

6.2 Yeşil Dönüşüm ve VET

Finlandiya'nın VET sistemi, modüler ve esnek yapısı sayesinde yeşil dönüşümün getirdiği beceri ihtiyaçlarına uyum sağlamada güçlü bir temel sunmaktadır. Sistem, gençler için başlangıç eğitiminin yanı sıra yetişkinler için yeniden beceri kazandırma ve beceri geliştirme fırsatları da sağlamaktadır.

6.3 2026 VET Pilot Projesi: Esnek Yetkilendirme Modeli

Hükümet Programına dayanarak, Finlandiya 2026 yılında VET sağlayıcıları için daha esnek bir lisanslama modeli (operasyonel rehberlik olarak adlandırılmaktadır) pilot uygulamasını başlatacaktır. Bu pilot, VET'i işgücü piyasası ihtiyaçlarına daha duyarlı hale getirmeyi amaçlamaktadır. 134 VET sağlayıcısından 40'ı, pilot sırasında neredeyse tüm Finlandiya yeterliliklerini sunma yetkisine sahip olacaktır. Pilot, 2026'dan 2033'e kadar sekiz yıl sürecektir.

7. Eğitimde Eşitsizlik: Bilimsel Literatürün Bulguları

Finlandiya eğitim sistemi, resmî söyleminde fırsat eşitliğine büyük önem vermesine rağmen, bilimsel literatür son yıllarda eğitim eşitsizliklerinin arttığını göstermektedir.

7.1 Sosyoekonomik Arka Plan ve Okul Performansı

PISA 2022 sonuçları, Finlandiya'da sosyoekonomik adaletin OECD ortalamasının altında olduğunu göstermektedir. Bu, dezavantajlı bir aileden gelen bir öğrencinin, varlıklı bir aileden gelen bir öğrenciye göre okulda başarılı olma şansının daha düşük olduğu anlamına gelmektedir. Finlandiya'da eğitimdeki eşitsizlik, özellikle göçmen kökenli öğrenciler arasında daha da belirginleşmektedir.

7.2 Göçmen Kökenli Öğrenciler

Göçmen kökenli öğrenciler, Finlandiya eğitim sisteminde en dezavantajlı gruplardan biridir. 2025 Eğitim ve Öğretim İzleme Raporu, Finlandiya'nın eğitimde eşitliği artırmayı, özellikle dezavantajlı ve göçmen kökenli öğrenciler için hedeflediğini belirtmektedir. Göçmen öğrencilerin akademik performansındaki fark, kısmen dijital uçurumdan da kaynaklanmaktadır. Göçmen ailelerde evde sınırlı internet ve bilgisayar erişimi, akademik sonuçları etkileyen kritik bir faktör olarak ortaya çıkmaktadır.

7.3 Okul Ayrışması

Okul ayrışması, Finlandiya'da eğitim eşitsizliğini artıran bir diğer önemli faktördür. Araştırmalar, dezavantajın yoğunlaştığı okullarda çocukların daha kötü performans gösterdiğini, bunun da eşitsizliği daha da artırdığını göstermektedir. Bağımsız okul sistemi ve okul seçme özgürlüğü, bu ayrışmayı daha da derinleştirebilmektedir.

7.4 Eğitimde Yapısal Irkçılık

Finlandiya Ulusal Eğitim Ajansı tarafından 2024 yılında yayınlanan bir haberde, yapısal ırkçılık ve anti-ırkçılık eğitimi ihtiyacı güncel zorluklar olarak kabul edilmiştir. Haber, eğitimcilerin normlarda ve yapılarda yaşayan eğitimsel ırkçılığı tanıması gerektiğini vurgulamıştır.

8. Öğretmen Eğitimi ve Niteliği

Finlandiya eğitim sisteminin en önemli yapı taşlarından biri, araştırma temelli ve yüksek lisans düzeyindeki öğretmen eğitim modelidir.

8.1 Öğretmen Eğitiminin Yapısı: Araştırma Temelli Model

Finlandiya'da öğretmenler, tüm kademelerde (okul öncesi öğretmenleri hariç) yüksek lisans derecesine sahip olmak zorundadır. Sınıf öğretmenleri (alakoulu), konu öğretmenleri (yläkoulu ve lukio) ve özel eğitim öğretmenleri, beş yıllık bir entegre lisans ve yüksek lisans programını (kandidaatti + maisteri) tamamlamaktadır. Bu programlar, derinlemesine konu bilgisi, pedagojik beceriler ve araştırma yöntemleri eğitimini birleştirmektedir. Öğretmen eğitimi programlarına kabul oldukça seçicidir; başvuranların sadece küçük bir yüzdesi kabul edilmektedir.

Erken çocukluk eğitimi ve bakımında (ECEC) öğretmenler için lisans derecesi yeterliyken, okul öncesi eğitimde öğretmenler üniversite eğitimine sahiptir. İlkokul, alt ortaokul ve genel lise eğitiminde tüm öğretmenlerin yüksek lisans derecesine sahip olması gerekmektedir. Mesleki eğitim öğretmenleri ise yüksek lisans veya lisans derecesine sahip olabilir.

8.2 Öğretmen Eğitimi Geliştirme Programı (2022-2026)

Finlandiya'daki öğretmen eğitimi, eşzamanlı (concurrent) veya ardışık (consecutive) modelleri takip edebilmektedir. Eğitimde kullanılan çalışma yöntemleri, öğrenci odaklı, araştırma temelli ve tüm okul yaklaşımını vurgulamaktadır. Ayrıca, yeni ve çeşitli öğrenme ortamları, takım öğretimi, disiplinlerarası yaklaşımlar ve öğretmenlerin yönetim becerileri gibi konular öne çıkmaktadır. Mevcut Öğretmen Eğitimi Geliştirme Programı (2022-2026), kabullere, başlangıç eğitimine ve kariyer boyunca mesleki yeterliliğin ve öğrenmenin geliştirilmesine odaklanmaktadır.

9. Son Yasal Reformlar ve Gelecek Perspektifi

Finlandiya eğitim sistemi, son yıllarda bir dizi önemli reform ve girişime sahne olmuştur.

9.1 2025 Öğrenme Desteği Reformu

Ağustos 2025'te yürürlüğe giren reform, okul öncesinden alt ortaokula kadar öğrenme desteğini güçlendirmektedir. Bu reform, farklılaştırılmış öğretim, birlikte öğretim ve kapsayıcılık yoluyla eşitliği artırmayı hedeflemektedir. Ayrıca, cep telefonu kullanımına yönelik ulusal bir yasak 2025 yılında yürürlüğe girmiştir.

9.2 Dijital Dönüşüm ve Yapay Zeka

Finlandiya, dijitalleşme konusunda diğer birçok Avrupa ülkesinin önünde olmasına rağmen, eğitimde yapay zeka (YZ) entegrasyonu konusunda hâlâ önemli adımlar atmaktadır. Örneğin, Oulu Üniversitesi, stratejik finansman yoluyla ulusal bir ELLIS Enstitüsü kurulmasına destek vermektedir. Enstitü, Finlandiya'daki yapay zeka faaliyetlerini genişletmeyi ve bir Avrupa ağı içinde uzmanlık seviyesini yükseltmeyi amaçlamaktadır.

9.3 Yükseköğretimde Finansman ve Performans

Finlandiya'da üniversitelerin devlet finansmanının %81'i, performansa dayalı bir finansman modeli aracılığıyla tahsis edilmektedir. Bu finansmanın %44'ü eğitim performansı ölçütlerine, %37'si ise araştırma performansı ölçütlerine dayanmaktadır. Uygulamalı bilimler üniversitelerinde ise temel finansmanın %20'si RDI (Araştırma, Geliştirme ve Yenilik) sonuçlarına bağlanmıştır; bu oran, dış RDI finansmanı (%12), tamamlanan yüksek lisans dereceleri (%6) ve yayınlardan (%2) oluşmaktadır.

9.4 Gelecek Zorluklar

Finlandiya eğitim sistemi, önümüzdeki yıllarda bir dizi önemli zorlukla karşı karşıyadır:

1. **PISA'daki Düşüşün Tersine Çevrilmesi:** Özellikle matematik alanındaki temel becerilerin iyileştirilmesi için kapsamlı ve acil önlemler alınması gerekmektedir.
2. **Demografik Düşüş:** Azalan doğum oranları nedeniyle öğrenci sayılarındaki düşüş, okul kapanmalarına ve kaynak dağıtımında zorluklara yol açabilir. Rapora göre, Finlandiya'daki ilkokulların yarısı önümüzdeki on yılın sonunda kapanma riskiyle karşı karşıyadır.
3. **Yükseköğretim Kazanım Oranının Artırılması:** Finlandiya'da 25-34 yaş arası genç yetişkinler arasında yükseköğretim kazanım oranı yirmi yılı aşkın süredir durgunlaşmıştır. Hükümet, bu oranı 2030 yılına kadar %50'ye çıkarmayı hedeflemektedir.
4. **Öğretmen Açığı ve Niteliği:** Özellikle kırsal kesimde ve bazı branşlarda öğretmen açığı yaşanmaktadır. Öğretmenlik mesleğinin cazibesini korumak ve nitelikli öğretmen yetiştirmek öncelikli bir hedef olmaya devam etmektedir.
5. **Göçmen Öğrencilerin Entegrasyonu:** Artan göçmen nüfusuyla birlikte, dil desteğinin güçlendirilmesi, kültürel duyarlılığın artırılması ve ayrımcılıkla mücadele edilmesi gerekmektedir.
6. **Eğitimde Eşitlik:** Eşitlik ilkesinin korunması, özellikle artan sosyoekonomik eşitsizlikler ve okul ayrışması karşısında büyük bir zorluk teşkil etmektedir.

10. Sonuç

Finlandiya eğitim sistemi, eşitlik, güven, profesyonellik ve araştırma temelli uygulamalar üzerine inşa edilmiş, küresel çapta saygın bir sistemdir. Erken çocukluk eğitiminden doktora düzeyine kadar, sistem yapısal olarak sağlam bir temele oturmuş ve tüm vatandaşlara ücretsiz eğitim sunmaktadır. Araştırma temelli öğretmen eğitimi modeli, kapsamlı temel eğitim yapısı ve güçlü mesleki eğitim sistemi, Finlandiya'yı diğer ülkelerden ayıran en önemli özelliklerdir.

Ancak, bilimsel literatürün ve uluslararası değerlendirmelerin açıkça gösterdiği gibi, Finlandiya eğitim sistemi son yıllarda ciddi zorluklarla karşı karşıya kalmıştır. PISA'daki tarihi düşüş, artan eğitim eşitsizlikleri, göçmen öğrencilerin entegrasyonu, demografik değişimler ve öğretmen açığı, sistemin en acil sorunları arasında yer almaktadır.

2025 Öğrenme Desteği Reformu, dijitalleşme girişimleri ve VET pilot projesi gibi reformlar, bu sorunları ele almak için umut verici adımlar olarak değerlendirilebilir. Ancak, bu reformların başarısı, yalnızca yasal metinlere ve bütçe tahsislerine değil, aynı zamanda bunların etkili bir şekilde uygulanmasına, tüm paydaşların aktif katılımına, öğretmen eğitiminin niteliğinin artırılmasına ve toplumsal yapıdaki daha derin eşitsizliklerin ele alınmasına bağlıdır.

Finlandiya'nın eğitimde karşı karşıya olduğu en büyük zorluk, bir yandan eğitimde fırsat eşitliği ve evrensel erişim gibi temel ilkeleri korurken, diğer yandan artan eşitsizlikleri azaltmak, düşen performansı toparlamak ve değişen dünyaya ayak uydurmaktır. Bu dengeyi sağlamak, sadece eğitim politikalarında teknik iyileştirmeler yapmayı değil, aynı zamanda toplumsal yapıdaki daha derin eşitsizlikleri de ele almayı gerektirmektedir. Eğitim sisteminin daha kapsayıcı, adil ve yüksek performanslı hale getirilmesi, Finlandiya'nın gelecekteki refahı, sosyal uyumu ve demokratik istikrarı için hayati önem taşımaktadır.

Kaynakça

1. Eurydice. (2025). *Organisation of the education system and of its structure - Finland*. European Commission. https://eurydice.eacea.ec.europa.eu/eurypedia/finland/organisation-education-system-and-its-structure
2. Finnish National Agency for Education. (2025). *The Finnish education system*. https://www.oph.fi/en/education-system
3. OECD. (2023). *PISA 2022 Results (Volume I and II) – Country Notes: Finland*. OECD Publishing. https://www.oecd.org/en/publications/pisa-2022-results-volume-i-and-ii-country-notes_ed6fbcc5-en/finland_0cb63978-en.html
4. Finnish National Agency for Education. (2024). *Teachers and education staff*. Eurydice. https://eurydice.eacea.ec.europa.eu/eurypedia/finland/teachers-and-education-staff
5. Tampere University. (2025). *The most common titles and eligibility criteria for our teaching and research staff*. https://www.tuni.fi/en/about-us/working-at-tampere-universities/tampere-university-as-an-employer/most-common-titles-and-eligibility-criteria-our-teaching-and-research-staff
6. Aalto University. (2025). *Tenure track*. https://www.aalto.fi/en/tenure-track/tenure-track

7. OECD. (2023). *Equity in education in PISA 2022*. https://www.oecd.org/en/publications/pisa-2022-results-volume-i_53f23881-en/full-report/equity-in-education-in-pisa-2022_4008c06e.html

8. Finnish Education Evaluation Centre. (2025). *Evaluation of the Application Phase of the Pilot for Operational Steering in Vocational Education and Training (VET)*. https://www.karvi.fi/en

9. Cedefop. (2025). *Finland: flexible authorisations to provide VET qualifications*. https://www.cedefop.europa.eu/en/news/finland-flexible-authorisations-provide-vet-qualifications

10. OECD. (2025). *Vocational Education and Training and the Green Transition in Finland*. https://www.oecd.org/en/publications/vocational-education-and-training-and-the-green-transition-in-finland_4d29a34a-en/full-report.html

11. European Commission. (2025). *Education and Training Monitor 2025 - Finland*. https://op.europa.eu/webpub/eac/education-and-training-monitor/en/country-reports/finland.html

12. University of Oulu. (2024). *Government funding and national responsibilities for the University of Oulu defined for 2025–2028*. https://www.oulu.fi/en/news/government-funding-and-national-responsibilities-for-university-oulu-defined-for-2025-2028-funding

13. Karelia University of Applied Sciences. (2026). *KAFS research community at Karelia University of Applied Sciences*. https://www.karelia.fi/2026/03/kafs-research-community-at-karelia-university-of-applied-sciences/

14. Finnish Government. (2023). *PISA 2022 results*. https://okm.fi/en/pisa-2022

15. Fordham Institute. (2025). *The rise and fall of Finland mania, part two: Why did scores plummet?* https://fordhaminstitute.org/national/commentary/rise-and-fall-finland-mania-part-two-why-did-scores-plummet

16. European Commission. (2025). *Support for learning and school attendance*. https://okm.fi/en/support-for-learning

17. OECD. (2025). *Boosting higher education attainment rates: OECD Economic Surveys: Finland 2025*. https://www.oecd.org/en/publications/oecd-economic-surveys-finland-2025_0b6a0bcb-en/full-report/boosting-higher-education-attainment-rates_3d0d976a-en.html

18. University of Jyväskylä. (2024). *Finnish early education and pedagogy: right to play, learn and participate*. https://studyguide.jyu.fi/en/courses/124188/2024-2025

19. University of Helsinki. (2025). *Contextualizing Playful Learning Practices in the Finnish Early Childhood Education and Care*. https://researchportal.helsinki.fi/en/publications/contextualizing-playful-learning-practices-in-the-finnish-early-c

20. Aalto University. (2025). *Working as a professor at Aalto*. https://www.aalto.fi/en/careers-at-aalto/working-as-a-professor-at-aalto

21. Hanken School of Economics. (2025). *For Appointment and Promotion to Professor*. https://www.hanken.fi/en/faculty-staff/job-opportunities/job-opportunities/applications-and-selection-process

22. Finnish Union of University Professors. (2025). *Tenure track*. https://www.professoriliitto.fi/en/tenure-track

23. Yle News. (2025). *Ministry reveals first cities to offer English curriculum in upper-secondary schools*. https://yle.fi/a/74-20127343

24. Finnish National Agency for Education. (2024). *Educational racism lives in norms and structures, which teachers ought to recognize*. https://www.oph.fi/en/news/2024/educational-racism-lives-norms-and-structures-which-teachers-ought-recognize

25. OECD. (2025). *Boosting higher education attainment rates: OECD Economic Surveys: Finland 2025*. https://www.oecd.org/en/publications/oecd-economic-surveys-finland-2025_0b6a0bcb-en/full-report/boosting-higher-education-attainment-rates_3d0d976a-en.html

---

Ekler

EK A: Finlandiya Eğitim Sisteminin Yapısal Şeması

- **0-6 yaş:** Erken Çocukluk Eğitimi ve Bakımı (ECEC) - Zorunlu değil, evrensel hak.
- **6 yaş:** Okul Öncesi Eğitim (Esiopetus) - Zorunlu, ücretsiz.
- **7-16 yaş:** Temel Eğitim (Perusopetus) - 9 yıl, zorunlu, ücretsiz.
    - 1.-6. sınıf: Alakoulu (Alt kademe)
    - 7.-9. sınıf: Yläkoulu (Üst kademe)
- **16-19 yaş:** Ortaöğretim (Toinen aste) - Zorunlu değil, ücretsiz.
    - Genel Lise (Lukio): Akademik, 3 yıl, ylioppilastutkino ile sonlanır.
    - Mesleki Eğitim (Ammatillinen koulutus): Uygulamalı, 3 yıl, ammatillinen perustutkinto ile sonlanır.
- **19+ yaş:** Yükseköğretim (Korkea-aste).
    - Üniversiteler (Yliopisto): Akademik araştırma odaklı.
    - Uygulamalı Bilimler Üniversiteleri (Ammattikorkeakoulu): Mesleki uygulama odaklı.

EK B: Akademik Unvanların Hiyerarşisi (Finlandiya)

1. Doktora Araştırmacısı (Väitöskirjatutkija) / Proje Araştırmacısı (Tutkijatohtori)
2. Yardımcı Doçent (Apulaisprofessori) / Doktora Sonrası Araştırmacı (Tutkijatohtori)
3. Doçent (Professori) / Kıdemli Araştırmacı (Tutkimusjohtaja)

4. **Profesör (Professori) - EN YÜKSEK UNVAN**

EK C: Zorunlu Eğitim Yaşları

Eğitim Kademesi	Yaş Aralığı	Zorunluluk
Okul Öncesi	6	Zorunlu
Temel Eğitim	7-16	Zorunlu
Ortaöğretim	16-18	Zorunlu (2021'den itibaren)
Yükseköğretim	18+	Zorunlu değil

EK D: Temel Performans Göstergeleri (PISA 2022)

Gösterge	Finlandiya	OECD Ortalaması
Matematik (Ortalama Puan)	484	472
Okuma (Ortalama Puan)	490	476
Fen Bilimleri (Ortalama Puan)	511	485
Matematikte Düşüş (2006-2022)	-64 puan	-
Yükseköğretim Kazanım Oranı (25-34 yaş)	~40% (hedef 2030: 50%)	~45%

EK E: VET Pilot Projesi (Operasyonel Rehberlik) 2026-2033

Başlangıç Yılı	Tamamlanma Yılı	Katılımcı Sayısı	Amaç
2026	2033	40 VET sağlayıcısı (134 içinden)	VET'i işgücü piyasası ihtiyaçlarına daha duyarlı hale getirmek, esnek yetkilendirme modelini test etmek.

Bu rapor, Finlandiya eğitim sisteminin okul öncesinden en yüksek akademik unvana kadar tüm kademelerini kapsamlı bir şekilde analiz etmeyi amaçlamıştır. Raporda belirtilen bulgular, uluslararası hakemli dergilerde yayımlanmış bilimsel çalışmalara, OECD ve Eurydice gibi uluslararası kuruluşların verilerine ve Finlandiya eğitim sistemi üzerine yapılmış güncel araştırmalara dayanmaktadır. Sistemin dinamik yapısı ve sürekli reform süreci göz önüne alındığında, bu raporun belirli bir zaman dilimindeki durumu yansıttığı ve güncel gelişmeler için sürekli güncellenmesi gerektiği unutulmamalıdır.

Rusya Eğitim Sisteminin Yapısal ve İşlevsel Analizi

Okul Öncesinden Akademik Zirveye Bilimsel Literatür Işığında Kapsamlı Bir İnceleme

---

1. Giriş

Rusya Federasyonu'nun eğitim sistemi, yalnızca bireylerin bilgi ve becerilerini geliştirmekle kalmayıp, aynı zamanda ülkenin kültürel, sosyal ve ekonomik yapısının şekillenmesinde de önemli bir rol oynamıştır. Derin tarihi köklere sahip bu sistem, 20. yüzyıl boyunca Sovyetler Birliği'nin merkeziyetçi politikalarından etkilenmiş ve modern Rusya'da piyasa ekonomisine geçiş süreciyle yeni bir dönüşüm yaşamıştır. Günümüzde Rusya, %99,73 okuryazarlık oranıyla uluslararası sıralamalarda en yüksek okuryazarlık oranına sahip ülkelerden biri olarak anılmaktadır. Bu başarıda eğitimin, özellikle Sovyetler Birliği zamanlarından itibaren toplumun her kesimine yayılmaya çalışılması, ücretsiz hale gelmesi ve eğitimli olma bilincinin toplumsal hafızada yer alması etkin roller oynamış gibi görünmektedir.

Yaklaşık 146 milyon nüfusuyla dünyanın en geniş coğrafi alanlarından birine sahip olan Rusya, eğitim politikalarını federal düzeyde belirlenen ulusal standartlar ile 89 federal bölgenin (oblast, kray, cumhuriyet) yerel ihtiyaçları arasında karmaşık bir denge kurarak yürütmektedir. Bu federal yapı, bir yandan eğitimin temel çerçevesinin tüm ülkede tutarlı olmasını sağlamakta, diğer yandan bölgeler arasında önemli farklılıkların ortaya çıkmasına neden olmaktadır.

Rusya eğitim sisteminin en belirleyici özellikleri şunlardır:

1. **Merkeziyetçi Yapı ve Ulusal Standartlar:** Devlet, eğitimin tüm kademelerinde tek tip müfredat standartları (Federal Devlet Eğitim Standartları – FGOS) belirlemekte ve sıkı bir denetim mekanizması yürütmektedir.
2. **Yüksek Okuryazarlık ve Eğitim Seviyesi:** Sovyet mirası, toplumun büyük bir kesiminin yüksek eğitim seviyesine sahip olmasını sağlamıştır.
3. **Karmaşık Aşamalı Yapı:** 11 yıllık zorunlu eğitim, üç ana aşamaya ayrılmıştır: ilk genel eğitim (4 yıl), temel genel eğitim (5 yıl) ve orta genel eğitim (2 yıl).
4. **Güçlü Bilim ve Mühendislik Geleneği:** Sovyetler Birliği'nden miras kalan fizik, matematik, mühendislik ve fen bilimleri alanlarındaki güçlü eğitim geleneği, günümüzde de devam etmektedir.
5. **Dönüşüm Sürecindeki Yükseköğretim:** Bologna Süreci'nin ilkelerini benimsemiş olmakla birlikte, 2026'dan itibaren lisans ve yüksek lisans sistemini kaldırarak "temel" ve "uzmanlaşmış" yükseköğretim aşamalarına geri dönme kararı alınmıştır.
6. **Derin Eşitsizlikler:** Moskova, St. Petersburg gibi büyük şehirler ile kırsal bölgeler ve ulusal cumhuriyetler arasında eğitim kalitesi ve kaynaklara erişim açısından ciddi uçurumlar bulunmaktadır.

7. **Artan Devlet Kontrolü ve İdeolojik Yönelim:** Son yıllarda eğitim müfredatı, özellikle tarih ve sosyal bilimler alanında devletin resmî ideolojisiyle daha uyumlu hale getirilmekte, vatanseverlik eğitimi ön plana çıkmaktadır.

Bu rapor, Rusya eğitim sistemini okul öncesi eğitimden (doshkolnoye obrazovaniye) en yüksek akademik unvana (professor) kadar tüm kademeleriyle birlikte, uluslararası hakemli dergilerde yayımlanmış bilimsel çalışmaların, OECD, UNESCO ve Eurydice gibi uluslararası kuruluşların verilerinin ve güncel eğitim politikası belgelerinin bulgularına dayanarak kapsamlı bir şekilde analiz etmeyi amaçlamaktadır.

2. Eğitim Sisteminin Yasal ve Yönetsel Çerçevesi

2.1 Anayasal Temel ve Eğitim Yasaları

Rusya eğitim sisteminin temelini, 1993 Anayasası ve 2012'de kapsamlı bir şekilde revize edilen 273-FZ sayılı "Rusya Federasyonu'nda Eğitim Kanunu" (Federal Law on Education in the Russian Federation) oluşturmaktadır. Anayasa, eğitim hakkını tüm vatandaşlar için temel bir hak olarak tanımlamış ve devletin bu alandaki sorumluluğunu net bir şekilde ifade etmiştir. Eğitim Kanunu ise eğitim sisteminin yapısını, yönetimini, finansmanını ve kalite güvence mekanizmalarını ayrıntılı olarak düzenlemektedir. Bu kanun, zorunlu eğitimi, yükseköğretimi ve mesleki eğitimi kapsayan sistemin çerçevesini çizmekte, Sovyetler Birliği döneminden miras kalan merkezi yapısını büyük ölçüde korumaktadır.

2.2 Yönetişim Yapısı: Güçlü Merkeziyetçilik ve Bölgesel Farklılıklar

Rusya eğitim sistemi, merkezi hükümetin ulusal standartları ve müfredat çerçevesini belirlediği, federal bölgelerin (subjects of the federation) ise bu çerçevede kendi eğitim politikalarını uyguladığı bir yapıya sahiptir.

Federal Düzey: Eğitim Bakanlığı (Ministerstvo Prosveshcheniya) okul öncesi, ilk ve ortaöğretim ile mesleki eğitimden sorumluyken, Bilim ve Yükseköğretim Bakanlığı (Ministerstvo Nauki i Vysshego Obrazovaniya) yükseköğretim ve bilimsel araştırmalardan sorumludur. Bu bakanlıklar, Federal Devlet Eğitim Standartları'nı (FGOS) belirler, ulusal müfredatı geliştirir, eğitim kalitesini izler ve devlet finansmanını dağıtır.

Bölgesel Düzey: Rusya'yı oluşturan 89 federal bölge (cumhuriyetler, oblastlar, kraylar, özerk okruglar), kendi eğitim sistemlerini federal standartlara uygun olarak yönetme yetkisine sahiptir. Ancak bu yetki, federal hükümetin sıkı denetimi altındadır. Bölgesel eğitim bakanlıkları, okul binalarının bakımı, öğretmen istihdamı ve bölgesel müfredat uyarlamaları gibi konularda sorumluluk taşır. Bu yapı, Moskova ve St. Petersburg gibi büyük şehirlerde modern eğitim imkânlarına erişim oldukça yüksekken, kırsal bölgelerde hâlâ öğretmen eksikliği ve altyapı yetersizlikleri gibi sorunların yaşanmasına neden olmaktadır.

2.3 Federal Devlet Eğitim Standartları (FGOS)

Rusya eğitim sisteminin temel taşlarından biri, Federal Devlet Eğitim Standartları'dır (FGOS – Federalnye Gosudarstvennye Obrazovatelnye Standarty). FGOS, her eğitim seviyesi için zorunlu asgari içeriği, öğrenci yükünü ve mezuniyet gerekliliklerini tanımlar. Amaç, ülkenin devasa coğrafyası boyunca eğitim kalitesinde bir miktar tutarlılık sağlamaktır. Ancak, FGOS aynı zamanda öğretmenlere ve okullara katı bir çerçeve sunmakta, pedagojik esnekliği sınırlayabilmektedir.

2.4 Eğitimin Finansmanı

Rusya eğitim sistemi, ağırlıklı olarak federal ve bölgesel bütçelerden finanse edilmektedir. Devlet okullarında temel eğitim (1-9. sınıflar) ücretsizdir. 2026-27 akademik yılında, devlet, eğitim kalitesi endişeleri ve mezun becerileri ile işgücü piyasası ihtiyaçları arasındaki uyumsuzluk gerekçesiyle 45.000 devlet destekli üniversite kontenjanını (%13 oranında) kesmiştir. Bu kesintinin özel üniversiteleri orantısız şekilde etkileyeceği ve bazı özel kurumların düşük kaliteli ücretli programları olmadan ayakta kalamayabileceği belirtilmektedir. Bu hamle, aşırı mezun arzı olduğu düşünülen ekonomi, hukuk, yönetim ve kamu yönetimi gibi yaklaşık 40 alanda mezun sayısını kısma amacı taşımaktadır.

2.5 Değerlendirme ve Denetim

Eğitim kalitesinin değerlendirilmesi ve okulların denetimi, federal ve bölgesel düzeydeki eğitim makamları tarafından yürütülmektedir. Temel eğitimin sonunda (9. sınıf) öğrenciler, Temel Devlet Sınavı'na (OGE – Osnovnoy Gosudarstvenny Ekzamen) girmektedir. Orta genel eğitimin sonunda (11. sınıf) ise öğrenciler, üniversiteye giriş için gerekli olan Birleşik Devlet Sınavı'na (EGE – Ediny Gosudarstvenny Ekzamen) tabi tutulmaktadır. EGE, hem lise bitirme diploması hem de üniversiteye giriş için belirleyici olan yüksek riskli bir sınavdır. EGE'nin standardizasyonu, eğitimde fırsat eşitliğini artırmayı amaçlamış olsa da, ezberciliği teşvik ettiği ve eleştirel düşünceyi bastırdığı yönünde eleştiriler almıştır.

3. Eğitim Kademeleri: Okul Öncesinden Yükseköğretime

Rusya eğitim sistemi, dört ana kademeden oluşmaktadır: okul öncesi eğitim (doshkolnoye obrazovaniye), ilk genel eğitim (nachalnoye obshcheye obrazovaniye), temel genel eğitim (osnovnoye obshcheye obrazovaniye), orta genel eğitim (sredneye obshcheye obrazovaniye) ve yükseköğretim (vyssheye obrazovaniye). Zorunlu eğitim, çocuğun 6-7 yaşında başladığı ilk genel eğitim ile 9 yıllık temel genel eğitimi kapsamakta olup, öğrencilerin çoğunluğu 18 yaşına kadar eğitim hayatına devam etmektedir.

3.1 Okul Öncesi Eğitim (Doshkolnoye Obrazovaniye, 2 ay – 7 yaş)

Rusya'da okul öncesi eğitim, 2 aylıktan 7 yaşına kadar olan çocukları kapsamakta olup, kreş (yasli) ve anaokulu (detskiy sad) gibi kurumlarda sunulmaktadır. Zorunlu olmamakla birlikte, katılım oranları oldukça yüksektir ve devlet tarafından sübvanse edilmektedir. Okul öncesi eğitim kurumlarına olan talep oldukça yüksektir; ancak nüfus artışı nedeniyle ailelerin çocuklarını bu kurumlara yazdırmaları zor olabilmektedir. Okul öncesi eğitimin temel amacı, çocukların sosyalleşmesi, fiziksel gelişimi ve okula hazır bulunuşluğunu desteklemektir. Sovyet döneminden miras kalan güçlü bir erken çocukluk eğitimi geleneği bulunmaktadır; ancak günümüzde kapasite yetersizliği, özellikle büyük şehirlerde önemli bir sorun olmaya devam etmektedir.

3.2 İlk Genel Eğitim (Nachalnoye Obshcheye Obrazovaniye, 1-4. Sınıf, 7-11 yaş)

İlk genel eğitim, 4 yıl süren zorunlu bir kademedir. Çocuklar, 6-7 yaşında okula başlamaktadır. Bu kademede öğrenciler, okuma, yazma, matematik, çevre bilgisi, sanat ve beden eğitimi gibi temel dersleri almaktadır. Müfredat, Federal Devlet Eğitim Standartları (FGOS) tarafından belirlenmekte olup, tüm okullarda ortaktır. İlköğretim, öğrencilerin akademik kariyerlerinin temelini oluşturmakta ve özellikle Sovyet döneminde geliştirilen güçlü temel eğitim yaklaşımı, günümüzde de devam etmektedir.

3.3 Temel Genel Eğitim (Osnovnoye Obshcheye Obrazovaniye, 5-9. Sınıf, 11-15 yaş)

Temel genel eğitim, 5 yıl süren zorunlu eğitimin ikinci aşamasıdır. 9. sınıfın sonunda öğrenciler, Temel Devlet Sınavı'na (OGE) girmektedir. Bu sınavı başarıyla tamamlayan öğrenciler, temel genel eğitim sertifikası (attestat) almaya hak kazanır. Bu aşamadan sonra öğrenciler, iki yıllık orta genel eğitime (lise) devam etme veya mesleki eğitime yönelme seçeneğine sahiptir. Temel genel eğitimde öğrenciler, Rus dili ve edebiyatı, matematik, biyoloji, kimya, fizik, tarih, sosyal bilgiler, coğrafya, yabancı dil ve bilgisayar bilimleri gibi geniş bir ders yelpazesinde eğitim almaktadır.

3.4 Orta Genel Eğitim (Sredneye Obshcheye Obrazovaniye, 10-11. Sınıf, 15-17 yaş)

Orta genel eğitim, 2 yıl süren zorunlu eğitimin son aşamasıdır. Bu kademe, öğrencileri yükseköğretime veya mesleki hayata hazırlamayı hedeflemektedir. 11. sınıfın sonunda, tüm öğrenciler Birleşik Devlet Sınavı'na (EGE) girmek zorundadır. EGE, üniversiteye giriş için tek ve belirleyici kriterdir. Orta genel eğitimde öğrenciler, belirli bir uzmanlık alanına (örneğin fizik-matematik, sosyal bilimler, fen bilimleri) yönelmekte ve üniversite sınavlarına hazırlık niteliğinde yoğun bir eğitim almaktadır. EGE sistemi, Sovyet döneminin ayrıcalıklı üniversite giriş sisteminin yerini almayı ve fırsat eşitliğini artırmayı hedeflemiş olsa da, ezberciliği teşvik ettiği ve eğitimdeki eşitsizlikleri tam olarak çözemediği yönünde eleştirilere maruz kalmıştır.

3.5 Orta Mesleki Eğitim (Sredneye Professionalnoye Obrazovaniye – SPO)

Temel genel eğitimi tamamlayan öğrenciler, orta mesleki eğitim kurumlarına (teknikum veya kolej) devam edebilmektedir. SPO, öğrencileri belirli bir meslek alanında doğrudan işgücü piyasasına hazırlamayı hedeflemektedir. SPO kurumları, iki ana türde sunulmaktadır: teknikum (meslek okulu) ve kolej (meslek lisesi). Eğitim süresi, programa bağlı olarak 2 ila 4 yıl arasında değişmektedir. SPO, Sovyetler Birliği'nde oldukça prestijli olan mesleki eğitim geleneğini sürdürmekle birlikte, günümüzde bu okulların toplumsal prestiji genel liselere kıyasla daha düşüktür. Öğrencilerin genellikle daha düşük sosyoekonomik arka planlardan gelmesi, bu eğitim yolunun statüsünü olumsuz etkilemektedir.

3.6 Yükseköğretim (Vyssheye Obrazovaniye)

Rusya yükseköğretim sistemi, tarihsel olarak Sovyetler Birliği'nin tek dereceli (uzman – specialist) sistemine dayanmaktaydı. 2003 yılında Bologna Süreci'ne katılan Rusya, lisans (bakalavr – 4 yıl) ve yüksek lisans (magistr – 2 yıl) derecelerini uygulamaya koymuştur. Ancak, bu geçişe her zaman bir miktar şüpheyle yaklaşılmıştır. 2024 yılında, 1 Eylül 2026'dan itibaren lisans ve yüksek lisans sisteminin kaldırılacağı ve geleneksel Sovyet modeline benzer, "temel" ve "uzmanlaşmış" yükseköğretim aşamalarına geri dönüleceği duyurulmuştur.

Yeni yapı şu şekilde olacaktır:

- **Temel Yükseköğretim (Bazovoye Vyssheye Obrazovaniye):** 4 ila 6 yıl sürecek olan bu aşama, öğrencileri doğrudan iş hayatına hazırlamayı hedefleyecek ve mevcut lisans derecesinin yerini alacaktır.
- **Uzmanlaşmış Yükseköğretim (Spetsializirovannoye Vyssheye Obrazovaniye):** 1 ila 3 yıl sürecek olan bu aşama, klasik yüksek lisans, asistanlık-staj ve tıpta ihtisas gibi programları kapsayacaktır.

- **Doktora Eğitimi (Aspirantura):** Bilimsel ve akademik personel yetiştirmeye yönelik bağımsız bir eğitim düzeyi olarak yeniden yapılandırılacaktır.

Bu reform, şu anda altı büyük üniversitede pilot olarak uygulanmakta olup, 1 Eylül 2027 tarihi itibarıyla tüm ülke genelinde yürürlüğe girecektir. Resmî gerekçe, mevcut lisans derecesinin devlet sektöründe tam yeterlilik kabul edilmemesi ve mezunların istihdam edilebilirliğinin düşük olmasıdır.

Rusya'da hem kamu hem de özel yükseköğretim kurumları bulunmaktadır. Lomonosov Moskova Devlet Üniversitesi (MGU), St. Petersburg Devlet Üniversitesi (SPbGU), Novosibirsk Devlet Üniversitesi (NSU) ve Moskova Devlet Teknik Üniversitesi (Bauman MGTU) gibi kurumlar, özellikle fizik, matematik, mühendislik ve doğa bilimleri alanlarında uluslararası alanda tanınmaktadır.

4. Akademik Kariyer Yolu ve En Yüksek Unvan: Professor

Rusya akademik sisteminde en yüksek unvan "Professor" (Profesör) olup, bu unvana ulaşmak, uluslararası alanda tanınmış bir araştırma, öğretim ve toplumsal etki mükemmelliği gerektiren titiz ve aşamalı bir sürecin sonucudur. Rusya akademik kariyer yolu, Sovyet döneminden miras kalan "Habilitasyon" benzeri bir yapıyı korumaktadır.

4.1 Akademik Kariyer Basamakları

Rusya üniversitelerinde akademik kariyer genellikle şu basamakları içermektedir:

1. Kademe: Lisansüstü Öğrencisi / Aspirant (Аспирант): Akademik kariyerin başlangıç noktasıdır. Aspirant, bir yüksek lisans derecesinden sonra (veya eski sistemde uzman diplomasından sonra) başlanan ve 3-4 yıl süren bir doktora öncesi eğitim programıdır. Aspirant programını tamamlayan ve bir tez (kandidatskaya dissertatsiya) savunan adaylara "Kandidat Nauk" (Bilim Adayı) derecesi verilir. Bu derece, uluslararası alanda kabaca PhD'ye eşdeğerdir.

2. Kademe: Doktora Sonrası Araştırmacı (Nauchnyy Sotrudnik): Doktora sonrası dönem, genellikle geçici sözleşmelerle, araştırma projelerinde çalışan akademisyenlerin kariyer basamağıdır.

3. Kademe: Kıdemli Öğretim Görevlisi (Starshiy Prepodavatel) / Doçent (Dotsent): Kariyerin orta aşamasıdır. Dotsent unvanı, hem bir akademik pozisyonu (doçentlik kadrosu) hem de bir akademik unvanı (yeterlilik) ifade eder. Dotsent unvanını almak için, adayın Kandidat Nauk derecesine, önemli bir öğretim deneyimine ve bilimsel yayınlara sahip olması gerekmektedir. Bu unvan, Alman ve Polonya sistemlerindeki "Habilitation"a kabaca eşdeğerdir.

4. Kademe: Profesör (Professor): Rusya akademik sistemindeki en yüksek pozisyondur. İki tür profesörlük bulunmaktadır:

- **Dotsent / Professor (Pozisyon):** Bir üniversitenin bölümünde doldurulan bir kadro.
- **Professor (Akademik Unvan):** Yüksek Tasdik Komisyonu (VAK – Vysshaya Attestatsionnaya Komissiya) tarafından verilen, yüksek bir araştırma ve öğretim yeterliliğini gösteren bir unvandır. Professor unvanını almak için, adayın genellikle bir Doktor Nauk (Bilim Doktoru) derecesine sahip olması gerekmektedir. **Doktor Nauk (Doktor Nauk):** Kandidat Nauk'tan sonraki ikinci ve daha üst düzey bir doktora derecesidir. Bu derece, Kandidat Nauk'tan sonra önemli ve bağımsız bilimsel katkıları kanıtlamayı gerektirmekte olup, genellikle ikinci bir kapsamlı tez (doktorskaya dissertatsiya) yazılmasını içermektedir. Doktor Nauk derecesi, uluslararası alanda üst düzey bir

bilim doktorası (higher doctorate) olarak kabul edilmekte ve birçok ülkede profesörlük için bir ön koşul olarak aranmaktadır.

Rusya akademik kariyer yolu, özellikle Doktor Nauk aşamasındaki zorluklar ve geçici sözleşmelerin yaygınlığı nedeniyle, genç akademisyenler için büyük zorluklar barındırmaktadır. Sovyet döneminde oldukça prestijli olan akademik kariyer, günümüzde düşük maaşlar ve ağır bürokratik yük nedeniyle cazibesini kaybetmektedir. Birçok genç ve yetenekli araştırmacı, daha iyi koşullar için ülkeyi terk etmekte (beyin göçü) veya özel sektöre yönelmektedir.

5. Uluslararası Değerlendirmeler ve Performans Göstergeleri

Rusya, PISA 2018 ve 2022 değerlendirmelerine katılmış olsa da, uluslararası karşılaştırmalı veriler, özellikle son yıllarda siyasi nedenlerle sınırlı bir şekilde raporlanmıştır. Mevcut veriler, Rusya'nın matematik ve fen bilimlerinde OECD ortalamasına yakın veya üzerinde, okuma becerilerinde ise ortalamanın altında bir performans gösterdiğini ortaya koymaktadır.

PISA 2022'de Rusya, resmî olarak 32. sırada yer almıştır. OECD ortalaması 472 iken Rusya 488 puan almıştır. Ancak, bu sonuçların geçerliliği ve karşılaştırılabilirliği konusunda bazı soru işaretleri bulunmaktadır. Ayrıca, PISA 2022 sonuçları, Rusya'da eğitimde sosyoekonomik adaletin OECD ortalamasının altında olduğunu, yani sosyoekonomik arka planın akademik başarı üzerindeki etkisinin daha güçlü olduğunu göstermektedir.

TIMSS (Trends in International Mathematics and Science Study) ve PIRLS (Progress in International Reading Literacy Study) gibi diğer uluslararası değerlendirmelerde ise Rusya, özellikle ilkokul düzeyinde matematik ve fen bilimlerinde yüksek performans sergilemektedir. Bu durum, Sovyetler Birliği'nden miras kalan güçlü temel eğitim sisteminin etkisini göstermektedir.

6. Eğitimde Eşitsizlik: Bilimsel Literatürün Bulguları

Rusya eğitim sistemi, resmî söyleminde fırsat eşitliğine büyük önem vermesine rağmen, bilimsel literatür sistemin bu hedefe ulaşmakta ciddi zorluklar yaşadığını göstermektedir. Eğitimdeki eşitsizlikler, sosyoekonomik arka plan, bölgesel farklılıklar, etnik köken ve göçmen statüsü gibi çeşitli faktörler tarafından şekillendirilmekte ve derinleştirilmektedir.

6.1 Sosyoekonomik Arka Plan ve Okul Performansı

Sosyoekonomik arka plan ile eğitimsel başarı arasındaki güçlü ilişki, Rusya eğitim sisteminin en belirleyici eşitsizlik kaynaklarından biridir. Moskova ve St. Petersburg gibi büyük şehirlerdeki varlıklı ailelerin çocukları, özel derslere (repetitorstvo), hazırlık kurslarına ve kaliteli okullara erişim avantajına sahipken, kırsal kesimdeki ve düşük gelirli ailelerin çocukları, özellikle EGE sınavında ciddi dezavantajlar yaşamaktadır. EGE'nin standardizasyonu, bu eşitsizlikleri tam olarak çözememiş, aksine bazı durumlarda derinleştirmiştir.

6.2 Bölgesel Eşitsizlikler: Kentsel-Kırsal Uçurum ve Ulusal Cumhuriyetler

Rusya eğitim sistemindeki en derin eşitsizlik, devasa coğrafi alanı boyunca gözlemlenen bölgesel farklılıklardır. Moskova ve St. Petersburg'daki okullar, modern altyapıya, yüksek maaşlı ve nitelikli öğretmenlere ve zengin eğitim kaynaklarına sahipken, kırsal bölgelerdeki ve uzak kuzey bölgelerindeki okullar, harap binalar, öğretmen eksikliği ve temel ekipman yoksunluğu ile boğuşmaktadır. Ayrıca,

Tataristan, Çeçenistan, Dağıstan gibi ulusal cumhuriyetlerde, eğitim dili ve müfredatın federal standartlarla uyumlaştırılması konusunda da sorunlar yaşanabilmektedir. Bu bölgelerde, özellikle Rusça yeterliliği düşük olan öğrenciler, EGE gibi merkezi sınavlarda ciddi dezavantajlar yaşamaktadır.

6.3 Göçmen Kökenli ve Mülteci Öğrenciler

Rusya, özellikle Orta Asya cumhuriyetlerinden (Özbekistan, Tacikistan, Kırgızistan) önemli sayıda göçmen işçi ve mülteciye ev sahipliği yapmaktadır. Göçmen kökenli öğrenciler, Rusya eğitim sisteminde en dezavantajlı gruplardan biridir. Bu öğrenciler, dil engeli, kültürel farklılıklar ve ayrımcılık gibi çeşitli zorluklarla karşı karşıya kalmakta, bu da onların akademik başarılarını ve okula aidiyet duygularını olumsuz etkilemektedir.

Son yıllarda sertleştirilen göç politikaları ve eğitimdeki düzenlemeler, göçmen çocukların eğitime erişimini daha da kısıtlamıştır. Özellikle, okullara kabul için zorunlu Rusça testi getirilmesi ve göçmen çocuklarının davranışlarının özel denetime alınması, bu çocukların eğitim dışına itilmesine neden olabilmektedir. Araştırmalar, mülteci çocukların eğitiminin göz ardı edildiğini ve özel eğitime muhtaç çocukların eğitimine gereken önemin gösterilmediğini ortaya koymaktadır.

6.4 Özel Eğitim ve Kaynaştırma

Rusya'da özel eğitim ihtiyacı olan çocuklar, tarihsel olarak ayrı kurumlarda (yatılı okullar – shkola-internat) eğitim görmüştür. Son yıllarda, bu çocukların kaynaştırma (inclusive education) yoluyla normal okullarda eğitim almasını teşvik eden politikalar geliştirilmiş olsa da, uygulama yaygın değildir. Kaynaştırma eğitimi için gerekli altyapı, özel eğitim öğretmenleri ve destek personeli büyük ölçüde eksiktir. Özel eğitime muhtaç çocukların eğitimine gereken önemin gösterilmediği ve bu çocukların çoğunlukla sistemin dışında kaldığı veya yetersiz hizmet aldığı belirtilmektedir.

7. Öğretmen Eğitimi ve Niteliği

Rusya eğitim sisteminin en önemli yapısal sorunlarından biri, öğretmen açığı, öğretmenlik mesleğinin azalan prestiji ve düşük maaşlardır. Sovyet döneminde oldukça saygın bir meslek olan öğretmenlik, günümüzde gençler arasında cazibesini büyük ölçüde kaybetmiştir.

7.1 Öğretmen Eğitiminin Yapısı

Rusya'da öğretmen eğitimi, pedagoji üniversiteleri ve klasik üniversitelerin pedagoji fakülteleri tarafından sunulmaktadır. Öğretmen adayları, lisans (bakalavr) veya uzman (spetsialitet) programlarında eğitim görmektedir. Son yıllarda, öğretmen eğitimi programlarının kalitesini artırmak ve uygulamalı becerileri güçlendirmek için çeşitli reformlar yapılmıştır. Örneğin, Moskova Pedagoji Devlet Üniversitesi (MPGU) gibi önde gelen kurumlar, öğretmen eğitimi programlarını yeniden yapılandırmış ve okullarla daha güçlü işbirlikleri kurmuştur.

7.2 Öğretmen Niteliği ve Sorunlar

- **Düşük Maaşlar ve Mesleki Prestij:** Öğretmen maaşları, diğer üst düzey kamu görevlilerine kıyasla düşüktür ve bölgeler arasında büyük farklılıklar göstermektedir. Örneğin, Moskova'da asgari öğretmen maaşı 78 bin ruble iken, kırsal bölgelerde bu rakam çok daha düşüktür. Yetkililer matematik, Rus dili ve fizik öğretmenleri için daha yüksek tarife oranları belirlemiş olsa da, beden eğitimi ve resim öğretmenleri daha düşük ücretler almaktadır. Düşük maaşlar, öğretmenlik

mesleğine olan talebi azaltmakta ve nitelikli öğretmenlerin başka sektörlere yönelmesine neden olmaktadır.

- **Öğretmen Açığı:** Son yıllarda öğretmen sayısında ciddi bir azalma yaşanmaktadır. Özellikle matematik, fen bilimleri, İngilizce ve kırsal bölgelerde öğretmen açığı akut bir sorun haline gelmiştir.
- **Ağır İş Yükü ve Bürokrasi:** Öğretmenler, ders hazırlığı, sınav değerlendirme, rehberlik, okul yönetimi ve artan bürokratik evrak işleri nedeniyle ağır bir iş yükü altında çalışmaktadır.
- **Çağın Gerisinde Kalmış Müfredat ve Yöntemler:** Ankete katılan öğretmenlerin yüzde 53'ü eğitim sisteminin kısmen çağ dışı kaldığını savunurken, yüzde 16'lık bir kesim sistemin tamamen bu nitelikte olduğunu belirtmiştir. Öğretmenler, müfredatın öğrencilerin ilgi alanlarından ve gerçek hayattan kopuk olduğunu ve eleştirel düşünceden çok ezberciliği teşvik ettiğini eleştirmektedir.
- **Hizmet İçi Eğitim Yetersizliği:** Öğretmenlere sunulan hizmet içi eğitim programları genellikle yetersiz ve sistematik olmaktan uzaktır. Öğretmenlerin mesleki gelişimlerini sürdürmeleri ve yeni pedagojik yaklaşımları öğrenmeleri için daha fazla fırsat yaratılması gerekmektedir.

8. Son Yasal Reformlar ve Gelecek Perspektifi

Rusya eğitim sistemi, son yıllarda bir dizi önemli reform ve girişime sahne olmuştur. Bu girişimlerin temel hedefleri, eğitimde eşitsizlikleri azaltmak, öğrencilerin temel becerilerini iyileştirmek, ulusal güvenlik ve ekonomik önceliklerle uyumlu bir işgücü yetiştirmek, dijitalleşmeyi teşvik etmek ve öğretmen açığını kapatmaktır.

8.1 Yükseköğretimde Radikal Dönüşüm: Bologna'dan Ayrılış

Rusya'nın en önemli ve tartışmalı eğitim reformu, yükseköğretim alanında yaşanmaktadır. 1 Eylül 2026'dan itibaren, Bologna Süreci ile uyumlu lisans (4 yıl) ve yüksek lisans (2 yıl) sistemi resmen kaldırılacak ve yerine Sovyet modeline daha yakın olan "temel yükseköğretim" (4-6 yıl) ve "uzmanlaşmış yükseköğretim" (1-3 yıl) aşamaları getirilecektir. Bu reformun gerekçesi, mevcut lisans derecesinin devlet sektöründe tam yeterlilik kabul edilmemesi ve mezunların istihdam edilebilirliğinin düşük olmasıdır. Ayrıca, doktora eğitimi (aspirantura) bağımsız bir eğitim düzeyi olarak yeniden yapılandırılacaktır. Reform, şu anda altı önde gelen üniversitede pilot olarak uygulanmakta olup, 2027 yılında tüm ülke genelinde yürürlüğe girmesi planlanmaktadır.

Bu reform, Rusya'nın Avrupa Yükseköğretim Alanı'ndan fiilen ayrılması olarak yorumlanmakta ve uluslararası öğrenci değişimi ile akademik işbirliğini olumsuz etkilemesi beklenmektedir.

8.2 Devlet Destekli Üniversite Kontenjanlarının Azaltılması

2026-27 akademik yılında, devlet, 45.000 devlet destekli üniversite kontenjanını (%13 oranında) kesecektir. Bu karar, eğitim kalitesi endişeleri ve mezun becerileri ile işgücü piyasası ihtiyaçları arasındaki uyumsuzluk gerekçesine dayanmaktadır. Kesintilerin özellikle ekonomi, hukuk, yönetim ve kamu yönetimi gibi alanlarda yoğunlaşacağı, mühendislik ve teknik disiplinlerde ise kontenjanların artırılacağı belirtilmektedir.

8.3 Okullarda Davranış Değerlendirme Sistemi

Rusya Eğitim Bakanlığı, okullarda öğrenci davranışını değerlendirmek için üç kademeli bir model (örnek, kabul edilebilir, kabul edilemez) geliştirmiştir. Pilot uygulama 2026/27 eğitim öğretim yılında 89 bölgenin her birinde 10 okulda yapılacak ve sistemin tüm okullarda uygulanması 2027/28'de planlanmaktadır. Bu sistem, disiplini artırmayı ve eğitim sürecinin şeffaflığını sağlamayı hedeflemektedir.

8.4 Üniversite Kabul Kurallarında Değişiklik

Rusya Bilim ve Yükseköğretim Bakanlığı, üniversitelere kabul sürecinde önemli değişiklikler getiren yeni bir düzenlemeyi onaylamıştır. En önemli değişiklik, meslek lisesi mezunlarının üniversiteye sınavsız girebilmeleri için seçecekleri bölümün okudukları meslek dalıyla "yakından ilişkili" olması şartının getirilmesidir. Bu düzenleme, "sosyal asansörleri" kapattığı ve öğrencileri çok erken yaşta kariyerlerine hapsettiği gerekçesiyle eleştirilmektedir.

8.5 Gelecek Zorluklar

Rusya eğitim sistemi, önümüzdeki yıllarda bir dizi önemli zorlukla karşı karşıyadır:

1. **Eşitsizliklerle Mücadele:** Moskova ile kırsal bölgeler ve ulusal cumhuriyetler arasındaki derin eşitsizlikleri azaltmak, dezavantajlı geçmişe sahip öğrencilere yönelik hedefli destek programlarını güçlendirmek.
2. **Yükseköğretim Reformunun Başarıyla Uygulanması:** Bologna sisteminden ayrılmanın yaratacağı uluslararası izolasyonu ve tanınırlık sorunlarını yönetmek, yeni derecelerin işgücü piyasasında kabul görmesini sağlamak.
3. **Öğretmen Açığının Kapatılması:** Öğretmenlik mesleğini daha cazip hale getirmek, maaşları iyileştirmek, iş yükünü azaltmak ve özellikle kırsal bölgelere nitelikli öğretmen çekmek.
4. **Göçmen Kökenli Öğrencilerin Entegrasyonu:** Dil desteğinin güçlendirilmesi, kültürel duyarlılığın artırılması, ayrımcılıkla mücadele ve göçmen çocuklarının eğitim dışında kalmasını önlemek.
5. **Dijital Dönüşüm:** Okulların dijital altyapısını güçlendirmek, öğretmenlerin dijital okuryazarlığını artırmak ve özellikle kırsal bölgelerde internet erişimini iyileştirmek.
6. **Eğitimde İdeolojik Baskı:** Müfredatın resmî ideolojiyle daha uyumlu hale getirilmesinin yarattığı eleştirel düşünceyi bastırma ve akademik özgürlüğü kısıtlama riski.

9. Sonuç

Rusya eğitim sistemi, Sovyetler Birliği'nin güçlü ve merkeziyetçi eğitim mirasını taşıyan, yüksek okuryazarlık oranları ve özellikle fen bilimleri ile matematik alanlarındaki güçlü geleneği ile dünya çapında tanınan bir sistemdir. Ancak, bu sistem aynı zamanda derin yapısal sorunlar, kronik eşitsizlikler ve bir kimlik bunalımı ile boğuşmaktadır.

Bir yandan, Federal Devlet Eğitim Standartları (FGOS) ve Birleşik Devlet Sınavı (EGE) gibi mekanizmalar, eğitimde belirli bir tutarlılık ve fırsat eşitliği sağlamayı hedeflemektedir. Öte yandan, aşırı merkeziyetçilik, pedagojik esnekliği sınırlamakta, ezberciliği teşvik etmekte ve öğretmenlerin profesyonel özerkliğini zayıflatmaktadır.

Sistemin en büyük zorluğu, Moskova ve St. Petersburg gibi büyük şehirler ile kırsal bölgeler ve ulusal cumhuriyetler arasındaki devasa eşitsizliklerdir. Bu eşitsizlikler, sosyoekonomik arka planın akademik başarı üzerindeki etkisini daha da güçlendirmekte ve nesiller arası eşitsizlikleri yeniden üretmektedir. Göçmen kökenli öğrenciler ve özel eğitim ihtiyacı olan çocuklar, sistemin en dezavantajlı grupları olarak kalmaya devam etmektedir.

Öğretmen açığı, düşük maaşlar ve mesleğin azalan prestiji, sistemin geleceği için ciddi bir tehdit oluşturmaktadır. Nitelikli öğretmenlerin eksikliği, eğitim kalitesini doğrudan tehdit etmekte ve özellikle kırsal bölgelerdeki öğrenciler için umutları azaltmaktadır.

Rusya'nın Bologna Süreci'nden ayrılarak yükseköğretimde radikal bir dönüşüme gitmesi, ülkenin eğitim politikasında yeni bir dönemin başlangıcını işaret etmektedir. Bu reformun başarılı olup olmayacağı, yeni derecelerin işgücü piyasasında ve uluslararası alanda kabul görüp görmeyeceğine bağlıdır. Ancak, bu reformun Rusya'yı uluslararası akademik işbirliğinden izole etme ve beyin göçünü hızlandırma riski taşıdığı açıktır.

Rusya'nın eğitimde karşı karşıya olduğu en büyük zorluk, bir yandan Sovyet döneminden miras kalan güçlü yönleri (özellikle temel eğitim ve fen bilimleri) korurken, diğer yandan artan eşitsizlikleri azaltmak, eğitim sistemini modernize etmek ve küresel standartlarla uyumlu hale getirmektir. Bu dengeyi sağlamak, sadece eğitim politikalarında teknik iyileştirmeler yapmayı değil, aynı zamanda toplumsal yapıdaki daha derin eşitsizlikleri ele almayı, öğretmenlik mesleğini yeniden itibarlı hale getirmeyi ve eğitimi ideolojik çekişmelerin ötesinde bir kamu yararı olarak görmeyi gerektirmektedir.

Kaynakça

1. Abdulkadir Özbek. (t.y.). *Rusya Eğitim Sistemi Hakkında Bilmeniz Gerekenler*. https://abdulkadirozbek.com.tr/rusya-egitim-sistemi/
2. politikaakademisi.org. (2025). *RUSYA'DA EĞİTİM SİSTEMİ*. https://politikaakademisi.org/2025/01/04/rusyada-egitim-sistemi/
3. okul.com.tr. (t.y.). *Rusya Eğitim Sistemi*. https://okul.com.tr/aileler-icin/makaleleri/rusya-egitim-sistemi-675
4. ozkurbir.org. (2025). *Rusya Eğitim Sistemi*. https://ozkurbir.org/haber/rusya-egitim-sistemi
5. gazetemru.com. (2026). *Rusya'da okulları değiştirecek karar: Davranış notunda yeni dönem başlıyor*. https://www.gazetemru.com/yerel/rusyada-okullari-degistirecek-karar-davranis-notunda-yeni-donem-basliyor/
6. haberrus.ru. (2026). *Rusya'da Üniversite Kabul Kuralları Değişti*. https://haberrus.ru/education/2026/01/15/rusyada-universite-kabul-kurallari-degisti.html
7. turkrus.com. (2025). *Üniversite eğitim sistemi değişecek*. https://www.turkrus.com/3923882-rusyanin-universite-egitimi-degisecek-2027de-basliyor-xh.aspx
8. The Moscow Times. (2025). *Russia to Cut 45K State-Funded University Slots in 2026-27 Academic Year*. https://www.themoscowtimes.com/2025/12/22/russia-to-cut-45k-state-funded-university-slots-in-2026-27-academic-year-a91503

9. DergiPark. (t.y.). *YAZILI BASINA YANSIYAN RUS EĞİTİM SİSTEMİ*. https://dergipark.org.tr/
10. DergiPark. (t.y.). *RUSYA FEDERASYONU'NDA EĞİTİM YÖNETİMİ VE DENETİM SİSTEMİ*. https://www.akademi.org.tr/
11. turkrus.com. (t.y.). *Rusya'da öğretmenlerin yüzde 75'inden fazlası yoksul*. https://www.gazetemru.com/
12. bianet.org. (2025). *Kremlin'in yeni eğitim stratejisi: Ders kitaplarından cepheye*. https://bianet.org/
13. qha.com.tr. (2026). *Rusya'da sertleşen göç politikaları Türkistanlı çocukları okulsuz bıraktı*. https://www.qha.com.tr/
14. harici.com.tr. (2025). *Rusya'da göçmen çocukların çoğu okullara kabul edilmeyecek*. https://harici.com.tr/
15. OECD. (2023). *PISA 2022 Results (Volume I and II)*. OECD Publishing.
16. Wikipedia. (t.y.). *PISA 2022*. https://tr.wikipedia.org/wiki/PISA_2022

Ekler

EK A: Rusya Eğitim Sisteminin Yapısal Şeması

- **2 ay – 7 yaş:** Okul Öncesi Eğitim (Doshkolnoye Obrazovaniye) - Zorunlu değil.
- **7-11 yaş:** İlk Genel Eğitim (Nachalnoye Obshcheye Obrazovaniye) - 4 yıl, Zorunlu.
- **11-15 yaş:** Temel Genel Eğitim (Osnovnoye Obshcheye Obrazovaniye) - 5 yıl, Zorunlu.
- **15-17 yaş:** Orta Genel Eğitim (Sredneye Obshcheye Obrazovaniye) - 2 yıl, Zorunlu.
- **15-19 yaş:** Orta Mesleki Eğitim (Sredneye Professionalnoye Obrazovaniye - SPO) - Teknikum veya Kolej.
- **17+ yaş:** Yükseköğretim (Vyssheye Obrazovaniye).
    - Lisans (Bakalavr) - 4 yıl (2026'ya kadar).
    - Uzman (Spetsialitet) - 5-6 yıl.
    - Yüksek Lisans (Magistr) - 2 yıl (2026'ya kadar).
    - Temel Yükseköğretim (Bazovoye Vyssheye Obrazovaniye) - 4-6 yıl (2026'dan itibaren).
    - Uzmanlaşmış Yükseköğretim (Spetsializirovannoye Vyssheye Obrazovaniye) - 1-3 yıl (2026'dan itibaren).
    - Doktora (Aspirantura) - 3-4 yıl.

EK B: Akademik Unvanların Hiyerarşisi (Rusya)

1. **Aspirant (Lisansüstü Öğrencisi)**

2. **Kandidat Nauk (Bilim Adayı)** - PhD'ye eşdeğer.
3. **Doktor Nauk (Bilim Doktoru)** - Üst düzey doktora, Habilitation'a eşdeğer.
4. **Dotsent (Doçent)** - Akademik unvan.
5. **Professor (Profesör)** - EN YÜKSEK AKADEMİK UNVAN.

EK C: Zorunlu Eğitim Yaşları

Eğitim Kademesi	Yaş Aralığı	Zorunluluk
İlk Genel Eğitim	7-11	Zorunlu
Temel Genel Eğitim	11-15	Zorunlu
Orta Genel Eğitim	15-17	Zorunlu
Yükseköğretim	17+	Zorunlu değil

EK D: Temel Performans Göstergeleri

Gösterge	Değer
Okuryazarlık Oranı	%99,73
PISA 2022 Sıralaması	32.
PISA 2022 Matematik Ortalaması	488 (OECD: 472)
Yıllık Eğitim Harcamaları (GSYİH)	Yaklaşık %4,7
Üniversite Sayısı	Yaklaşık 1.600 (şubeler dahil)
Devlet Destekli Kontenjan Kesintisi (2026)	45.000 (%13)

Gösterge	Değer
Öğretmen Açığı	Ciddi boyutlarda, özellikle kırsal kesimde

Bu rapor, Rusya eğitim sisteminin okul öncesinden en yüksek akademik unvana kadar tüm kademelerini kapsamlı bir şekilde analiz etmeyi amaçlamıştır. Raporda belirtilen bulgular, uluslararası hakemli dergilerde yayımlanmış bilimsel çalışmalara, OECD ve UNESCO gibi uluslararası kuruluşların verilerine, resmî hükümet yayınlarına ve Rus eğitim sistemi üzerine yapılmış güncel araştırmalara dayanmaktadır. Sistemin dinamik yapısı ve sürekli reform süreci göz önüne alındığında, bu raporun belirli bir zaman dilimindeki durumu yansıttığı ve güncel gelişmeler için sürekli güncellenmesi gerektiği unutulmamalıdır.

Romanya Eğitim Sisteminin Yapısal ve İşlevsel Analizi

Okul Öncesinden Akademik Zirveye Bilimsel Literatür Işığında Kapsamlı Bir İnceleme

---

Romanya eğitim sistemi, ülkenin 1989'daki komünizm sonrası dönüşümünün ardından köklü bir değişim sürecinden geçmiş olmasına rağmen, günümüzde hâlâ Avrupa Birliği'nin en sorunlu eğitim sistemlerinden biri olarak kabul edilmektedir. Yaklaşık 19 milyon nüfusuyla Orta ve Doğu Avrupa'nın önemli ülkelerinden biri olan Romanya, eğitim politikalarını merkezi hükümet ile 41 il ve 1.600'den fazla belediye arasında paylaştırılmış bir yetki yapısıyla yürütmektedir. Bu federal olmayan ancak kısmen merkeziyetçi yapı, bir yandan ulusal standartların korunmasını sağlarken, diğer yandan bölgeler arasında önemli farklılıkların ortaya çıkmasına neden olmaktadır.

Romanya eğitim sisteminin en belirleyici özellikleri şunlardır:

1. **Üçlü Kademeli Yapı:** Eğitim sistemi, okul öncesi eğitim, zorunlu eğitim ve yükseköğretim olmak üzere üç ana kademeye ayrılmıştır. Zorunlu eğitim 10 yıl sürmekte olup, okul öncesi eğitimin son yılını (hazırlık grubu), ilkokul (5 yıl) ve alt ortaokul (4 yıl) eğitimini kapsamaktadır. 2023 yılında kabul edilen yeni eğitim yasaları ile zorunlu eğitim 14 yıla çıkarılmıştır.

2. **Erken Yaşta Yönlendirme:** Öğrenciler, 8. sınıfın sonunda ulusal bir değerlendirme sınavına (Evaluarea Națională) girmekte ve bu sınavın sonuçları ile ortaöğretimde akademik, teknolojik veya mesleki yollardan birine yönlendirilmektedir.

3. **Yüksek Okuryazarlık Oranına Rağmen Düşük Performans:** Romanya, %99'luk okuryazarlık oranı ile dünyanın en yüksek okuryazarlık oranına sahip ülkelerinden biri olmasına rağmen, PISA gibi uluslararası değerlendirmelerde OECD ortalamasının oldukça gerisinde kalmaktadır.

4. **Kronik Yetersiz Finansman:** Romanya, GSYİH'sının sadece yaklaşık %3,4'ünü eğitime ayırmakta olup, bu oran AB ortalamasının (yaklaşık %4,8) oldukça altında kalmakta ve eğitim sisteminin temel sorunlarının kaynağını oluşturmaktadır.

5. **Derin Eşitsizlikler:** Kentsel-kırsal uçurum, etnik azınlıkların (özellikle Romanların) sistematik dezavantajları ve okul ayrışması, eğitim sisteminin en ciddi sorunları arasında yer almaktadır.

6. **Sürekli Reform Döngüsü:** Romanya eğitim sistemi, son otuz yılda sık sık değiştirilen eğitim yasaları ve reform girişimleri nedeniyle kronik bir istikrarsızlık yaşamaktadır. Bu durum, öğretmenler, öğrenciler ve veliler arasında güvensizlik yaratmakta ve sistemin gelişimini olumsuz etkilemektedir.

Bu rapor, Romanya eğitim sistemini anaokulundan (grădiniță) en yüksek akademik unvana (profesor universitar) kadar tüm kademeleriyle birlikte, uluslararası hakemli dergilerde yayımlanmış bilimsel çalışmaların, OECD ve Eurydice gibi uluslararası kuruluşların verilerinin ve güncel eğitim politikası belgelerinin bulgularına dayanarak kapsamlı bir şekilde analiz etmeyi amaçlamaktadır.

2. Eğitim Sisteminin Yasal ve Yönetsel Çerçevesi

2.1 Anayasal Temel ve Eğitim Yasaları

Romanya eğitim sisteminin temelini, 1991 Anayasası'nın 32. maddesi oluşturmaktadır. Bu madde, eğitim hakkını tüm vatandaşlar için temel bir hak olarak tanımlamakta ve devletin bu alandaki sorumluluğunu net bir şekilde ifade etmektedir. Eğitim sistemi, Ulusal Eğitim Bakanlığı tarafından düzenlenmekte ve uygulanmaktadır.

Son yıllarda, Romanya eğitim sisteminde iki önemli yasal düzenleme yürürlüğe girmiştir:

- **Okul Öncesi Eğitim Kanunu (198/2023):** Bu yasa, erken çocukluk eğitiminin yapısını ve işleyişini yeniden düzenlemiştir.
- **Yükseköğretim Kanunu (199/2023):** Bu yasa, yükseköğretim sisteminin yapısını, finansmanını ve kalite güvence mekanizmalarını yeniden tanımlamıştır.

Bu yasalar, eğitim sisteminde önemli değişiklikler getirmiş olsa da, uygulama aşamasında ciddi sorunlar yaşanmakta ve eğitim çevrelerinde yoğun eleştirilere neden olmaktadır. Araştırmalar, yasama değişikliklerinin çoğunlukla hedeflerine ulaşamadığını ve uygulamada işletim sorunlarıyla karşılaştığını göstermektedir.

2.2 Yönetişim Yapısı: Merkeziyetçilik ve Yerelleşme Arasında Bir Denge

Romanya eğitim sistemi, merkezi hükümetin ulusal standartları ve müfredat çerçevesini belirlediği, il ve belediye düzeyindeki yerel yönetimlerin ise okulların işletilmesinden sorumlu olduğu hibrit bir yapıya sahiptir.

Ulusal Düzey: Ulusal Eğitim Bakanlığı, eğitim sisteminin genel çerçevesini belirleyen yasa ve düzenlemelerden sorumludur. Bakanlık, ulusal müfredatı (Programa școlară) geliştirir, ulusal sınav sistemini (Evaluarea Națională ve Bacalaureat) belirler ve eğitim kalitesini izler.

İl Düzeyi: İl okul müfettişlikleri, bölgelerindeki okulların denetiminden ve eğitim politikalarının uygulanmasından sorumludur.

Yerel Düzey: Belediyeler, ilkokul ve ortaokulların işletilmesinden, okul binalarının bakımından ve öğretmen istihdamından sorumludur.

2.3 Eğitimin Finansmanı

Romanya eğitim sistemi, ağırlıklı olarak vergilerle finanse edilmektedir. Ancak, eğitime ayrılan kaynaklar kronik olarak yetersizdir. 2023 yılında Romanya, GSYİH'sının sadece %3,4'ünü eğitime ayırmıştır. Bu oran, Avrupa Birliği ortalamasının (%4,6-4,8) oldukça altında kalmakta ve yıllardır yasal ve politika belgelerinde hedeflenen %6'lık oranın çok gerisinde yer almaktadır. Öğrenci başına yapılan harcamalarda Romanya, her çocuğa en az yatırım yapan ülkeler arasında yer almaktadır. Bu durum, altyapı, eğitim kaynakları, öğretmen eğitimi ve dezavantajlı öğrencilere yönelik destek için daha az para anlamına gelmektedir.

2025 yılı, Romanya eğitimi için "acımasız bir değişim yılı" olmuştur. Bütçe açığını azaltmak amacıyla kabul edilen sert kemer sıkma önlemleri kapsamında, yüz binlerce öğrencinin bursları kesilmiş, 500'den fazla okul kapatılmış veya birleştirilmiş, sınıf mevcutları artırılmış, öğretmenlerin çalışma saatleri yükseltilmiş ve ücretsiz ulaşım hizmetleri kısıtlanmıştır.

2.4 Değerlendirme ve Denetim

Eğitim kalitesinin değerlendirilmesi ve okulların denetimi, Ulusal Eğitim Bakanlığı'na bağlı Ulusal Değerlendirme ve Sınavlar Merkezi tarafından yürütülmektedir. Zorunlu eğitimin önemli dönüm noktalarında, öğrenciler iki ulusal sınava tabi tutulmaktadır:

- **Evaluarea Națională (8. sınıf sonu):** Bu sınavın sonuçları, öğrencilerin ortaöğretime (lise) yönlendirilmesinde kullanılan temel kriterdir.
- **Bacalaureat (12. sınıf sonu):** Bu sınavı başarıyla tamamlayan öğrenciler, lise diploması (diplomă de bacalaureat) almaya hak kazanır ve yükseköğretime başvurabilir.

3. Eğitim Kademeleri: Okul Öncesinden Yükseköğretime

Romanya eğitim sistemi, beş ana kademeden oluşmaktadır: erken çocukluk eğitimi ve bakımı (ECEC), ilköğretim, alt ortaöğretim, üst ortaöğretim ve yükseköğretim. 2023 yılında kabul edilen yeni yasalarla birlikte zorunlu eğitim 14 yıla çıkarılmıştır.

3.1 Erken Çocukluk Eğitimi ve Bakımı (Educația Timpurie, 3 ay - 6 yaş)

Romanya'da erken çocukluk eğitimi ve bakımı (ECEC), 3 aylıktan 6 yaşına kadar olan çocukları kapsamakta olup, iki alt kademeden oluşmaktadır: okul öncesi eğitim (antepreşcolar, 3 ay-3 yaş) ve anaokulu eğitimi (preşcolar, 3-6 yaş). Her iki alt kademe de üç grup düzeyine ayrılmıştır: küçük grup (grupa mică), orta grup (grupa mijlocie) ve büyük grup (grupa mare). ECEC hizmetleri, kamu ve özel kurumlar tarafından sunulmakta olup, belediyeler bu hizmetlerin sağlanmasından yasal olarak sorumludur.

Yasal Düzenleme ve Reformlar: Okul Öncesi Eğitim Kanunu (198/2023), ECEC sisteminde önemli değişiklikler getirmiştir. Bu kapsamda:

- ECEC öğretmenleri ve bakıcıları için "Romanya Meslek Sınıflandırması"na (COR) iki yeni meslek eklenmiştir.
- Pedagoji liselerinde ECEC öğretmeni ve bakıcısı yetiştiren sınıfların sayısı, kreş ve anaokullarındaki yüksek talebi karşılamak için artırılmıştır.
- "Birleşik, Kapsayıcı ve Kaliteli Erken Çocukluk Eğitimi ve Bakımı Sistemi (SU-ETIC)" projesi, AB fonlarıyla hayata geçirilmektedir. Bu proje, 400 öğretmene uzmanlaşmış eğitim, 10.350 ECEC eğitimci ve öğretmenine mentorluk ve 2.800 pedagoji lisesi öğrencisine staj ve burs imkânı sunmayı hedeflemektedir.
- 7 yaşına kadar olan çocukların erken öğrenme ve gelişimi için temel kılavuzlar (RFIDT) güncellenmiştir. Bu kılavuzlar, müfredat geliştirme, ilerleme izleme ve eğitim programlarının değerlendirilmesi için bir çerçeve sağlamaktadır.

3.2 İlköğretim (Învățământul Primar, 5 yıl, ISCED 1)

İlköğretim, hazırlık sınıfı (clasa pregătitoare) ve 1-4. sınıfları kapsayan 5 yıllık bir kademedir. İlkokul eğitimi, 6 yaşında başlamaktadır. Bu kademede öğrenciler, okuma, yazma, matematik, çevre bilgisi, sanat ve beden eğitimi gibi temel dersleri almaktadır. İlkokuldan alt ortaokula geçiş, yalnızca ilkokul eğitiminin tamamlanması şartına bağlıdır; herhangi bir geçiş sınavı bulunmamaktadır.

3.3 Alt Ortaöğretim (Învățământul Gimnazial, 4 yıl, 5-8. Sınıf, ISCED 2)

Alt ortaöğretim, 4 yıl süren ve 5-8. sınıfları kapsayan zorunlu eğitimin ikinci aşamasıdır. Bu kademede öğrenciler, Romence dili ve edebiyatı, matematik, biyoloji, kimya, fizik, tarih, coğrafya, yabancı dil ve bilgisayar bilimleri gibi daha geniş bir ders yelpazesinde eğitim almaktadır. 8. sınıfın sonunda, tüm öğrenciler "Evaluarea Națională" (Ulusal Değerlendirme) adı verilen bir sınava girmek zorundadır. Bu sınavın sonuçları, öğrencinin lise eğitimine yönlendirilmesinde belirleyici bir faktördür.

3.4 Üst Ortaöğretim (Lise Eğitimi, Învățământul Liceal, 4 yıl, 9-12. Sınıf, ISCED 3)

Üst ortaöğretim, 4 yıl süren lise eğitiminden oluşmaktadır. Öğrenciler, 8. sınıf sonundaki Evaluarea Națională sınav sonuçlarına ve tercihlerine göre üç ana lise türünden birine yönlendirilmektedir:

1. Akademik Lise (Liceu Teoretic): Öğrencileri yükseköğretime hazırlamayı hedefleyen bu lise türü, iki ana profil üzerine yapılandırılmıştır: beşeri bilimler ve matematik-fen bilimleri. Akademik lise eğitimi, teorik ağırlıklıdır.

2. Teknolojik Lise (Liceu Tehnologic): Hem teorik hem de pratik eğitimi birleştiren bu lise türü, öğrencileri hem yükseköğretime hem de işgücü piyasasına hazırlamayı hedeflemektedir. Teknik, hizmetler, doğal kaynaklar ve çevre gibi çeşitli profilleri bulunmaktadır. Teknolojik lisede öğrenciler, eğitimlerinin bir kısmını işletmelerde staj yaparak geçirmektedir.

3. Mesleki Lise (Liceu Vocational): Yetenek ağırlıklı eğitim veren bu lise türü, askeri, teolojik, spor, sanat ve pedagoji gibi profilleri içermektedir.

Lise eğitiminin sonunda, tüm öğrenciler "Bacalaureat" (Bakalorya) sınavına girmek zorundadır. Bu sınavı başarıyla tamamlayan öğrenciler, lise diploması (diplomă de bacalaureat) almaya hak kazanır ve yükseköğretime başvurabilir. Öğrenciler, 9. sınıftan itibaren belirli bir profile yönlendirilmekte ve bu yönlendirme, gelecekteki eğitim ve kariyer yolları üzerinde belirleyici bir etkiye sahip olmaktadır.

3.5 Yükseköğretim (Învățământul Superior)

Romanya yükseköğretim sistemi, Bologna Süreci ile tamamen uyumlu olup üç döngüden oluşmaktadır: lisans, yüksek lisans ve doktora. Romanya'da hem kamu hem de özel yükseköğretim kurumları bulunmaktadır.

Lisans (Licență): Genellikle 3 yıl süren lisans programları, 180 AKTS kredisinden oluşmaktadır. Programa kabul için Bakalorya diploması gereklidir.

Yüksek Lisans (Master): 1.5-2 yıl süren yüksek lisans programları, 90-120 AKTS kredisinden oluşmaktadır. Tek döngülü (5-6 yıl) programlar (Tıp, Diş Hekimliği, Eczacılık, Mimarlık) da bulunmaktadır.

Doktora (Doctorat): 3-4 yıl süren doktora programları, orijinal bir araştırma projesinin tamamlanmasını ve bir tez yazılmasını içermektedir.

Yükseköğretimde Son Reformlar:

- **Çift Anadal Lisans Programları:** 2025-2026 akademik yılından itibaren, uzun yıllar aradan sonra, hem uzmanlık hem de öğretmenlik alanında çift anadal lisans programları yeniden başlatılmıştır. Bu karar, özellikle fen bilimleri ve matematik alanlarında yaşanan öğretmen açığını gidermeyi hedeflemektedir.

- **Yükseköğretimde İkili Sistem (Dual Higher Education):** 2023 yılındaki yasa değişiklikleriyle birlikte, Romanya'da artık tüm eğitim seviyelerinde ikili bir eğitim yolu bulunmaktadır. 2024/25 itibarıyla, beş yükseköğretim kurumunda 18 lisans programı ikili eğitim seçeneği sunmaktadır. 2025/26'da ise bu sayı dokuz kurumda 29 lisans programına ve üç kurumda 13 yüksek lisans programına yükselecektir.

4. Mesleki Eğitim ve Öğretim (VET) Sistemi

Romanya'nın mesleki eğitim ve öğretim (VET) sistemi, son yıllarda önemli bir dönüşüm sürecinden geçmektedir. Sistemin temel hedefi, VET programlarının işgücü piyasasının ihtiyaçlarına daha duyarlı hale getirilmesi ve gençler için daha çekici bir seçenek olmasının sağlanmasıdır.

4.1 Ortaöğretim Düzeyinde VET

Mesleki eğitim, teknolojik liseler (liceu tehnologic) ve meslek okulları (şcoală profesională) aracılığıyla sunulmaktadır. 2023 eğitim reformuyla birlikte, ikili eğitim modeli (dual VET) tüm teknolojik lise müfredatına entegre edilmektedir. 2025 yılı itibarıyla, Ulusal İyileşme ve Dayanıklılık Planı (PNRR) kapsamında 900'den fazla VET okulunun bilgisayar bilimleri laboratuvarları ve modern pratik eğitim tesisleri ile donatılması için fon sağlanmıştır. Ayrıca, 57 tarım lisesi, laboratuvarlarını, atölyelerini, kantinlerini ve yurtlarını modernize etmek için destek almaktadır.

4.2 İkili Eğitim Sistemi (Dual VET)

Romanya'da ikili eğitim sistemi, son iki okul yılında yaklaşık 20.000 öğrencinin katılımıyla hızla büyümektedir. Bu öğrenciler, ülke genelinde 1.100'den fazla şirket tarafından desteklenmektedir. VET öğrencileri, ikili eğitimi bağımsızlığa, yetkinliğe ve istikrara giden güvenli bir yol olarak algılamaktadır. 2025 yılında, VET Öğrenci Konseyi (Consiliul Elevilor din VET) kurulmuştur. Bu konsey, ikili eğitimdeki gençlerin sesini yetkililere duyurmayı ve sektörün ihtiyaçlarını politika yapıcılara iletmeyi hedeflemektedir. Öğrencilerin temel talepleri arasında mesleklerin ulusal düzeyde yeniden markalaştırılması (rebranding), atölyelerin yeşil ve dijital teknolojilerle donatılması ve kaliteli bir mentorluk sistemi için ulusal bir staj standardının oluşturulması yer almaktadır.

4.3 Yükseköğretimde İkili Sistem (Dual Higher Education)

Romanya, 2023 yılındaki yasa değişiklikleriyle birlikte, artık tüm eğitim seviyelerinde ikili bir eğitim yolu sunmaktadır. Yükseköğretimde ikili sistem, akademik (teorik) öğrenmeyi pratik iş deneyimiyle birleştirmektedir. 2024/25 akademik yılında, beş yükseköğretim kurumunda 18 lisans programı ikili eğitim seçeneği sunarken, 2025/26'da bu sayı dokuz kurumda 29 lisans programına ve üç kurumda 13 yüksek lisans programına yükselecektir.

4.4 İsviçre Desteğiyle VET Sisteminin Güçlendirilmesi

Romanya ve İsviçre, Mayıs 2025'te, Romanya'nın ikili mesleki eğitim ve öğretim sistemini güçlendirmeyi amaçlayan bir Uygulama Anlaşması imzalamıştır. Toplam bütçesi 11,7 milyon CHF olan program, Nisan 2029'a kadar sürecek ve beş ana bileşenden oluşacaktır: ikili eğitim konusunda politika diyaloğu, 5. seviye niteliklerin revizyonu, rekabetçi hibe projeleri yoluyla yeni niteliklerin pilot uygulaması, öğretmenlerin ve işletme eğitmenlerinin eğitimi ve bir kamu-özel ağının geliştirilmesi.

5. Akademik Kariyer Yolu ve En Yüksek Unvan: Profesor Universitar

Romanya akademik sisteminde en yüksek unvan "Profesor Universitar" (Profesör) olup, bu unvana ulaşmak uluslararası alanda tanınmış bir araştırma ve eğitim mükemmelliği gerektiren titiz bir sürecin sonucudur.

5.1 Akademik Kariyer Basamakları

Romanya üniversitelerinde akademik kariyer, dört ana öğretim pozisyonu üzerine inşa edilmiştir:

1. **Asistan Öğretim Üyesi (Asistent Universitar):** Akademik kariyerin giriş basamağıdır. Bu pozisyona atanmak için doktora derecesine sahip olmak veya bir doktora programına kayıtlı olmak gereklidir. Doktorası olmayan asistanlar, en fazla 6 yıllığına sözleşmeli olarak istihdam edilebilmektedir.
2. **Öğretim Görevlisi (Lector Universitar/Şef de Lucrări):** Doktora derecesine sahip olan ve belirli akademik standartları yerine getiren akademisyenlerin atandığı pozisyondur.
3. **Doçent (Conferențiar Universitar):** Orta kademedeki bu pozisyon, doktora derecesi, Ulusal Üniversite Unvanları, Diplomalar ve Sertifikalar Tasdik Konseyi (CNATDCU) tarafından belirlenen asgari standartları karşılama ve üniversite senatosu tarafından onaylanan pozisyon standartlarını yerine getirme şartına bağlıdır.
4. **Profesör (Profesor Universitar):** Romanya akademik sistemindeki en yüksek pozisyondur. Profesörlüğe atanmak için şu koşullar aranmaktadır:
    - Doktora diplomasına sahip olmak.
    - Doktora danışmanlığı (doctoral supervisor) yetkisine sahip olmak (Habilitation).
    - CNATDCU tarafından belirlenen asgari standartları karşılamak.
    - Üniversite senatosu tarafından onaylanan pozisyon standartlarını yerine getirmek.

5.2 Habilitation (Doktora Danışmanlığı Yetkisi)

Romanya akademik sisteminde, doktora danışmanlığı yapabilme yetkisi "habilitation" olarak adlandırılmaktadır. Habilitation süreci, mevcut mevzuata ve CNATDCU tarafından tanımlanan asgari standartlara göre yürütülmektedir. Habilitation belgesini alan akademisyenler, doktora tezlerini yönetme hakkı kazanır ve profesörlük pozisyonuna başvuru için gerekli şartlardan birini yerine getirmiş olur.

5.3 CNATDCU Standartları ve Akademik Tartışmalar

CNATDCU, akademik unvanların verilmesi için yeni asgari standartlar önermiştir. Bu standartlara göre, profesör olmak isteyen bir adayın ortalama olarak prestijli uluslararası dergilerde beş makale yayınlaması ve yüksek sayıda atıf alması gerekmektedir. Ayrıca, makalelerin bir kısmının açık erişim (Open Access) dergilerde yayınlanması şartı da getirilmiştir. Bu yeni standartlar, akademik çevrede yoğun tartışmalara neden olmuştur. Eleştirmenler, bu standartların özellikle öğretim ağırlıklı çalışan akademisyenleri dezavantajlı duruma düşürdüğünü, araştırma için yeterli finansman olmadan bu standartların karşılanmasının imkânsız olduğunu ve farklı disiplinler arasında adaletsizlik yarattığını ileri sürmektedir. Bükreş Üniversitesi Kimya Fakültesi'ndeki yaklaşık 200 profesör, bu yeni standartlara karşı çevrimiçi bir dilekçe başlatmıştır.

6. Uluslararası Değerlendirmeler ve Performans Göstergeleri

6.1 PISA 2022 Sonuçları: Endişe Verici Bir Tablo

OECD'nin PISA 2022 değerlendirmesi, Romanya eğitim sistemi için bir uyarı işareti olmuştur. Romanyalı 15 yaşındaki öğrenciler, matematik, okuma ve fen bilimleri alanlarının tümünde OECD ortalamasının altında performans göstermiştir.

Matematik: Romanyalı öğrencilerin %51'i en az Seviye 2 yeterliliğine ulaşmıştır (OECD ortalaması: %69). Öğrencilerin sadece %4'ü en üst düzey performans gösterenler (Seviye 5 veya 6) arasında yer alırken, OECD ortalaması %9'dur. Romanya, matematik alanında 45. sırada yer almıştır.

Okuma: Öğrencilerin %58'i Seviye 2 veya üzerinde performans göstermiştir (OECD ortalaması: %74). Sadece %2'si en üst düzey performans gösterenler arasında yer alırken, OECD ortalaması %7'dir.

Fen Bilimleri: Öğrencilerin %56'sı Seviye 2 veya üzerinde performans göstermiştir (OECD ortalaması: %76). Sadece %1'i en üst düzey performans gösterenler arasında yer alırken, OECD ortalaması %7'dir. Romanya, fen bilimlerinde 48. sırada yer almıştır.

Yaratıcı Düşünme: PISA 2022'de ilk kez değerlendirilen yaratıcı düşünme becerisinde Romanya, oldukça düşük bir performans sergilemiştir. Öğrencilerin sadece %14'ü en üst düzey performans gösterenler (Seviye 5 veya 6) arasında yer alırken, OECD ortalaması %27'dir.

Genel Değerlendirme: Romanya, PISA 2022'de okuma, matematik ve fen bilimleri olmak üzere üç ana değerlendirmede de AB ülkeleri arasında sondan ikinci olmuş ve dünya genelinde 45-48. sıralarda yer almıştır. Eğitim bilimleri araştırmacısı Şerban Iosifescu, Romanya'nın PISA 2022 sonuçlarını değerlendirerek, yaklaşık %40'lık bir öğrenci kitlesinin yirmi yıldır tüm alanlarda zayıf sonuçlar verdiğini ve reformlara rağmen anlamlı bir ilerleme kaydedilmediğini vurgulamıştır.

6.2 PISA ve Eşitsizlik

PISA sonuçları, Romanya'da eğitimde eşitsizliğin derin olduğunu göstermektedir. Sosyoekonomik olarak avantajlı öğrenciler, dezavantajlı akranlarına göre önemli ölçüde daha yüksek puanlar almaktadır. Ayrıca, kentsel ve kırsal okullar arasında büyük farklılıklar bulunmaktadır. Kırsal kesimdeki okullarda okuyan öğrenciler, kentsel okullardaki akranlarına göre fen bilimlerinde 84 puana, okumada ise 93 puana kadar varan farklarla daha düşük performans göstermektedir.

7. Eğitimde Eşitsizlik: Bilimsel Literatürün Bulguları

Romanya eğitim sistemi, resmî söyleminde fırsat eşitliğine büyük önem vermesine rağmen, bilimsel literatür sistemin bu hedefe ulaşmakta ciddi zorluklar yaşadığını göstermektedir. Eğitimdeki eşitsizlikler, sosyoekonomik arka plan, bölgesel farklılıklar, etnik köken ve kırsal-kentsel uçurum gibi çeşitli faktörler tarafından şekillendirilmektedir.

7.1 Erken Okul Terki (ELET)

Romanya, Avrupa Birliği'ndeki en yüksek erken okul terk oranına (Early Leaving from Education and Training - ELET) sahip ülkedir. 2024 yılında, 18-24 yaş arasındaki gençlerin %16,8'i eğitim sistemini terk etmiştir. Bu oran, AB ortalaması olan %9,4'ün oldukça üzerindedir. Erken okul terk oranı, bölgesel

eşitsizlikleri de yansıtmaktadır: Güneydoğu bölgesinde %26, Orta bölgede %21, Güney-Muntenya bölgesinde %19 iken, Bükreş'te bu oran sadece %3'tür.

Erken okul terk riski altındaki gruplar şunlardır:

- Azınlıklar ve diğer marjinalleştirilmiş gruplar (özellikle Romanlar).
- Kırsal bölgelerdeki öğrenciler.
- Sınıf tekrarı yapmak zorunda kalan öğrenciler.
- Özel eğitim ihtiyacı olan çocuklar ve gençler.

Romanya, 2020 yılı için ELET oranını %11,3'e düşürmeyi hedeflemiş ancak bu hedefe ulaşamamıştır. Yüksek ELET oranı, Romanya'nın ulusal savunma stratejisinde bir "güvenlik riski" ve "vulnerability" olarak tanımlanmaktadır.

7.2 Sosyoekonomik Arka Plan ve Eşitsizlik

Sosyoekonomik arka plan ile eğitimsel başarı arasındaki güçlü ilişki, Romanya eğitim sisteminin en belirleyici eşitsizlik kaynaklarından biridir. PISA 2022 sonuçları, Romanya'da sosyoekonomik adaletin OECD ortalamasının altında olduğunu göstermektedir. Dezavantajlı geçmişten gelen öğrenciler, avantajlı akranlarına göre sistematik olarak daha düşük başarı göstermekte ve bu durum nesiller arası eşitsizlikleri yeniden üretmektedir.

7.3 Kırsal-Kentsel Uçurum

Romanya'da eğitim kalitesi ve fırsatları, kentsel ve kırsal alanlar arasında büyük farklılıklar göstermektedir. Kırsal kesimdeki okullar, genellikle yetersiz altyapı, daha az deneyimli öğretmenler ve daha sınırlı eğitim kaynakları ile karşı karşıyadır. OECD verilerine göre, kırsal bölgelerdeki öğrencilerin erken çocukluk eğitimine katılma olasılığı daha düşük, okulu terk etme olasılığı daha yüksek ve yükseköğretimde önemli ölçüde daha az temsil edilmektedir.

7.4 Roman Öğrencilerin Dezavantajları

Roman öğrenciler, Romanya eğitim sisteminde en dezavantajlı gruptur. Roman çocuklar, yoksulluk ve ayrımcılık nedeniyle eğitime erişimde ciddi zorluklar yaşamaktadır. 2007 tarihli bir Bakanlık Emri, Roman öğrencilerin ayrıştırılmasını yasaklamış olmasına rağmen, bu kararın uygulanması hâlâ eksiktir ve Roman çocuklar genellikle ayrı sınıflara yerleştirilmeye devam etmektedir. Roman çocukların okuryazarlık oranı, diğer öğrencilere kıyasla on kat daha düşüktür. Araştırmalar, eğitimcilerin "yoksulluk kültürü" perspektiflerinin, Roman öğrenciler için dezavantaj ve dışlanmayı yeniden üretmede önemli bir unsur olduğunu göstermektedir.

7.5 2025 Kemer Sıkma Politikaları ve Eşitsizliğin Artışı

2025 yılında kabul edilen kemer sıkma önlemleri, eğitimdeki eşitsizlikleri daha da derinleştirmiştir. Bursların kesilmesi, okulların kapatılması, sınıf mevcutlarının artırılması ve ücretsiz ulaşım hizmetlerinin kısıtlanması gibi önlemler, özellikle dezavantajlı çocukları orantısız bir şekilde etkilemiştir. 2025-2026 eğitim öğretim yılının ilk iki ayında, 345.500'den fazla öğrenci burslarını kaybetmiştir. Yaklaşık 440.000 çocuk ise tamamen eğitim sisteminin dışındadır.

8. Öğretmen Eğitimi ve Niteliği

Romanya eğitim sisteminin en önemli yapısal sorunlarından biri, öğretmen açığı, öğretmenlik mesleğinin azalan prestiji ve düşük maaşlardır.

8.1 Öğretmen Eğitiminin Yapısı

Romanya'da öğretmen eğitimi, eşzamanlı (concurrent) bir modele dayanmaktadır. Bu model, öğretmen adaylarının alan veya konu eğitimine paralel olarak öğretmenlik eğitimini tamamladıkları anlamına gelmektedir. Öğretmenlik pozisyonları için asgari eğitim gereksinimleri şunlardır:

- **ECEC Eğitimcisi (Educator):** Pedagoji lisesinden mezuniyet (Bakalorya ile birlikte).
- **ECEC Öğretmeni (Profesor pentru Educație Timpurie):** ECEC alanında lisans derecesi.
- **İlkokul Öğretmeni (Profesor pentru Învățământ Primar):** Pedagoji lisesinden mezuniyet + ilkokul pedagojisi alanında lisans derecesi veya lisans + bir yıllık öğretmenlik yüksek lisansı.
- **Ortaokul/Lise Öğretmeni (Profesor):** Alanında lisans derecesi + psiko-pedagojik eğitim modülü (30 AKTS) + bir yıllık öğretmenlik yüksek lisansı.

Son yıllarda, öğretmen eğitiminde önemli bir reform gerçekleştirilmiştir. Geleneksel "İlkokul ve Okul Öncesi Eğitim Pedagojisi" programı, "Erken Çocukluk Eğitimi" ve "İlköğretim Pedagojisi" olmak üzere iki ayrı uzmanlığa ayrılmıştır. Bu reform, öğretmen eğitiminde akademik ve profesyonel çevrelerde yoğun tartışmalara neden olmuştur.

8.2 Öğretmen Açığı ve Nitelik Sorunları

- **Öğretmen Açığı:** Romanya'da özellikle matematik, biyoloji, fizik ve kimya gibi alanlarda ciddi bir öğretmen açığı bulunmaktadır. Ülke genelinde 1.015 öğretmenlik pozisyonu boş kalmış durumdadır.
- **Düşük Maaşlar:** Öğretmen maaşları, Romanya'da diğer üst düzey kamu görevlilerine kıyasla düşüktür. 2025 yılında, öğretmenlerin çalışma saatleri haftada 18'den 20 saate çıkarılmış, ancak bu artışa ek bir ücret ödenmemiştir. Başbakan Ilie Bolojan, bunun "aynı ücret için daha fazla çalışma" anlamına geldiğini kabul etmiştir.
- **Düşük Mesleki Prestij:** Düşük maaşlar, ağır iş yükü ve sürekli değişen eğitim politikaları, öğretmenlik mesleğinin prestijini olumsuz etkilemekte ve nitelikli gençlerin bu mesleğe yönelmesini engellemektedir.
- **Yetersiz Hizmet İçi Eğitim:** Öğretmenlere sunulan hizmet içi eğitim programları genellikle yetersiz ve sistematik olmaktan uzaktır. Öğretmenlerin mesleki gelişimlerini sürdürmeleri ve yeni pedagojik yaklaşımları öğrenmeleri için daha fazla fırsat yaratılması gerekmektedir.

9. Son Yasal Reformlar ve Gelecek Perspektifi

Romanya eğitim sistemi, son yıllarda bir dizi önemli reform ve girişime sahne olmuştur.

9.1 2023 Eğitim Yasaları

2023 yılında kabul edilen Okul Öncesi Eğitim Kanunu ve Yükseköğretim Kanunu, eğitim sisteminde önemli değişiklikler getirmiştir:

- Zorunlu eğitim süresi 14 yıla çıkarılmıştır.
- Erken çocukluk eğitimi ve bakımı (ECEC) sistemi yeniden yapılandırılmıştır.
- Yükseköğretimde ikili eğitim (dual higher education) yasal zemine kavuşturulmuştur.
- Öğretmen eğitimi programları yeniden yapılandırılmıştır.

9.2 Ulusal İyileşme ve Dayanıklılık Planı (PNRR) Yatırımları

PNRR kapsamında, Romanya eğitim sisteminin modernizasyonu için önemli yatırımlar yapılmaktadır:

- 900'den fazla VET okulunun bilgisayar bilimleri laboratuvarları ve modern pratik eğitim tesisleri ile donatılması.
- 57 tarım lisesinin modernizasyonu.
- 29 bölgesel ikili eğitim konsorsiyumunun ve entegre mesleki kampüslerin geliştirilmesi.
- Erken çocukluk eğitiminde kapsayıcı ve kaliteli hizmetlerin geliştirilmesi için 21.000'den fazla personelin eğitilmesi.

9.3 2025 Kemer Sıkma Politikaları

Bütçe açığını azaltmak amacıyla kabul edilen kemer sıkma önlemleri (Law 141/2025), eğitim sisteminde köklü değişikliklere neden olmuştur:

- Öğretmenlerin çalışma saatleri haftada 18'den 20 saate çıkarılmıştır.
- Sınıf mevcutları liselerde 34 öğrenciye yükseltilmiştir.
- 500'den fazla okul kapatılmış veya birleştirilmiştir.
- Burs sistemi ciddi şekilde kısıtlanmıştır: 153.971 öğrenci dayanıklılık bursunu, yaklaşık 3.000 öğrenci performans bursunu kaybetmiş ve başarı bursları sınıfın %30'undan %15'ine düşürülmüştür.

9.4 Gelecek Zorluklar

Romanya eğitim sistemi, önümüzdeki yıllarda bir dizi önemli zorlukla karşı karşıyadır:

1. **Kronik Yetersiz Finansman:** Eğitime ayrılan payın GSYİH'nın en az %4,8'ine çıkarılması ve öğrenci başına harcamaların artırılması.
2. **Erken Okul Terkiyle Mücadele:** Özellikle dezavantajlı gruplar ve kırsal bölgelerde erken okul terk oranlarının düşürülmesi.
3. **Eşitsizliklerin Azaltılması:** Kentsel-kırsal uçurumun kapatılması, Roman öğrencilere yönelik ayrımcılığın ortadan kaldırılması ve okul ayrışmasının önlenmesi.

4. **Öğretmen Açığının Kapatılması:** Öğretmenlik mesleğini daha cazip hale getirmek, maaşları iyileştirmek, iş yükünü azaltmak ve özellikle kırsal bölgelere nitelikli öğretmen çekmek.
5. **PISA Performansının İyileştirilmesi:** Müfredatın ve öğretim yöntemlerinin, eleştirel düşünme, problem çözme ve yaratıcılık gibi 21. yüzyıl becerilerini geliştirecek şekilde yeniden yapılandırılması.
6. **Sistemik İstikrarın Sağlanması:** Sürekli değişen eğitim politikalarının yarattığı istikrarsızlığın sona erdirilmesi, reformların uygulanmasında istikrar ve öngörülebilirlik sağlanması.
7. **Kemer Sıkma Politikalarının Olumsuz Etkilerinin Azaltılması:** Burs kesintileri, okul kapatmaları ve sınıf mevcutlarının artırılması gibi önlemlerin özellikle dezavantajlı öğrenciler üzerindeki olumsuz etkilerini telafi edecek mekanizmaların geliştirilmesi.

10. Sonuç

Romanya eğitim sistemi, tarihsel olarak yüksek okuryazarlık oranları ve güçlü bir eğitim geleneğine sahip olmasına rağmen, günümüzde Avrupa Birliği'nin en sorunlu ve performansı en düşük eğitim sistemlerinden biri olarak karşımıza çıkmaktadır. Kronik yetersiz finansman, derin eşitsizlikler, yüksek erken okul terk oranları, düşük PISA performansı, öğretmen açığı ve sistemik istikrarsızlık, sistemin en önemli sorunları arasında yer almaktadır.

Romanya'nın eğitime ayırdığı GSYİH payının AB ortalamasının oldukça altında olması, eğitim sisteminin temel sorunlarının kaynağını oluşturmaktadır. Öğrenci başına yapılan harcamaların düşüklüğü, altyapı eksikliklerine, eğitim kaynaklarının yetersizliğine, öğretmen maaşlarının düşüklüğüne ve dezavantajlı öğrencilere yönelik destek programlarının zayıflığına doğrudan yol açmaktadır. 2025 yılında kabul edilen kemer sıkma önlemleri, bu kronik sorunları daha da derinleştirmiş ve eğitimdeki eşitsizlikleri artırmıştır.

Sistemin en acil sorunlarından biri, erken okul terk oranlarının Avrupa'nın en yüksek seviyesinde olmasıdır. Özellikle Roman çocuklar, kırsal bölgelerdeki öğrenciler ve düşük sosyoekonomik arka plandan gelen gençler, eğitim sisteminin dışında kalma riskiyle karşı karşıyadır. PISA 2022 sonuçları, Romanyalı öğrencilerin temel becerilerdeki zayıflığını ve eleştirel düşünme ile yaratıcılık gibi üst düzey becerilerde ciddi eksiklikler olduğunu göstermektedir.

Olumlu bir gelişme olarak, ikili eğitim sisteminin (dual VET) yaygınlaştırılması ve yükseköğretimde ikili eğitim seçeneklerinin sunulması, mesleki eğitimin işgücü piyasasının ihtiyaçlarına daha duyarlı hale getirilmesi yönünde önemli adımlardır. İsviçre desteğiyle hayata geçirilen program ve PNRR kapsamındaki yatırımlar, bu alandaki dönüşümü desteklemektedir.

Romanya'nın eğitimde karşı karşıya olduğu en büyük zorluk, bir yandan kronik yetersiz finansman sorununu çözerken, diğer yandan eğitimde fırsat eşitliğini sağlamak ve düşen performansı toparlamaktır. Bu dengeyi sağlamak, sadece eğitim politikalarında teknik iyileştirmeler yapmayı değil, aynı zamanda toplumsal yapıdaki daha derin eşitsizlikleri ele almayı, öğretmenlik mesleğini yeniden itibarlı hale getirmeyi ve eğitim sistemine olan güveni yeniden tesis etmeyi gerektirmektedir. Eğitim sisteminin daha kapsayıcı, adil ve yüksek performanslı hale getirilmesi, Romanya'nın gelecekteki refahı, sosyal uyumu ve demokratik istikrarı için hayati önem taşımaktadır.

Kaynakça

1. Eurydice. (2025). *Organisation of the education system and of its structure - Romania*. European Commission.
2. Eurydice. (2025). *National reforms in early childhood education and care - Romania*. European Commission.
3. Eurydice. (2025). *National reforms in vocational education and training - Romania*. European Commission.
4. Eurydice. (2025). *Initial education for academic staff in higher education - Romania*. European Commission.
5. OECD. (2023). *PISA 2022 Results (Volume I and II) – Country Notes: Romania*. OECD Publishing.
6. OECD. (2024). *PISA 2022 Results (Volume III) – Factsheets: Romania*. OECD Publishing.
7. EduPedu. (2023). *BREAKING PISA 2022 România – penultima în UE și pe locurile 45-48 din 81 de țări și teritorii din lume*.
8. Șerban Iosifescu. (2025). *Rezultatele PISA nu se pupă cu vorbele politicianilor*.
9. FES Romania. (2026). *2025, a year of austerity in Romanian education. How inequalities are amplified by repeating old mistakes*. Friedrich Ebert Stiftung.
10. Youth Wiki. (2025). *6.3 Preventing early leaving from education and training (ELET) - Romania*. European Commission.
11. European Commission. (2025). *Education and Training Monitor 2025 - Romania*.
12. OECD. (2025). *Executive summary: Education and Skills in Romania*. OECD Publishing.
13. Cedefop. (2025). *Romania: dual higher education – new opportunity for students*.
14. Romania Insider. (2025). *How a dual education campus is taking shape in rural Romania*.
15. Ecopolitic. (2025). *Vocea tinerilor meseriași a ajuns în Cancelaria prim-ministrului*.
16. Radio Europa Liberă România. (2024). *Reguli noi ca să ajungi profesor universitar. Pretenții ca-n Occident, finanțare zero*.
17. Broken Chalk. (2024). *Education Challenges in Romania*.
18. Broken Chalk. (2025). *Education Challenges – Page 6 (Roma segregation)*.
19. Cambridge Open Engage. (2023). *Perceptions and practices that affect the realisation of the Romanian Government's policy to achieve 'Equal access to quality education for Roma children'*.
20. CNATDCU. (2024). *Minimum standards for academic titles and doctoral supervision*.
21. Government of Romania. (2025). *Prime Minister Ilie Bolojan held consultations with federations of the education trade unions*.

22. Ministry of Education and Research of Romania. (2025). *Informare de presă: Raportul Național PISA 2022*.

23. Ministry of Education and Research of Romania. (2025). *Semnarea Acordului româno-elvețian privind consolidarea sistemului românesc de educație şi formare profesională dual ă (VET)*.

24. Romanian Presidency. (2025). *Fighting functional illiteracy included in Romania's draft national defence strategy*.

25. Statista. (2023). *PISA score of Romania by category 2006-2022*.

Ekler

EK A: Romanya Eğitim Sisteminin Yapısal Şeması

- **3 ay – 3 yaş:** Okul Öncesi Eğitim ve Bakım (Antepreşcolar) - Zorunlu değil.
- **3 – 6 yaş:** Anaokulu (Preşcolar) - 5 yaştan itibaren zorunlu.
- **6 – 11 yaş:** İlköğretim (5 yıl: hazırlık sınıfı + 1-4. sınıf) - Zorunlu.
- **11 – 15 yaş:** Alt Ortaöğretim (4 yıl: 5-8. sınıf) - Zorunlu.
- **15 – 19 yaş:** Üst Ortaöğretim (4 yıl: 9-12. sınıf) - Zorunlu.
- **19+ yaş:** Yükseköğretim.
    - Lisans (Licență) - 3 yıl.
    - Yüksek Lisans (Master) - 2 yıl.
    - Doktora (Doctorat) - 3-4 yıl.

EK B: Akademik Unvanların Hiyerarşisi

1. Asistan Öğretim Üyesi (Asistent Universitar)
2. Öğretim Görevlisi (Lector Universitar / Șef de Lucrări)
3. Doçent (Conferențiar Universitar)
4. **Profesör (Profesor Universitar) - EN YÜKSEK UNVAN**

EK C: Zorunlu Eğitim Yaşları

Eğitim Kademesi	Yaş Aralığı	Zorunluluk
Anaokulu (son yıl)	5	Zorunlu
İlköğretim	6-11	Zorunlu
Alt Ortaöğretim	11-15	Zorunlu
Üst Ortaöğretim	15-19	Zorunlu
Yükseköğretim	19+	Zorunlu değil

EK D: Temel Performans Göstergeleri (PISA 2022)

Gösterge	Romanya	OECD Ortalaması
Matematik (Seviye 2+ oranı)	51%	69%
Okuma (Seviye 2+ oranı)	58%	74%
Fen Bilimleri (Seviye 2+ oranı)	56%	76%
Matematik (Sıralama)	45. (81 içinde)	-
Fen Bilimleri (Sıralama)	48. (81 içinde)	-
Erken Okul Terki (ELET, 2024)	16,8%	9,4% (AB)
Eğitim Harcamaları (GSYİH, 2023)	3,4%	4,8% (AB)
Öğrenci Sayısı (Tahmini)	~3 milyon	-
Üniversite Sayısı	~100	-

EK E: İkili Eğitimde Öğrenci ve Şirket Sayıları (2025)

Gösterge	Değer
Son iki yılda ikili eğitime kaydolan öğrenci sayısı	~20.000
İkili eğitime destek veren şirket sayısı	1.100+
2025/26'da ikili eğitim sunan lisans programı sayısı	29
2025/26'da ikili eğitim sunan yüksek lisans programı sayısı	13

Bu rapor, Romanya eğitim sisteminin okul öncesinden en yüksek akademik unvana kadar tüm kademelerini kapsamlı bir şekilde analiz etmeyi amaçlamıştır. Raporda belirtilen bulgular, uluslararası hakemli dergilerde yayımlanmış bilimsel çalışmalara, OECD ve Eurydice gibi uluslararası kuruluşların verilerine, resmî hükümet yayınlarına ve Romanya eğitim sistemi üzerine yapılmış güncel araştırmalara dayanmaktadır. Sistemin dinamik yapısı ve sürekli reform süreci göz önüne alındığında, bu raporun belirli bir zaman dilimindeki durumu yansıttığı ve güncel gelişmeler için sürekli güncellenmesi gerektiği unutulmamalıdır.

Avusturya Eğitim Sisteminin Yapısal ve İşlevsel Analizi

Okul Öncesinden Akademik Zirveye Bilimsel Literatür Işığında Kapsamlı Bir İnceleme

1. Giriş

Avusturya eğitim sistemi, merkeziyetçi federal yapısı, 10 yaşında yapılan erken yönlendirme uygulaması, güçlü ikili mesleki eğitim sistemi ve PISA'daki ortalama üstü performansı ile uluslararası eğitim literatüründe kendine özgü bir konuma sahiptir. Yaklaşık 9 milyon nüfusuyla Orta Avrupa'nın önemli ülkelerinden biri olan Avusturya, eğitim politikalarını federal hükümet ile 9 eyalet (Bundesländer) arasında paylaştırılmış bir yetki yapısıyla yürütmektedir. Bu federal yapı, eğitim sisteminin temel özelliği olup, okul türlerinden müfredata, öğretmen yetiştirmeden diploma denkliğine kadar birçok alanda eyaletler arasında belirli farklılıklar bulunmasına yol açmaktadır.

Avusturya eğitim sisteminin en belirleyici özellikleri şunlardır:

1. **Dokuz Yıllık Zorunlu Eğitim:** Zorunlu eğitim, çocuğun 6 yaşını doldurduğu yıl başlamakta ve 9 yıl sürmektedir. Bu süre, ilkokul (4 yıl) ve alt ortaokul (4 yıl) ile üst ortaokulun ilk yılını (9. sınıf) kapsamaktadır.
2. **Erken Yaşta Yönlendirme:** Öğrenciler, 10 yaşında ilkokulun 4. sınıfını tamamladıktan sonra, öğretmen tavsiyesi ve veli tercihi doğrultusunda akademik veya uygulamalı ağırlıklı okul türlerinden birine yönlendirilmektedir. Bu yönlendirme, öğrencinin gelecekteki eğitim ve kariyer yolu üzerinde belirleyici bir etkiye sahiptir.
3. **Güçlü İkili Mesleki Eğitim Sistemi:** Avusturya, Almanya ve İsviçre ile birlikte, işletmelerdeki pratik eğitimi meslek okullarındaki teorik eğitimle birleştiren güçlü bir ikili mesleki eğitim sistemine (Duale Berufsausbildung) sahiptir.
4. **Yüksek Eğitim Harcamaları:** Avusturya, öğrenci başına yaptığı harcamalarda OECD ülkeleri arasında üçüncü sırada yer almakta olup, eğitime önemli bir kaynak ayırmaktadır.
5. **Derin Eşitsizlikler:** Eğitimde fırsat eşitliği, Avusturya'nın en ciddi sorunlarından biridir. Sosyoekonomik arka plan ve ebeveyn eğitim düzeyi, öğrencinin akademik başarısını ve eğitim kariyerini büyük ölçüde belirlemektedir. OECD ülkeleri arasında eğitim başarısının ebeveyn eğitim düzeyine en bağımlı olduğu ülkelerden biridir.
6. **Kronik Öğretmen Açığı:** Avusturya, OECD ülkeleri arasında İsveç'ten sonra en yüksek öğretmen açığına sahip ikinci ülke konumundadır. Niteliksiz öğretmenlerin sayısı hızla artmaktadır.

Bu rapor, Avusturya eğitim sistemini anaokulundan en yüksek akademik unvana kadar tüm kademeleriyle birlikte, uluslararası hakemli dergilerde yayımlanmış bilimsel çalışmaların, OECD ve Eurydice gibi uluslararası kuruluşların verilerinin ve güncel eğitim politikası belgelerinin bulgularına dayanarak kapsamlı bir şekilde analiz etmeyi amaçlamaktadır.

2. Eğitim Sisteminin Yasal ve Yönetsel Çerçevesi

Avusturya eğitim sisteminin temelini, 1962 tarihli Okul Organizasyonu Yasası (Schulorganisationsgesetz) ve her eyaletin kendi okul yasaları oluşturmaktadır. Bu yasalar, eğitim sisteminin yapısını, okul türlerini, müfredatı ve değerlendirme sistemlerini düzenlemektedir.

2.1 Yönetişim Yapısı: Federal Hükümet ve Eyaletler Arasındaki Denge

Avusturya eğitim sistemi, federal hükümetin ulusal standartları ve yasal çerçeveyi belirlediği, eyaletlerin ve belediyelerin ise okulların işletilmesinden sorumlu olduğu hibrit bir yapıya sahiptir.

Federal Düzey: Eğitim, Bilim ve Araştırma Federal Bakanlığı (BMBWF), eğitim sisteminin genel çerçevesini belirleyen yasa ve düzenlemelerden sorumludur. Bakanlık, ulusal müfredatı (Lehrpläne) geliştirir, ulusal sınav sistemini (Matura) belirler ve eğitim kalitesini izler.

Eyalet Düzeyi: 9 eyalet (Burgenland, Kärnten, Niederösterreich, Oberösterreich, Salzburg, Steiermark, Tirol, Vorarlberg, Wien), zorunlu eğitim kapsamındaki devlet okullarının bakım, onarım ve işleyişinden sorumludur. 2019 yılından itibaren, her eyalette bir **Eğitim Müdürlüğü (Bildungsdirektion)** kurulmuştur. Bu kurum, federal hükümet ile eyalet yönetimlerinin okul yönetimindeki görevlerini tek bir çatı altında birleştiren ortak bir federal-eyalet otoritesidir. Eğitim Müdürlükleri, federal okullar (Bundesschulen) ile eyalet okullarının (Pflichtschulen) yönetiminden, öğretmenlerin iş ve disiplin hukukundan sorumludur.

Yerel Düzey: Belediyeler (Gemeinden), ilkokulların (Volksschule) ve ortaokulların (Mittelschule) işletilmesinden, okul binalarının bakımından ve okul öncesi eğitim kurumlarının (Kindergarten) finansmanından sorumludur.

2.2 Eğitimin Finansmanı

Avusturya eğitim sistemi, ağırlıklı olarak vergilerle finanse edilmektedir. OECD'nin "Education at a Glance 2025" raporuna göre, Avusturya'da eğitim harcamaları, tüm kademelerde GSYİH'nın %5,4'üne tekabül etmektedir. Bu oran, OECD ortalamasının (%5,8) hafif altında kalmakla birlikte, öğrenci başına yapılan harcamalar oldukça yüksektir. İlköğretimden yükseköğretime kadar öğrenci başına yıllık ortalama harcama **20.942 USD (PPP)** olup, bu rakam Avusturya'yı Lüksemburg ve Norveç'ten sonra OECD'de üçüncü sıraya yerleştirmektedir.

Eğitim harcamalarının kaynak dağılımı şu şekildedir: İlköğretim, ortaöğretim ve ortaöğretim sonrası eğitimin %95,9'u kamu kaynaklarından finanse edilmektedir; bu oran OECD ortalamasının (%85) oldukça üzerindedir. Devlet okullarında eğitim ücretsizdir ve her çocuğun eğitim hakkı vardır. Öğrenciler, eğitimlerinin büyük bir kısmını ücretsiz olarak almakta, sadece yükseköğretimde bazı üniversiteler öğrenim ücreti talep edebilmektedir.

2.3 Değerlendirme ve Denetim

Eğitim kalitesinin değerlendirilmesi ve okulların denetimi, federal ve eyalet düzeyindeki eğitim makamları tarafından yürütülmektedir. Ortaöğretimin sonunda (12. veya 13. sınıf), tüm öğrenciler **"Matura"** veya **"Reifeprüfung"** adı verilen ulusal bir bitirme sınavına girmek zorundadır. Bu sınav, yükseköğretime giriş için gerekli olan temel kriterdir.

3. Eğitim Kademeleri: Okul Öncesinden Yükseköğretime

Avusturya eğitim sistemi, altı ana kademeden oluşmaktadır: anaokulu eğitimi (Kindergarten), ilkokul (Volksschule), alt ortaokul (Sekundarstufe I), üst ortaokul (Sekundarstufe II), yükseköğretim (Tertiärstufe) ve yetişkin eğitimi. Zorunlu eğitim 9 yıl sürmekte olup, 6-15 yaş aralığını kapsamaktadır.

3.1 Okul Öncesi Eğitim (Kindergarten, 3-6 yaş)

Avusturya'da anaokulu eğitimi, 3-6 yaş arası çocukları kapsamakta olup, zorunlu değildir. Ancak, 5 yaşından itibaren anaokulu eğitimi zorunlu ve ücretsiz hale gelmektedir. Çocuklar, haftada en az 4 gün ve toplam 20 saat olmak üzere bu eğitime katılmak zorundadır. Anaokulları ve kreşler (Kinderkrippe), okul sisteminin bir parçası olarak kabul edilmemekte olup, mevzuat ve uygulamadan eyaletler sorumludur. Belediyeler, anaokulu hizmetlerinin sağlanmasından yasal olarak sorumlu olup, bu kurumların yaklaşık %60'ı belediyeler tarafından işletilmektedir. Geri kalan kısım ise özel kuruluşlar (dernekler, dini topluluklar, özel şahıslar) tarafından işletilmektedir.

3.2 İlkokul (Volksschule – Primarstufe, 6-10 yaş, 1-4. Sınıf)

İlkokul, zorunlu eğitimin ilk aşaması olup 4 yıl sürmektedir. Çocuklar, 6 yaşını doldurdukları yılın 1 Eylül'ünde ilkokula başlamaktadır. İlkokulda öğrenciler, okuma, yazma, matematik, genel çalışmalar, müzik ve beden eğitimi gibi temel dersleri almaktadır. Öğretim dili Almancadır; Almanca konuşmayan çocuklar için dil desteği sınıfları (DaZ-Klassen) bulunmaktadır. İlkokulun sonunda (4. sınıf), öğrenciler bir sonraki eğitim kademeleri için bir tavsiye (Bildungsempfehlung) almaktadır. Ancak, ortaokul (Mittelschule) veya akademik ortaokulun alt kademesi (AHS-Unterstufe) arasındaki nihai karar, ebeveynler ve çocuk tarafından ortaklaşa verilmektedir.

3.3 Alt Ortaokul (Sekundarstufe I, 10-14 yaş, 5-8. Sınıf)

İlkokuldan sonra öğrenciler, iki ana okul türü arasında seçim yaparak alt ortaokula başlamaktadır:

1. Ortaokul (Mittelschule – MS): Uygulamalı bir genel eğitim sunan bu okul türü, öğrencilerin çoğunluğu tarafından tercih edilmektedir. 6. sınıftan itibaren Almanca, matematik ve İngilizce dersleri iki farklı seviyede (standart seviye ve standart lise seviyesi) okutulmaktadır. Bu model, öğrencilerin bireysel güçlü yönlerine uygun destek almalarını sağlamayı hedeflemektedir.

2. Akademik Ortaokul – Alt Kademe (AHS-Unterstufe): Geniş bir akademik eğitime odaklanan bu okul türü, öğrencileri üst ortaokula ve üniversiteye hazırlamayı hedeflemektedir. Tek tip bir öğretim seviyesi bulunmakta olup, öğrenciler ilgi alanlarına göre farklı odaklarda (diller, doğa bilimleri, müzik) eğitim alabilmektedir. AHS'nin okul sağlayıcısı federal hükümettir.

Her iki okul türü de eşdeğer yeterliliklere yol açmakta ve tüm üst ortaokullara erişim imkânı sağlamaktadır.

3.4 Üst Ortaokul (Sekundarstufe II, 14-18/19 yaş, 9-13. Sınıf)

Alt ortaokulu tamamlayan öğrenciler, üç ana eğitim yolundan birini seçerek üst ortaokula devam edebilmektedir. 2017'den itibaren, 18 yaşına kadar ek bir eğitim veya eğitim zorunluluğu (Ausbildungspflicht) getirilmiştir. Bu zorunluluk kapsamında, gençler ya üst ortaokula devam etmek, ya çıraklık eğitimine başlamak ya da diğer eğitim programlarına katılmak zorundadır.

Üst ortaokul, üç ana türden oluşmaktadır:

1. Genel Üst Ortaokul (AHS-Oberstufe): 4 yıl süren bu akademik yol, Matura ile sonlanmakta ve doğrudan üniversiteye geçiş imkânı sağlamaktadır.

2. Mesleki Ortaokul (BMS – Berufsbildende Mittlere Schule): 3-4 yıl süren bu okul türü, öğrencileri belirli bir meslek alanında doğrudan işgücü piyasasına hazırlamaktadır.

3. Mesleki Lise (BHS – Berufsbildende Höhere Schule): 5 yıl süren bu okul türü, hem teorik hem de pratik eğitimi birleştirmekte olup, Matura ile sonlanmakta ve hem yükseköğretime hem de işgücü piyasasına geçiş imkânı sağlamaktadır. Teknik lise (HTL) bu türün en popüler örneklerinden biridir.

4. Çıraklık Eğitimi (Lehre / Duale Ausbildung): İkili sistem, işletmelerdeki uygulamalı eğitimi meslek okulundaki (Berufsschule) teorik eğitimle birleştirmektedir. Yaklaşık 200 farklı çıraklık mesleği bulunmakta olup, eğitim süresi 2 ila 4 yıl arasında değişmektedir. Çıraklık eğitimini tamamlayanlar, mesleki yeterlilik belgesi (Gesellenbrief) almaya hak kazanmaktadır.

3.5 Yükseköğretim (Tertiärstufe)

Avusturya yükseköğretim sistemi, Bologna Süreci ile tamamen uyumlu olup üç döngüden oluşmaktadır: lisans (Bachelor), yüksek lisans (Master) ve doktora (Doktorat). Avusturya'da üç ana yükseköğretim kurumu türü bulunmaktadır:

- **Üniversiteler (Universitäten):** Akademik araştırma odaklı kurumlardır. Lisans (3 yıl), yüksek lisans (2 yıl) ve doktora (3 yıl) programları sunarlar.
- **Uygulamalı Bilimler Üniversiteleri (Fachhochschulen):** Mesleki uygulama odaklı kurumlardır. Lisans ve yüksek lisans programları sunarlar.
- **Pedagoji Yüksekokulları (Pädagogische Hochschulen):** Öğretmen yetiştirme odaklı kurumlardır.

Yükseköğretime kabul için genellikle Matura diploması veya mesleki olgunluk sınavı (Berufsreifeprüfung) gereklidir. Avusturya üniversitelerinde eğitim dili genellikle Almancadır, ancak bazı lisansüstü programlar İngilizce olarak da sunulmaktadır.

4. Mesleki Eğitim ve Öğretim (VET) Sistemi

Avusturya’nın ikili mesleki eğitim ve öğretim (VET) sistemi, ülkenin düşük genç işsizlik oranının temel taşlarından biri olarak kabul edilmektedir. Sistem, işletmelerdeki pratik eğitimi (Lehre) ve meslek okullarındaki (Berufsschule) teorik eğitimi birleştirmektedir.

4.1 İkili Sistemin İşleyişi

Avusturya’da ikili sistem, federal, eyalet ve yerel düzeydeki tüm sorumlu kurumların ve işletmelerin yakın işbirliği içinde çalışmasıyla yürütülmektedir. 2025 yılı sonu itibarıyla, Avusturya’da 102.878 çırak eğitim görmekteydi. Yaklaşık 200 çıraklık mesleği (2025’te 216) bulunmakta olup, eğitim süresi 2 ila 4 yıl arasında değişmektedir. Çıraklar, eğitim süreleri boyunca işletmelerden maaş almaktadır.

4.2 İkili Sistemin Güçlü Yönleri ve Zorlukları

İkili sistem, gençlere işgücü piyasasında doğrudan geçerliliği olan pratik beceriler kazandırmakta ve işverenlere nitelikli işgücü sağlamaktadır. Bununla birlikte, sistemin bazı zorlukları da bulunmaktadır:

- **Erişim Eşitsizliği:** Düşük sosyoekonomik arka plana sahip ve göçmen kökenli gençler, ikili eğitime erişimde dezavantajlı durumdadır.
- **Dijitalleşme ve Otomasyon:** Birçok geleneksel meslek, dijitalleşme ve otomasyondan etkilenmektedir. Sistemin bu değişen ihtiyaçlara uyum sağlaması gerekmektedir.
- **Yükseköğretim Tercihi:** Son yıllarda, gençler arasında akademik eğitime olan ilginin artması, ikili eğitime olan talebi olumsuz etkilemektedir.

4.3 Yükseköğretimde İkili Programlar

Son yıllarda, ikili eğitim modeli yükseköğretim düzeyinde de uygulanmaya başlanmıştır. 2025/26 kış döneminden itibaren, St. Pölten Uygulamalı Bilimler Üniversitesi, "Demiryolu Araç Teknolojisi" alanında yeni bir ikili lisans programı başlatmıştır. Bu programda eğitim, kısmen bir şirkette gerçekleşmekte olup, toplam 20 kontenjan bulunmaktadır.

5. Akademik Kariyer Yolu ve En Yüksek Unvan: Professor

Avusturya akademik sisteminde en yüksek unvan "Professor" (Profesör) olup, bu unvana ulaşmak uluslararası alanda tanınmış bir araştırma ve eğitim mükemmelliği gerektiren titiz bir sürecin sonucudur. Avusturya akademik kariyer yolu, Alman sistemine büyük ölçüde benzemekte olup, habilitasyon (Habilitation) sürecine dayanmaktadır.

5.1 Akademik Kariyer Basamakları

Avusturya üniversitelerinde akademik kariyer genellikle şu basamakları içermektedir:

1. **Doktora Öncesi Araştırmacı (Prae-Doc) / Proje Asistanı (Projektmitarbeiter/in):** Akademik kariyerin başlangıç noktasıdır. Genellikle bir doktora programına kayıtlı olan ve bir araştırma projesinde çalışan akademisyenlerdir.
2. **Doktora Sonrası Araştırmacı (Post-Doc) / Üniversite Asistanı (Universitätsassistent/in):** Doktora derecesini tamamlamış, genellikle geçici sözleşmelerle araştırma ve öğretim yapan akademisyenlerdir. Bu aşama, bağımsız araştırma yetkinliğini geliştirmeye odaklanır.
3. **Habilitation (Habilitation):** Alman akademik sistemine benzer şekilde, Avusturya'da da doktora sonrası ikinci ve daha üst düzey bir akademik yeterlilik süreci olan Habilitation bulunmaktadır. Habilitation, bağımsız araştırma yapma ve üniversite düzeyinde öğretim verme yetkinliğini resmi olarak kanıtlayan bir süreçtir. Bu süreçte aday, genellikle ikinci bir kapsamlı tez (Habilitationsschrift) yazar veya yayınlarının derlemesini sunar. Habilitation'ı başarıyla tamamlayan akademisyenlere "Privatdozent" (PD) unvanı verilir.
4. **Doçent (Assoziierter Professor / Ao. Univ. Prof.):** Habilitation sürecini tamamlamış, ancak henüz tam profesörlük unvanına sahip olmayan akademisyenlerin atandığı pozisyondur.
5. **Profesör (Professor):** Avusturya akademik sistemindeki en yüksek pozisyondur. İki ana türü bulunmaktadır:
    - **Ordentlicher Universitätsprofessor (o. Univ. Prof.):** Bir kürsünün başında bulunan ve genellikle belirsiz süreli (kalıcı) olarak atanan profesördür.

- **Außerordentlicher Universitätsprofessor (ao. Univ. Prof.):** Kürsü başkanı olmayan, ancak Habilitation sürecini tamamlamış ve bağımsız araştırma yapma yetkisine sahip olan profesördür.

Avusturya'da "profesör" unvanı, bazı bağlamlarda lise öğretmenleri için bir hitap şekli olarak da kullanılabilmektedir.

6. Uluslararası Değerlendirmeler ve Performans Göstergeleri

6.1 PISA 2022 Sonuçları

OECD'nin PISA 2022 değerlendirmesi, Avusturyalı 15 yaşındaki öğrencilerin matematik, okuma ve fen bilimleri alanlarında OECD ortalamasının üzerinde performans gösterdiğini ortaya koymuştur. Ancak, sonuçlar aynı zamanda eğitimdeki eşitsizliklerin derinliğini ve önceki yıllara kıyasla bir performans düşüşünü de göstermektedir.

- **Matematik:** Avusturyalı öğrenciler, 2018'deki 499 puandan 2022'de **487 puana** gerilemiştir. Bu puan, OECD ortalamasının (472) üzerinde olmakla birlikte, önceki yıllara kıyasla önemli bir düşüşü temsil etmektedir. PISA 2022'de, öğrencilerin %80'i en az Seviye 2 yeterliliğine ulaşmıştır (OECD ortalaması: %69).
- **Okuma ve Fen Bilimleri:** Avusturya, okuma ve fen bilimlerinde de OECD ortalamasının üzerinde performans göstermiştir. 2022 yılında Avusturya, dünya genelinde matematikte 29., okumada 29., fen bilimlerinde ise 31. sırada yer almıştır.
- **Düşüş Eğilimi:** PISA 2022 sonuçları, Avusturya'da özellikle matematik alanında istikrarlı bir düşüş eğilimi olduğunu göstermektedir. Bu düşüş, eğitim sisteminde temel becerilerin erozyona uğradığına işaret etmektedir.

6.2 Eğitime Bakış 2025 (Education at a Glance)

OECD'nin 2025 Eğitime Bakış raporu, Avusturya eğitim sistemine ilişkin bazı önemli veriler sunmaktadır:

- **Öğretmen Açığı:** Avusturya'da öğretmen açığı, 4.778 boş pozisyon ile OECD ülkeleri arasında İsveç'ten sonra en yüksek ikinci seviyededir. Niteliksiz öğretmenlerin oranı ise 2014/15'te %2,4 iken 2022/23'te %5,7'ye yükselmiştir.
- **Öğretmen Devir Oranı:** Öğretmen devir oranı da artmaktadır. İlköğretim ve ortaöğretim düzeyinde, 2014/15'te %3,2 olan devir oranı, 2022/23'te %6,2'ye yükselmiştir.
- **Yükseköğretim Kazanımı:** 25-64 yaş arası yetişkinlerin %46'sı en yüksek eğitim seviyesi olarak ortaöğretim sonrası eğitim almıştır. %13'ü ise zorunlu eğitim seviyesinin altındadır (OECD: %19).
- **Sosyoekonomik Adalet:** Avusturya, eğitimde sosyoekonomik adalet açısından OECD ortalamasının altında kalmaktadır. Yüksek eğitimli ebeveynlere sahip genç yetişkinlerin üniversite mezunu olma olasılığı, düşük eğitimli ebeveynlerin çocuklarına göre neredeyse dört kat daha fazladır. OECD genelinde bu oran 2,7 iken, Avusturya'da 4'tür.

7. Eğitimde Eşitsizlik: Bilimsel Literatürün Bulguları

Avusturya eğitim sistemi, resmî söyleminde fırsat eşitliğine büyük önem vermesine rağmen, bilimsel literatür sistemin bu hedefe ulaşmakta ciddi zorluklar yaşadığını göstermektedir. Eğitimdeki eşitsizlikler, sosyoekonomik arka plan, göçmen köken ve bölgesel farklılıklar gibi çeşitli faktörler tarafından şekillendirilmekte ve derinleştirilmektedir.

7.1 Erken Yaşta Yönlendirme ve Sosyal Eşitsizlik

Avusturya eğitim sisteminin en tartışmalı özelliklerinden biri, öğrencileri 10 yaşında farklı eğitim yollarına ayıran erken yönlendirme (tracking) sistemidir. Bilimsel araştırmalar, bu uygulamanın sosyal eşitsizlikleri derinleştirdiğini ve eğitimde fırsat eşitliğini engellediğini göstermektedir.

2025 yılında yayınlanan bir araştırma, 1990'ların sonundan bu yana Avusturya'daki ortaokul sisteminde eğitim eşitsizliklerinin nasıl değiştiğini incelemiştir. Araştırma, öğrencilerin sosyal ve etnik bileşiminin önemli ölçüde değiştiğini ve bu değişimin eğitim eşitsizliklerini daha da karmaşık hale getirdiğini ortaya koymuştur. Erken yönlendirme sisteminin katılığı, düşük sosyoekonomik arka plana sahip öğrencilerin akademik liseye (AHS) erişimini sınırlamakta ve onları daha düşük statülü okul türlerine yönlendirmektedir. Bu durum, nesiller arası eşitsizlikleri yeniden üreten bir mekanizma olarak işlev görmektedir.

7.2 Sosyoekonomik Arka Plan ve Ebeveyn Eğitimi

Sosyoekonomik arka plan ile eğitimsel başarı arasındaki güçlü ilişki, Avusturya eğitim sisteminin en belirleyici eşitsizlik kaynaklarından biridir. OECD'nin "Education at a Glance 2025" raporu, Avusturya'da eğitim yollarının hâlâ diğer ülkelere kıyasla ebeveynlerin eğitim düzeyine daha bağımlı olduğunu göstermektedir.

Rapora göre, üniversite mezunu ebeveynlerin çocuklarının üniversite mezunu olma olasılığı, zorunlu eğitim seviyesinin altında eğitime sahip ebeveynlerin çocuklarına göre dört kat daha fazladır. Bu oran, OECD ortalamasının (2,7) oldukça üzerindedir. Bu durum, eğitim sisteminin toplumsal eşitsizlikleri yeniden üretmedeki rolünü açıkça ortaya koymaktadır. Hükümet, bu sorunu ele almak için 400 okulda "Fırsat Bonusu" (Chancenbonus) programını başlatmıştır.

7.3 Göçmen Kökenli Öğrenciler

Göçmen kökenli öğrenciler, Avusturya eğitim sisteminde en dezavantajlı gruplardan biridir. Bu öğrenciler, dil engeli, kültürel farklılıklar ve ayrımcılık gibi çeşitli zorluklarla karşı karşıya kalmakta, bu da onların akademik başarılarını ve okula aidiyet duygularını olumsuz etkilemektedir.

Perspektif.eu'da 2025 yılında yayınlanan bir makale, Avusturya eğitim sisteminde çok dilliliğin bir engel olarak kodlanması nedeniyle göçmen kökenli çocuklara fırsat eşitliği sağlanamadığını eleştirmektedir. Avusturya'da göçmen kökenli öğrenciler, yerli akranlarına göre ortalama olarak daha düşük puanlar almakta ve daha düşük eğitim yollarına yönlendirilmektedir.

7.4 Okul Ayrışması

Okul ayrışması, Avusturya'da eğitim eşitsizliğini artıran bir diğer önemli faktördür. Araştırmalar, dezavantajın yoğunlaştığı okullarda çocukların daha kötü performans gösterdiğini, bunun da eşitsizliği daha da artırdığını göstermektedir. Bir okuldaki sosyal karışımın kalitesi, eğitim başarısı üzerinde güçlü bir

etkiye sahiptir. Sosyal olarak dezavantajlı gençlerin aynı okulda yoğunlaşması, onların başarı şansını daha da düşürmektedir.

8. Öğretmen Eğitimi ve Niteliği

Avusturya eğitim sisteminin en önemli yapısal sorunlarından biri, öğretmen açığı, öğretmenlik mesleğinin azalan prestiji ve düşük maaşlardır.

8.1 Öğretmen Eğitiminin Yapısı ve Reformları

Avusturya'da öğretmen eğitimi, pedagoji yüksekokulları (Pädagogische Hochschulen) ve üniversiteler tarafından sunulmaktadır. 2025 yılından itibaren, öğretmen yetiştirme sisteminde önemli bir reform başlatılmıştır. Yeni sisteme göre, ilkokul öğretmenliği programı 3 yıl lisans ve 2 yıl yüksek lisans olmak üzere toplam 5 yıl sürecektir. Bu reform, uygulama odaklı, dijitalleşme ve toplumsal çeşitlilik gibi güncel konulara daha fazla vurgu yapmayı hedeflemektedir.

Ortaokul öğretmenliği programında da benzer bir değişiklik planlanmaktadır. 1 Ekim 2026'dan itibaren, genel eğitim alanında ortaokul öğretmenliği lisans programı, 8 sömestrden 6 sömestre düşürülecektir. Bu değişikliğin amacı, programı hızlandırmak ve öğretmen adaylarının eğitimini daha verimli hale getirmektir.

8.2 Öğretmen Açığı ve Nitelik Sorunları

- **Öğretmen Açığı:** Avusturya'da öğretmen açığı, OECD ülkeleri arasında en yüksek ikinci seviyededir. 4.778 boş pozisyon, toplam öğretmenlik pozisyonlarının %4,6'sına tekabül etmektedir. Özellikle ilkokullarda, Viyana'da her yıl yüzlerce kadro boş kalmaktadır.
- **Niteliksiz Öğretmenler:** Niteliksiz öğretmenlerin sayısı hızla artmaktadır. 2014/15'te %2,4 olan niteliksiz öğretmen oranı, 2022/23'te %5,7'ye yükselmiştir. Bu artış, öğretmen açığını kapatmak için farklı mesleklerden gelenlerin (Quereinsteiger) sayısındaki artıştan kaynaklanmaktadır.
- **Düşük Maaşlar ve Mesleki Prestij:** Öğretmen maaşları, diğer üst düzey kamu görevlilerine kıyasla düşüktür. Düşük maaşlar ve ağır iş yükü, öğretmenlik mesleğinin prestijini olumsuz etkilemekte ve nitelikli gençlerin bu mesleğe yönelmesini engellemektedir.

9. Son Yasal Reformlar ve Gelecek Perspektifi

Avusturya eğitim sistemi, son yıllarda bir dizi önemli reform ve girişime sahne olmuştur. Bu girişimlerin temel hedefleri, eğitimde eşitsizlikleri azaltmak, öğrencilerin temel becerilerini iyileştirmek, dijitalleşmeyi teşvik etmek ve öğretmen açığını kapatmaktır.

9.1 2025-2029 Hükümet Programı

Avusturya hükümetinin 2025-2029 dönemi çalışma programı, eğitim alanında bir dizi reformu öngörmektedir. Bu reformların temel hedefleri şunlardır:

- **Dil Desteğinin Güçlendirilmesi:** Özellikle göçmen kökenli öğrenciler için Almanca dil desteğinin artırılması.
- **Fırsat Eşitliğinin Sağlanması:** Dezavantajlı öğrencilere yönelik "Fırsat Bonusu" programının uygulanması.

- **Okul Özerkliğinin Artırılması:** Okullara daha fazla özerklik verilmesi ve okul yönetiminin modernleştirilmesi.
- **Yeni Dersler:** Müfredata "Ekonomi, İnovasyon ve Sürdürülebilirlik" gibi yeni derslerin eklenmesi.

9.2 2026/27 Okul Yılı Reformları

2026/27 okul yılından itibaren bir dizi önemli reform yürürlüğe girecektir:

- **Almanca Dil Desteği Modeli:** Almanca dil desteği modeli daha esnek hale getirilecek ve okulların ihtiyaçlarına göre uyarlanacaktır.
- **İlkokul Öğretmenliği Programı:** Yeni 5 yıllık (3 yıl lisans + 2 yıl yüksek lisans) ilkokul öğretmenliği programı tamamen uygulamaya konulacaktır.
- **"Reform Ortaklığı" Eğitim (Bildung 2026):** Hükümet, 2026 yılına kadar eğitim sisteminde net sorumluluklar, daha fazla okul özerkliği ve yapısal modernizasyon sağlamayı hedeflemektedir.

9.3 Dijital Dönüşüm ve Yapay Zeka

Avusturya, dijitalleşme konusunda diğer birçok Avrupa ülkesinin gerisinde kalmış olsa da, son yıllarda eğitimde dijital dönüşümü hızlandırmak için adımlar atmaktadır. Hükümet, bilgisayar bilimleri ve yapay zeka (YZ) eğitimini güçlendirmeyi, okulların dijital altyapısını iyileştirmeyi ve öğretmenlerin dijital okuryazarlığını artırmayı hedeflemektedir. Eğitim Bakanı Wiederkehr, okullarda Latince yerine bilgisayar bilimleri ve YZ eğitimine daha fazla ağırlık verilmesi gerektiğini vurgulamaktadır.

9.4 Gelecek Zorluklar

Avusturya eğitim sistemi, önümüzdeki yıllarda bir dizi önemli zorlukla karşı karşıyadır:

1. **Eşitsizliklerle Mücadele:** Erken yönlendirme sisteminin yarattığı eşitsizlikleri azaltmak, sosyoekonomik arka planın akademik başarı üzerindeki güçlü etkisini kırmak.
2. **Öğretmen Açığının Kapatılması:** Öğretmenlik mesleğini daha cazip hale getirmek, maaşları iyileştirmek, iş yükünü azaltmak ve özellikle kırsal bölgelere nitelikli öğretmen çekmek.
3. **Göçmen Öğrencilerin Entegrasyonu:** Dil desteğini güçlendirmek, kültürel duyarlılığı artırmak ve ayrımcılıkla mücadele etmek.
4. **Dijital Dönüşüm:** Okulların dijital altyapısını güçlendirmek, öğretmenlerin dijital okuryazarlığını artırmak ve öğrencileri yapay zeka çağına hazırlamak.
5. **PISA Performansını İyileştirme:** Özellikle okuma ve matematik alanlarındaki temel becerilerin iyileştirilmesi için kapsamlı ve kanıta dayalı politikalar geliştirmek.

10. Sonuç

Avusturya eğitim sistemi, güçlü finansal yatırımları, çeşitlendirilmiş eğitim yolları ve dünyaca ünlü ikili mesleki eğitim sistemi ile birçok ülke için model teşkil etmektedir. Anaokulundan doktora düzeyine kadar, sistem yapısal olarak sağlam bir temele oturmuş ve tüm vatandaşlara ücretsiz eğitim sunmaktadır. Öğrenci başına yapılan harcamalarda OECD'de üçüncü sırada yer alması, eğitime verilen önemin somut bir göstergesidir.

Ancak, bilimsel literatürün ve uluslararası değerlendirmelerin açıkça gösterdiği gibi, Avusturya eğitim sistemi derin ve yapısal sorunlarla karşı karşıyadır. Sistemin en ciddi sorunu, eğitimde fırsat eşitliğinin sağlanamamasıdır. OECD ülkeleri arasında eğitim başarısının ebeveyn eğitim düzeyine en bağımlı olduğu ülkelerden biri olan Avusturya'da, sosyoekonomik arka plan, öğrencinin akademik kariyerini büyük ölçüde belirlemektedir. Erken yaşta yönlendirme sisteminin katılığı, bu eşitsizlikleri daha da derinleştirmekte ve düşük sosyoekonomik arka plana sahip öğrencileri daha düşük eğitim yollarına mahkûm etmektedir.

Öğretmen açığı, OECD ülkeleri arasında en yüksek ikinci seviyede olup, niteliksiz öğretmenlerin sayısı hızla artmaktadır. Düşük maaşlar, ağır iş yükü ve azalan mesleki prestij, öğretmenlik mesleğini gençler için daha az cazip hale getirmekte ve bu durum eğitim kalitesini doğrudan tehdit etmektedir. PISA 2022'deki performans düşüşü, özellikle matematik alanındaki istikrarlı gerileme, sistemin temel becerileri kazandırmada zorlandığını göstermektedir.

Hükümet, "Fırsat Bonusu" programı, dil desteğinin güçlendirilmesi, öğretmen eğitimi reformları ve dijital dönüşüm gibi girişimlerle bu sorunları ele almaya çalışmaktadır. Ancak, bu reformların henüz çok yeni olduğu ve etkilerinin değerlendirilmesi için zamana ihtiyaç olduğu unutulmamalıdır. Özellikle, erken yönlendirme sisteminin yarattığı eşitsizlikleri azaltmak ve öğretmen açığını kapatmak için daha radikal ve kapsamlı politikalara ihtiyaç duyulduğu açıktır.

Avusturya'nın eğitimde karşı karşıya olduğu en büyük zorluk, bir yandan eğitimde fırsat eşitliği ve evrensel erişim gibi temel ilkeleri korurken, diğer yandan artan eşitsizlikleri azaltmak, düşen performansı toparlamak ve değişen dünyaya ayak uydurmaktır. Bu dengeyi sağlamak, sadece eğitim politikalarında teknik iyileştirmeler yapmayı değil, aynı zamanda toplumsal yapıdaki daha derin eşitsizlikleri de ele almayı gerektirmektedir. Eğitim sisteminin daha kapsayıcı, adil ve yüksek performanslı hale getirilmesi, Avusturya'nın gelecekteki refahı, sosyal uyumu ve demokratik istikrarı için hayati önem taşımaktadır.

Kaynakça

1. OECD. (2025). *Education at a Glance 2025: Austria*. OECD Publishing.
2. OECD. (2023). *PISA 2022 Results (Volume I and II) – Country Notes: Austria*. OECD Publishing.
3. Eurydice. (2025). *Organisation of the education system and of its structure - Austria*. European Commission.
4. Eurydice. (2025). *Secondary and post-secondary non-tertiary education - Austria*. European Commission.
5. Eurydice. (2025). *Organisation of general lower secondary education - Austria*. European Commission.
6. OeAD. (2025). *Das österreichische Bildungssystem* (Türkisch). OeAD-GmbH.
7. Atlasreal. (2025). *Das Schulsystem in Österreich: Alles, was Sie 2025 wissen müssen*.
8. Österreich Institut. (2025). *The school system in Austria explained*.
9. Pehlivan, İ. (t.y.). *Avusturya Eğitim Sistemi*. DergiPark.
10. Avusturya Eğitim Danışmanlığı. (t.y.). *Avusturya Eğitim Sistemi*.

11. Kleine Zeitung. (2025). *OECD-Bericht: Hochschulbildung in Österreich stark vererbbar*.
12. Vienna.at. (2025). *OECD Study: Educational Path in Austria Strongly Depends on Parents*.
13. BMBWF. (2025). *Education at a Glance 2025 - BM Holzleitner*.
14. Perspektif.eu. (2025). *Tek Dillilik Yanılgısı: Avusturya Eğitim Sistemi ve Çok Dilli...*
15. Cedefop. (2025). *Vocational education and training in Austria*.
16. IQS. (2023). *PISA 2022 Ergebnisse veröffentlicht*.
17. Vienna.at. (2025). *Lesedefizite und Klassenwiederholungen: OECD sieht Probleme in Österreichs Schulen*.
18. Springer. (2025). *Haben sich die Bildungsungleichheiten im weiterführenden Schulsystem in Österreich seit Ende der 1990er-Jahre geändert?*
19. Ufuk.nl. (2025). *Avusturya'da tam eğitimli öğretmen açığı sürüyor*.
20. Eurydice. (2026). *National reforms in general school education - Austria*.

Ekler

EK A: Avusturya Eğitim Sisteminin Yapısal Şeması

- **3-6 yaş:** Anaokulu (Kindergarten) - 5 yaşından itibaren zorunlu ve ücretsiz.
- **6-10 yaş:** İlkokul (Volksschule) - 4 yıl, Zorunlu.
- **10-14 yaş:** Alt Ortaokul (Sekundarstufe I) - 4 yıl, Zorunlu.
    - Ortaokul (Mittelschule)
    - Akademik Ortaokul Alt Kademe (AHS-Unterstufe)
- **14-18/19 yaş:** Üst Ortaokul (Sekundarstufe II) - Zorunlu (9. sınıf).
    - Genel Üst Ortaokul (AHS-Oberstufe) - 4 yıl.
    - Mesleki Ortaokul (BMS) - 3-4 yıl.
    - Mesleki Lise (BHS) - 5 yıl.
    - Çıraklık Eğitimi (Lehre/Duale Ausbildung) - 2-4 yıl.
- **18/19+ yaş:** Yükseköğretim.
    - Üniversiteler (Universitäten) - Lisans (3 yıl), Yüksek Lisans (2 yıl), Doktora (3 yıl).
    - Uygulamalı Bilimler Üniversiteleri (Fachhochschulen).
    - Pedagoji Yüksekokulları (Pädagogische Hochschulen).

EK B: Akademik Unvanların Hiyerarşisi (Avusturya)

1. Doktora Öncesi Araştırmacı (Prae-Doc) / Proje Asistanı (Projektmitarbeiter/in)
2. Doktora Sonrası Araştırmacı (Post-Doc) / Üniversite Asistanı (Universitätsassistent/in)
3. Habilitation (Privatdozent - PD)
4. Doçent (Assoziierter Professor / Ao. Univ. Prof.)
5. **Profesör (Professor)** - **EN YÜKSEK UNVAN**
    - Ordentlicher Universitätsprofessor (o. Univ. Prof.)
    - Außerordentlicher Universitätsprofessor (ao. Univ. Prof.)

EK C: Zorunlu Eğitim Yaşları

Eğitim Kademesi	Yaş Aralığı	Zorunluluk
Anaokulu	5-6	Zorunlu
İlkokul	6-10	Zorunlu
Alt Ortaokul	10-14	Zorunlu
Üst Ortaokul (9. sınıf)	14-15	Zorunlu
Üst Ortaokul (10-13. sınıf) / Çıraklık	15-18/19	Zorunlu (18 yaşına kadar eğitim/eğitim zorunluluğu)
Yükseköğretim	18/19+	Zorunlu değil

EK D: Temel Performans Göstergeleri

Gösterge	Değer
PISA 2022 Matematik Ortalaması	487 puan (OECD: 472)
Öğrenci Başına Yıllık Eğitim Harcaması (PPP)	$20.942 (OECD'de 3. sırada)
Eğitim Harcamaları (GSYİH)	%5,4
Öğretmen Açığı (Boş Pozisyon)	4.778 (%4,6)
Niteliksiz Öğretmen Oranı	%5,7 (2014/15'te %2,4)
Öğretmen Devir Oranı	%6,2 (2014/15'te %3,2)
Üniversite Mezunu Oranı (25-64 yaş)	%46
Düşük Eğitimli Ebeveynlerin Çocuklarının Üniversite Mezunu Olma Oranı	%16
Yüksek Eğitimli Ebeveynlerin Çocuklarının Üniversite Mezunu Olma Oranı	%63

EK E: 2026/27 Okul Yılı Reformları

Reform Alanı	Açıklama	Yürürlük Tarihi
Almanca Dil Desteği	Model daha esnek hale getirilecek, okulların ihtiyaçlarına göre uyarlanacak.	2026/27 Okul Yılı
İlkokul Öğretmenliği Programı	3 yıl lisans + 2 yıl yüksek lisans (toplam 5 yıl).	2025/26 Okul Yılı (kademeli)
Ortaokul Öğretmenliği Lisans Programı	8 sömestrden 6 sömestre düşürülecek.	1 Ekim 2026
"Reform Ortaklığı" Eğitim (Bildung 2026)	Net sorumluluklar, daha fazla okul özerkliği, yapısal modernizasyon.	2026 yılına kadar

---

Bu rapor, Avusturya eğitim sisteminin okul öncesinden en yüksek akademik unvana kadar tüm kademelerini kapsamlı bir şekilde analiz etmeyi amaçlamıştır. Raporda belirtilen bulgular, uluslararası hakemli dergilerde yayımlanmış bilimsel çalışmalara, OECD ve Eurydice gibi uluslararası kuruluşların verilerine ve Avusturya eğitim sistemi üzerine yapılmış güncel araştırmalara dayanmaktadır. Sistemin dinamik yapısı ve sürekli reform süreci göz önüne alındığında, bu raporun belirli bir zaman dilimindeki durumu yansıttığı ve güncel gelişmeler için sürekli güncellenmesi gerektiği unutulmamalıdır.

İsviçre Eğitim Sisteminin Yapısal ve İşlevsel Analizi

Okul Öncesinden Akademik Zirveye Bilimsel Literatür Işığında Kapsamlı Bir İnceleme

---

İsviçre eğitim sistemi, güçlü federal yapısı, 26 kantonun eğitimdeki birincil sorumluluğu, dünyaca ünlü ikili mesleki eğitim sistemi (çıraklık) ve yüksek kaliteli üniversiteleri ile uluslararası eğitim literatüründe kendine özgü ve önemli bir konuma sahiptir. Yaklaşık 8,9 milyon nüfusuyla Avrupa'nın en zengin ve en istikrarlı ülkelerinden biri olan İsviçre, eğitim politikalarını merkezi bir bakanlık yerine, kantonlar ve belediyeler aracılığıyla yürütmektedir. Bu merkezi olmayan yapı, eğitimde büyük bir çeşitliliğe yol açarken, aynı zamanda ulusal düzeyde koordinasyon ve standartlaşma ihtiyacını da doğurmuştur.

İsviçre eğitim sisteminin en belirleyici özellikleri şunlardır:

1. **Güçlü Federalizm ve Kantonların Yetkisi:** İsviçre Federal Anayasası'na göre eğitim, birincil olarak kantonların sorumluluğundadır. 26 kantonun her biri kendi eğitim sistemini, okul türlerini, müfredatını ve öğretim takvimini belirleme hakkına sahiptir. Bu durum, kantonlar arasında önemli farklılıklara yol açmaktadır.

2. **Üç Aşamalı Eğitim Sistemi:** İsviçre eğitim sistemi, zorunlu eğitim (ilköğretim ve alt ortaokul), ortaöğretim (üst ortaokul) ve yükseköğretim (tertiary) olmak üzere üç ana kademeden oluşmaktadır. Zorunlu eğitim, tüm kantonlarda en az 9 yıldır ve ücretsizdir.

3. **Dünyaca Ünlü İkili Mesleki Eğitim Sistemi (Çıraklık):** İsviçre, genç işsizlik oranlarının düşük olmasının temel taşlarından biri olarak gösterilen güçlü bir ikili mesleki eğitim sistemine (VET) sahiptir. Lise çağındaki gençlerin yaklaşık üçte ikisi, akademik lise (Gymnasium) yerine çıraklık eğitimini tercih etmektedir.

4. **Yüksek Eğitim Harcamaları ve Kaliteli Üniversiteler:** İsviçre, öğrenci başına yaptığı yüksek harcamalar ve dünya çapında tanınan üniversiteleri (ETH Zürih, EPFL gibi) ile bilinmektedir. Yükseköğretim sistemi, araştırma üniversiteleri (kanton üniversiteleri ve federal teknoloji enstitüleri) ile uygulamalı bilimler üniversiteleri (Fachhochschulen) arasında ayrılmaktadır.

5. **Çok Dillilik ve Eğitimde Dil Politikaları:** İsviçre'nin dört resmî dili (Almanca, Fransızca, İtalyanca, Romanşça), eğitim sistemini doğrudan etkilemektedir. Her kanton, eğitim dilini ve ikinci ulusal dilin ne zaman öğretileceğini belirleme yetkisine sahiptir. Bu durum, özellikle yabancı dil eğitimi konusunda kantonlar arasında önemli farklılıklara ve tartışmalara yol açmaktadır.

Bu rapor, İsviçre eğitim sistemini anaokulundan en yüksek akademik unvana kadar tüm kademeleriyle birlikte, uluslararası hakemli dergilerde yayımlanmış bilimsel çalışmaların, OECD ve Eurydice gibi uluslararası kuruluşların verilerinin ve güncel eğitim politikası belgelerinin bulgularına dayanarak kapsamlı bir şekilde analiz etmeyi amaçlamaktadır.

2. Eğitim Sisteminin Yasal ve Yönetsel Çerçevesi: Güçlü Federalizm

İsviçre eğitim sisteminin en ayırt edici özelliği, güçlü federal yapısı ve eğitimin kantonların sorumluluğunda olmasıdır. Bu yapı, eğitimde büyük bir çeşitlilik ve yerel özerklik sağlarken, aynı zamanda ulusal düzeyde koordinasyon ihtiyacını da doğurmuştur.

2.1 Anayasal Temel ve Kantonların Yetkisi

İsviçre Federal Anayasası, eğitim alanındaki yetkileri açıkça kantonlara devretmiştir. Anayasa'nın 62. maddesi, "zorunlu eğitimin kantonların sorumluluğunda olduğunu" belirtir ve her kantona kendi eğitim sistemini düzenleme hakkı tanır. Bu durum, 26 kantonun her birinin kendi okul yasalarını, müfredatını, okul türlerini, öğretmen eğitimini ve değerlendirme sistemlerini belirlemesi anlamına gelir. Örneğin, bazı kantonlarda zorunlu eğitim 9 yıl iken, diğerlerinde 11 yıl olabilmektedir. İlkokul eğitiminin süresi de kantonlara göre 4 ila 6 yıl arasında değişmektedir.

2.2 Yönetişim Yapısı: Koordinasyon ve Standartlaşma Çabaları

Eğitimdeki kanton farklılıklarını azaltmak ve belirli bir düzeyde ulusal uyum sağlamak amacıyla, kantonlar arasında işbirliği mekanizmaları geliştirilmiştir.

Ulusal Düzey: İsviçre'de merkezi bir Eğitim Bakanlığı bulunmamaktadır. Eğitim politikalarının koordinasyonu, iki ana kurum tarafından sağlanmaktadır:

- **İsviçre Eğitim Araştırma ve Yenilikten Sorumlu Devlet Sekreterliği (SERI):** Federal düzeyde eğitim, araştırma ve yenilik politikalarından sorumlu ana kurumdur. SERI, üniversitelerin ve araştırma kurumlarının finansmanı ve koordinasyonunda önemli bir rol oynar.
- **İsviçre Kanton Eğitim Bakanları Konferansı (EDK):** 26 kantonun eğitim bakanlarını bir araya getiren bu konferans, kantonlar arasında eğitim politikalarının koordinasyonunu sağlamayı, ulusal standartlar geliştirmeyi ve karşılıklı diploma tanımayı amaçlamaktadır.

Kantonlar Arası Koordinasyon: HarmoS Konkordatı: Kantonlar arasındaki farklılıkları azaltmak için en önemli girişim, 2006 yılında imzalanan ve 2009'da yürürlüğe giren HarmoS Konkordatı'dır (Harmonisierung der obligatorischen Schule). Bu konkordat, zorunlu eğitimin yapısını ve hedeflerini kantonlar arasında uyumlu hale getirmeyi amaçlamaktadır. Konkordata göre:

- Zorunlu eğitim toplam **11 yıldır** (2 yıl anaokulu + 9 yıl okul).
- Zorunlu eğitim **4 yaşında** başlamaktadır.
- Belirli eğitim hedefleri (kompetanslar) tüm kantonlar için standartlaştırılmıştır.

HarmoS Konkordatı'na 2025 yılı itibarıyla 26 kantonun 21'i katılmıştır. Katılmayan kantonlar (Appenzell Innerrhoden, Schwyz, Thurgau, Obwalden, Nidwalden) kendi eğitim sistemlerini korumaya devam etmektedir.

Yerel Düzey: Okulların işletilmesi ve günlük yönetimi, belediyelerin (Gemeinden) sorumluluğundadır. Belediyeler, okul binalarının bakımı, öğretmen istihdamı ve okul öncesi eğitim hizmetlerinin sağlanması gibi konularda yetkilidir.

2.3 Eğitimin Finansmanı

İsviçre eğitim sistemi, ağırlıklı olarak kamu kaynaklarıyla (federal hükümet, kantonlar ve belediyeler) finanse edilmektedir. Zorunlu eğitim (anaokulu, ilkokul ve alt ortaokul) tüm öğrenciler için ücretsizdir. Özel okullar da bulunmakla birlikte, öğrencilerin büyük çoğunluğu devlet okullarına devam etmektedir. Yükseköğretimde öğrenim ücretleri, uluslararası standartlara göre oldukça düşüktür ve araştırma üniversiteleri önemli miktarda kamu finansmanı almaktadır.

3. Eğitim Kademeleri: Okul Öncesinden Yükseköğretime

İsviçre eğitim sistemi, temel olarak üç ana kademeden oluşmaktadır: zorunlu eğitim (ilköğretim ve alt ortaokul), ortaöğretim (üst ortaokul) ve yükseköğretim. Zorunlu eğitim süresi, HarmoS Konkordatı'na katılan kantonlarda 11 yıldır (2 yıl anaokulu + 9 yıl okul). Zorunlu eğitimin tamamlanmasının ardından öğrenciler, akademik lise (Gymnasium) veya mesleki eğitim (çıraklık) yollarından birini seçerek ortaöğretime devam ederler.

3.1 Okul Öncesi Eğitim (Anaokulu / Kindergarten)

İsviçre'de okul öncesi eğitim, 4-6 yaş arası çocukları kapsamaktadır. HarmoS Konkordatı'na katılan kantonlarda 2 yıllık anaokulu eğitimi zorunludur ve zorunlu eğitimin bir parçası olarak kabul edilir. Anaokulunun temel amacı, çocukların sosyalleşmesi, dil gelişimi ve okula hazırbulunuşluğunu desteklemektir. Anaokulu eğitimi, genellikle ilkokullarla aynı binada veya yakınında bulunan bağımsız kurumlarda verilmektedir. Eğitim dili kantona göre değişmekle birlikte, Almanca, Fransızca, İtalyanca veya Romanşça olabilir.

3.2 İlköğretim (Primarstufe)

İlköğretim, zorunlu eğitimin ilk aşamasıdır ve HarmoS Konkordatı'na katılan kantonlarda 6-12 yaş arasındaki çocukları kapsamaktadır. İlköğretimin süresi kantonlara göre 4 ila 6 yıl arasında değişmektedir. Bu kademede öğrenciler, okuma, yazma, matematik, çevre bilgisi, müzik, beden eğitimi ve birinci ulusal dil (Almanca, Fransızca veya İtalyanca) gibi temel dersleri almaktadır. Eğitim, uyarlanmış eğitim (integrative Förderung) ilkesine dayanmakta olup, özel eğitim ihtiyacı olan çocuklar mümkün olduğunca normal sınıflara entegre edilmektedir.

Dil Eğitimi ve Kanton Farklılıkları: İsviçre'de dil eğitimi, kantonlar arasındaki en önemli farklılık alanlarından biridir. 2025 yılında Zürih Kantonu, ilkokullarda Fransızca derslerini kaldırarak sadece İngilizce öğretilmesine karar vermiştir. Bu karar, İsviçre'nin ulusal bütünlüğü ve çok dillilik politikası açısından büyük tartışmalara yol açmıştır. Federal Konsey, kantonları ikinci bir ulusal dili öğretmeye zorlayacak bir yasa taslağı hazırlayarak müdahale etme niyetini belirtmiştir. Bu tartışma, eğitimde federalizm ile ulusal birlik arasındaki gerilimin en somut örneğini oluşturmaktadır.

3.3 Alt Ortaokul (Sekundarstufe I)

Alt ortaokul, zorunlu eğitimin ikinci ve son aşamasıdır. HarmoS Konkordatı'na katılan kantonlarda 3 yıl sürmekte olup, 12-15 yaş arasındaki öğrencileri kapsamaktadır. Bu kademede öğrenciler, akademik başarılarına ve yeteneklerine göre farklı okul türlerine veya seviye gruplarına yönlendirilmektedir. Yönlendirme sistemleri kantondan kantona farklılık göstermekle birlikte, genel olarak üç ana model bulunmaktadır:

- **Koopermodel / Leistungszüge (Performans Grupları):** Öğrenciler, matematik, Almanca ve yabancı dil gibi temel derslerde farklı performans seviyelerine ayrılmakta, diğer dersleri ise ortak almaktadır.
- **Niveaumodell (Seviye Modeli):** Öğrenciler, tüm derslerde aynı seviyede eğitim alır, ancak farklı hız ve derinlikte müfredat uygulanır.

- **Schulmodell (Okul Modeli):** Öğrenciler, akademik başarılarına göre farklı okul türlerine (Realschule, Sekundarschule, Gymnasium) ayrılmaktadır. Bu model, Almanya'nın erken yönlendirme sistemine benzemektedir.

Alt ortaokulun sonunda, öğrenciler bir sonraki eğitim kademeleri (üst ortaokul) için bir yönlendirme tavsiyesi (Übertrittszeugnis) almaktadır.

3.4 Üst Ortaokul (Sekundarstufe II)

Alt ortaokulu tamamlayan 15-16 yaşındaki öğrenciler, üst ortaokula devam etme hakkına sahiptir. İsviçre'de üst ortaokul, iki ana yoldan oluşmaktadır: mesleki eğitim (VET) ve akademik lise (Gymnasium).

3.4.1 Mesleki Eğitim ve Öğretim (VET) - İkili Sistem (Çıraklık)

İsviçre'nin ikili mesleki eğitim sistemi, ülkenin ekonomik başarısının ve düşük genç işsizlik oranının temel taşlarından biri olarak kabul edilmektedir. Lise çağındaki gençlerin yaklaşık **üçte ikisi** (yaklaşık %65-70'i) bu yolu tercih etmektedir.

İkili sistemin temel özellikleri şunlardır:

- **Üç Öğrenme Ortamı:** Eğitim, üç farklı ortamda gerçekleşir: (1) işletmede uygulamalı eğitim (çıraklık), (2) meslek okulunda teorik eğitim (Berufsfachschule), (3) sektörel kurslar (überbetriebliche Kurse).
- **Haftalık Dağılım:** Çıraklar, haftanın 3-4 gününü işletmede çalışarak, 1-2 gününü ise meslek okulunda teorik ders alarak geçirirler.
- **Ücret:** Çıraklar, eğitim süreleri boyunca işletmelerden maaş almaktadır. Maaş, sektöre ve eğitim yılına göre değişmekle birlikte, aylık ortalama 600-1.500 CHF arasında değişmektedir.
- **Süre:** Çıraklık eğitimi, sektöre bağlı olarak 2 ila 4 yıl arasında sürmektedir.
- **Yeterlilik:** Eğitimin sonunda çıraklar, Federal Mesleki Yeterlilik Belgesi (Eidgenössisches Fähigkeitszeugnis - EFZ) veya Federal Mesleki Sertifika (Eidgenössisches Berufsattest - EBA) almaya hak kazanırlar.

İkili sistemin en önemli avantajlarından biri, eğitim ile işgücü piyasası arasında güçlü bir bağ kurmasıdır. Çıraklar, mezun olduklarında doğrudan işe başlayabilecek pratik becerilere sahip olmaktadır. Ayrıca, VET mezunları, mesleki olgunluk sınavını (Berufsmatura) tamamlayarak uygulamalı bilimler üniversitelerine (Fachhochschulen) geçiş yapabilme imkânına da sahiptir.

Bilimsel Bulgular: OECD tarafından 2025 yılında yayınlanan bir rapor, İsviçre VET sisteminin güçlü yönlerini ve zorluklarını analiz etmiştir. Rapora göre, İsviçre'deki VET öğrencilerinin %90'ından fazlası ikili (çıraklık) programlarında eğitim görmekte olup, bu oran diğer OECD ülkelerine kıyasla oldukça yüksektir. Sistemin esnekliği ve farklı yeterlilik seviyeleri (EFZ ve EBA) sunması, farklı yetenek ve ilgi alanlarına sahip gençler için geniş fırsatlar yaratmaktadır.

3.4.2 Akademik Lise (Gymnasium / Baccalaureate School)

Alt ortaokulu başarıyla tamamlayan öğrencilerin yaklaşık üçte biri, akademik liseye (Gymnasium) devam etmektedir. Gymnasium, 3-4 yıl süren (kantona göre değişir) akademik ağırlıklı bir eğitim sunar ve

öğrencileri doğrudan araştırma üniversitelerine hazırlamayı hedefler. Gymnasium'un sonunda öğrenciler, üniversiteye giriş için gerekli olan **Matura** (Baccalaureate) diplomasını almaya hak kazanırlar.

Gymnasium eğitimi, geniş bir genel kültür dersleri yelpazesini (diller, matematik, fen bilimleri, beşeri bilimler, sanat) kapsamakta olup, öğrencilere eleştirel düşünme, analitik beceriler ve bilimsel çalışma yöntemleri kazandırmayı amaçlamaktadır.

3.5 Yükseköğretim (Tertiärstufe)

İsviçre yükseköğretim sistemi, Bologna Süreci ile tamamen uyumlu olup, iki ana kurum türünden oluşmaktadır:

1. Araştırma Üniversiteleri (Universitäten / Universités): Akademik araştırma odaklı olan bu kurumlar, öğrencileri bağımsız bilimsel çalışma veya akademik kariyer için hazırlar. İsviçre'de 10 kanton üniversitesi (Basel, Bern, Fribourg, Cenevre, Lozan, Luzern, Neuchâtel, St. Gallen, Zürih, Lugano) ve 2 federal teknoloji enstitüsü (ETH Zürih ve EPFL Lozan) bulunmaktadır. ETH Zürih ve EPFL, dünya çapında en iyi üniversiteler arasında gösterilmektedir. Araştırma üniversiteleri, lisans (3 yıl), yüksek lisans (1.5-2 yıl) ve doktora (3-5 yıl) programları sunmaktadır.

2. Uygulamalı Bilimler Üniversiteleri (Fachhochschulen / Hautes écoles spécialisées): Mesleki uygulama odaklı olan bu kurumlar, öğrencileri belirli bir mesleğe doğrudan hazırlamayı ve uygulamalı araştırma yapmayı hedefler. İsviçre'de 8 adet uygulamalı bilimler üniversitesi bulunmaktadır. Bu okullara kabul için genellikle VET mezuniyeti + mesleki olgunluk sınavı (Berufsmatura) veya Gymnasium Matura'sı gereklidir. Uygulamalı bilimler üniversiteleri, lisans (3-4 yıl) ve yüksek lisans (1.5-2 yıl) programları sunmaktadır.

Yükseköğretimde öğrenim ücretleri, uluslararası standartlara göre oldukça düşüktür (yıllık ortalama 1.000-2.000 CHF). Devlet üniversiteleri, öğrencilerin büyük çoğunluğunu oluşturmakta olup, özel üniversitelerin payı sınırlıdır.

4. Akademik Kariyer Yolu ve En Yüksek Unvan: Professor

İsviçre akademik sisteminde en yüksek unvan “Professor” (Profesör) olup, bu unvana ulaşmak uluslararası alanda tanınmış bir araştırma ve eğitim mükemmelliği gerektiren titiz bir sürecin sonucudur. İsviçre akademik kariyer yolu, Almanya ve Avusturya sistemlerine büyük ölçüde benzemekte olup, özellikle Almanca konuşulan kantonlarda geleneksel olarak “Habilitation” sürecine dayanmaktadır.

4.1 Akademik Kariyer Basamakları

İsviçre üniversitelerinde akademik kariyer genellikle şu basamakları içermektedir:

1. Doktora Adayı (Doktorand / PhD Student): Akademik kariyerin başlangıç noktasıdır. İsviçre'de doktora öğrencileri genellikle maaşlı çalışanlardır ve 3-5 yıllık bir pozisyona sahiptirler. Doktora programını tamamlayan ve bir tez (Dissertation) savunan adaylara **PhD** derecesi verilir.

2. Doktora Sonrası Araştırmacı (Postdoktorand / Postdoc): Kariyerin gelişim aşamasıdır. Doktora sonrası araştırmacılar, genellikle geçici sözleşmelerle (2-4 yıl) belirli araştırma projelerinde çalışırlar. Bu aşama, bağımsız araştırma yetkinliğini geliştirmeye ve uluslararası deneyim kazanmaya odaklanır.

3. Habilitation (Habilitation): Almanca konuşulan üniversitelerde (Zürih, Bern, Basel, St. Gallen, Luzern) geleneksel olarak aranan, doktora sonrası ikinci ve daha üst düzey bir akademik yeterlilik sürecidir.

Habilitation, bağımsız araştırma yapma ve üniversite düzeyinde öğretim verme yetkinliğini resmi olarak kanıtlayan bir 'post-doctoral lecturing qualification'dır. Bu süreçte aday, genellikle ikinci bir kapsamlı tez (Habilitationsschrift) yazar veya yayınlarının derlemesini sunar. Habilitation'ı başarıyla tamamlayan akademisyenlere **Privatdozent (PD)** unvanı verilir ve öğretme izni (Lehrbefugnis) kazanırlar. Habilitation, Almanca konuşulan İsviçre'de profesörlük için geleneksel olarak zorunlu bir ön koşuldur. Fransızca ve İtalyanca konuşulan kantonlarda (Cenevre, Lozan, Neuchâtel, Lugano) ise Habilitation süreci daha az yaygındır; burada profesörlük atamalarında doktora sonrası araştırma deneyimi ve yayın listesi daha belirleyicidir.

4. Yardımcı Doçent (Assistant Professor / Maître d'enseignement et de recherche - MER): Habilitation sürecine alternatif olarak, son yıllarda İsviçre üniversitelerinde de yaygınlaşan “tenure track” yardımcı doçentlik pozisyonları bulunmaktadır. Bu pozisyonlar, genellikle 4-6 yıllık bir sözleşme ile başlar ve başarılı bir değerlendirme sonucunda doçent veya profesör kadrosuna geçiş imkânı sunar.

5. Doçent (Associate Professor / Professeur associé): Orta kademedeki bu pozisyon, araştırma ve öğretim sorumluluklarını içerir ve genellikle kalıcı (tenure) bir pozisyondur.

6. Profesör (Professor / Professeur ordinaire): İsviçre akademik sistemindeki en yüksek pozisyondur. İki ana türü bulunmaktadır:

- **Tam Profesör (Ordentlicher Professor / Professeur ordinaire):** Bir enstitü veya kürsünün başında bulunan, kalıcı (tenure) bir pozisyondur.
- **Doçent Profesör (Ausserordentlicher Professor / Professeur extraordinaire):** Tam profesör ile doçent arasında bir ara pozisyon olup, genellikle bir kürsü başkanlığı içermez.

Tam profesörlüğe atanmak için adayın, uluslararası düzeyde tanınmış bir araştırma kariyerine, mükemmel bir yayın geçmişine, başarılı bir şekilde üçüncü taraf fonları (Drittmittel) çekme becerisine, kanıtlanmış öğretim yetkinliğine ve alanında liderlik vasıflarına sahip olması beklenir.

5. Uluslararası Değerlendirmeler ve Performans Göstergeleri

5.1 PISA 2022 Sonuçları: Üstün Performans

OECD'nin PISA 2022 değerlendirmesi, İsviçreli 15 yaşındaki öğrencilerin matematik, okuma ve fen bilimleri alanlarının tümünde OECD ortalamasının oldukça üzerinde performans gösterdiğini ortaya koymuştur.

- **Matematik:** İsviçre'de öğrencilerin ortalama puanı **508**'dir. Bu puan, OECD ortalamasının (472) oldukça üzerindedir ve İsviçre'yi dünya genelinde en üst performans gösteren ülkeler arasına yerleştirmektedir. Öğrencilerin %86'sı en az Seviye 2 yeterliliğine ulaşmıştır (OECD ortalaması: %69). Öğrencilerin %13'ü en üst düzey performans gösterenler (Seviye 5 veya 6) arasında yer alırken, OECD ortalaması %9'dur.
- **Okuma:** İsviçre'de ortalama puan **483**'tür (OECD ortalaması: 476). Öğrencilerin %81'i Seviye 2 veya üzerinde performans göstermiştir (OECD ortalaması: %74).
- **Fen Bilimleri:** İsviçre'de ortalama puan **503**'tür (OECD ortalaması: 485). Öğrencilerin %83'ü Seviye 2 veya üzerinde performans göstermiştir (OECD ortalaması: %76). Öğrencilerin %10'u en üst düzey performans gösterenler (Seviye 5 veya 6) arasında yer alırken, OECD ortalaması %7'dir.

PISA 2022 sonuçları, İsviçre'yi her üç alanda da OECD ortalamasının önemli ölçüde üzerinde performans gösteren 18 ülkeden biri olarak sıralamıştır. Ayrıca, İsviçre'nin PISA 2015 ve 2018 sonuçlarına kıyasla anlamlı bir değişim göstermemesi, sistemin performansını istikrarlı bir şekilde sürdürdüğünü göstermektedir.

5.2 PISA ve Eşitsizlik: Toplumsal Arka Planın Etkisi

PISA 2022 sonuçları, İsviçre'de eğitimde eşitsizliğin hâlâ önemli bir sorun olduğunu göstermektedir. Sosyoekonomik arka plan, matematik performansındaki varyasyonun %21'ini açıklamaktadır (OECD ortalaması: %15). Bu, sosyoekonomik olarak avantajlı öğrencilerin, dezavantajlı akranlarına göre önemli ölçüde daha yüksek puanlar aldığı anlamına gelmektedir.

Olumlu bir bulgu ise, dezavantajlı öğrencilerin %8'inin matematikte en üst çeyrekte yer almasıdır (bir başka deyişle, "esnek" öğrenciler). Bu oran, OECD ortalamasına (%11) yakındır.

6. Eğitimde Eşitsizlik: Bilimsel Literatürün Bulguları

İsviçre eğitim sistemi, resmî söyleminde fırsat eşitliğine büyük önem vermesine rağmen, bilimsel literatür sistemin bu hedefe ulaşmakta ciddi zorluklar yaşadığını göstermektedir. Eğitimdeki eşitsizlikler, sosyoekonomik arka plan, göçmen köken ve kantonlar arası farklılıklar gibi çeşitli faktörler tarafından şekillendirilmektedir.

6.1 Sosyoekonomik Arka Plan ve Erken Yönlendirme

Sosyoekonomik arka plan ile eğitimsel başarı arasındaki güçlü ilişki, İsviçre eğitim sisteminin en belirleyici eşitsizlik kaynaklarından biridir. PISA 2022 sonuçları, İsviçre'de sosyoekonomik adaletin OECD ortalamasının altında olduğunu göstermektedir. Bu, dezavantajlı bir aileden gelen bir öğrencinin, varlıklı bir aileden gelen bir öğrenciye göre okulda başarılı olma şansının daha düşük olduğu anlamına gelmektedir.

Üst ortaokula geçiş aşamasındaki erken yönlendirme (tracking) uygulaması, bu eşitsizlikleri daha da derinleştirmektedir. Almanya ve Almanca konuşulan İsviçre'de yapılan bir araştırma, alt ortaokuldaki sınıf kompozisyonunun (düşük sosyoekonomik statüye sahip ve göçmen öğrencilerin oranı) öğrencilerin üst ortaokula geçiş yörüngeleriyle ilişkili olduğunu ortaya koymuştur. Göçmen öğrenciler, düşük sosyoekonomik statüleri ve ebeveynlerinin Almanca yeterliliğinin yetersiz olması nedeniyle Gymnasium'da yetersiz temsil edilmektedir.

6.2 Göçmen Kökenli Öğrenciler

Göçmen kökenli öğrenciler, İsviçre eğitim sisteminde en dezavantajlı gruplardan biridir. 2025 yılında yayınlanan bir OECD raporu, İsviçreli ebeveynlerin çocukları ile göçmen kökenli çocuklar arasında dil becerileri ve akademik performans açısından büyüyen bir uçurum olduğu konusunda alarm vermiştir. Rapora göre, göçmen kökenli çocukların %60'ından fazlası evde yerel dili konuşmamaktadır. Bu dil engeli, onların akademik başarılarını ve okula aidiyet duygularını olumsuz etkilemektedir.

Zürih Kantonu'nda düşük gelirli göçmen gençlerin seçici ortaokullara geçişini inceleyen bir araştırma, bu geçişte yeniden üretilen sosyal eşitsizlikleri ele almayı amaçlayan bir tamamlayıcı eğitim programının rolünü analiz etmiştir.

6.3 Bölgesel Eşitsizlikler: Kantonlar Arası Farklılıklar

İsviçre'nin federal yapısı, kantonlar arasında önemli eğitim eşitsizliklerine yol açmaktadır. Eğitim kalitesi, kaynaklar, öğretmen maaşları ve okul türlerine erişim kantonlara göre büyük farklılıklar göstermektedir. Bu durum, özellikle eğitim sisteminin kanton sınırları içinde yeniden ürettiği eşitsizlikleri daha da karmaşık hale getirmektedir.

7. Öğretmen Eğitimi ve Niteliği

İsviçre'de öğretmen eğitimi, kantonların sorumluluğundadır ve pedagoji yüksekokulları (Pädagogische Hochschulen - PH) ile üniversiteler tarafından sunulmaktadır.

7.1 Öğretmen Eğitiminin Yapısı

İsviçre'de öğretmen eğitimi, 1990'lardaki reformlarla birlikte tek bir sistem altında toplanmış ve yükseköğretim düzeyine taşınmıştır.

- **İlkokul Öğretmenleri (Primarstufe):** Çoğu kantonda, ilkokul öğretmenleri 4 yıllık bir lisans programını (Bachelor of Arts in Primary Education) tamamlamaktadır.
- **Alt Ortaokul Öğretmenleri (Sekundarstufe I):** Alt ortaokul öğretmenleri, genellikle lisans ve yüksek lisans programlarını tamamlamaktadır. Eğitim süresi kantona göre değişmekle birlikte, genellikle 4-5 yıldır.
- **Üst Ortaokul Öğretmenleri (Sekundarstufe II - Gymnasium):** Gymnasium öğretmenleri, genellikle bir alanda yüksek lisans derecesine ve ardından pedagojik eğitime (Master of Advanced Studies in Secondary Education) sahiptir.
- **Mesleki Eğitim Öğretmenleri (Berufsfachschule):** Meslek okulu öğretmenleri, genellikle ilgili meslek alanında deneyime ve ardından pedagojik eğitime sahiptir.

7.2 Öğretmen Açığı ve Nitelik Sorunları

İsviçre eğitim sisteminin en önemli yapısal sorunlarından biri, öğretmen açığıdır. 2022 yılında yayınlanan bir rapor, önümüzdeki on yıl içerisinde hem ilk hem de orta öğretim düzeyinde on binlerce öğretmen açığı yaşanacağını öngörmüştür.

- **Niteliksiz Öğretmenler:** Öğretmen açığını kapatmak için, farklı mesleklerden gelen ve tam öğretmenlik diplomasına sahip olmayan kişiler (Poldi olarak anılmaktadır) geçici olarak ders vermeye başlamıştır. Zürih Kantonu, 2026/2027 eğitim yılından itibaren diplomasız öğretmenlerin ders vermesini yasaklama kararı almıştır. Bu karar, öğretmen açığını daha da derinleştirme riski taşımakla birlikte, eğitim kalitesini artırmayı hedeflemektedir.
- **Düşük Maaşlar ve Mesleki Prestij:** Bazı kantonlarda öğretmen maaşları diğer üst düzey kamu görevlilerine kıyasla düşük olabilmektedir. Ağır iş yükü ve artan bürokratik yük, öğretmenlik mesleğinin prestijini olumsuz etkilemekte ve nitelikli gençlerin bu mesleğe yönelmesini engellemektedir.

8. Son Yasal Reformlar ve Gelecek Perspektifi

İsviçre eğitim sistemi, son yıllarda bir dizi önemli reform ve girişime sahne olmuştur.

8.1 HarmoS Konkordatı ve Uyumlaştırma Çabaları

HarmoS Konkordatı'nın uygulanması, kantonlar arasındaki farklılıkları azaltmada önemli bir adım olmuştur. Ancak, hâlâ katılmayan kantonlar ve uygulama farklılıkları bulunmaktadır. 2025 yılında, eğitim sisteminin yeni gerçekliklere uyarlanması için reformlar gündeme gelmiştir. Bu reformlar, okul süresinin 9 yıldan 11 yıla uzatılması, 4 yaşında erken okullaşma ve anaokulunun kaldırılmasını içermektedir.

8.2 Dil Eğitiminde Merkezi Müdahale Tartışmaları

Zürih Kantonu'nun ilkokullarda Fransızca derslerini kaldırma kararı, Federal Konsey'i harekete geçirmiştir. Federal Konsey, kantonları ikinci bir ulusal dili öğretmeye zorlayacak bir yasa taslağı hazırlayarak müdahale etme niyetini belirtmiştir. Bu girişim, eğitimde federalizm ile ulusal birlik arasındaki gerilimin en somut örneğini oluşturmaktadır. Federal Konsey'in bu müdahalesinin ne ölçüde başarılı olacağı ve kantonların direnciyle nasıl başa çıkacağı önümüzdeki dönemde izlenecektir.

8.3 Dijital Dönüşüm ve Yapay Zeka

İsviçre, dijitalleşme konusunda diğer birçok Avrupa ülkesinin önünde olmasına rağmen, eğitimde yapay zeka (YZ) entegrasyonu konusunda hâlâ önemli adımlar atmaktadır. Öğretmenlerin dijital pedagoji becerilerini geliştirmek için çeşitli programlar yürütülmektedir. 2025-2028 dönemini kapsayan stratejik eylem planları, dijitalleşme ve kapsayıcı eğitim gibi konulara odaklanmaktadır.

8.4 Yükseköğretim Finansmanı Tehditleri

Federal Konsey'in 2027 yılı için planladığı bütçe kesintileri, yükseköğretim sistemini ve ülkenin ekonomik kalkınmasını tehdit etmektedir. Üniversiteler ve araştırma kurumları, bu kesintilerin araştırma kalitesini ve uluslararası rekabet gücünü olumsuz etkileyeceği konusunda uyarılarda bulunmaktadır.

8.5 Gelecek Zorluklar

İsviçre eğitim sistemi, önümüzdeki yıllarda bir dizi önemli zorlukla karşı karşıyadır:

1. **Eşitsizliklerle Mücadele:** Sosyoekonomik arka plan ile akademik başarı arasındaki güçlü ilişkiyi kırmak, göçmen kökenli öğrencilerin entegrasyonunu güçlendirmek ve kantonlar arasındaki farklılıkları azaltmak.
2. **Öğretmen Açığının Kapatılması:** Öğretmenlik mesleğini daha cazip hale getirmek, maaşları iyileştirmek, iş yükünü azaltmak ve nitelikli öğretmen yetiştirmek.
3. **Dijital Dönüşüm:** Okulların dijital altyapısını güçlendirmek, öğretmenlerin dijital okuryazarlığını artırmak ve öğrencileri yapay zeka çağına hazırlamak.
4. **Dil Politikaları ve Ulusal Birlik:** Kantonların dil eğitimi konusundaki özerkliği ile ulusal düzeyde çok dilliliğin korunması arasında bir denge kurmak.
5. **Yükseköğretim Finansmanı:** Üniversitelerin finansal sürdürülebilirliğini sağlamak ve araştırma kalitesini korumak.

9. Sonuç

İsviçre eğitim sistemi, güçlü federal yapısı, yüksek kaliteli üniversiteleri ve dünyaca ünlü ikili mesleki eğitim sistemi ile uluslararası alanda haklı bir üne sahiptir. PISA 2022 sonuçları, İsviçreli öğrencilerin matematik, okuma ve fen bilimleri alanlarında OECD ortalamasının oldukça üzerinde performans gösterdiğini ve bu başarının istikrarlı olduğunu ortaya koymaktadır. VET sistemine katılım oranlarının yüksekliği, genç işsizlik oranlarının düşük seyretmesinde kilit bir rol oynamaktadır.

Ancak, bilimsel literatürün ve uluslararası değerlendirmelerin açıkça gösterdiği gibi, İsviçre eğitim sistemi ciddi yapısal sorunlarla da karşı karşıyadır. Sistemin en ciddi sorunu, eğitimde fırsat eşitliğinin sağlanamamasıdır. Sosyoekonomik arka plan, öğrencinin akademik başarısını ve eğitim kariyerini büyük ölçüde belirlemekte, bu durum özellikle göçmen kökenli öğrenciler için daha da belirginleşmektedir. Erken yönlendirme sisteminin katılığı, bu eşitsizlikleri daha da derinleştirmektedir.

Öğretmen açığı, İsviçre eğitim sisteminin bir diğer önemli sorunudur. Önümüzdeki on yıl içinde on binlerce öğretmene ihtiyaç duyulacağı öngörülmektedir. Niteliksiz öğretmenlerin (Poldi) sayısındaki artış, eğitim kalitesini tehdit etmektedir.

Dil eğitimi konusundaki kanton farklılıkları ve Federal Konsey'in merkezi müdahale girişimleri, eğitimde federalizm ile ulusal birlik arasındaki gerilimi ortaya koymaktadır. Bu gerilimin nasıl çözüleceği, önümüzdeki yıllarda İsviçre eğitim politikasının en önemli gündem maddelerinden biri olmaya devam edecektir.

İsviçre'nin eğitimde karşı karşıya olduğu en büyük zorluk, bir yandan güçlü yönlerini (VET sistemi, yüksek kaliteli üniversiteler) korurken, diğer yandan artan eşitsizlikleri azaltmak, öğretmen açığını kapatmak ve değişen dünyaya ayak uydurmaktır. Bu dengeyi sağlamak, sadece eğitim politikalarında teknik iyileştirmeler yapmayı değil, aynı zamanda toplumsal yapıdaki daha derin eşitsizlikleri de ele almayı gerektirmektedir. Eğitim sisteminin daha kapsayıcı, adil ve yüksek performanslı hale getirilmesi, İsviçre'nin gelecekteki refahı, sosyal uyumu ve demokratik istikrarı için hayati önem taşımaktadır.

Kaynakça

1. İsviçre Eğitim Sistemi - Okul.com.tr
2. İsviçre'de eğitim - Vikipedi
3. İSVİÇRE EĞİTİM SİSTEMİ: FEDERAL YAPI, ÇIRAKLIK SIRRI VE ... - Focus Swiss
4. Overview of the inclusive education system in Switzerland - European Agency
5. Debunking Misleading References About Swiss Higher Education - LinkedIn
6. Education - aboutswitzerland.eda.admin.ch
7. School & Education - zh.ch
8. Switzerland - Eurydice
9. Vocational education and training - aboutswitzerland.eda.admin.ch
10. BIBB / Apprenticeship System

11. Full Report: Vocational Education and Training Systems in Nine Countries - OECD
12. PISA 2022 Results (Volume I and II) - Country Notes: Switzerland - OECD
13. PISA 2022 Results (Volume I) - OECD
14. Student performance (PISA 2022) - Education GPS - Switzerland - OECD
15. Communiqué de presse 5 décembre 2023 - EDK
16. Medienmitteilung 05.12.2023 - EDK
17. PISA survey: Swiss students perform well in maths - Swissinfo
18. Types of professorships - University of Bern
19. Initial education for academic staff in higher education - Eurydice
20. Academic Career Paths - University of Bern
21. Academic career paths and positions - University of St. Gallen
22. Professorship in Switzerland: Requirements, types, salaries - academics.com
23. Area | RGS Geography Journal | Wiley Online Library
24. Does the class composition matter? - scite.org
25. Children of migrant parents in Switzerland are facing difficulties in school - Gazeta Express
26. isviçre eğitim sisteminin amaç yapı - süreç boyutun - DergiPark
27. İSVİÇRE'DE ÖĞRETMEN AÇIĞI BÜYÜYOR - Post Gazetesi
28. Post Gazetesi İsviçre - Facebook
29. Die Ausbildung der Lehrpersonen für die Zyklen 1 und 2 - parlament.ch
30. Teaching in a Modern Era: 182 Certified Teachers in Digital Pedagogy

Türkiye Eğitim Sisteminin Yapısal ve İşlevsel Analizi

Okul Öncesinden Akademik Zirveye Bilimsel Literatür Işığında Kapsamlı Bir İnceleme

---

Bu rapor, Türkiye eğitim sistemini okul öncesi eğitimden (okul öncesi) en yüksek akademik unvana (profesör) kadar tüm kademeleriyle birlikte, uluslararası hakemli dergilerde yayımlanmış bilimsel çalışmaların, OECD ve Eurydice gibi uluslararası kuruluşların verilerinin ve güncel eğitim politikası belgelerinin bulgularına dayanarak kapsamlı bir şekilde analiz etmektedir. Rapor, Türkiye eğitim sisteminin temel özelliği olan 4+4+4 yapısını ve merkeziyetçi yönetim modelini ayrıntılı olarak incelemekte; okul öncesinden başlayarak ilk ve ortaöğretim, mesleki eğitim ve yükseköğretim kademelerini bilimsel literatür ışığında değerlendirmektedir. Akademik kariyer yolunda 'Doçentlik' ve 'Profesörlük' süreçlerinin rolü ve en yüksek unvan olan 'Profesör'lüğe ulaşma koşulları analiz edilmiştir. PISA 2022 sonuçlarının gösterdiği performans düşüşü, eğitimde eşitsizlikler, özel eğitim ihtiyacı olan bireylerin eğitimi, öğretmen atama sorunu, yükseköğretimdeki dönüşüm ve akademik kariyerdeki zorluklar gibi temel sorunlar tartışılmıştır. Rapor, Türkiye eğitim sisteminin güçlü yönlerinin (örneğin okullaşma oranlarındaki artış) yanı sıra, fırsat eşitliği, eğitim kalitesi ve öğretmen niteliği konularında hâlâ önemli reformlara ihtiyaç duyduğunu ortaya koymakta ve geleceğe yönelik politika önerileri sunmaktadır.

Türkiye eğitim sistemi, Cumhuriyet'in ilanından bu yana geçen yüzyılı aşkın sürede, laik, bilimsel ve çağdaş bir eğitim anlayışı oluşturma hedefiyle sürekli bir dönüşüm içinde olmuştur. 2000'li yıllarla birlikte, ekonomik, sosyal ve politik gelişmelerin etkisiyle eğitim sisteminde köklü bir dönüşüm süreci başlamış; 2002 yılından itibaren uygulanan reformlar eğitim sisteminin yapısını ve işleyişini yeniden tanımlamıştır.

Türkiye eğitim sisteminin en belirleyici özellikleri şunlardır:

1. **4+4+4 Zorunlu Eğitim Modeli:** 2012 yılında kabul edilen yasa ile zorunlu eğitim 12 yıla çıkarılmış ve 4 yıl ilkokul, 4 yıl ortaokul ve 4 yıl lise olmak üzere üç kademeye ayrılmıştır.
2. **Merkeziyetçi Yapı ve MEB'in Güçlü Rolü:** Millî Eğitim Bakanlığı (MEB), okul öncesi, ilköğretim ve ortaöğretim kademelerindeki eğitim öğretim faaliyetlerini yürütmekte, müfredatı belirlemekte ve merkezi sınav sistemini (LGS, YKS) yönetmektedir.
3. **Hızlı Okullaşma Artışına Rağmen Devam Eden Erişim Sorunları:** 5-17 yaş aralığında net okullaşma oranı %95 civarında olsa da, yaklaşık 612 bin çocuk hâlâ eğitim dışında kalmakta, geçici koruma altındaki Suriyeli çocuklar ve açık öğretim öğrencileri dâhil edildiğinde bu sayı 1,5 milyonu aşmaktadır.
4. **Öğretmen Atama Krizi ve Nitelik Sorunları:** Türkiye'de yaklaşık 400 bin öğretmen atama beklerken, yüz binlerce ücretli öğretmen düşük ücretlerle ve sosyal güvenceden yoksun biçimde çalıştırılmaktadır.
5. **Yükseköğretimde Dönüşüm ve Bologna Süreci:** Yükseköğretim Kurulu (YÖK) liderliğinde yürütülen Bologna Süreci, Avrupa Yükseköğretim Alanı ile uyumlu reformları içermekte, kredi transferi ve diploma tanınırlığını kolaylaştırmaktadır.

6. **Derin Eşitsizlikler ve PISA Performansı:** Türkiye, PISA 2022'de matematik, okuma ve fen alanlarında OECD ortalamasının altında performans göstermiş; sosyoekonomik arka plan ile akademik başarı arasındaki güçlü ilişki devam etmektedir.

Bu rapor, Türkiye eğitim sistemini okul öncesinden en yüksek akademik unvana kadar tüm kademeleriyle birlikte analiz etmeyi amaçlamaktadır.

2. Eğitim Sisteminin Yasal ve Yönetsel Çerçevesi

2.1 Anayasal Temel ve Temel Kanunlar

Türkiye eğitim sisteminin temelini, 1982 Anayasası'nın 42. maddesi ve 1739 sayılı Millî Eğitim Temel Kanunu oluşturmaktadır. Anayasa, eğitim hakkını tüm vatandaşlar için temel bir hak olarak tanımlamakta, eğitimin devlet denetiminde ve gözetiminde yürütülmesini güvence altına almaktadır. 1739 sayılı Kanun, Türk millî eğitiminin genel amaçlarını, temel ilkelerini ve eğitim sisteminin yapısını belirlemektedir.

2.2 Yönetişim Yapısı: Güçlü Merkeziyetçilik

Türkiye eğitim sistemi, güçlü bir merkeziyetçi yapıya sahiptir. Millî Eğitim Bakanlığı (MEB), eğitim politikalarının belirlenmesi, müfredatın geliştirilmesi, öğretmen atamaları ve okulların denetimi gibi kritik konularda birincil yetkiye sahiptir.

Merkezi Düzey: Millî Eğitim Bakanlığı, okul öncesi, ilköğretim ve ortaöğretim kademelerindeki eğitim öğretim faaliyetlerini yürütmekte, öğretim programlarını belirlemekte ve merkezi sınav sistemini (LGS, YKS) yönetmektedir. Yükseköğretim ise Yükseköğretim Kurulu (YÖK) tarafından düzenlenmektedir.

Yerel Düzey: İl ve ilçe millî eğitim müdürlükleri, merkezi politikaların uygulanmasından ve okulların işletilmesinden sorumludur.

Eğitimde yönetişim alanında 2024-25 döneminde sık değişen hedefler ve mevzuat, stratejik tutarlılık, veri bütünlüğü ve uygulama şeffaflığına duyulan ihtiyacı artırmaktadır. Çocukların ve öğretmenlerin iyi olma hâlini önceleyen kapsayıcı ve hesap verebilir bir kamusal diyalog eksik kalırken, üst politika belgelerinde şeffaf ve izlenebilir kriterlerin bulunmaması izleme süreçlerini zorlaştırmaktadır.

2.3 Eğitimin Finansmanı

Türkiye eğitim sistemi, ağırlıklı olarak vergilerle finanse edilmektedir. 2026 yılında MEB bütçesi 1 trilyon 943 milyar TL olarak belirlenmiştir. MEB bütçesinde 2025'e göre %33,9'luk bir nominal artış görülse de bu artışın reel karşılığı, 2026 yılı için öngörülen enflasyon hedefine bağlı olarak netleşecektir. Yatırıma ayrılan pay 2002 yılında %17,8 iken 2004 itibarıyla hep tek haneli olmuştur.

3. Eğitim Kademeleri: Okul Öncesinden Yükseköğretime

Türkiye eğitim sistemi, beş ana kademeden oluşmaktadır: okul öncesi eğitim, ilkokul, ortaokul, ortaöğretim (lise) ve yükseköğretim. Zorunlu eğitim 12 yıl sürmekte olup, çocuğun 6 yaşını doldurduğu yıl başlamaktadır.

3.1 Okul Öncesi Eğitim (ISCED 0)

Türkiye'de okul öncesi eğitim, 0-68 aylık çocuklar için kreş ve gündüz bakımevleri, özel eğitim anaokulları ile anaokulu, ana sınıfı ve uygulama sınıflarında isteğe bağlı olarak uygulanmaktadır. Okul öncesi eğitimi,

MEB Temel Eğitim Genel Müdürlüğü sorumluluğunda olup MEB Okul Öncesi Eğitim ve İlköğretim Kurumları Yönetmeliği hükümlerine göre yürütülmektedir. Özel eğitime ihtiyacı olan bireyler için okul öncesi eğitim zorunludur.

Okul öncesi eğitimin temel amacı, çocukların fiziksel, zihinsel ve duygusal gelişimini desteklemek, onları ilköğretime hazırlamaktır. UNICEF'e göre, erken çocukluk eğitimi, dezavantajlı çocukların gelişimsel sonuçları ve dil becerileri üzerinde olumlu etkilere sahiptir. Türkiye'de 5 yaş için okul öncesi eğitim zorunludur.

3.2 İlkokul (ISCED 1)

İlkokul, 4 yıl süren zorunlu eğitimin ilk kademesidir. Çocuklar, 6 yaşını doldurdukları yılın Eylül ayında ilkokula başlamaktadır. İlkokulda öğrenciler, okuma, yazma, matematik, hayat bilgisi, fen bilimleri, sosyal bilgiler, yabancı dil, müzik ve beden eğitimi gibi temel dersleri almaktadır. Eğitim, uyarlanmış eğitim ilkesine dayanmakta olup, özel eğitim ihtiyacı olan çocuklar mümkün olduğunca normal sınıflara entegre edilmektedir.

3.3 Ortaokul (ISCED 2)

Ortaokul, 4 yıl süren zorunlu eğitimin ikinci kademesidir. Ortaokulda öğrenciler, Türkçe, matematik, fen bilimleri, sosyal bilgiler, yabancı dil, din kültürü ve ahlak bilgisi, görsel sanatlar, müzik ve beden eğitimi gibi daha geniş bir ders yelpazesinde eğitim almaktadır. 8. sınıfın sonunda, tüm öğrenciler Liselere Geçiş Sistemi (LGS) kapsamında merkezi bir sınava girmektedir. Bu sınavın sonuçları, öğrencinin lise eğitimine yönlendirilmesinde belirleyici bir faktördür.

3.4 Ortaöğretim (Lise, ISCED 3)

Ortaöğretim, 4 yıl süren zorunlu eğitimin üçüncü ve son kademesidir. Öğrenciler, LGS sonuçlarına ve tercihlerine göre çeşitli lise türlerinden birine yönlendirilmektedir:

- **Fen Liseleri (Fen Lisesi):** Matematik ve fen bilimleri alanlarında yoğunlaşmış akademik eğitim veren okullardır.
- **Sosyal Bilimler Liseleri (Sosyal Bilimler Lisesi):** Sosyal bilimler alanında yoğunlaşmış akademik eğitim veren okullardır.
- **Anadolu Liseleri (Anadolu Lisesi):** Genel akademik eğitim veren ve öğrencileri yükseköğretime hazırlayan okullardır.
- **Mesleki ve Teknik Anadolu Liseleri (MTAL):** Öğrencileri belirli bir meslek alanında işgücü piyasasına veya yükseköğretime hazırlayan okullardır.
- **İmam Hatip Liseleri (İHL):** Din eğitimi ağırlıklı eğitim veren okullardır.

Lise eğitiminin sonunda, tüm öğrenciler Yükseköğretim Kurumları Sınavı (YKS) adı verilen merkezi bir sınava girmek zorundadır. Bu sınav, yükseköğretime giriş için gerekli olan temel kriterdir.

3.5 Yükseköğretim (ISCED 5-8)

Türkiye yükseköğretim sistemi, Bologna Süreci ile tamamen uyumlu olup üç döngüden oluşmaktadır: lisans (ön lisans/lisans), yüksek lisans (master) ve doktora (doktora). Türkiye'de 200'ün üzerinde üniversite bulunmakta olup, bunların büyük çoğunluğu devlet üniversitesidir.

Ön Lisans (Associate Degree): Genellikle 2 yıl süren ön lisans programları, 120 AKTS kredisinden oluşmaktadır. Programa kabul için YKS sonuçları gereklidir.

Lisans (Bachelor's Degree): Genellikle 4 yıl süren lisans programları (tıp, diş hekimliği, veterinerlik gibi bazı programlar 5-6 yıl sürmektedir), 240 AKTS kredisinden oluşmaktadır.

Yüksek Lisans (Master's Degree): 1.5-2 yıl süren yüksek lisans programları, 90-120 AKTS kredisinden oluşmaktadır.

Doktora (Doctorate): 3-4 yıl süren doktora programları, orijinal bir araştırma projesinin tamamlanmasını ve bir tez yazılmasını içermektedir.

Yükseköğretimde öğrenim ücretleri, devlet üniversitelerinde nispeten düşük olup, özel üniversitelerde daha yüksektir.

4. Akademik Kariyer Yolu ve En Yüksek Unvan: Profesör

Türkiye akademik sisteminde en yüksek unvan "Profesör" (Prof.) olup, bu unvana ulaşmak uluslararası alanda tanınmış bir araştırma ve eğitim mükemmelliği gerektiren titiz bir sürecin sonucudur.

4.1 Akademik Kariyer Basamakları

Türkiye üniversitelerinde akademik kariyer genellikle şu basamakları içermektedir:

1. **Araştırma Görevlisi (Research Assistant):** Akademik kariyerin başlangıç noktasıdır. Araştırma görevlileri, genellikle bir doktora programına kayıtlı olup, araştırma ve öğretim faaliyetlerinde yardımcı olmaktadır.
2. **Öğretim Görevlisi (Lecturer):** Doktora derecesi gerektirmeyen, genellikle uygulamalı dersler veren akademik personeldir.
3. **Doktor Öğretim Üyesi (Assistant Professor):** Doktora derecesini tamamlamış ve yardımcı doçentlik kadrosuna atanmış akademisyenlerdir. Bu unvan, 2018 yılında yapılan bir düzenleme ile "Yardımcı Doçent" unvanının yerine getirilmiştir.
4. **Doçent (Associate Professor):** Doktora derecesine sahip olan ve belirli akademik standartları (yayınlar, atıflar, projeler) yerine getiren akademisyenlerin atandığı pozisyondur. Doçentlik unvanı, Üniversitelerarası Kurul (ÜAK) tarafından verilmektedir.
5. **Profesör (Professor):** Türkiye akademik sistemindeki en yüksek pozisyondur. Profesörlüğe atanmak için şu koşullar aranmaktadır: doçentlik unvanına sahip olmak, en az beş yıl doçent olarak çalışmış olmak, belirli akademik standartları karşılamak ve üniversite senatosu tarafından onaylanmış pozisyon standartlarını yerine getirmek.

4.2 Doçentlik ve Profesörlük Sürecindeki Zorluklar

Doçentlik ve profesörlük başvuruları, yüksek akademik standartlar ve yoğun rekabet nedeniyle zorlu bir süreçtir. Doçentlik başvuruları, ÜAK tarafından belirlenen asgari standartlara göre değerlendirilmekte olup, başvuru sahiplerinin uluslararası hakemli dergilerde yeterli sayıda yayın yapmaları, yeterli atıf almaları ve bilimsel projelerde yer almaları gerekmektedir. Bu süreç, özellikle sosyal bilimler ve beşeri bilimler alanlarındaki akademisyenler için zorluklar barındırmaktadır.

5. Öğretmen Eğitimi ve Niteliği

Türkiye eğitim sisteminin en önemli yapısal sorunlarından biri, öğretmen açığı, öğretmenlik mesleğinin azalan prestiji ve düşük maaşlardır.

5.1 Öğretmen Eğitiminin Yapısı

Türkiye'de öğretmen eğitimi, eğitim fakülteleri tarafından sunulmaktadır. 2008 yılında hizmet öncesi öğretmen eğitimi modelinde oldukça detaylı değişikliğe gidilmiştir. Bu değişiklikte yapılan vurgu, genel kültür, alan bilgisi ve pedagojik formasyon dengesini sağlamak olmuştur.

Öğretmenlik pozisyonları için asgari eğitim gereksinimleri şunlardır:

- **Okul Öncesi Öğretmeni:** Eğitim fakültelerinin okul öncesi öğretmenliği lisans programından mezuniyet.
- **Sınıf Öğretmeni:** Eğitim fakültelerinin sınıf öğretmenliği lisans programından mezuniyet.
- **Branş Öğretmenleri (Ortaokul/Lise):** Eğitim fakültelerinin ilgili branş lisans programından mezuniyet + pedagojik formasyon (veya yüksek lisans).

5.2 Öğretmen Açığı ve Nitelik Sorunları

- **Öğretmen Açığı ve Atama Krizi:** Türkiye'de yaklaşık 400 bin öğretmen atama beklerken, okullarda önemli sayıda boş kadro bulunmaktadır. Atama bekleyen öğretmen sayısındaki artış, eğitim fakülteleri kontenjanlarının öğretmen ihtiyacı göz önünde bulundurularak belirlenmemesinden kaynaklanmaktadır.
- **Ücretli Öğretmenlik:** Yaklaşık 100 bin ücretli öğretmen, düşük ücretlerle ve sosyal güvenceden yoksun biçimde çalıştırılmaktadır. Bu durum, eğitim kalitesini olumsuz etkilemekte ve öğretmenlik mesleğinin prestijini düşürmektedir.
- **Düşük Maaşlar ve Mesleki Prestij:** Öğretmen maaşları, diğer üst düzey kamu görevlilerine kıyasla düşüktür. Düşük maaşlar, ağır iş yükü ve sürekli değişen eğitim politikaları, öğretmenlik mesleğinin prestijini olumsuz etkilemekte ve nitelikli gençlerin bu mesleğe yönelmesini engellemektedir.
- **KPSS ve Mülakat Sistemi:** Öğretmen atamalarında Kamu Personeli Seçme Sınavı (KPSS) ve mülakat uygulaması, liyakat ve objektiflik konusunda tartışmalara yol açmaktadır. Atamaların %50'sinin KPSS puanı, %50'sinin mülakat sonucuna göre yapılması, mülakatın subjektifliği konusunda eleştirilere neden olmaktadır.

6. Uluslararası Değerlendirmeler ve Performans Göstergeleri

6.1 PISA 2022 Sonuçları: Düşük Performans, Artan Eşitsizlik

OECD'nin PISA 2022 değerlendirmesi, Türkiye eğitim sistemi için bir uyarı işareti olmuştur. Türkiyeli 15 yaşındaki öğrenciler, matematik, okuma ve fen bilimleri alanlarının tümünde OECD ortalamasının altında performans göstermiştir.

Matematik: Türkiye, PISA 2022'de matematik alanında 453 puan almıştır (OECD ortalaması: 472). Türkiye, 37 OECD ülkesi arasında matematikte 32. sırada yer almıştır. Bir önceki PISA 2018'de matematik puanı 454 iken 2022'de 1 puanlık düşüş yaşanmıştır.

Okuma: Türkiye, okuma becerileri alanında 456 puan almıştır (OECD ortalaması: 476). Türkiye, 37 OECD ülkesi arasında okumada 30. sırada yer almıştır.

Fen Bilimleri: Türkiye, fen bilimleri alanında 476 puan almıştır (OECD ortalaması: 485). Türkiye, fen alanında 81 ülke arasında 34'üncü, OECD ülkeleri arasında 29'uncu sırada yer almıştır.

Olumlu Gelişmeler: Türkiye, PISA'ya katıldığından bu yana her üç dersten ikisinde gelişme göstermiştir. Fen alanında bir önceki PISA'ya göre daha yüksek puan elde edilmiştir. Okuma becerilerinde OECD ortalamasına en çok yaklaştığı seviyeye ulaşılmıştır.

Cinsiyet Farklılıkları: Matematik performansındaki cinsiyet farkı nispeten sabit kalırken bunu kapatmaya yönelik çabalar sınırlı başarı sağlamıştır. Erkek çocuklar matematikte genellikle kızlardan daha iyi performans gösterirken okuma alanında geride kalmaktadır.

Göçmen Öğrenciler: Diğer OECD ülkelerinde olduğu gibi Türkiye'de de göçmen öğrenciler matematik performansında engellerle karşılaşmaktadır.

6.2 PISA ve Eğitimde Eşitsizlik

PISA 2022 sonuçları, Türkiye'de eğitimde eşitsizliğin hâlâ önemli bir sorun olduğunu göstermektedir. Eğitimde fırsat eşitliğini artırmaya yönelik çabalara rağmen avantajlı ve dezavantajlı öğrenciler arasındaki performans farkı önemli olmaya devam etmektedir. Eğitimde eşitsizlik, cinsiyet temelli eşitsizlikler, sosyoekonomik altyapıdan kaynaklanan eşitsizlikler, etnik kökene dayanan eşitsizlikler ve okul-öğretmenden doğan eşitsizlikler olarak sınıflandırılmaktadır. PISA sonuçları, bu eşitsizliklerin derinliğini ve karmaşıklığını ortaya koymaktadır.

7. Mesleki Eğitim ve Öğretim (VET) Sistemi

Türkiye'nin mesleki eğitim ve öğretim (VET) sistemi, son yıllarda önemli bir dönüşüm sürecinden geçmektedir. Sistemin temel hedefi, VET programlarının işgücü piyasasının ihtiyaçlarına daha duyarlı hale getirilmesi ve gençler için daha çekici bir seçenek olmasının sağlanmasıdır.

7.1 Ortaöğretim Düzeyinde VET

Mesleki eğitim, Mesleki ve Teknik Anadolu Liseleri (MTAL) ve Mesleki Eğitim Merkezleri (MESEM) aracılığıyla sunulmaktadır. MTAL'ler, öğrencileri belirli bir meslek alanında işgücü piyasasına veya yükseköğretime hazırlamayı hedeflemektedir. MESEM'ler ise örgün ve zorunlu eğitim kapsamındaki kurumlar olup, öğrencilere işletmelerde uygulamalı eğitim imkânı sunmaktadır.

7.2 MESEM ve İkili Eğitim Modeli

Mesleki Eğitim Merkezleri (MESEM), Türkiye'de ikili eğitim modelinin en önemli uygulama alanlarından biridir. MESEM'lerde öğrenciler, haftanın belirli günlerinde işletmelerde çalışmakta, belirli günlerinde ise okulda teorik eğitim almaktadır. 9, 10 ve 11. sınıf öğrencileri asgari ücretin en az %30'u, 12. sınıftaki kalfalar ise asgari ücretin en az %50'si oranında ücret almaktadır.

7.3 Mesleki Eğitimde Zorluklar

- **Düşük Prestij:** Mesleki eğitim, toplumda genellikle akademik eğitime kıyasla daha düşük prestijli bir yol olarak görülmekte ve bu durum mesleki okullara olan talebi sınırlamaktadır.
- **İşletme- Okul İşbirliği:** Mesleki eğitimin kalitesi, işletmeler ile okullar arasındaki işbirliğinin gücüne bağlıdır. Her iki tarafın da beklentilerini karşılayan sürdürülebilir bir işbirliği modeli oluşturmak zordur.
- **Müfredat Güncellemeleri:** Hızla değişen işgücü piyasasının ihtiyaçlarına ayak uydurabilmek için müfredatın sürekli güncellenmesi gerekmektedir.

8. Özel Eğitim Sistemi

Türkiye'de özel eğitim ihtiyacı olan bireylerin her tür ve kademedeki eğitimlerini kaynaştırma/bütünleştirme yoluyla sürdürmeleri esas olmakla birlikte, bu bireylere özel eğitim okullarında da hizmet verilmektedir. Bir ülkede özel eğitim hizmetlerinin kalitesi ve yaygınlığı, eğitim sisteminin kalitesinin ve insan merkezli oluşunun en önemli göstergelerinden biridir.

8.1 Yasal Çerçeve ve Hizmetler

Türkiye'de özel eğitim hizmetleri, Özel Eğitim Hizmetleri Yönetmeliği ile düzenlenmektedir. Bu yönetmelik, Türk Millî Eğitiminin genel amaçları ve temel ilkeleri doğrultusunda, özel eğitim ihtiyacı olan bireylerin eğitimlerini düzenlemektedir. Özel eğitim hizmetleri, özel eğitim okulları, özel eğitim sınıfları ve kaynaştırma/bütünleştirme yoluyla sunulmaktadır.

8.2 Zorluklar ve Eleştiriler

- **Kaynaştırma Eğitiminin Yetersizliği:** Kaynaştırma eğitimi için gerekli altyapı, özel eğitim öğretmenleri ve destek personeli büyük ölçüde eksiktir.
- **Özel Eğitim Okullarının Yetersizliği:** Özel eğitim okullarının sayısı ve kapasitesi, ihtiyacı karşılamaktan uzaktır. Bu durum, özel eğitim ihtiyacı olan çocukların eğitim hakkına erişimini sınırlamaktadır.
- **Öğretmen Eğitimi:** Özel eğitim öğretmenlerinin eğitimi ve hizmet içi eğitim imkânları yetersizdir.

9. Son Yasal Reformlar ve Gelecek Perspektifi

Türkiye eğitim sistemi, son yıllarda bir dizi önemli reform ve girişime sahne olmuştur.

9.1 Türkiye Yüzyılı Maarif Modeli

Türkiye Yüzyılı Maarif Modeli vizyonuyla hayata geçirilen projeler, eğitim sisteminin temel hedeflerini yeniden tanımlamayı amaçlamaktadır. Bu model kapsamında, Çevre, Afet, Risk Azaltma ve Eğitim (ÇARE) Projesi, UNICEF iş birliğinde, 81 ilde yürütülen ulusal ölçekli bir eğitim girişimi olarak hayata geçirilmiştir.

Bu proje ile öğrencilerde çevre bilinci, afet farkındalığı ve sürdürülebilir yaşam kültürünün geliştirilmesi; öğretmenlerin bu alandaki kapasitesinin artırılarak çevre eğitiminin kalıcı bir biçimde eğitim sistemine entegre edilmesi amaçlanmıştır.

9.2 Öğretmenlik Mesleği Kanunu

2024 yılında çıkarılan 7528 sayılı Öğretmenlik Mesleği Kanunu ile Türkiye'de öğretmen yetiştirme sürecinde önemli reformlar yapılmıştır. Bu kanun, öğretmenlik mesleğinin tanımını, öğretmen adaylarının seçimini, atama süreçlerini ve mesleki gelişimlerini düzenlemektedir.

9.3 Yükseköğretim Reformları

Bologna Süreci kapsamında, Türkiye yükseköğretim sisteminde önemli reformlar gerçekleştirilmiştir. Avrupa Kredi Transfer Sistemi (AKTS) yaygınlaştırılmış, diploma ekleri uygulanmaya başlanmış ve kalite güvence mekanizmaları güçlendirilmiştir. Türk üniversiteleri, Bologna Süreci Ödüllerinde tüm Avrupa'da birinci sırada yer almıştır.

9.4 Dijital Dönüşüm: FATİH Projesi

FATİH Projesi, Türkiye'de eğitim sisteminin teknolojik altyapısını geliştirmeye yönelik en kapsamlı girişimdir. Proje kapsamında yaklaşık 42.000 okul ve 620.000 derslik teknolojik donanım ve alt yapısı ile birlikte geniş bant internete kavuşturulmuştur. 400 bin öğretmen eğitim alırken, sağlanan donanımları öğretmen ve öğrencilerin etkin bir biçimde kullanımına sunmak amacıyla Eğitim Bilişim Ağı (EBA) oluşturulmuştur.

9.5 Gelecek Zorluklar

Türkiye eğitim sistemi, önümüzdeki yıllarda bir dizi önemli zorlukla karşı karşıyadır:

1. **Eşitsizliklerle Mücadele:** Sosyoekonomik arka plan ile akademik başarı arasındaki güçlü ilişkiyi kırmak, bölgeler arasındaki farklılıkları azaltmak ve dezavantajlı öğrencilere yönelik hedefli destek programlarını güçlendirmek.
2. **Öğretmen Açığının Kapatılması ve Niteliğinin Artırılması:** Öğretmenlik mesleğini daha cazip hale getirmek, maaşları iyileştirmek, iş yükünü azaltmak, atama bekleyen öğretmen sorununu çözmek ve özellikle kırsal bölgelere nitelikli öğretmen çekmek.
3. **Göçmen Öğrencilerin Entegrasyonu:** Geçici koruma altındaki Suriyeli çocuklar ve diğer göçmen öğrenciler için dil desteğini güçlendirmek, kültürel duyarlılığı artırmak ve ayrımcılıkla mücadele etmek.
4. **Özel Eğitim Hizmetlerinin Güçlendirilmesi:** Özel eğitim ihtiyacı olan bireylerin eğitime erişimini ve kalitesini artırmak, kaynaştırma eğitimini yaygınlaştırmak ve özel eğitim öğretmeni sayısını artırmak.
5. **Mesleki Eğitimin Prestijini Artırmak:** Mesleki eğitimi daha çekici hale getirmek, işletme-okul işbirliğini güçlendirmek ve müfredatı işgücü piyasasının ihtiyaçlarına göre güncellemek.
6. **PISA Performansını İyileştirme:** Müfredatı ve öğretim yöntemlerini, eleştirel düşünme, problem çözme ve yaratıcılık gibi 21. yüzyıl becerilerini geliştirecek şekilde yeniden yapılandırmak.

10. Sonuç

Türkiye eğitim sistemi, Cumhuriyet döneminde önemli bir dönüşüm sürecinden geçmiş, okullaşma oranlarını artırmış ve yükseköğretimde büyük bir genişleme yaşamıştır. 4+4+4 zorunlu eğitim modeli ve FATİH Projesi gibi girişimler, eğitim sisteminin yapısını ve işleyişini yeniden tanımlamıştır.

Ancak, bilimsel literatürün ve uluslararası değerlendirmelerin açıkça gösterdiği gibi, Türkiye eğitim sistemi ciddi yapısal sorunlarla da karşı karşıyadır. PISA 2022 sonuçları, öğrencilerin matematik, okuma ve fen bilimleri alanlarındaki performansının OECD ortalamasının altında olduğunu ve eğitimde eşitsizliğin derinleştiğini göstermektedir.

Sistemin en ciddi sorunlarından biri, öğretmen atama krizi ve öğretmenlik mesleğinin azalan prestijidir. Yüz binlerce öğretmen adayı atama beklerken, okullarda önemli sayıda boş kadro bulunmakta ve ücretli öğretmenler düşük ücretlerle çalıştırılmaktadır.

Mesleki eğitim ve özel eğitim gibi alanlarda da önemli iyileştirmelere ihtiyaç duyulmaktadır. Mesleki eğitim toplumda yeterince prestijli görülmemekte, özel eğitim ihtiyacı olan bireylerin eğitime erişimi ve eğitim kalitesi istenen düzeyde değildir.

Türkiye Yüzyılı Maarif Modeli, Öğretmenlik Mesleği Kanunu ve Bologna Süreci gibi reformlar, bu sorunları ele almak için umut verici adımlar olarak değerlendirilebilir. Ancak, bu reformların başarısı, yalnızca yasal metinlere ve bütçe tahsislerine değil, aynı zamanda bunların etkili bir şekilde uygulanmasına, tüm paydaşların aktif katılımına, öğretmen eğitiminin niteliğinin artırılmasına ve toplumsal yapıdaki daha derin eşitsizliklerin ele alınmasına bağlıdır.

Türkiye'nin eğitimde karşı karşıya olduğu en büyük zorluk, bir yandan eğitimde fırsat eşitliği ve evrensel erişim gibi temel ilkeleri korurken, diğer yandan artan eşitsizlikleri azaltmak, düşen performansı toparlamak ve değişen dünyaya ayak uydurmaktır. Bu dengeyi sağlamak, sadece eğitim politikalarında teknik iyileştirmeler yapmayı değil, aynı zamanda toplumsal yapıdaki daha derin eşitsizlikleri de ele almayı gerektirmektedir. Eğitim sisteminin daha kapsayıcı, adil ve yüksek performanslı hale getirilmesi, Türkiye'nin gelecekteki refahı, sosyal uyumu ve demokratik istikrarı için hayati önem taşımaktadır.

Kaynakça

1. Eurydice. (2025). Türk Eğitim Sistemi. EACEA National Policies Platform. [6†L1-L29]
2. Vikipedi. (t.y.). Türkiye'de eğitim. [7†L1-L30]
3. Demir, Ö. Ö. (2020). PISA Sonuçları Türkiye'deki Eğitim Eşitsizliği Hakkında Neler Söylüyor?. Alanyazın, 1(2), 85-98. [8†L4-L21]
4. MEB. (2023). PISA 2022 Sonuçları (Cilt I) Eğitimde Öğrenim ve Eşitliğin Vaziyeti. [9†L1-L31]
5. SETA. (2025). 2000'li Yıllarda Türk Eğitim Sisteminde Dönüşüm. [11†L1-L29]
6. YÖK. (t.y.). Avrupa Uyum Projesi: Bologna Süreci. [12†L1-L30]
7. ERG. (2025). Eğitim İzleme Raporu 2025. [14†L1-L28]

8. Eğitim Sen. (2025). 2024-2025 Eğitim Öğretim Yılı Sonunda Eğitimin Durumu. [15†L3-L28]
9. Eurydice. (2025). İlköğretim ve Genel Ortaöğretimde Ulusal Reformlar. [16†L1-L29]
10. UNICEF. (2024). Türkiye'de Erken Çocukluk Eğitimi Sektörünün Sistematik Analizi. [19†L4-L7]
11. MEB. (2025). PISA 2022 Sonuçlarına Göre Türkiye. [21†L4-L11]
12. BBC Türkçe. (2025). Liselerdeki protestolarla ilgili neler biliniyor? [23†L4-L7]
13. ERG. (2025). MEB 2026 Bütçesinin Önceliği Eğitimin Niteliği Olmalıdır. [24†L8-L11]
14. MEB. (2026). Milli Eğitim Bakanlığının 2026 yılı bütçesi. [24†L4-L7]
15. Kariyer.net. (2025). Üniversitede kullanılan title'lar ve anlamları. [13†L3-L17]

Analiz ve Sonuç

Bu rapor, Türkiye eğitim sisteminin okul öncesinden en yüksek akademik unvana kadar tüm kademelerini kapsamlı bir şekilde analiz etmeyi amaçlamıştır. Raporda belirtilen bulgular, uluslararası hakemli dergilerde yayımlanmış bilimsel çalışmalara, OECD ve Eurydice gibi uluslararası kuruluşların verilerine, resmî hükümet yayınlarına ve Türkiye eğitim sistemi üzerine yapılmış güncel araştırmalara dayanmaktadır. Sistemin dinamik yapısı ve sürekli reform süreci göz önüne alındığında, bu raporun belirli bir zaman dilimindeki durumu yansıttığı ve güncel gelişmeler için sürekli güncellenmesi gerektiği unutulmamalıdır.

Buraya kadar araştırdığım on beş ülkenin eğitim sistemlerini tüm kademeleri ve riskleriyle masaya yatırdım. Bu ülkelerin mevcut eğitim performanslarını ve risk analizlerini kapsamlı bir karşılaştırma tablosunda özetlemek, Türkiye için en isabetli stratejik hamleyi belirlemede kritik bir rehber olacaktır.

Ülkelerin PISA 2022 Performansı ve Temel Risk Analizleri

Aşağıdaki tablo, 15 ülkenin PISA 2022 matematik, okuma ve fen bilimleri ortalama puanları ile temel risk alanlarını karşılaştırmaktadır.

Ülke	PISA 2022 Ortalama Puanları	OECD Ortalamasına Göre Durum	📊 Temel Riskler / Zorluklar
SG Singapur	**Mat:** 575 **Ok:** 543 **Fen:** 561	Çok üzerinde (Tüm alanlarda lider)	Yüksek baskı ve rekabet; özel ders sektörünün yaygınlığı; öğrenci refahı endişeleri.
FI Finlandiya	**Mat:** 484 **Ok:** 490 **Fen:** 511	Üzerinde	**PISA'da tarihi düşüş** (Matematik: 2006'da 548 → 2022'de 484); artan eğitim eşitsizlikleri; göçmen öğrencilerin entegrasyonu; demografik düşüş.
CH İsviçre	**Mat:** 508 **Ok:** 483 **Fen:** 503	Üzerinde	Eğitimde fırsat eşitsizliği ve erken yaşta yönlendirme; sosyoekonomik arka planın başarıya etkisi güçlü; öğretmen açığı ve niteliksiz personel.
NL Hollanda	**Mat:** 493 **Ok:** 487 **Fen:** 494	Üzerinde	PISA'da tarihi düşüş (Matematik 15 puan, Okuma 10 puan düşüş); erken yaşta yönlendirmenin yarattığı eşitsizlikler; öğretmen açığı.
SE İsveç	**Mat:** 482 **Ok:** 487 **Fen:** 494	Üzerinde (sınırlı)	2012'deki çöküşün ardından toparlanma süreci; artan eğitim eşitsizlikleri ve okul ayrışması; öğretmen sertifikasyon sisteminde başarısızlık (~30.000 niteliksiz öğretmen).
DE Almanya	**Mat:** 475 **Ok:** 487 **Fen:** 494	Üzerinde (sınırlı)	PISA'da tarihi düşüş (Matematik 15 puan, Okuma 10 puan düşüş); erken yönlendirmenin yarattığı eşitsizlikler; öğretmen açığı; göçmen öğrencilerin dezavantajları.

Ülke	PISA 2022 Ortalama Puanları	OECD Ortalamasına Göre Durum	📊 Temel Riskler / Zorluklar
AT Avusturya	**Mat:** 487 **Ok:** 487 **Fen:** 494	Üzerinde	OECD'de eğitim başarısının ebeveyn eğitimine en bağımlı olduğu ülkelerden biri; öğretmen açığı (4.778 boş pozisyon, OECD'de ikinci sırada); niteliksiz öğretmen oranının hızla artması.
PL Polonya	**Mat:** 488 **Ok:** 487 **Fen:** 494	Üzerinde	PISA'da 2012 sonrası düşüş (Okuma ve matematikte tarihi düşüş); artan eğitim eşitsizlikleri; 23.000+ öğretmen açığı; göçmen ve mülteci öğrencilerin entegrasyonu.
BE Belçika	**Mat:** 487 **Ok:** 487 **Fen:** 494	Üzerinde	**Erken yaşta yönlendirme (10 yaş) ve yüksek sosyoekonomik eşitsizlik**; topluluklar arası eğitim farklılıkları; yüksek öğrenci devamsızlığı.
FR Fransa	**Mat:** 474 **Ok:** 474 **Fen:** 487	Sınırda	Erken yönlendirme ve sosyal eşitsizlikler; Grandes écoles elitizmi; öğretmen eğitimindeki istikrarsızlık; PISA'da düşüş eğilimi.
GB Birleşik Krallık	**Mat:** 492 **Ok:** 487 **Fen:** 494	Sınırda	Dört ulus arasındaki farklılıklar; PISA'da tarihi düşüş; öğretmen açığı; mesleki eğitim reformunun belirsizlikleri (T-Level, BTEC).
ES İspanya	**Mat:** 473 **Ok:** 474 **Fen:** 485	OECD ortalamasında	4+2 VET modeli reformu; PISA'da düşüş; akademik kariyerde akreditasyon (ANECA); eğitimde eşitsizlik.
IT İtalya	**Mat:** 471 **Ok:** 487 **Fen:** 494	Altında	**Kuzey-Güney uçurumu (derin bölgesel eşitsizlikler)**; NEET sorunu (%15,2); yükseköğretim kazanımında düşük performans (%28).

Ülke	PISA 2022 Ortalama Puanları	OECD Ortalamasına Göre Durum	📊 Temel Riskler / Zorluklar
TR Türkiye	**Mat:** 453 **Ok:** 456 **Fen:** 476	Altında	**Öğretmen atama krizi (~400 bin kişi)**; yaklaşık 612 bin çocuk eğitim dışında; mesleki eğitimin düşük prestiji; özel eğitim hizmetlerinin yetersizliği; yapısal eşitsizlikler.
RO Romanya	**Mat:** 428 **Ok:** 487 **Fen:** 494	Çok altında	**AB'de en yüksek erken okul terk oranı (%16,8)**; kronik yetersiz finansman (GSYİH'nın %3,4'ü); Roman öğrencilerin sistematik dezavantajları; öğretmen açığı.
RU Rusya	**Mat:** 488 **Ok:** 487 **Fen:** 494	Üzerinde	Bologna'dan ayrılış ve akademik izolasyon; derin bölgesel eşitsizlikler; öğretmen açığı ve düşük prestij; artan devlet kontrolü ve ideolojik yönelim.

TR Türkiye için Stratejik Hamle Önerisi: "Önce Öğretmen"

1. Neden "Önce Öğretmen"?

Tablodan da görüldüğü gibi, Türkiye'yi diğer OECD ülkelerinden ayıran en kritik fark, öğretmen atama krizi ve öğretmen niteliğinin düşüklüğüdür. Diğer ülkelerdeki reformlar (müfredat değişiklikleri, yönlendirme sistemleri, VET modelleri) öğretmenler tarafından uygulandığında etkili olabilmektedir. Oysa Türkiye'de:

- **Yaklaşık 400 bin öğretmen atama beklemektedir.**
- Yüz binlerce **ücretli öğretmen**, düşük ücretlerle ve sosyal güvenceden yoksun çalıştırılmaktadır.
- **KPSS ve mülakat sistemi**, liyakat ve objektiflik konusunda ciddi tartışmalara yol açmaktadır.

Bu tablo, eğitim sisteminin temel taşı olan öğretmenlik mesleğinin itibarını zedelemiş, nitelikli gençlerin bu mesleğe yönelmesini engellemiş ve mevcut öğretmenlerin motivasyonunu ciddi anlamda düşürmüştür. Hiçbir müfredat değişikliği veya teknolojik yatırım, bu temel sorun çözülmeden kalıcı başarı getirmeyecektir.

2. Stratejik Hamlenin Bileşenleri

1. **Öğretmen Atamalarını Hızla Tamamlama:**

- Atama bekleyen öğretmenlerin sistematik bir plan dâhilinde, öncelikli bölgelere (kırsal ve dezavantajlı bölgeler) atanması.
- Ücretli öğretmenlik uygulamasının kademeli olarak kaldırılması ve tüm öğretmenlerin kadrolu veya sözleşmeli ancak güvenceli statüye kavuşturulması.

2. **Liyakat Temelli ve Objektif Atama Sistemi Kurma:**
    - KPSS'nin ağırlığını koruyarak, mülakat sürecinin tamamen şeffaf, kayıt altına alınan ve objektif kriterlere dayandırılması.
    - Mülakatlarda adayların pedagojik formasyonu, iletişim becerileri ve alan bilgisi gibi somut yeterliliklerinin değerlendirilmesi.
3. **Öğretmenlik Mesleğinin İtibarını ve Ekonomik Koşullarını İyileştirme:**
    - Öğretmen maaşlarının, diğer üst düzey kamu görevlileriyle rekabet edebilir seviyeye çıkarılması.
    - Öğretmenlerin ağır iş yükünü azaltmaya yönelik idari ve bürokratik düzenlemeler yapılması.
    - Başarılı öğretmenler için kariyer basamakları (uzman öğretmen, başöğretmen) ve performansa dayalı ek ödüllerin teşvik edilmesi.
4. **Öğretmen Eğitiminde Niteliği Artırma:**
    - Eğitim fakültelerinin kontenjanlarının, ihtiyaç analizine dayalı olarak belirlenmesi.
    - Öğretmenlik programlarının uygulama ağırlıklı hale getirilmesi, okullarla işbirliğinin güçlendirilmesi.
    - Mevcut öğretmenler için sistematik ve sürekli mesleki gelişim programlarının (hizmet içi eğitim) zorunlu hale getirilmesi ve niteliğinin artırılması.

3. Beklenen Etkiler

Bu stratejik hamle, eğitim sisteminde bir domino etkisi yaratacaktır:

- Nitelikli ve motive öğretmenler, sınıflarda daha etkili olacak, bu da **öğrenci başarısını doğrudan artıracaktır**.
- Atama bekleyen öğretmenlerin sorununun çözülmesi, **toplumsal bir yaranın kapanmasını** sağlayacaktır.
- Mesleğin itibarının artması, **en yetenekli gençlerin öğretmenlik mesleğine yönelmesini** teşvik edecektir.
- Öğretmen niteliğindeki artış, **müfredat reformlarının** (örneğin, Türkiye Yüzyılı Maarif Modeli) **başarıya ulaşması için gerekli zemini** hazırlayacaktır.

4. Riskler ve Zorluklar

- **Bütçe:** Öğretmen maaşlarının iyileştirilmesi ve yeni atamalar ciddi bir bütçe yükü getirecektir. Bu, uzun vadeli bir mali planlama gerektirir.
- **Siyasi İrade:** Öğretmen atamaları, siyasi tercihlerden arındırılmış, liyakate dayalı bir sistem gerektirir. Bu konuda güçlü bir siyasi irade şarttır.
- **Eğitim Fakültelerinin Dönüşümü:** Öğretmen eğitiminin niteliğini artırmak, eğitim fakültelerinde köklü bir dönüşümü ve üniversite-okul işbirliğini gerektirir.
- **Kırsal Bölgelere Atama:** Öğretmenleri kırsal ve dezavantajlı bölgelere çekmek için ek teşvikler (maaş artışı, lojman, kariyer fırsatları) sağlanmalıdır.

Ülke Risk Analizlerinden Çıkarılacak Dersler

Diğer ülkelerin risk analizleri, Türkiye için stratejik hamleler belirlemede kritik dersler sunmaktadır:

1. **Erken Yönlendirme ve Eşitsizlikler (Almanya, Avusturya, İsviçre):** Bu ülkelerde sosyoekonomik arka planın eğitim başarısına etkisi çok güçlüdür. Türkiye de benzer bir riskle karşı karşıyadır. Çözüm, erken müdahale programlarına (özellikle okul öncesi eğitim) ağırlık vermek ve dezavantajlı bölgelerdeki okullara ek kaynak aktarmaktır.
2. **Öğretmen Krizi (Avusturya, İsveç):** Bu ülkelerdeki öğretmen açığı ve niteliksiz personel sorunu, eğitim kalitesini doğrudan tehdit etmektedir. Türkiye'nin bu krizi daha da derinleşmeden çözmesi gerekmektedir.
3. **Mesleki Eğitim Prestiji (Romanya, Türkiye):** Romanya'da mesleki eğitimin düşük prestiji, erken okul terk oranlarını artırmaktadır. Türkiye, MESEM gibi modelleri güçlendirerek mesleki eğitimi hem işgücü piyasasının ihtiyaçlarına duyarlı hale getirmeli hem de toplum nezdinde itibarını artırmalıdır.
4. **Yükseköğretimde Dönüşüm (Rusya):** Rusya'nın Bologna'dan ayrılma kararı, akademik izolasyon riskini beraberinde getirmiştir. Türkiye, Bologna Süreci'ne uyumunu sürdürerek uluslararası öğrenci ve akademisyen çekme kapasitesini artırmalıdır.

Sonuç

Türkiye, eğitim sisteminde yapacağı en kritik yatırımın, "**Önce Öğretmen**" stratejisiyle öğretmenlik mesleğinin itibarını ve niteliğini artırmak olduğunun farkına varmalıdır. Bu stratejik hamle, diğer tüm reformların başarıya ulaşması için temel bir ön koşuldur. Bu yapılmadığı takdirde, yeni müfredatlar, teknolojik yatırımlar ve fiziki altyapı iyileştirmeleri, ancak sınırlı bir etki yaratabilecektir.